panait istrati
akdeniz

roman

çeviren: yaşar nabi nayır

Varlık

AKDENİZ

PANAIT ISTRATI

Türkçesi:

YAŞAR NABİ NAYIR

Kapak: Ekin Nayır
Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları A.Ş.
VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Piyerloti Cad. Ayberk Apt. 7-9 Çemberlitaş 34400 İstanbul
Tel: 212-516 20 04 - Faks: 212-516 20 05
E-posta: varlik@isbank.net.tr
http//: www.varlik.com.tr

Adrien Zografi, yirmi iki yaşındayken, ilk defa 1906 yılı Aralık ayında memleketinden ayrılıyor. İskenderiye'ye gitmek üzere Köstence'den vapura biniyor.

Bu, onun hayatında sayılı bir gündür. Büyük Savaşın başlangıcına kadar genç idealistimiz, Akdeniz'in âşığı olacaktır. Romanya, annesinin üzüntü içinde didindiği İbrail, onu ancak kırlangıçların yuva kurmalarına yetecek kadar kısa süreler içinde yeniden görebilecektir.

Bu sayfalarda, Adriyen, Akdeniz'deki masal âlemini kendi ağzından anlatıyor.

PANAIT ISTRATI

AKDENİZ'in iki cildini Nice'te, Doktor

J.- V. GILLARD, Bükreş'te Mühendis N. MALAXA'YA,

minnetlerimle ithaf ediyorum.

İkisi de, kendi olanaklarıyla,

hayatımı kurtarmama cömertçe yardımda bulundular.

PANAIT ISTRATI

Bükreş, Eylül 1934

GÜNDOĞUSU

I MUSA

Dostlarıma bakılırsa, ben bir yazar olarak yaratılmışım, yalnız makalelerle kalmayarak daha başka şeyler de yazmamı istiyorlar. İyi ama, bir şeyler bulup uydurmasını bilmeden insan yazar olabilir mi? Ben de işte böyleyim. Hiç değilse, anahatlarını yaşamış olmadığım bir macera hayal etmek elimden gelmez.

Dün, İbrail'den ayrılırken, bana yine demişlerdi ki:

– Çok güzel şeyler göreceksin. Bir öykü karalamaya çalış.

Bu öneriler içimi parçalıyor. Ben de güzel öyküler, hatta bir roman yazabilseydim, daha ne isterdim, çünkü yüreğim devamlı buhar basıncı altında bir kazandır. Bununla birlikte, ne zaman bir öykü yazmaya kalkışsam, yüreğimden hiç de işe yarar bir şey çıkmaz. En küçük bir öykücüğün taslağını oluşturmaya niyetlendiğim anda kafam durur gibi oluyor. İçime umutsuzluk çöküyor.

Onun içindir ki, bu kez, yalnızca, yaşamımdan bazı kesitleri kaydetmeyi tasarlıyorum.

Bulunmaz olanak: Bu akşam, 12 Aralık 1906 günü, yurdumdan sıvışıyorum. Mısır'a gidiyorum! Bu, bana olmayacak bir şey gibi geliyor. Bu, düşlerimin en güzel masalı olacak.

Çocukluğumda, okulda, Firavunları, Mısır mabetlerini ve palmiyeleri betimleyen "Kitab-ı Mukaddes" resimleri karşısında vecde gelirdim. O zamanlar, Akdeniz'in üzerinde, göğün mavisiyle denizin mavisi arasında süzülebilmek için, bir kırlangıç olmadığıma yanardım.

İşte o yüzdendir ki, beni İbrail'in uysal bir yurttaşı haline getirmek isteyen annemin ve daha başkalarının arzularına karşı geldim. Ufku hep aynı kalan, başınızdan hiçbir olağanüstülük geçmeyecek bütün bir yaşamın sanki bir hapishanedeymiş gibi yavaş yavaş eridiği zavallı bir memleketin kaldırımına, hatta yanı başında Tuna bulunsa bile, topuğundan mıhlanmak,

Tanrım, bundan kötü ne olabilir? Dünya o kadar değişik manzaralarla dolu ve ruhumuz görkeme o kadar susamış bulunurken!

Akdeniz... Gözlerimin göz kamaştırıcı sonsuzluğuna ansızın dalacağı o yakın sabah, bayılacağım sanıyorum.

Vakit geceyarısına yaklaşıyor. Sıfırın altında on beş derece soğuk. Poyraz fırtına halinde esiyor ve tipi hareket hazırlıklarıyla meşgul tayfaları körletiyor. Oryant-Ekspres iki saat gecikmeyle geldi. Hiddetli olan makinist herhalde o kadar hızlı bir fren yaptı ki, katar bütün tekerlekleriyle uludu. Sanki şöyle der gibiydi: “Alın malınızı, bırakın da ben karımın yanına gideyim!”

Tümüyle kürkleri içinde gizlenmiş bir düzine kadar hayalet, trenin yumuşacık kompartımanlarından çıkarak, elli adım ötede, geminin yumuşacık kamaralarına girdi. Bunlar pek uzaktan, Paris’ten, Londra’dan gelen pek zengin adamlardı. Gecikmeden dolayı ifrit olmuşlar, az kalsın bütün geceyi orada geçirmelerine ve Doğu seferi yapan gemiyi kaçırmalarına neden olacak olan Baragan steplerine lanet okuyorlardı. Hatta galiba, kendi dilleriyle, memleketim hakkında küfürler de savurmuşlardı; hoş umurumda değil ya, yalnız güleceğim geliyor, çünkü bu kişiler, yarın tam öğle vakti kendilerini İstanbul’a bırakmak üzere hemen demir alacağız sanıyorlar.

Oysa nerede? Korkunç kış, trenlerin olduğu kadar, modern gemilerin de düşmanıdır, hele bizimki gibi mazotla işleyen ve bu müthiş yol gereksinimini sağlayamayan bir gemi olunca. Kara sıvı donmuştu. Pompalar, geminin haznelerini doldurmaktan aciz bir durumdaydı.

Salonda, şimdiden bu durum öğrenilmişti, herkes kuşkulu. Her çeyrek saatte bir, gemi süvarilerinden biri, bu yakınan insanları yatıştırmak için oraya gidiyor, bir yandan da güvertede, gitgide daha da sinirlenen kumandalar çınlıyor ve tayfalar çılgın gibi çabalıyorlar.

Bunlar ne hazin şeyler! Bir kısım insanları, görkemli salonlarda, rahatça yaslanmış, gazete okurken görüyorum. Başkalarıysa poyrazın kamçısı altında, gözleri yaşarmış, elleri koçan gibi donmuş, nereye başvuracaklarını

bilemez haldeler. Ve kendi kendime hayatta ne büyük bir adaletsizliğin egemen olduğunu yineliyorum.

Bu iki taraftaki insanlardan her biri bakalım tam yerini mi bulmuşlar? Böyle bile olsa, yine hazin bir şey, çünkü dışarıda mücadele edenler köpek değil, taşıdığı insan yüreği acıyla burkulan adamlar. Zeki ve ahmak, ne olursa olsun, bu tayfanın yaşamı çok ağırdır ve onun kaderi karşısında nasıl duygusuz kalınabilir ki?.. Ben sorunu böyle ele alıyorum. Yarın roller tersine dönse, yine böyle alacağım. Bunun dışında, karışık yorumların tümü bana pek kısır görünüyor.

Başkalarının ıstırabı karşısında insan yüreği bu kadar duygusuz kalırsa her şey boşunadır. Varsayımlar hiçbir şeyi değiştiremeyecek. Bunlar dünyaya yalnızca bir sözde adalet getirecek, yoksa adaletin kendisini değil. Merhametle birlikte, adaleti insanlar arasında egemen kılacak yalnız dinler vardı. Oysa dinler iflas etmiştir. Ve ölüler bir daha dirilmez.

Sık sık ısınmak için üçüncü mevki büfesine iniyor ve haznelerin doldurulması bitti mi diye bakmak üzere yeniden yukarı çıkıyorum. Geminin hareketini, uzaklaşmasını, Karadeniz’in karanlıklarına gömülüşünü izlemek istiyorum. Sonra, yatmaya gideceğim.

Şimdi, saat sabahın ikisi. Hemen hemen tüm yolcular uyuyor. Yalnız biri, ikinci mevkiden bir Romen, salonda üç aşağı, beş yukarı dolaşıyor ve ara sıra dışarı çıkarak ilk rastladığı tayfayı sorguya çekiyor:

– Şu berbat mazot işi daha bitmeyecek mi?

Bir delikanlı ona şu yanıtı verdi:

– Ama Beyim, bu mazot değil ki, yoğurt mübarek! Parça parça geliyor.

Ve adamın sessiz bakışı ekliyordu: “Bu durum canınızı sıkıyor, değil mi efendim? Ya ben ne diyeyim?”

Evet, ya o ne desin? O ki, üstü başı katran içindedir, her yanı buz kesmiştir.

O delikanlının yanıtına, cesaretine hayran kaldım. Onun yerinde olsaydım, ben bu derece mert davranamazdım. Görülüyor ki, bu adamlar hayli çile doldurmuşlar. Onlar Parislilerle Londralılardan daha uzaklardan geliyorlar.

Ah! Güç sahibi olup da, insanları adil olmaya zorlamayı ne kadar isterdim.

*

Daçya, limandan bir korsan gibi ayrıldı. Ben hiç farkında olmadım. Büfede, sonradan dost olduğumuz mutsuz bir babanın acıklı itiraflarını büyük bir ilgiyle dinliyordum ki, birdenbire *plum!* diye bir gürültü oldu ve ben ayaklarımın altından yerin kaydığını sandım. Dışarı fırladık. Gemi dalgalı denizde bütün hızıyla açılıyordu. Ardımızda Köstence koyu karanlıkta titreşen birkaç ışıklı noktayla terk edilmiş olduğunu bize ancak duyumsatıyordu.

Fakat biz daha da korkunç bir karanlığa gömülüyorduk. Tanrım, insan doğa güçlerine nasıl güvenebilir! İnsanlar, denizlerin kahpeliğine böylesi bir cesaretle karşı koyabilmek için hangi engin bilgilere sahip olmuşlar? Anneciğim! Sonuna kadar eteklerinin dibinden ayrılmamayı isterdim; ama bak, yuvadan dışarı küçücük bir adım attım ve o anda dünya, müthiş görkemini gizleyen perdenin bir ucunu gözlerimin önünden kaldırdı! Yukarıda, kaptan köprüsünde benim iyiliğimi kollayan adamı düşündükçe, şu anda yüreğimi ne mutlu bir minnet dolduruyor, bilsen! Onun yüzünden, onun bilgisi yüzünden, ben yarın öğleyin, en uzak bir akrabamın bile asla ayak basmadığı sultanların payitahtında olacağım. Sonra babamın kenti olan Pire, İzmir ve son olarak, bir hafta sonra, düşlerimin Mısır'ı.

Bir çamaşırcının oğlu olan, üzerinde bir pasaport bile bulunmayan, hatta bir hafta boş gezmesine olanak verecek parası da olmayan ben, bir peri masalı yaşayacağım. İçim, İbrail'de uyuşuk bir yaşam sürerken, asla tanıyamayacağı binbir soylu heyecanla ürperecek. Bu, bilinmeyenlere susamış ruhumun ilk büyük zaferi değil mi?

Dışarıda durmak olanaksız. Güverteyi dalgalar yıkıyor. Soğuk insanın iliklerine işliyor. Hem, tüm heyecanıma karşın, biraz uyumaya çalışmalıyım ki, yarın Boğaziçi'ne girerken fazla yorgun olmayayım.

Bazı yolcuların şimdiden kusmaya başladıkları üçüncü mevkiin berbat halini gören tayfa arkadaşlar, kendileri nöbetteyken yataklarında yatmama izin vermek inceliğinde bulundular. Yeni tanışmış olduğum ve felaketin içinde gösterdiği cesaretten dolayı sevdiğim zavallı babayı da oraya götürdüm.

Benim gibi badanacı, altmış yaşlarında bir Yahudi. Adı Moritz, ancak kendisine “Musa” dememi istiyor; bu, seyyar saatçilik yapan babasıyla birlikte, hâlâ dikkatle anımsadığı orta Asya köylerinde dolaştığı sıralarda çocuk yaşında Arapların kendisine verdiği lâkapmış.

Zavallı Musa! Üst üste olan yataklarımıza uzanmış bir halde, horlayan gemiciler arasında, Mısır’a yaptığı ve kendisine hiç de sevinç vermeyen bu yolculuğun nedenlerini bana anlatmaya devam ediyor. Bir kadın tellalı tarafından baştan çıkarılan ve para kazanmak için İskenderiye’ye yerleşen kızını ikna edip baba ocağına getirmek umuduyla oraya gidiyor.

Musa anlatıyor ve şakalarıyla gözyaşları birbirine karışıyor. Sara en güzel kızıymış, ama öyle inatçıymış ki, girişiminin sonucu hakkında düşlere kapılmıyor:

– Kim bilir? diyor. Onu o herifin elinden kurtarmak istiyorum! Hay Allah cezalarını versin! Zavallı ben! Ne dersin Adrienciğim? Bu işte bana yardım etmek ister misin? Sen gençsin, mertsin. O, böylelerini sever. Ne yap yap, onu baştan çıkar. Sana onu karı diye veriyorum. Eğer yurda döndüğümüzde, Mısır’daki maceralarını unutamayacak olursan, o zaman onu bırakır, öteki kızlarımdan birini alırsın. Evimin haremden farkı yoktur.

Dört kızı varmış. Üç de oğlu, eve ekmek getiren yalnız bunlarmış. O da çalışıyormuş, ama dokuz boğaz bu! Bu yolculuğun masrafını çıkarmak için Musevi cemaatinin hayırseverliğine başvurmuş, kendisine ancak yemek dahil, gidiş-geliş yol masrafına yetecek kadar bir yardımda bulunmuşlar. Kızının dönüşü için para alamamış. Ama kızı İskenderiye’de bahriye subaylarının pek rağbet ettikleri “güzel bir bar”a sahip olduğunu iddia ediyormuş.

Musa bir baba tahakkümüyle karar veriyor:

– Barı satarız, üçümüz, sen, o ve ben, Kahire’ye gideriz, orada görmek istediğim eski bir dostum var, sonra, Romanya’ya döneriz. Olmaz mı Adrien?

Onu kırmamak için olur demek zorunda kalıyorum. Bununla birlikte, hatta planı istediği biçimde gitse bile, Sibirya’yı andıran soğuklarıyla sağlığımı sarsmış olan Bükreş’i yeniden görmeye, hele bir orospuyla evlenmeye hiç hevesim yok. Yok. Tüm kışı Mısır’da geçirmek istiyorum.

Hem, karar verecek ben değilim, Mihail. Bundan böyle, ben bir kuzu gibi onun sözünden dışarı çıkmayacağım. Mısır’ın Royal Oteli’nde onun iyi bir mevkii var, beni de herhalde oraya aldırmanın yolunu bulur. Artık aklıma eseni yapmak yok! Yetecek dersi aldım. Hep haklı olan oydu. Bu kez, ondan ayrılmayacağım. Birlikte güzel bir Akdeniz yaşamı süreceğiz! Hınzır oğlan... Mısır’a tek başına gitmekle beni çok kötü cezalandırdı, ama bu cezayı hak etmiştim. Bu büyük dostun yüksek bir rehber olduğuna artık iyice aklım yatmalı ve dümeni ona bırakmalıyım. Romanya’da, yine neyse neydi. Zorlukları halleden bir annem vardı. Yabancı diyarda, artık paydos! En küçük bir itaatsizlik bana korkunç bir yalnızlığa, öldürücü bir sefalete mal olabilir. Romence ve Yunancamla elimden büyük bir iş gelmeyecek, oysa büyük dillerden birkaçını bilen Mihail, hep bir çıkar yolunu bulur.

Ansızın çıkageldiğimi görünce ne kadar sevinecek! Ah, benim iyi yürekli Mihail’im... Kardeşim...

İstanbul’a ancak iki saatlik bir gecikmeyle vardık. İnanılmayacak şey, dünyanın çehresi burada bambaşka! On iki saatlik bir gemi yolculuğundan sonra, kara kıştan en tatlı bahara geçiyorsunuz. Burada güzel bir mayıs havası var: Boğaziçi denizine akseden yeşil sırtlar; görkemli bir gölü andıran bu denizde, sürü sürü motorlar, kayıklar, mavnalar ve çatanalar her yönde gidip geliyor. Her şey burada sokağın ortasında; bazen iğrenç köpeklerle burun buruna, sokakta çalışır, yer, uyur, eğlenirler. Kahve önleri tavla oynayan, nargile içen ve düşünen Türklerle dolu. Abdülhamid’in payitahtında sefalet büyüktür. On kayıkçı ya da hamal, bir yolcu için dövüşür. Üstleri başları yırtık pırtık birtakım insanlar yarı aç, yarı tok geçinip giderler.

Ancak boyarlarımızdan buncasını idam ettirmiş olan sultanların İstanbul'unu bana anımsatan şeyler binlerce kıpkırmızı fesle mağrur minareli sayısız camiler oldu. Yüz yıl önce, memleketimin tahtı hâlâ bu kentte müzayede ile kiralanıyordu. Bu kent ki, yalnız adı bile ona tâbi olanları titretmeye yeterliydi ve şimdi ben hiçbir korku duymadan sokaklarında dolaşıyorum. Bir düzine fesin görünmesi köylerimizi dehşete veren zamanlar çoktan geçti!

Bu adamlar nasıl olmuş da bu kadar sert davranabilmişler? Bana öyle uysal, öyle kendi halinde görünüyorlar ki. Onları böyle gevşek ve rehavetli görünce insanın, Viyana kapılarına kadar dehşet salan o ağır yatağanları kaldırmaktan aciz olduklarını sanacağı geliyor. Musa, onlarla teklifsiz konuşuyor, çünkü Türkçe, Romence ile İbraniceden sonra onun üçüncü anadili.

Ne de olsa, seviyorum bu insanları! Zaferden zafere koştukları dönemde zulümden başka bir şey yapmamış mıdırlar, bilmiyorum. Ama Musa'nın dediği gibi, onların "şimdiki felsefeleri" hoşuma gidiyor. Geçim zorluğuna hiç aldırış etmiyor ve maddi rahatlıklar için canlarını çıkarmıyorlar. Ruh rahatlığına çok daha özen gösteriyorlar ve ben bunu anlıyorum. Doğanın güzelliklerini seyredip yarı sönmüş bir çubuğu fosurdatarak saatlerce güneş altında oturmaktan kaçınmazlar. Güneşi kendilerini ısıtmak için yaratılmış saymaları gereken fabrika işçilerinin yaşamına gıpta eder görünmüyorlar. Hayır, insanlar için de her şeyden önce güneş geliyor; biftekle kolalı yaka ondan sonra.

Gemiden çıkıp İstanbul'u ziyaret edebilmek için pasaportum olmadığından, bir tayfa kasketi işimi gördü. Nöbet bekleyen Türk askeri, bunu pek güzel fark etti, ama bir gülümseme ile karşıladı. Ayasofya'yı çalmayacağımı biliyordu.

Rehberin işaret ettiği görülecek yerlerin bir tanesini bile kaçırmamak için deli gibi koşuşan turistlerle alay ederek, salına salına dolaştık. Güzel bir kebaplı pilav, bir şiş kebabı yedik, birkaç kadeh de rakı yuvarladık. Herhalde kadehleri biraz fazlaca kaçırmış olacağız ki, çakırkeyif olduk. Bu da bizde bir fes almak hevesi uyandırdı. Fesleri başımıza geçirdikten sonra, Musa, kanca burnu, kara gözleri ve kaşları, fırlak çenesiyle Türklerden farksız olmuştu. Hep onunla birlikte gezdim ve ihtarlarına karşın, nargilede

bile kendisine meydan okumaya kalkıştım. Ancak nargile midemi altüst etti. Pilavı, kebabı, rakıyı hepsini çıkardım. İkinci düdükten sonra, hemen yatmak üzere gemiye girdik.

İstanbul'da bahardı, Pire ve Mısır'da mutedil bir yaz bulduk. Hava oldukça sıcaktı, ama boğucu derecede değil. Ancak karınlarını düşünen (bu da söz götürür ya), yılın on iki ayından altısında çizmeler ve kürkler giymek ve gece gündüz ısınmak gereksiniminden habersiz, mutlu insanlar. Özellikle, yırtık pabucuyla kaldırımları arşınlayıp akşama aç ve donmuş bir halde dönmektense, insanın üç gün üst üste aç kalmayı yeğleyeceği yirmi derecelik soğukta ekmeğini aramak ne demektir bilmedikleri için mutlu insanlar.

Evet, karınlarının adamakıllı doymadığı yüzlerinden belli. Gemiler yanaşınca, bir bavula yapışıp bir frankı hak etmek için aralarında yaptıkları vahşi savaşımlardan da bu anlaşılıyor. Ancak bu savaşım, hemen her yerde tüm nasipsizlerin payıdır, başka yerlerde ise buna bir de soğuk eklenir, insanın bu müthiş düşmanı, hastalıkların, ıstırapların, sakatlıkların, ölümlerin nedeni soğuk, Akdeniz'in sakinleri bunun ne demek olduğunu bilmezler. İnsanlığın yaşamını zehirleyen iki yılandan, açlıkla soğuktan, onlar ancak birincisini bilirler. Bu korkunç bir şey. Bu büyük bir mutluluk. Musa ile ben, yüreğimiz minnetle dolu, bunu takdir ediyoruz. Yün çoraplarımızı ve iğrenç paçavralarımızın yarısını attık. Ceketimizin düğmelerini çözdük, şapkalar bir kaşın üstüne yıkılmış bir halde dolaşıyoruz. Simitleri dişleyerek güneşin altında salınan tüm o Rumlar, Türkler, Yahudiler ve Ermeniler gibi. Bu adamları deniz besliyor. Cömert güneş ısıtıyor. Bunlarla iş bitmezse, daha iyisini insanlardan bekleyemezler. Allahlarından da.

Musa'yı her gün daha çok seviyorum. Sıradan bir adam değil o. Gerçi, hayatında fazla kitap karıştırmamış, ama zihni her şeye açık. Zeki, duygulu bir adam. Düşüncenin en ince taraflarını bile kavrıyor. Güzel sesiyle, İtalyanca uzun opera ve operet parçaları söylüyor. Daçya'nın kaptanı bir akşam, sesini işitti de onu kutladı. Musa kibarca teşekkür etti ve hemen derdini anımsadı:

– Kaptan, kayığım İskenderiye'de karaya oturacak olursa, beni yedeğinize alıp Köstence'ye kadar götürür müsünüz?

– Hay hay, dostum! Öyle bir şey olursa hemen bana haber verin!

Pire'de uslu davrandık. Atina'ya kadar, elektrikli trenle yaptığımız hızlı bir gezintiyle yetindik. Fakat İzmir'de, görkemli körfez boyunca sıralanmış taraçaların, rıhtımların, binaların, evlerin güzelliği başımızı döndürdü ve ikimiz birlikte on frank harcadık. Burada her şey mermerden. Ne zarif nargileler onlar, sanki birer minare!

Sonraki gün, yolculuğun altıncı günü, İskenderiye'de olacağız. Orada ne yapacağız? İş bulacak mıyım? Tüm servetim, bir sterlinden ibaret.

Açlığın korkunçluğunu, sokakta kalabileceğimi düşündükçe yüreğime iniyor. Musa ile ben, kara günlerin hayali aklımıza gelince birbirimize cesaret veriyoruz. İkimizden hangisi daha talihli çıkarsa, ötekine yardım edecek. Yaradan'ın rahmetine güvenerek teselli bulacağız. Musa durmadan ekliyor:

– Hem, Sara'nın barı var... İyi işliyorsa bu kış işletmesine izin veririm. Hatta orasını güzel bir renkli badanayla süsleriz, o da emeğimizi uygun bir biçimde öder. Asıl sorun, zavallı kızı paralarını elinden alıp kumara yatıran o alçağın elinden kurtarmak.

"O alçak" anlaşılan pek yakışıklı bir delikanlı ve eşi olmayan bir pastacı-reçelci kalfasıymış. Canı isterse, üç gün için bir "imalathaneye dalar" ve cebinde on sterlinle çıkarmış. Fakat neylesin ki her zaman bunu yapmayı canı istemezmiş. Bu tür "dalma"lardan hoşlanmazmış. Adı Titel'miş. Titel, ellerini "imalathane"nin hamurlarından çok barın kasasına daldırmayı yeğlermiş.

Artık takımada ve bunun öteye beriye serpilmiş şiir, renk, güneşle dolu, ancak içlerinde bir haftadan fazla yaşayamayacağım sayısız adaları bitti. Şimdi biz Akdeniz'in açıklarında yol alıyoruz. Girit'i ardımızda bıraktık.

Deniz küçük bir göl gibi kırışıksız. İnsan, ökçesinin altında, makinelerin geminin teknesine verdiği en küçük sarsıntıyı bile hissediyor. Ve ben ancak bugün Daçya'nın tüm güzelliğini fark ediyorum. Pek öyle büyüklüğü ya da lüksü yok, ama aynı seferi yapan diğer üç gemimiz yanında, tümüyle beyaz manzarasıyla, Akdeniz'de neredeyse eşsiz bir kuğu o. İşte kömür yerine

mazot yakmanın yararı, çünkü bacaların kustuğu kurum yığınları bir gemiyi baştan başa beyaza boyamaya olanak vermez. Daçya’nın bacaları bir pipo gibi tütüyor. Kazan dairesine inerseniz, tonlarca kömürü bir dakika durmadan ocakların ateşten ağızlarına küreyen bir düzine kapkara adamın çektiği zorlukların orada izine bile rastlamazsınız. Temiz kılıklı üç adam, ellerinde birer pamukla kazanlar boyunca dolaşır, manometrelere nezaret eder, sağır edici bir gürültüyle mazot akıtan muslukları ayarlarlar.

Gemilerin ısıtma tekniğindeki bu ilerleme, bir de bugün insanı kızdıran güneş, birinci mevki bayanlara, kirlenme tehlikesi olmadan, tepeden tırnağa beyazlar giyme olanağını veriyor. Güvertedeki tahta sıralar ve korkuluklar bir salonun eşyası gibi tertemiz. Onun için, şu anda üst güvertenin manzarası pek iç açıcı. Ve benim gönlümde karşıt duygular doğuruyor.

Kuşkusuz, tüm bu taze tıraşlı, en güzel yol giysilerini giymiş beyler; beyaz rengin egemen olduğu, arada ender bir kırmızının, bir mavinin, bir yeşilin göz kamaştırıcı bir güneş altında çiğ renkleriyle yüreğe işlediği ipek giysileri içinde gönül çeken tüm bu güzel bayanlar; sonra, martı kümelerinin izlediği ve denizin sonsuzluğu içinde yitmiş gemimizi saran masal havası. Evet, bu manzara beni hayran bırakıyor. Güzeli, kadını, kesif yaşamı seviyorum. Bu insanlara ve onların mutluluklarına haset etmiyorum, ama benim ve benim gibilerin sefaletinin bir yaşam biçimi örneği olması gerektiğini de söylemiyorum. Seçmek elimde olsaydı, refahı yoksulluğa yeğlerdim.

Bununla birlikte, bugün dünyanın hemen her yanında egemen olan ve azınlığın mutluluğu için tek koşul olan korkunç sefaletin ortasında görkemli bir yaşamın mutluluğunu aklım almıyor. Eğer refaha erişmem ancak bu koşulla mümkün olacaksa, kendi yoksulluğumu yeğlerim. Başkalarının felaketi yanında üzerinde bana mutluluğumu sunacakları altın tepsiyi hiç çekinmeden yere fırlatırdım. İşte benim yaşam görüşüm, açıkçası, budur. Günün birinde bu konudaki düşüncem değişecek olursa, o zaman ben iğrenç bir adam olurum. O zaman bana alçak desinler, assınlar beni!

Görüldüğü gibi, benimki bir varsayım değil, bir dürüstlük duygusu. Birincisi, kişisel mutluluğa izin verir; ikincisi, hayır! Asla. Bu ruhu incitir. En, son olarak, namuslu olmanın, vicdanı her türlü yalandan uzak tutmanın yüz türlüsü olmaz ya! Ah, her önüne gelenin ta gözleri içine bakarak ona

şöyle diyebilmek: Sana hiçbir borcum yok! Çek arabanı, benim yüzsüz kardeşim! Hem, masanın üstündeki şu kara ekmekte gözün varsa, onu da al! Yalnız benim keyfime dokunma!

Yolculuğun son gecesi. Ama ne gece! Köylerde, halkın bir ateş etrafında halkalanarak taze mısır kızarttığı ve ağustosböceklerini dinlediği bizim ortayaz gecelerimizin bir eşi.

Musa ile birlikte, geminin kıç tarafındayız; pervaneler hoş bir tempoyla suyu çalkalıyor ve meydana getirdikleri köpükten yol, kaynaya kaynaya hızla uzaklaşıyor, ay ışığında uzuyor ve sonsuzlukta kayboluyor.

Vakit geç, gezinti güvertesinde hemen hemen kimseler kalmamış. Tayfa arkadaşlar bize mutfak artıklarından güzel parçalar getirdiler, biz de bunları büyük bir iştahla atıştırdık. Böyle mert arkadaşlar bulmak bizim için ne şans! Bütün yol boyunca onlar bizi hep öyle, bedava ya da hemen hemen bedavaya yedirdiler. (Bir limana uğradığımız zamanlar onlara birer kadeh ısmarladık, işte o kadar.) Bu umulmadık yardım olmasaydı, ne Musa'da, ne de bende İskenderiye'ye indiğimizde metelik kalmayacaktı. Çünkü, insan son derece cimri değilse, bütün bu güzel limanlardan biraz uyuşukluk gidermeden ve hatta ara sıra, ne olursa olsun, bir parça eğlenmeden geçmek olanaksızdır.

Şimdi sessiz, hareketsiz durmak istiyorum. İstiyorum ki yaşamımın, bu eşsiz saatlerindeki huzuru hiçbir söz bozmasın. İyilik, minnet, umut duygularıyla doluyum ve güvertede karanlıkta uzanıp tek sözcük etmeden mehtabı seyretmek ve Akdeniz'in hışırtısına kulak vermek öyle hoşuma gidecek ki. Ama neylersin: Musa bu akşam her zamankinden kederli. Sönük bir sesle, Sara'nın neden olduğu aile faciasını anlatıyor.

Hani öyle softalardan değildir, elâlemin dediğine pek aldırış etmez. Fakat bu kızın macerası, yaşamını zehirlemiştir. Çocuklarının hiçbiri evlenemiyor, Sara'nın işlediği günahın cezasını hepsi çekiyor. Onlara, "Ailenizde bir orospu var!" diye haykırıyorlar. Bir baba için bu, ne kadar acı olmalı! Sen sekiz çocuğunu büyütmek için eşekler gibi çalış çabala da, sonra bu hale gel!

Bundan başka, Musa birdenbire kötü kötü şeyler kuruyor. Bu bar öyküsüne ne dereceye kadar inanmak gerektiğini kestiremiyor:

– Bir bar sahibiyse, diye yorumluyor, neden Mısır'da bulunduğu iki yıldan beri, fakir olduğunu bildiği ailesine bir frank, kızkardeşlerine bir armağan olsun gönderdiğini görmedik? Yok, orospu olsa, para kazanan, servet yapmak yolunda olduğunu iddia eden bir Yahudi kadını, yakınlarının acısı karşısında bu derece duygusuz kalamaz. Tanrım, ya yalan söylüyorsa? Ya sefalet içindeyse? Öyleyse hapı yuttum demektir! Öyleyse akılsız pinponun biri olduğumu ve Yahudiler için bir felaket ülkesi olan bu memlekette benim de batıp kalacağımı söyleyen karım haklı çıkacak. Ama ne yaparsın! Sara'yı öyle severim ki! O benim en güzel, en zeki çocuğum, hepsinin en iyi yüreklisidir. Ah! Yuvamın onurunu çalan ve kirleten o herifi geberteceğim!

Zavallı, zavallı Musa... Onu yalnız bırakmayacağım. Elimden geleni yapacağım. Gerekirse, ne yapalım, bir zaman için Mihail'i feda edeceğim!

*

Geliyoruz. İskenderiye ufukta apaçık beliriyor. Palmiyeleri, minareleri, düz damlı evleri görünüyor.

Vapurda kadın erkek züppeler şimdiden mantarlı şapkalarını başlarına geçirdiler. Ne maskaralık! Afrika güneşine karşı herkes gözüne bir gözlük geçirmiş. Sözde göz hastalıklarından da korurmuş.

II SARA VE BARLARI

Adam sen de!.. Sara'nın barı ve halimizin ne olacağı hakkında henüz bir bildiğim yok ama, İskenderiye'de geçirdiğim daha bu ilk saatlerden itibaren şunu biliyorum ki, Mısır çok güzel bir ülke. Açlıktan geberecek de olsam, gözlerim, ruhum onunla dolmadan şuradan şuraya kımıldamayacağım.

Saatlerden beri tüm o garip adlı *sûk*'ları dolaşıp duruyoruz. Ne bar var, ne de Sara.

Önce eşyalarımızı Handak sokağındaki bir Yahudi lokantacıya emanet ederek o ağırlıktan kurtulduk. Ayaküstü bir-iki lokma atıştırdıktan sonra, hemen Sara'nın verdiği adrese gitmek üzere yola çıktık. Bu ilk hayal kırıklığı oldu. Bar diye bir şey yoktu. Oldukça temiz bir ev çıktı karşımıza. İkinci katta bir alay devesi gibi boncuklara, süslere garkolmuş yaşlı bir Yahudi karısı, bizi soğuk karşıladı:

– Saraaa? Baaar? Burada bar mar yok. Bara gitmek niyetindeyseniz Napolyon Kalesi'ne gidin! Sara'ya gelince, ara sıra buraya mektuplarını almaya gelir, ama burada oturmaz. Bayan Adel'in evine gidin, benim bir şeyden haberim yok.

Yolda Musa diyordu ki:

– Gördün mü Sara'mın barını? Böyle olduğunu önceden sezmiş tim. Yalan!

Bayan Adel de bizi kuyruğuna basılmış bir kedi gibi karşıladı. Uykusundan uyandırmıştık. Bu hâlâ genç ve oldukça güzel, ancak pek huysuz Yahudi karısı bize dedi ki:

– Sara'nızla kafamı şişirmeyin! Bana yirmi liradan fazla borcu var. Adam olacağı yok onun!

Kapı suratımıza kapatıldı. Orada, ilk katın merdiven başında ne yapacağımızı düşündük.

– Konsolosluğa gidelim, dedim.

Bu söz üzerine kapı yeniden açıldı. Bayan Adel tekrar göründü. Biraz yumuşamıştı ama alaycı bir tavırla:

– İstersiniz gitmek konsolosluğaaa? Fayda yok! Sara ile zamparası gibi ipsiz sapsızların konsolosluk defterinde yeri yoktur.

Musa iç geçirerek hopladı:

– Hangi ipsiz sapsızlardan bahsediyorsun, bayan? Sara benim kızımdır, hakaret edilmesine izin vermem!

– Ya! Öyleyse iş değişti! İçeri buyurun baylar.

Bizi küçük bir salona aldı ve haykırdı:

– Ahmed! Ahmed! Kahve *talata!*

Sonra özür dileyerek, üstünü başını düzeltmek için içeriye girdi. Musa söylendi:

– "Talata" malata bilmem ama kahve geliyor, fena değil. Kahpenin yediği haltı duydun mu? "İpsiz sapsızlar!"

Küçük domuzlar gibi şişmiş iki foksteriye köpeği uyumakta oldukları kanepeden kalkarak pabuçlarımızı koklamaya geldiler. Musa etrafı şöyle bir gözden geçirdi:

– Burası bir randevuevine benziyor, dedi. Bir de bize yaptığı ağızlara bak!

Beyaz bir giysi giymiş, tüm dişlerini göstererek gülen bir arap çocuğu, kahveleri getirip önümüze koydu. Az sonra ev sahibesi de yanımıza geldi ve selam sabah etmeden, tombul elinin sırtıyla yanağımı okşadı:

– Sevimli oğlan! Biraz kansız ama ilginç. Daçya ile geldiniz, değil mi?

Onayladık. Ekledi:

– Yalnız mı geldiniz, Bay Feldmann?

– Elbette yalnız. Hem de istemeyerek. Ya kiminle birlikte gelecektim?

– Vallahi ne bileyim: Örneğin öteki güzel kızlarınızdan biriyle!

Tepemiz attı. Dostum gözleri yuvalarından dışarı uğrayıp kıpkırmızı kesilerek ayağa kalktı:

– Kadın, kadın, sen beni ne sanıyorsun? Ben namuslu bir babayım!

Kahpe karı, Musa'yı omuzlarından tutup oturttu, sonra bir elini okşayarak dedi ki:

– Azizim Bay Moritz, namuslu babalar dünyada eksik değildir. Benim babam da önceleri öyleydi, çok zaman da öyle kaldı, ama ne yaparsın; günün birinde kendisine bunun bir ahmaklık olduğunu kanıtladım, "namusluluğu" karnımızı doyurmuyordu; ondan sonra...

Yaşlı adam kendini tutamadı:

– Ondan sonra, bayan, benden paso! Ondan sonra, ailemi öldürmeyi yeğlerim! Babanızın yaptığını yapmayacağım.

– Babam bir şey yapmadı, yalnızca bir gün benim yapmama göz yumdu. O günden sonra sofrasında beyaz ekmek yüzü gördü. Ekmeği yedi ve görmezlikten geldi. Onun gibi yaparsanız ne iyi edersiniz. Bağırıp çağırmalarınız, yalvarmalarınızla Sara'yı taciz etmeyin. Bir kere havalanmanın tadını tatmış olan...

Musa yerinden fırladı:

– Bayan, doğru söyleyin, kızım burada ama saklanıyor değil mi?

Bayan Adel, yarı küçümseme, yarı acıma dolu bakışlarla onu süzdü:

– Burada olmadığı gibi, şu anda nerede olduğunu da bilmiyorum. Bununla birlikte, öğrenip size söylerim. Yarın bir uğrayın. Ama önce şu iki adreste arayın. Zamparasını elinden alacağımı sandığı için

benden çekiniyor. Bir gün, borçları olan yirmi lirayı vermeyi unutarak, haber bile vermeden buradan ferteği çektiler. Sara'ya yazık! En "kibar müşteriler" onu ararlar. Ama o Titel'e kapatmalık ettikçe adam olamayacak.

Sokakta dostumun korktuğum derecede bitkin olmadığını görünce pek sevindim. Uzun kır bıyıklarını dişleyerek, etrafındaki şeyleri seyretmekten hoşlanarak yürüyordu. Elle itilen, içi şekerkamışı dolu bir araba gördük. Etrafını bir sürü Arap, hatta Avrupalı sarmıştı. Bu acayip şeyleri satın alıyor, kabuğunu dişleriyle soyuyor ve suyunu iştahla emiyorlardı. Musa şaşakalmıştı:

– Burada insanlar odun yiyorlar!

Odun yiyen Araplardan biri çakıyla şekerkamışının bir ucunu kesti, ikimize küçük birer parça vererek bizi de herkes gibi yapmaya davet etti. Yapmaya çalıştık, ama boşuna. Kamışın suyu çok tatlı, fakat yavandı. Yere tükürdük. Bizimle alay ettiler. Musa Türkçe meramını anlatmak istedi, kimse dilinden anlamadı.

Araplar çok teklifsiz ve konuşkan insanlar. Romenler ve hatta Rumlardan bile teklifsiz ve konuşkan. Herhalde iyi insanlar olmalılar. Bununla birlikte, konuşmaları kavga eder gibi gürültülü.

Bayan Adel'in verdiği iki adresi bulabilmek için üç saat yürümemiz gerekti. Bizi kentin bir ucundan diğer ucuna gönderiyorlardı. Boş yere yorulmuşuz. Bizi hep, muhabbet tellallığı yapan Romanyalı Yahudi kadınları karşılıyordu. Sara, zamparası yüzünden onlarda kötü izlenimler bırakmış.

Sonunda, Mehmet Ali Meydanı yanında deniz kenarındaki güzel bir caddeden görkemli bir gurup seyrettikten sonra, Handak sokağındaki lokantaya bitkin bir halde döndük. Bu Mehmet Ali Meydanı da pek hoşuma gitti. Aynı zamanda hem Doğu, hem de Batı'yı andıran bir meydan. Güzel binalar, modern kahve ve gazinolar. Seçkin bir kalabalık. Ben Mısır'ı pis ve yarı vahşi bir ülke sanıyordum. Hiç de öyle değilmiş. Benim ülkem çok daha geri. İklime gelince, şunu söyleyeyim ki, orada aralık ayında beyaz elbiseli ve hasır şapkalı insanlar gördüm! Burada yaşayabilmek için ara sıra sıkıntı çekmeye değer. Sanki Romanya'da hiç sıkıntı çekmemişim gibi!

Soğuğu da cabası. Hatta burada bir çıkar yolunu bulacağımı umuyorum. Yunanlılar pek çok. Dillerini biliyorum. Onlardan iş isteyeceğim, iş olsun da nasıl olursa olsun.

Fakat Sara bizi ne büyük bir hayal kırıklığına uğrattı! Babasına doğru bir adres bile vermemiş. Çok şükür ki adamcağız, sorunu gözünde pek büyütmedi. Ama yine de kederleniyor. İndiğimiz lokantada, üst üste üç kadeh rakı içti, ağzına yemek namına hemen hemen bir şey koymadı.

Saat dokuzda yatmıştık. Sefil bir oda. Bir tek karyola. Gecesi iki frank.

Tesadüf, arkadaşım beni kucakladı:

– Dünya ve ahret oğlumsun! dedi.

Musa pek erkenci. Daha şafak vakti giyinmiş, benim hazırlanmamı sabırsızlıkla bekliyordu. Güneş doğarken, limandaki ucuzcu bir Arap kahvesinin taraçasında, alaturka kahvelerimizi içiyor ve nargilelerimizi tokurdatıyorduk.

Musa'nın mükemmel bir arkadaş olduğunu gitgide daha iyi anlıyordum. Hatta zor gün dostu olduğunu da. Her şeyi olduğu gibi kabul ediyor, her şeye alışıyor, kaderin ters cilvelerini umursamıyor ve büyük şeyler karşısında olduğu kadar, gündelik hayatın küçük olayları karşısında da derin bir haz duyuyor. Hiçbir şey gözünden kaçmıyor. Çocuk gibi meraklı: Doğasını öğrenmek istediği kozmopolit adamla memleket adamı arasındaki ayrılığı derhal fark etti. Toplu sohbetlerin hepsine karışmaya can atıyor. Dünyanın dört bir köşesinden daha yeni sökün etmiş insanlar arasında bu tür sohbetler âdet hükmünde. Dün akşam bizim lokantada bir çeyrek saat önce birbirini tanımayan adamların arkadaşça konuştuklarını görünce buna inandım. Doğal olarak, tüm bu sohbetlere katılabilmek için bir Doğu dili bilmeniz gerekli. Musa, burada pek yaygın olan İtalyanca da dahil olmak üzere, bu dillerden birçoğunu biliyor. Arap hamallar bile çat pat İtalyanca konuşuyorlar. Kahvecimiz İbrahim de barakasına gitmemizden doğan hoşnutluğunu bize bu dille ifade etti. O – en büyük meziyeti liman ve denizi görmesi olan– dükkânına şeref veren Avrupalılara pek iltifat eder. İbrahim gibi, yüzüm güneşe ve Akdeniz'e dönük olarak, hayatımı serbestçe kazanabilsem ne olurdu.

Saat on bire kadar süren bu ışık banyosundan sonra, bizi büyük bir acı bekliyordu. Bayan Adel'in verdiği bilgi sayesinde, sonunda Sara'nın evini keşfettik. Anastas sokağında kendi halinde bir evin birinci katında, kendisine bir oda kiralamış olan bir Yahudi terzinin yanında oturuyor.

Çok acı bir sahneye tanık oldum. Sara yalnızdı. Bir hastalığın nekahet devresinde, yatakta yatıyordu. Babasını beklenmedik bir biçimde karşısında görünce: "Baba!" diye acı bir çığlık kopardı ve yatağa kapanarak yüzünü yastıklara gömdü.

Musa, yüreği inanılmayacak derecede taş kesilmiş bir halde, tek bir sözcük söylemeden oturdu. Gidip kızını kucaklamadı. Doyuncaya kadar ağlaması için onu rahat bıraktı. Bu sırada sessiz soğuk bir tavırla, bana eliyle kızının çektiği sefaletin belirgin delillerini işaret ediyordu: Yenik ökçeli ayakkabılar, kirli bir çanta, bozuk bir şapka, konserve sardalyası ve sütlü kahveden oluşan yemek artıkları.

Sonunda Sara, yine yüzü yastıklar arasında olduğu halde, giyinebilmek için bir dakika dışarı çıkmamızı rica etti. Sesi ahenkli ve hüzünlüydü. Binanın altındaki kahveye gittik. Orada arkadaşım ağladı:

– Anası onu bu halde görseydi, kederinden ölürdü. Biz de yoksuluz, ama böyle sefalet içinde değiliz. Tüm çocuklarımız tertemiz giyinirler ve karınları doyar. Evimiz, mütevazı olsa bile onun içinde yaşadığı mezbele yanında bir elmas sayılır. Bu sefil yaşantıya neden katlanıyor? İşlediği günahlar ne olursa olsun kendisini kabul edeceğimi ona her zaman yazdım. Bir gece bir dilenciden daha perişan bir durumda evime dönseydi, ne yapar yapar, onu ertesi günü baştan aşağı giydirirdim. Böyle macera peşinde koşup gençliğine kıymak neden?

Tekrar yukarı çıktık. Oda derlenip toplanmış, Sara da bir peri kızı olmuştu. İri siyah gözleri büyük bir canlılıkla parıldayan narin, ince işlenmiş beyaz bir heykelcik. Bu kez, babası onu kolları arasında ezdi. Sara yine ağladı, ama sevinçle tepinerek:

– Geldin mi baba, geldin mi! Artık mutsuz değilim! Artık bana acıma! Sana hepsini anlatacağım. Biz bu kadar sefalete düşeli çok olmadı.

O anda kapı açıldı ve sarışın bir genç irisi göründü. Bir çığlık attı ve Musa'yı kucaklamak istedi, fakat o geri çekildi:

– Çekil, aşağılık herif!

Hemen onun yakasına yapıştı ve kafasını yumruklamaya başladı. Sara ile birlikte araya girdik. Biraz önce benim varlığımdan hoşlanmayan Sara, bana minnet dolu, tatlı bir gözle baktı. Demek bu aşağılık herife deli gibi âşıktı. Bana karşı ansızın tavır değiştirmesinden bunu açıkça anladım.

Onlara kavgalarını aile arasında halletme olanağı vermeyi gerekli gördüm ve çekilmek istedim. Musa emredici bir tavırla engel oldu:

– Burada kal! Başıma gelenleri biliyorsun. Benim oğlum yerindesin. Senden gizleyecek bir şeyim yok.

Ötekiler buna memnun olmadılar, ama hiçbir şey duymamış gibi davrandılar:

İhtiyar ağzını açtı:

– Barın çok yamanmış, ha kızım? İnsan anasına babasına böyle yalanlar uydursun! Bu yalanlarla hayır mı görürsün sanıyorsun?

Sara küçücük ellerini dua eder gibi kavuşturdu:

– Baba... Size yalan söylemedim... Barımız vardı. Port Said'de. Hem de pek iyi işliyordu. Tüm borçlarımızı ödemiş, biraz da kenara koymaya başlamıştık, ama günün birinde tayfalar arasında kanlı bir kavga oldu, hükümet barı kapattı, tüm emeklerimiz boşa gitti.

Musa, 'Söylediklerinin bir tek sözcüğüne inanıyor musun?' demek isteyen bir bakışla bana baktı. Ben de yalan söylemeye karar verdim ve dedim ki:

– Doğru, İngilizler böyle işlerde hiç şakaya gelmezler. Kıllarını kıpırdatmadan insanı mahvederler.

Sara, kendisine ettiğim beklenmedik yardımdan yüzü ilahi bir biçimde ferahlayarak:

– Değil mi, arkadaş? dedi, sonra ekledi: Mısır’da daha önce bulundunuz mu?

– Hayır. Ama Kahire’de bir dostum var. Sizinkine benzer bir felakete tanık olmuştu.

Hey gidi, insan hoşlandığı bir kimse için nasıl yalan söyleyebiliyor! Şu halde, aşk uğrunda adam neler uydurmaz.

Dostum bu sözlere kanmadı, farkındayım, ama sakinleşti, dinledi, büyülenmeye razı oldu. Güzel kadın onun gözleri önünde bir yalan halısı dokudu. Bu Port-Said barı masalında en kaba karşıtlıklar birbirini kovalıyordu. “Zampara” da suç ortağının gaflarını düzeltmek için söze karışınca, yalanlar büsbütün meydana çıktı. Birbirlerinin sözlerini tamamlayacak yerde, birinin söylediğini öteki bozuyordu.

Ancak sahne pek hoştu. Babanın öfkesi, onların felaket içindeki tutkulu dayanışmasını yalnızca izlemekle yatışıyordu. Zaten onlar da kendi hayallerinin kurbanıydılar. Ancak durumu kurtarmak, onurlarını yarım yamalak korumak isteyen bu iki zavallının halini anlamak için fazla insani duygulara sahip olmaya gerek yoktu.

Sonra, onları bu kadar genç yaşta yoksunluklar içinde yüzlerinin çizgileri sertleşmiş, ruhları sahteleşmiş, vicdanları yalan söylemek gereksinimiyle yırtılmış bir durumda görünce, insanın yüreğini parçalayan acıma duygusunun ağırlığı altında yalanlarını yüzlemek için duyulabilecek her arzu yıkılıyordu. Erkek, kadından daha az geveze, daha ciddi, hemen hiç gülmüyor ve gülümsemiyordu. Kırpık bıyığı ve sarı saçlarıyla, ciddi olmaya çalışan yaramaz bir çocuğa benziyordu. Asker kaçağı olduğu biliniyordu, Mısır’a “servet yapmaya” gitme kararını vermelerine de bu neden olmuştu. Sara’ya gelince, ona kızmak olanaksızdı. Baştan aşağı zayıf, narindi. Kolay kırılır bir minyatür gibi.

Yalnız, ender görülen büyüklükteki gözleri, tutkuyla gözledikleri serabı kovalamaktan onları alıkoyacak herkesle çarpışmaya hazır bir gücün belirtisiydi.

O akşam eve dönerken Musa diyordu ki:

– Şimdi bana düşen işi biliyorum. Kızım bu herifin esiri; onu ancak eli kolu bağlı olarak evime götürebilirim. Öyleyse ben de ona deli gömleğini zorla giydireceğim. Yol masrafını da her çareye başvurarak bulmalıyım: İster çalışarak, ister dilenerek, ister çalarak.

Musa'nın niyeti buydu, ama işler başka bir yola döküldü.

Hemen ertesi günü, şans, dostumun tasarılarına yardım eder gibi göründü. Tanıştığı zengin bir otel sahibi Yahudi, kendisine otelindeki önemli bir badana işi önerdi. Adam hoşuma gitmemişti. Pek soğuktu, ama Musa bu kusuru adamın Taymis kıyılarında büyümüş olmasına yordu, orada insanlar sözde hep somurtkanmış. Buna karşılık, İngiliz Yahudisi, verdiğimiz ayrıntılı hesabı gözden geçirmeye bile tenezzül etmedi; isteğimiz ücreti götürü olarak kabul etti.

– Yaptığınız işten memnun kalırsam, tamam.

Bize avans vermeye yanaşmadı ama, yine de pek sevindik. İş tesliminde tüm malzemenin bedelini ödemeyi kabul ediyor, ama peşin para vermiyordu. Ne yapalım. İşin bir bölümü tamamlanıncaya kadar bizi geçindirecek paramız vardı, gerektiğinde, işin bir bölümü bitince, o oranda hakkımızı ister istemez ödeyecekti.

Öğleyin Sara'ya gidince başka bir hoş sürprizle karşılaştık. Gerçek bir ziyafet bizi bekliyordu. Önce iki sevdalı baştan ayağa yeniler giyinmişti, sonra önümüzde mükellef bir sofra vardı, kızarmış bir kaz ve Musa'nın bayıldığı şey: Romen şarabı ve Romen rakısı, bizim ünlü *tsuyka*'mız! Hayretten kendimizi alamıyorduk. Kızcağız sevinç içinde haykırıyordu:

– Nasıl, hoşunuza gitti mi? Bu vurgunu Titel vurdu.

Daha şimdiden çakırkeyif olan ihtiyar, oğlana karşı duyduğu düşmanlık duygusu depreşerek:

– Ne vurgunu? Ne vurgunu? diye yineliyordu. İnsan "vurgun"larla değil, düzenli ve dürüst bir çalışma ile yaşamalıdır. Ben "vurgun"lardan hoşlanmam. Yılda bir kez kumarda elli lira cebe atmak, geri kalan zamanda açlıktan nefesi kokmak; kızıma böyle bir hayat yaşatılmasına izin veremem.

Ama yüreğimiz, mantığımızın yarattığı tüm öfkelerin içinde eridiği kızgın bir ocaktır. Hele kadehinizi dolduran, tabaktan bir but kesip çıkaran, altınıza bir yastık uzatan, en güzel elmayı size soyan, yere düşen peçetenizi alıp veren sevimli bir gencin sürekli ilgisi de bu mantığa eklenirse... Hem “peder” aşağı, “peder” yukarı! O kadar hevesle beklenen bu sözcük, ilk damat adayının ağzında, tüm karşı koyuşları yere sermeye yeter bir güç kazanır.

Gerçekten de öyleydi. Musa, hep tedirgin olmakla birlikte, güvensiz bir bakışla etrafını süzerek yedi, içti, okşanmasına ses çıkarmadı ve sonunda, yüzü ortadan kesilmiş bir karpuz gibi kıpkırmızı, bir koltuğa uzandı. Orada hareketsiz, fakat içinden kaynayarak, somurtkan, ama konuşmaya can atarak, uzun uzun Titel’i süzdü. Vallahi, insan bu acayip çocuk hakkında ne karara varacağını bilemiyor! Dürüst bir adam mı? Yoksa bir haydut mu?

Neyse. Bunu sonra anlarız. Şimdilik, Musa’nın canı nargile çekiyor.

– Burada bir nargile bulunmaz mı?

Titel’le Sara birbirine bir göz atıyor ve gülmekten kırılmamak için kendilerini tutuyorlar. Titel:

– Aşağıya bir bakayım, dedi.

Az sonra zafer kazanmış bir tavırla içeri girdi. Yepyeni, güzel küçük bir nargile getiriyordu. Şişesi çiçeklerle süslenmişti. Diğer tarafları bakır ve kehribardı. Musa hayrandı, teşekkür etti ve iştahla tüttürmeye başladı, ama daha hepsini bilmiyordu. Titel kulağına fısıldadı:

– Peder! Bu nargile sizindir. Onu size armağan ediyorum.

Bu söz onun bamteline dokunmuştu. Musa ayağa fırladı ve bu ilk damadı olabilecek adamı sevgiyle kucakladı. Sara sevincinden ağlıyordu. Bense, kendisini bağlamak isteyeni bu kadar ustalıkla bağlamasını bilen bir kadına kur yapmanın boşuna olacağını düşündüm. Onun için, dinsel bir duyguyla öpmek arzusunu duyduğum güzel ayakbileklerini seyretmekle yetindim ve insan böyle melekler tarafından sevilmek isterse, namuslu bir adam olacağına aşağılık herifin biri olmalı, diyorum. Zira, şerefli bir adamın,

sevgilisini, karşısına çıkan herhangi bir paralı müşterinin salyalı koynuna atabileceğine mümkün değil inanamam. Hayır, böyle bir hale düşmektense, kendimi parçalatmayı yeğlerim.

Herhalde Musa da, nargilesinden çok memnun olmakla birlikte, benim gibi düşünmekten geri kalmıyordu. Ama ona son bir oyun hazırlıyorlardı, bu oyun onu ciddi biçimde düşündürecek ve niyetlerini tümüyle değiştirecekti. Bu oyun, ne yalan söyleyeyim ki, beni de sersemletti. Artık görkemli seraptan gerçeği ayırt edemez oldum. Hem sonra, şunu da söylemeli ki, büyücülerin kendileri de büyülenmişlerdi.

Bu tam anlamıyla bir sürpriz oldu.

Musa gibi, ben de, Titel'in bulduğu paranın kumardan geldiğini sanıyordum. Hiç de öyle değilmiş. Bu para, üçüncü biri ile ortaklık kuran iki maceracının giriştikleri büyük bir işin sonucunu temsil ediyordu. Bunun nasıl bir "iş" olduğunu açıklamadıkları için Musa onları açık konuşmaya zorladı.

Sonunda Sara:

– Hartum'da büyük bir bar kurmak istiyoruz, dedi.

Zavallı ihtiyar, marpucunu uzağa fırlatarak:

– Yine mi bar! diye haykırdı. Yoo! Yoo! Artık bana bardan söz etmeyin! Bana ilkini yutturduğunuz yeter. Şeytan götürsün sizin barlarınızı!

Artık sarhoş değildi. Yeniden saldırgan bir tavır takındı. Felaketleri tüm açıklığıyla zihninde yeniden canlandı ve işi onları polisle tehdit etmeye kadar vardırdı.

Ancak iyi niyet sahibi çılgınlara karşı ne yapılabilir? Onların ikna yeteneği sınırsızdı, çünkü hiçbir gerçek onlarınki kadar elle tutulur halde değildi.

Dostumun öfkesi yatışana kadar beklediler, sonra bir gezinti yapmak üzere aşağı inmemizi rica ettiler. Sokakta, Titel güzel bir arabaya seslendi: "Harabaki!"[1] Bindik. Sara ile babası arka tarafa kuruldular. Pastacıyla ben

öne oturduk. Araba hafif bir tırısla hareket etti. Memleketimde bildiğim şeylerin hiçbiriyle karşılaştıramayacağım bir hava vardı, çünkü burada doğa gökyüzüne bizde bulunmayan bir çerçeve oluşturuyor. Musa ile ben tam anlamıyla büyülenmiştik, hele kentten çıkınca, deniz kıyısında önümüze bir düş yolu serildiği zaman! Tüm yol boyu palmiye ormanıydı ve ancak resimli *Binbir Gece Masalları*'nda görülen türden görkemli köşklerin ardı arkası kesilmiyordu.

Titel:

– Burası Ramleh, diye fısıldadı.

Ona minnettardık. Bu manzara bizi kendimizden geçirmişti. Her türlü kötü gerçeğin kâbusu içimizden silinmişti. Her şeyi unutmak gereksinimi içindeydik. Yüreklerimiz, bırakın düş kuralım, diye haykırıyordu. Neye mal olursa olsun, ışık ve renk! Ve arabanın salıntısı içinde, Yaradan'a karşı duyduğum minnet duygusuna yenilerek, genç bedeninden yaptığı özveriyle bana bu anı yaşatan kadının elini tuttum, ateşli dudaklarıma götürdüm.

Sara bu hareketime engel olmadı, âşığına gülümsedi ve güzel başını babasının omuzuna yasladı. O da, büyülenmiş gibi, kızını alnından öptü.

Böylece huzur, üzücü bir huzur dördümüzün yüreğine işledi.

Olaylar sökün etti. Musa'nın hayal gücünü, hemen hemen kızının derecesinde tutuşturan bir şey oldu:

Ramleh'de büyük bir kahvenin taraçasında oturduk, denizin dalgaları ayaklarımızın dibinde kırılıyordu. Hep zengin müşteriler. Musa ile ben de bu durumdan sıkılıyorduk, insanın yaşamını bile bile harap ettiğini ve bunca güzelliklere layık olmaktan çıktığını düşünerek hüzünlü bir yürekle batan güneşin inanılmaz büyüsünü izliyorduk.

Sara dedi ki:

– Neden ya zengin olmak, ya da ölmek istediğimi görüyor musun baba? Parasız, tüm bu güzellikler yoktur. Parasız, yaşam, kızkardeşlerimin

ömürlerini tükettikleri imalathane ya da mağazadır. Senin kurduğun badana iskelesidir.

Musa, hüzünlü bir tavırla, başını sallıyordu, bir şeyler söylemek istedi, ama Sara ile Titel'in arkalarından yakışıklı bir adam çıkageldi, onlar kendisini saygıyla karışık küçük bir sevinç çığlığıyla karşıladılar. Yeni gelen, genç kadının elini öptü, Sara bizi tanıştırdı:

– Babam ve dostumuz Adriyen Zograi Bay Falconi, ihracatçı ve bar işinde ortağımız.

Sonra ortağa seslenerek:

– Babamın haberi var. Tabii işi tehlikeli buluyor.

Falconi, Musa'yı alaycı bir tavırla süzdü ve kır düşmüş saçlarını narin eliyle sıvazladı:

– Tehlikeli mi? Elbette. Ama bizi sıradanlığın üstüne çıkarmak için başka yol var mı? Bilmek isterdim? Çalışmak mı? Yetenek mi? Hiç sanmıyorum!

Konuyu değiştirdi. Sara'ya sağlığını sordu, sonra birdenbire yeniden Musa'ya döndü:

– Ne iş yaparsınız?

– Badanacıyım.

– Ya! Babamın mesleği. Hem görünüşünüz beni yanıltmıyorsa, siz de babam gibi servet yapamamışsınız. Oysa kendi hesabına bazen elli işçi çalıştırdığı olurdu.

Musa sordu:

– Efendim, mutlu olmak için mutlaka zengin mi olmak gerekir?

– Ona ne kuşku! Herhalde kendi hesabıma, yoksul olmaktansa zengin olmayı, uşak olmaktansa efendi olmayı yeğlerim. Siz böyle

düşünmüyorsanız, acayip bir adamsınız.

– Ben de bu kanıdayım ama, bir koşulla: İnsanın elleri her zaman temiz kalmalıdır.

– Kömürcü ellerinin temizliği hoşuma gitmez.

Tam bu sırada güzel bir kehribar ağızlığa zerafetle sigara geçiren ellerinin beyazlığı göze çarpıyordu. Musa'nın yanıt vermek isteyip istemediğine bile bakmadan bir kez daha başka bir konuya geçti.

Viski ısmarladı ve ortama hâkim bir tavırla herkesin bardağına doldurdu. Arkadaşım gibi ben de susuz içtim. İkinci bardaktan sonra sarhoştuk. İşte böylece nasıl olduğunun farkına varmadan, bir saat sonra, çekingenliği bir yana atarak Mösyö Falconi'nin görüşüne katılıyorduk. O zaman centilmen, ayağa kalkarak, Musa'nın önüne on sterlin koydu ve yavaşça ekledi:

– Pek yakında biz Kahire'de olacağız. Bay Zografi ile birlikte oraya gelin. Eğer mutlaka mesleğinizi yapmak istiyorsanız, gereken malzemeyi sağlayarak sizi bir badana müteahhidi yaparım.

Bay Falconi, Sara'nın elini uzun uzun öptü, bizim de ellerimizi sıkarak kuvvetle salladı ve parlak bir hünerden sonra ağzımızı açık bırakan bir gözbağcı gibi ortadan kayboldu.

Musa, ertesi günler, hep Falconi'yi hatırlayarak ve tavizlerini haklı göstermeye çalışarak:

– Tabii! diyordu, insan taştan yapılmamıştır. Hayat karşınıza bu derece altüst edici sürprizler çıkarırsa iş değişir; düşler, düşünceler, prensipler. Belli bir şey. Bununla birlikte, ben yine ellerimi olabildiğince temiz tutmaya çalışacağım. Sara'nın hareketlerini de gözden kaçırmayacağım. Ne de olsa, bu Falconi, maceracının teki de olabilir. Kızımı Sudan'a sürüklemeye kalkışırsa gösteririm ben ona.

Gerçekten iki taraflı oyun oynuyordu. Otel sahibinin yanında bir hafta çalıştıktan sonra, adam güvenini kazandığı için, Musa ona Sara' nın işini

açtı ve gereğinde kızını Romanya’ya götürmek üzere Titel’ den kurtulmak için polisin yardımına güvenip güvenemeyeceğini sordu.

İngiliz Yahudisi ona yanıt verdi:

– Ben bir sözcük söylesem, sizin Titel ertesi günü kendini Pire yolunda gemide bulur.

Musa buna sevindi ve hemen Falconi’nin kendisine verdiği on İngiliz lirasından beşini karısına gönderdi.

– Gereğinde Bükreş’e dönmek ya da Kahire’ye yerleşmek için yeterli paramız olacak. İşimiz iyi gidiyor. Bir haftaya kadar tamamlarız. O zaman, malzeme bedelini düşünce, aramızda kardeşçe pay edeceğimiz on iki sterlin kadar bir para kalacak. Hiç de kötü değil!

Hesabı doğruydu. Canımızı dişimize takıp çalışarak iki hafta iyi bir şekilde yaşadıktan sonra, her birimizin eline altı sterlin geçecekti.

Ama insan çirkefliğini hesaba katmamıştık. Ve bu çirkef hiç beklenmedik bir biçimde bizi karşıladı.

İşi bitirdikten sonra, aletlerimizi toplamakla meşguldük ki, otelci, her zamanki sakin haliyle, ne yaptığımızı sordu. Musa çok doğal bir tavırla:

– Hesabımızı kesmenizi bekliyor ve eşyamızı topluyoruz, dedi.

– Ne hesabı! Ne eşyası! diye haykırdı. Alay mı ediyorsunuz! Ya misafir salonu, daha oraya başlamadınız bile.

İhtiyar sarardı:

– Aman beyim, bu salonun sözü bile edilmemişti. Orası pazarlığımıza dahil değildir.

Büyük bir rezalet çıktı. Niyetinin bozuk olduğu apaçık anlaşılan otelciyi polise şikâyet etmeden önce böyle yapacağımızı kendisine söyledik. Bizden baskın çıktı:

– Gidin bakalım. Sonra da ben sizin burada ne işiniz olduğunu sormaya gideceğim.

Hakareti sineye çektik ve bu sefilin bize büyük kötülüklerde bulunabileceğini anladık. Bununla birlikte, karakola gittik. Üniformalı Avrupalı bir memur, bizi nezaketle karşıladı ve sözlerimizi sonuna kadar dinledi, sonra sordu:

– Müşteri tarafından onaylanarak imzalanmış bir hesap pusulanız var mı?

– Hayır. Sözlü olarak anlaştıktan sonra, götürü olarak çalışmıştık.

Memur kollarını kaldırdı:

– O halde, yapılacak bir şey yok!

Yeniden otelciye döndük, dayak yemiş köpekler gibi yaltaklanarak yalvarıp yakardık. Sonunda, hakkımız olan on iki lira yerine, elimize üç lira sıkıştırdı ve bizi kapı dışarı etti.

Sonradan, komşulardan öğrendik ki, edepsiz herifin ilk kurbanları değilmişiz, bu koşullar altında çalışan herkesi kafese koymak onun âdetiymiş.

Sara, ihtiyarı avutmak için elinden geleni yaptı.

– Aldırma baba, öbür gün Kahire’ye gidiyoruz, orada saygıdeğer bir müteahhit olacaksın.

Musa:

– İşler yolunda giderse, bütün aileyi Mısır’a getiririm! diye ekledi. Adriyen, sen de benim ortağım olursun.

III MISIR'IN İYİ VE KÖTÜ TARAFLARI

İskenderiye'de değil, ancak Kahire'de insan kendini gerçekten Mısır'da hissediyor. İlkin, sokaklar burada çok daha az Avrupalı gibi. Sonra, eski Arap bina ve anıtları İskenderiye'dekinden çok daha güzel ve sayıları daha kabarık. Eski Mısırlılarla hemen hiç ilgisi bulunmayan, Arap asıllı yerli halk bir yana, benim gibi tarihî eserlerin etkisi altındaki bir acemiye kent, yalnızca eski bir Arap medeniyetinin izlerini ortaya koydu. Ancak, piramitlerin ve o heybetli Sfenks'in önündedir ki, firavunların ve çocukluğumun Mısır'ını yeniden buldum. Bu anıtların ve kumların ezici hacimleri, sonsuz çıplaklığı içinde, ruhlarının pahasına değer vermiş ve onu sonsuza dek sevgiyle anmış olan İncil'in anlattığı o büyük hükümdarların erişilmez tutkularına tanıklık etmektedir.

Nil beni hayal kırıklığına uğrattı. O da Tuna gibi çamurlu, timsah namına da bir şeyi yok. Ama yer yer kıyıları kaplayan görkemli palmiyeler, çocukluk resimlerimin Mısır'ını oluşturuyor. Bulak müzesine gelince, mumyaları beni iğrendirdi, diğer şeyleri de bana usanç veriyor. Ben kataloğa geçirilmiş şeyleri sevmem. Oradan çıkıp girişi bir kuruş olan güzel Esbekiye bahçesine gitmeye can attım.

Serbest saatlerinde beni her tarafa götüren Mihail, daha edebi, daha etraflı görmek istediği izlenimlerimden memnun değil, gazeteye özgü acayip tasvirler yapmamı bekliyordu. O da beni iyi tanımıyor; duygularımı mesleğe aktararak, onlardan maddi yarar sağlamak konusunda pek yetenekli değilim.

Bana dedi ki:

– Bu senin sanatçı olmadığını kanıtlar. Bir sanatçının duyguları ancak sanatından yararlanması içindir. Bu sanat da tüm diğerleri gibi bir meslek olur, şu farkla ki, öğrenilmez.

Olabilir. Ne yapalım. Başaramadığım takdirde, hayatımı kendime zehir etmek pahasına kendimi ille sanatçı yapmaya zorlamaktansa, sanatçı olmamayı yeğlerim. Çünkü, bunca diğer örneklerden biliyorum ki, insan,

her ne pahasına olursa olsun, sanatçı olmayı aklına koydu mu, artık yalnız bu amaç uğrunda yaşar.

Hayır, hayır! Ben güzel hayatımı olduğu gibi seviyorum. Mutluyum, çünkü Mısır'dayım, özgürüm, olabildiğince her gün yemek yiyorum, hatta aklıma eserse, özgürlüğüm bana ekmekten daha tatlı gelirse, bazen de yemeyiveriyorum. (Benim keyfime göre yaşamamı engelleyecek sosyalist bir toplumdan nefret ederim.) Hem bir Mihail ile bir Musa gibi arkadaşlara sahip olmak da mutluluk değil midir? Bana ne gerek? Biraz sağlık. Bir "mevki" mi? Onu, yaşamlarının amacı yapanlara bırakıyorum. Sanata gelince, onu ancak yıldızlar gibi en yüksek yoğunluğa vardığı zaman seviyorum. Ne yapalım, benim elimden bir şey gelmezse, başkalarının gelir, ben de onların yapıtlarından sanki ortaya çıkaran benmişim gibi zevk duyarım. Bu söylediklerim dürüstçe değil mi?

Burada görülmeye değer olan her yere yaptığım bu ardı arkası kesilmez ziyaretlerde Musa çok ender olarak bana eşlik etti. Garip şey, o bu tarihî ve görkemli güzelliklerden bir şey anlamıyor. Onlara hiç aldırış etmiyor. Buna karşılık, memleketin cömert doğası, onun ruhunu adeta dinsel bir vecdle dolduruyor.

Bu arkadaşın ailevi kaygılarla bunca acı çekmesi ne yazık. Şimdi de aklı fikri Kahire'ye patron sıfatıyla yerleşip çoluk çocuğu buraya getirmekte. Bütün gün çarşıyı dolaşıp dükkân arıyor. Cebinde tek lirasıyla Falconi'den medet umarak dolaşıyor, oysa o kendisine tesisat için gerekli parayı vermek konusunda hiç acele etmiyor. Aslında centilmenin ortaklarına verdiği avanslar da suyunu çekti. Titel'le Sara, hemen hemen meteliksiz. Herhalde işin içinde bir bit yeniği var. Bar sorunu bir çıkmaza girmişe benziyor. Sara her gün "ortak"ın yanına gidiyor ve neşeli dönüyor, ama neşesinin yapmacık olduğunu sanıyorum. Onun ezici bir usancın kanıtı olan hallerini yakaladım. Babası bir şeyin farkında değil. Gözü müstakbel dükkânından başka bir şey görmüyor. Herkes bir düşün peşinde. Düş diyorum, ama Falconi'nin, hiç haber vermeden, hepsini yüzüstü bırakabileceğine ihtimal vermiyorum. Böyle bir son, bu zavallı dostlar için çok kötü olurdu.

Şu da var ki, Falconi artık eskisi gibi cömert davranmıyor. Kahire'de bulunduğumuz bir haftadan beri, ne Musa, ne de ben adamın yüzünü görmedik. Continental otelinde oturuyor, oraya da her önüne gelen giremez.

Bizlerse avam muhiti olan Darb-el-Baraba'da oturuyoruz. Sara ile dostu geldiklerinde Port-Said oteline gitmişlerdi, ama iki gün sonra hemen akıllarını başlarına topladılar. Şimdi bizimkine bitişik, orta karardan da aşağı bir odada kalıyorlar. Ayda yalnız iki taler kira veriyoruz.

Ama bu on üç frankı ve boğazımızı kazanmamız gerekecek, oysa şimdilik bunun sözü bile edilmiyor. Falconi'nin Musa'yı, Sara'nın deyişiyle, "saygıdeğer bir müteahhit" haline getirecek olan hareketini bekliyor, elimizde avucumuzdaki beş on kuruşu kemirip duruyoruz.

Mihail hakkımızda büsbütün umutsuz. Kendisiyle Türkçe konuşmaktan hoşlandığı Musa'yı seviyor, iki sevgiliden de hoşlanıyor, ama "Hartum barı" gibi, bizim "badanacılık girişimimiz"le de alay ediyor.

Bana öğüt veriyor:

– Son şilinini de tüketmeden kendine bir iş bulsan daha iyi edersin. Eğer parasız kalırsan, seni kaynamış bakla demek olan *ful* rejimine yazdırırım. Yoksul Arapların bu milli yemeğini işsiz Avrupalı seve seve kabul eder, ama elinden geldiği anda da oynaya oynaya bırakır. Bu yemeğin lezzeti İngiliz lirasından yoksun bir Mısır özgürlüğüne bende iştah bırakmadı.

Mihail'i her bakımdan değişmiş buluyorum. Hasta, öksürüyor, nöbet geliyor, geceleri terliyor. Verem olmuş ve bundan haberi var. Bu hastalığı burada Mısır'da, sırf ahmaklık yüzünden, yani çok para kazanmak için fazla çalışmaktan ötürü kapmış. Gece otel kapıcılığından az para kazanmıyor, gündüzleri de hiçbir iş görmeyerek uyuyacak, dinlenecek yerde, çevirmenlik yapıyor. Yirmi dört saatte bir-iki saat ya uyur, ya uyumaz. Sabah akşam turistlerle birlikte taban teptiğini görürüm. Geceleri görev başında yorgunluktan bitkin düşüyor. Bununla birlikte zayıf değil, hatta şişmanladı bile.

İçi hiç değişmemiş: Hep güzelliğe ve öğrenmeye âşık, yalnız kendisine ansızın bulaşan bu para hırsı yüzünden ruhu biraz kararmış, bulanmış gibi. Bir gün cimriliğini yüzüne vurduğum ve eski özgür yaşamımızı anımsattığım sırada, cebinden bir avuç sterlin çıkardı, onda hiç görmediğim acayip bir bakışla gösterdi ve alaycı bir tavırla:

– Özgürlük mü? İşte! dedi.

Gelişim onu fazla sevindirmedi. Kuşkusuz orada oluşumdan memnundu ve beni sevmeyi sürdürüyordu sanırım. Ama sekiz aylık bir ayrılıktan sonra bu gök altında tekrar buluşmamızı kutlamak için o eski küçük çılgınlıklarımızdan birini yaptığını görmedim. Hatta üstelik kendisine bir gün yük olmamdan korktuğunu da gizleyemiyor. Avuç avuç sterlinleri olmadığı zamanlardaki kese birliğimiz geçmiş ola!

İnsan ruhu ne acınacak şey...

Uzun zaman Romanya’da oturmuş bir Çek olan Bay Wirth’in yanında iş buldum. Pek sevimli bir patron. Çok dürüst adam. Bütün işçiler kendisinden memnun. Öğleleri, sıcak son haddini bulduğu için, adamlarının saat ikiye kadar uyku çekmelerine izin veriyor. Bu insani bir önlem, aynı zamanda hesaplı bir hareket. İki yürüyüş arasında şiddetli bir güneşin altında çarçabuk yemeğini mideye indirip şişkin karınla iskelesine çıkan işçi, saatlerce esnemekten başka bir şey yapmaz, yavaş çalışır, iş ilerlemez. Bay Wirth, onun bir saat dinlenip karnını rahatlattıktan sonra işe dört elle sarılmasını yeğliyor. Bu sistemi ilk kez görüyorum. Sonucu galiba mükemmelmiş. İsabet, ben de bundan yararlanıyorum.

Ücretler pek düşük. Günde ancak beş frank kazanıyorum. Kabahat dört ve hatta üç franga çalışan Arap işçisinde. Ama onlar genellikle iyi işçi sayılmaz. Bununla birlikte, yapı işlerinin dörtte üçü yerli el emeğiyle oluşur. Bu da çok doğal. Mısır’da Arap kendi evindedir. Ona hoş görünmeye çalışıyor ve kolaylıkla başarıyorum. Arabın ahlakı iyidir. Avrupalı ona biraz arkadaşça davrandı mı, yürekten dostu olur. Bununla birlikte, Avrupa medeniyeti adına henüz İngiliz işgalinden başka bir şey tanımamıştır; bu işgal de onun gıda ve mesken kötülüğüne, özellikle de gözlerini kör eden müthiş trahoma çare bulamamıştır. Yoksul yerliler arasında gözleri iltihapsız pek az insan görüyorum. Aralarında göz iltihabının alabildiğine hüküm sürdüğü, hepsi dilenci ya da yarı dilenci, çocukları kucaklarında, yırtık pabuçlarını sokak sokak sürüyen, erkekli kadınlı bütün bu insanlar ne acıklı bir manzara. Gözlerinin üstünde sinekler, ender olarak rahatsız edilen, kesif yığınlar oluşturur. Ellerine dokunmaya insan cesaret edemez. Bu felakete karşı etkili bir mücadele veren yok.

Biz Nil kıyısında kocaman bir yapı olan Semiramis otelinde çalışıyoruz. Üst katlardan manzara o kadar yüce ki, benim gibi Avrupalı işçiler, ellerinde aletleriyle, ağızları açık, kendilerini unutup panoramayı seyre dalıyorlar. Otel çok yakında açılacağı için, her zanaatten işçiler hep birden çalışıyorlar; yüz kadar işçi kötü idare edilen bir kargaşa oluşturuyor, bunların en az üçte biri gereksiz ve ne yapacağını bilmeyen kişiler. Bazen bir ustabaşı aramak için kat kat dolaşmak gerekiyor. Karışıklıktan yararlanarak bir köşeye çekilip saatlerce uyuyanlar da var. Hiçbir ekip başı, emrinde olan işçilerin sayısını tam olarak bilmiyor. Kimse bundan şikâyetçi değil. Sizden acele iş istedikleri zaman haklı olarak tüm hesaplar kabarıyor. İki kişi ile bitecek bir işe üç kişi koşuyorlar.

Önceleri on dakika boş dursam kendime içerliyordum. Suçlu olmasam da, bir ustabaşı tarafından işsiz bir durumda görülmek, boş duruşumun nedenini açıklamak zorunda kalmak, hep haklı çıkmak isteyen bir adamla çene yarıştırmak hoşuma gitmez. Hayır, iş iştir. Boş dolaşmak arzusunu duyarsam, önlüğümü çıkarıp yürek huzuruyla kendi hesabıma dolaşmayı yeğlerim.

Burada iş başka türlü. Eh, ne yapalım, sonunda biz de gidişe ayak uydurduk. Görevim bitti mi, gelip bana iş göstermelerini bekliyorum.

Pencereye dayanarak, bazen bir saat boyunca hayaller kuruyorum. Yapayalnız. Tarihî anıları pek bol olmayan zihnimle hayaller kuruyorum. Bir kusurdur bu. Güçlü bir bilgi ve bellek çatısına dayandığı zaman düş herhalde daha bir gerçek olur. Oysa ben bu ülkenin ve bütün insanlığın geçmişine ait çok az şey biliyorum. Bunun nedeni, öğrenmek için zamanımın kıtlığı değil, olayları hatırda tutamayışımdır. Dimağım okumaktan gelen zenginleşmeye karşı âsi. Annem beni liseye gönderebilmiş olsaydı, orada çok kötü bir öğrenci olurdum. Oysa bu halimle ben kimseyi taklit etmiyorum, bende olmayan kanatlara gereksinim gösteren yüksekliklerde uçmaya kalkışmıyorum. Buna karşılık, dinlenmek bilmeyen duygularım üzerine capcanlı düşen en küçük bilgi kırıntısına değer veririm. Ben bir arzular ocağıyım. Dünya ve yaşam, onları hissetme gücünün kaplayamayacağı derecede büyük değildir. Ben, gerçekten, kor haline gelmiş bir köstebeğim.

Sonunda, bir ay süren oyalamalardan ve atlatmalardan sonra, Bay Falconi ağzından baklayı çıkardı. Şubattayız. Bir akşam, Sara, benzi atmış bir halde gelip kibar adamın nasıl maskesini çıkararak, ona tek başına kendisiyle Arjantin'e gelmesini önerdiğini anlattı. Bar öyküsü bundan ibaretmiş! Ve zavallı Sara, altı aydan beri onun metresiymiş, zaman zaman ancak açlıktan gebermeyecek kadar bir şeyler koparabilen bir metres. Sonunda düşlerinin barını açmak için gerekli sermayeyi vereceği umuduyla ondan bir şey istemiyormuş. Herif, ustalıkla yürüttüğü planı için avının sefaletinin en iyi araç olacağı düşüncesiyle, hiçbir zaman asıl amacını itiraf etmemişti.

Dostlarımın derdi, umutsuzluğu her zamankinden büyük. Acınmayı en çok hak eden ise Musa. O benimle birlikte Wirth'in yanında çalışıyor ve günde altı frank alıyor, ama bu para her üçünü geçindirmeye yetmiyor. Sara yeniden hastalandı.

Elimden bir şey gelmeden onu seyrediyorum. Bazen ona şeker meker getiriyorum. Bu küçüğü günden güne daha çok seviyorum. O, kendi hayallerinin kurbanı bir zavallı. Hiç işveli değil, samimi bir insan, ama düşler uğruna kendini çıkmaza sürüklüyor. Hayal kurmaktan hiç bıkmıyor. Tam tersine, onu yaşatan ancak bu olmayacak tasarılar! Sözlerine biraz kulak verildi mi gözleri ışıldıyor, cıvıldaması bitmek tükenmek bilmiyor, yanakları pembeleşiyor. O zaman bütün güzelliğiyle parıldıyor. Bu yüzden, onu kollarımın arasında sıkmak için duyduğum çılgınca arzuya güçlükle engel olarak, sık sık onun yanında oturmak hoşuma gidiyor.

Ya zengin olmak, bir kraliçe gibi giyinmek, Bükreş'e dönmek, yakınlarını nimete garketmek ve rakiplerini, eskiden "fakir Yahudi" diye onunla eğlenen bazı zengin Romen kadınlarını utandırmak istiyor. Bu çocuğun yüreğini ölçüsüz bir gurur kemiriyor. "Düşmanlar"ının gözlerini kamaştırmak ve herkesin içinde onları gülünç duruma düşürmek için neler yapacağını birer birer bana anlatıyor:

– Beni zengin görünce, mutlaka, bütün eğlencelerine katılmamı isteyecekler. Ben müşkülpesent davranacağım. Bükreş'in en kibar çevreleriyle ilişkide olduğumu onlara göstererek kendime yalvartacağım, tabii bütün bu yüksek aileler, bana kapılarını açacaklar. (Bilirsin, bizde, en "şerefli" servetlerin kaynağı benimkinden daha kuşkuludur.) Sonunda, tüm düşmanlarımın aynı evde toplanmış olduklarını

öğrendiğim gün, en değerli mücevherlerimi takınarak oraya gideceğim. Ve o zaman! Kapı dışarı edileceğimi bilsem de en insafsızca alaylarla bütün gece onları iğneleyeceğim. Ah!.. Yalnız Allahcığım tasarılarımın gerçek olmasına bir yardım etse!

Tasarılar; onda ve Titel'de bundan bol bir şey yoktu. Şimdi de bir beyle tanışmışlar, daha kendisine bardan söz etmemişler ama, her gün "milyoner"le satranç oynayan Titel, zemini hazırlıyor.

Musa yeni "iş"i sezdi ve müthiş bir küfür sağanağıyla cevap verdi. Ne damadının "pezevenk"liğini bıraktı, ne de kızının "veresiye orospu" luğunu. Doğru, bu kız, Titel'inden tutun da, son serserisine kadar hep veresiye iş gördü. Kendisine biraz umut vermek, onu uysal bir kapatma yapmak için yeterliydi. Günün birinde "Bey" de ona sahip olacak. Gözü daha yukarılarda olduğu için, heriften almak istemeyeceği sterlini pastacı çırağı ona getirecek... Tabii her zamanki gibi satrançtan kazandım diye.

Bu aile faciasının en dayanılmaz tarafı, Titel'in rezalet derecesine varan kayıtsızlığı. Çalışmak istemiyor. Kendisine bir iş önerildi. Mısır'da çektiği yoksulluklar yüzünden sağlığının bozulduğunu ileri sürerek reddetti. Ne kadınını, ne de ilerlemiş yaşına karşın onları beslemek için dünyanın zahmetine katlanan zavallı ihtiyarı düşünüyor. Sara da bu hali doğal buluyor. Musibet dostuna en küçük bir sitemde bile bulunmuyor. Onu bir çocuk gibi koruyor. Tesadüfen ellerine bir lira geçse, Titel parayı keyfi istediği gibi harcıyor... Onu bir iki saat içinde tuvalet eşyasına veriyor, kendisine boyunbağlar ve yakalar, Sara'ya da bir çift çorapla bir şişe kolonya.

O zaman Sara haykırıyor:

– Bakın ne nazik adam!

Musa soruyor:

– Ya evin kirası? Ya lokantanın borcu?

Başlangıçta mahalledeki bir Yahudi lokantası evlerine yemek gönderiyordu. Hiçbir zaman yediklerinin üçte birinden fazlasını ödeyemediler. Lokantacı

devam etmedi, Musa da kızını beslemek zorunda kaldı, ama Sara iştahsızlığını ileri sürerek tabakları Titel'e uzatıyor, o da hepsini büyük bir itina ile mideye indiriyordu. Bir gün ihtiyar kızdı:

– İştahın mı yok? Pekâlâ! Öyleyse köpekler yesin!

Ve et kızartmasını pencereden fırlattı.

Bu tatsızlıklara karşın, Mısır'da yaşantımız yine hazlar içinde geçiyor. Buraya servet yapmaya gelmemiş olan Musa ile kendimden söz ediyorum. Sıkıntılı ve yarınsız varlığımızın, ne kadar az olursa olsun, bütün hoş taraflarından tam anlamıyla zevk alıyoruz. Pazartesi sabahları cebimizde metelik kalmıyor ve yeni haftaya mahsuben aldığımız beş-on para ile geçiniyoruz. Fakat pazarları çılgınlıklar yapıyoruz.

Sabah serinliğinde, Esbekiye'nin karşısında, büyük bir Arap kahvesinin taraçasında beyler gibi kuruluyoruz. Orada zeytinyağlı güzel birer "ful" ısmarlıyoruz. Ve Musa'nın deyişiyle "Katedral-nargileler" tüttürüyoruz. Bu aletleri tokurdatmakta dostumun öyle bir ustalığı var ki, en deneyimli Mısırlı tiryakileri bile hayretler içinde bırakıyor. Öğleye kadar bütün zamanımız orada geçiyor, tavla oynuyoruz. Öğleyin bizim mesken Darb-el-Baraba'ya dönüp göbekli Goldenberg'in dükkânında nefis bir turna balığı dolması ve *pirohi*'ler buluyoruz. Bunları gelecek pazara kadar bize konu oluşturacak bir iştahla yiyoruz; yani bütün hafta ne bulursak onu yiyoruz. Ama Turna balığı dolmasıyla *pirohi*'lerden söz etmekten geri durmuyoruz. Bunlar, her gerçek Yahudi'nin cumartesi günü, diğer altı günkü kötü gıdaları bağışlatmak için çoluk çocuğuna yedirdiği Tevrat yemekleridir.

Goldenberg'in dükkânında bir ya da iki şişeyi boşaltarak derdimizi avutuyoruz. Patron Focâni'de bulunduğu ve antisemitlerden dayak yediği zamanlardaki kahramanca hareketlerini anlatmayı sever. Hep yakıp yıkmalar, linç etmeler, ırza geçmelerle dolu öyküler. Kahire'de yirmi yıllık mutlu bir yaşam yüzünden gelişmiş hayalinin, anlattığı öykülerde büyük hissesi vardır, ama karşı çıkmıyorum ve tüm dinleyenlerle birlikte mırıldanıyorum:

– Kötü memleket! Hey Yarabbi, Mısır'da yaşamak ne güzel şey!

Delili: Anlatanın göbeği, iki kalça gibi iri yanakları. Goldenberg hoş adam. Size veresiye yemek yedirir ve parasını fazla gürültüyle istemez. Ben de ona bir taler borçluyum. Musa üç, Sara iki sterlin. Dediğine bakılırsa, Kahire'de yirmi yıllık ticaret hayatı süresince bu biçimde yitirdiği paraların hepsi eline geçse Shepeard's Hotel'i satın alabilirmiş!

Bazen mantar şapkalı ve beyaz giysili bir müşteri, Yukarı Mısır' daki icraatını anlatmaya koyulur. Lord Gromez'in maiyetinde bulunmuş, İngilizlerin Sudan kuşatmasına katılmış ve bir heybe dolusu sterlini varmış ama sonra kaybetmiş. Burada altın sterlin tanrılaşmıştır. Benim soylu Mihail'imden tutun da, arada bin tane Sara bırakarak, en aşağılık Romen kaçağına kadar, herkes altın sterlinle dolu heybeler hayal eder. Birkaç sterlin kazanır kazanmaz hayal gücü alev alır. Artık hep Sudan'dan, kârlı işlerden, yığınla sterlin lirasından dem vurulur.

Goldenberg'in dükkânında, burada uzun yıllardan beri yaşayan, yaşamın her türlü mihnetini çekmiş insan döküntüleri daha ilgi çekicidir. Onların bedbin felsefeleri, yeni gelmiş olup, kendilerinden yararlı bilgi isteyenleri dikkatli olmaya davet eder. Fakat, çoğunlukla, palavracının biri sözlerini keser:

– Sen beceriksizin birisin! Mısır'ı ne bilirsin sen! Benim Hartum'da bir barım vardı ki...

O zaman Musa yerinden hoplar:

– Hah! Bunun da barı varmış!

Ve dışarıya çıkarız; Darb-el-Baraba'da pazar öğleden sonrası bitmiştir. Dışarısı henüz aydınlıktır. Kafalarımız tütsülü, mutluyuz. Pitoresk Muski'nin gürültülü kalabalığına karışmaya gideriz. Bu uzun yolu eşekle ya da yayan geçip kentin dışında Mokatan'a kadar çıkarız. Orada eşekçilerimizle birlikte rakı içeriz, hızlı koşmaya zorlayarak hayvanların sabrını tüketir, her seferinde yere yuvarlanırız. Bu gezintilerden birinde, Mısır'da pek ender rastlanan okkalı bir yağmura tutulduk. O zaman, sağanak altında el çırpıp göbek atarak aşağı yukarı şöyle haykıran Arap kızları gördüm:

Natara! Natara! Ya natara,

Rueh, rueh, fil bet okhth!

Bunun ne demek olduğunu bilmiyorum. Fakat çocuklar neşelidirler, biz de kendilerini taklit ederek onlardan daha gayretle zıpladık, gülmekten katıldılar.

İşte bizim pazarlarımız böyle geçer. Haftanın diğer günleri daha az güzeldir. Sessiz, kir içinde, adi terebentin yüzünden gözlerimizden yaş gelerek, kavurucu bir sıcakta emek veririz. Fakat madenlerde çalışıp da Mısır'da zengin fakir, herkesin yararlandığı göğün görkemini hayallerinden bile geçirmemiş olanları düşünüyoruz.

Yalnız bazı insanlar acayip tabiatlı olurlar, hiçbir şey kendilerini uzun zaman tatmin edemez. Ben de bunlardanım.

Nisanın başına doğru, hava sanki nefesi kesecek bir hale geldiği için, İskenderiye'yi ve oranın Akdeniz yelini şiddetle arzulamaya başlamıştım. Artık çalışmak hoşuma gitmiyordu. Önce bu işten bıkkınlık geldi, sonra cebimde iki sterlinle işi bıraktım. Derhal yola çıksaydım, bu para yeterdi, fakat çıkmadım. Suç olaylarda olduğu kadar yüreğimde. Kahire'de üç aya yakın kalmıştım ve Wirth'in yanında iş bulduğumdan beri Mihail'i hemen hemen hiç görmemiştim. Akşamları onun yanına gidemeyecek kadar yorgun düşüyordum, o da otelinden ayrılamıyordu. Nadiren, pazarları, bir iki söz edecek kadar görüşebiliyorduk. Eskiden hemen olduğu gibi onun yanında daha uzun zaman geçirmek istedim.

Bu arzumu yerine getirdim. Şimdi tüm zamanım ona hasredilmiştir, ama tekrarlıyorum, Mihail artık o eski Mihail değil.

Benim için çok yararlı, kendisine ne derece hayran olduğumu bilen Mihail için teselli verici olan soylu bilgeliklerle dolu o eski görüşlemelerimiz, yerini bugün konusu pek can sıkıcı olan eski bir öyküye bıraktı.

Mihail artık bana hep patronu olan kadından ve bir bakıma ona karşı duyduğu ilgiden söz ediyor, bu işin ahlakdışı oluşu gözünden kaçıyor, ya da bunu umursamıyor. Patronu olan kadın, son derece zengin bir Rus

Yahudisidir, ki ruhu... ve servetiyle birlikte Katolikliğe geçmiştir. Mihail onun ruhunu, seçtiği Tanrı'nın elinden almak niyetinde değildir. Ama serveti hakkında başka türlü düşünüyor. Bu servetin dörtte üçü "kesinlikle elden gitmiştir". Elde kalan, "bir milyoncuk sterlin lirası" değerinde, Royal'in de içinde olduğu binalar grubudur. Bu "milyoncuğu" zavallı Mihail'im "Katolikliğin elinden kurtarmak" istiyor. Onun da barı bu. Olmayacak bir bar. Kendisine tutulmuş olan ve karısı olur olmaz bütün o binalar grubunu onun üzerine yapacağını söyleyen yetmişlik bir karıyla evlenmek. Gelgelelim... Kadın önce, tutucu bir savunucusu, hararetli bir inananı olduğu Katolik dinini onun da kabul etmesini istiyor. Benim soylu dostum da bilmem hangi Fransız kralı gibi, ne de olsa, "bir milyoncuk altın lira"nın din değiştirmeye değer olduğunu kabule yanaşmıyor değil.

Mısır kesinlikle tüm gözler için en inanılmayacak düşler ülkesi.

Bu çılgınca maceranın ayrıntısı şaşırtıcı safhalar içeriyor. Mihail beni kocakarının kaçık olmadığına, kendisinin de alçakça hareketlerde bulunacak bir adam olmadığına inandırmak istiyor. Söylediğine göre kadın, bilgili ve kibarmış, yaşamının son günlerinde, çok genç ölen ilk kocasına benzeyen Mihail gibi bir arkadaş edinmeyi çok istiyormuş. Mihail eski kocasına özellikle şefkatli dostluğu ve yaşamın gizemine erme konusundaki tutkusuyla benziyormuş. Onunla anadili olan Rusça konuşabilmekten memnun, Mihail'in düşüncelerindeki derinliği ben ondan iyi bilirim, şaştığım taraf şurası ki, bu düşünceleri hiç de dinsizce bulmuyormuş. Hatta kendi Katolik imanına pek yakın olduğunu söylüyor ve çeşitliliği hoşuna gidiyormuş.

– Ne yapalım! dedi Mihail, hem ilmi gerçeklerin de dini gerçekler kadar anlaşılması güç olduğunu ve samimi bir ruhu aynı mutlak'a götürmek için binbir yol bulunduğunu bilmiyor muyuz? Benim burada ilgimi çeken şey, bir milyon sterlindir. Korkma, sefil bir insan olmadım. Cizvitler, milyonlardan ilk üçünü Katolikliğe yeni ruhlar kazandırmaya harcıyorlarsa, ben de sonuncu milyonu ele geçirirsem, birtakım ruhları her türlü endişelerden kurtarmak ve onlara kendilerine göre hayatı sevgiyle anma olanağını vermek için bir barınak kurmak istiyorum; o sanatçılar ki, yok olmaları bazen dünyamız için, gökyüzünün sonsuza dek kapalı kalmasından daha acı bir sonuçtur. Hem sanatçılar yurdunu İskenderiye'de Akdeniz

kıyısında kuracağım. Yalnız, ne yaparsın, benim gibi bir dinsiz olmayan ve hedefi Paris olan IV. Henri'den biraz daha sıkıntılı bir durumdayım. Arada oldukça fark var.

Mihail'in tüm insanların saygısına layık bir adam olduğunu, onu Kir Nikola'nın dükkânında, sefil bir halde keşfettiğim günden beri biliyorum. Ama milyoner bir pinti kocakarının gece kapıcısına tutulması ve ona Katolikliği kabul ettirebilmesi, işte dostuma hiç de yaraşmayan bir şey. Hayır, yirmi altı yaşındaki Mihail'i yetmişlik bir karının kocası rolünde düşünemiyorum, hatta tüm yeryüzünü "yoksul büyük sanatçılara" özgü "yurt"larla dolduracak durumda olsa da.

Gerçek bambaşka. Mihail hasta ve sefalete düşmekten korkuyor. Bana hep bundan söz ediyor ve hasta hasta bir lokma ekmek için sürünmek zorunda kalmaktansa, kendini öldüreceğini söylüyor. Royal'de, nişanlısının kendisine oldukça az bir aylık bağlamış olmasına karşın, hayatını bol bol kazanıyor, istediği kadar da dinlenebiliyor. Onun için, bu görevi ne olursa olsun korumak istemesi yerindedir. Ama bu işi o acayip maceraya burnunu sokacak kadar ileri götürmek için aklının yarısını yolda kaybetmiş olması gerekir.

Öteki, yani Musa, borç içinde, günü gününe yaşıyor, benim gibi o da "demir almak"tan aciz durumda. Şimdi yeniden bir bar öyküsüne kulak kabartmakta. Bu kez söz konusu olan bir tasarı değil, başkaları tarafından açılan ve bugüne kadar bilinmeyen yeniliği tüm Kahire halkını heyecana getiren gerçek bir bar. Buna "Otomatik Bar" diyorlar. Gerçekten, bu barda tüm servisi gözle görünmeyen makineler yapıyor. Geniş bir salonun tüm duvarları boyunca yerleştirilmiş iki metre yüksekliğinde bir tür mermer paravan bu. İstenen şeyin fiyatına göre bir ya da birkaç kuruşun bir deliğe bırakılmasıyla harekete geçen yaylar aracıyla musluklarından ve döner tabaklarından size bira, sandviç ve pastalar çıkarıyor. Ne masa, ne de iskemle var. Herkes ayakta, bir elinde kadeh, ötekinde kuruş, bir musluktan öbür musluğa koşuyor.

"Herkes koşuyor" dedim, oysa koşmuyor, adamlar ezişiyor, dövüşüyor, boğuşuyorlar. Neredeyse makineleri deviriyorlar. Daha ilk günü polisi çağırıp orada bir inzibat servisi kurmak gerekti. Kimse böylesi bir çılgınlık gördüğünü anımsamıyor. En yoksul Arap bile koşa koşa gelip son kuruşunu

oraya bırakıyor. Parayı deliğe tıktıktan sonra kulağını bölmeye dayıyor, makinenin gürültüsünü dinliyor, sonra biranın fışkırmasını seyrediyor ve haykırıyor: “Şeytan!” Bir hile tahmin ederek, Araplar, birbirinin sırtına çıkıp işi idare eden adamı yakalamak umuduyla, paravanın arkasına bakıyorlar.

Ya, işte Sara bunu görünce çılgına döndü. Ağlıyor ve kendisine otomatik bir bar kurması için Bey’e yalvarıyor. İki kere iki dört eder gibi kanıtlıyor ki, böyle bir girişime yatırılacak sermaye, barın açılışından bir ay sonra tekrar cebinize girecektir. “Sonraki aylar” dolu gibi yağacak milyonlar da cabası.

– Hayır, yavrucuğum, diyor Bey, hiç de öyle değil. Sonraki aylar bir kez merak geçti mi, ardından iflas ve tasfiye gelir, bunu Avrupa’da, Amerika’da çok gördüm.

Geçen pazar, Bey’le Titel’in satranç oynadıkları kahve taraçasında bu sahneye tanık oldum. Sara kolay kolay kanmıyordu:

– O kadar gecikecek olan tasfiye umurumda değil; o güne dek zengin oluruz, hem de nasıl!

– Tamam, Beyrut’ta düşünürüm.

Bey, Beyrut’ta oturan zengin bir Suriyelidir. Mısır’da büyük pamuk işleriyle ilgilendiği söyleniyor. Bana Mihail’in patronu olan kadın gibi hasis ve kibar görünüyor, birkaç dil konuşuyor, sevimli ve zeki. Beyrut’ta bir otomatik bar kurma konusunda verdiği kaçamaklı sözüne ne derece güvenilir bilmiyorum. Musa da öyle. O, küskün bir tavırla dinlerken, aklı fikri çoluk çocuğunun kendi yardımından yoksun bir halde kötü bir kış geçirmiş oldukları Bükreş’te. Birkaç güne kadar, işler bitince, o da benim gibi sokakta kalacak.

Ne kadar saçma görünürse görünsün, buna seviniyorum. Artık yalnızlıktan bıktım. Kafası hep o evlenme meselesiyle meşgul olan Mihail’in yanında canım sıkılıyor. Bana yazık oluyor. Boş hayat Mısır da öyle güzel ki!.. Burada bir hiçle geçinmek olası. Özellikle çok besleyici olan hurma ve muz gibi yemişlerle karın doyuyor. Her şey ucuz. Bir tabak sebzeli et bir kuruşa. Nargile de dahil olmak üzere günde bir şilinden çok harcamıyorum.

Yalnızca kadın konusunda yaşantımda eksiklik var. Buraya gelişimden beri bir tek dostum bile olmadı. Kadınlar yok değil, her taraf dolu; ama bunlar ya benim gibi bir cebideliğin harcı olmayan orta halli turistler, ya da orospular. Berikilerin, ister genel, ister özel olsunlar, hastalıklı olma olasılığı fazla. Bunlardan bir iki tanesini tanıdım, ama beş para etmezler, yavuklunun yerini tutamazlar. Bu yoksunluk da insana acı geliyor.

Üç hafta önce, cebimde iki liram varken, ya da bir süre sonra, son liram dururken İskenderiye'ye gitmediğime pişmanım. Şimdi artık sefalet.

Gezgin ilancıyım. Evet, bir köşebaşında bir reklam fenerini bekliyorum. Bu fenerin üstünde "Minyon Sinema" yazılı, altında da bir işaret parmağı, izlenecek yolu gösteriyor. Bana bu iyiliği Bianchi adında bir İtalyan dostum yaptı. Minyon Sinema'nın piyanisti olan Bianchi beni meteliksiz görünce bu yeni işi bana önerdi. Büyük bir halt ettiğim yok, bununla birlikte günde, daha doğrusu gecede iki şilin kazanıyorum.

Sabahları hiçbir işim yok. Saat ikide, bir paket el ilanı alıp kahvelerde dağıtıyorum. Bu, akşama kadar sürüyor, o zaman da, kentin orta yerinde, Bulak sokağıyla Esbekiye meydanının oluşturduğu köşede fenerimi alıp yerleşiyorum. Fenerim, adam boyunda bir sırık üstüne oturtulmuş, pek de büyük olmayan bezden bir ürün; içinde üç mum yanar. İlk önce feneri kaldırımda bekçisiz olarak bırakmayı denemişler, ama rüzgâr, ya da gelip geçenler deviriyormuş. Mumlar yerlerinden fırlıyormuş; az kalsın fener de yanacakmış. Bunun için bir adam tutmak zorunda kalmışlar.

Eğlenceli bir iş. Her gün kentin yarısını dolaşmama ve kenti her yönüyle tanıyıp görmeme olanak veren el ilanlarının dağıtılması işi bitince, güzel Melachrino tütün mağazasının karşısına geçer ve saat ona kadar yerimden kımıldamam; saat on oldu mu oyuncağımı yerine bırakıp Musa'ya koşarım.

Tam dört saat, tüm Kahire önümde geçit resmi yapıyor; ama tüm bu şık insanlar arasında en ilginç olanlar benim küçük yosmalarım. Birkaç gün içinde bir sürü kadın dost edindim, akşamları Kahire sokaklarında dolaşan kadınlardan hiç değilse üçte birinin "serbest" orospular olduğunu söyleseler inanmazdım. Mısır'ın hafifmeşrep kadınların vatanı olduğu doğru mu yoksa? Aralarında her milletten, her dilden kadınlar var. Çat pat İtalyanca kavramaya başladığım için, bu dostların çoğunluğuyla anlaşabiliyorum.

Bunlar çok canlı insanlar. Oldukça gülünç olan manzaram –ışıklı bir direk yanında nöbet bekleyen bir adam– onları çılgınca güldürdü ve gülmeleri gelen geçenlere de geçtiğinden, ilk geceler, türlü alaylara hedef oldum. Ciddi bir tavırla *La Bourse Egyptienne* gazetesini okur gibi yaparak ben de işi alaya vurdum. Sonra birer birer gelip bana soru sordular ve "benim gibi bir adamın" bir fenere bekçilik etmekten daha iyi bir iş bulamamış olmasına üzüldüklerini bildirdiler. Onlara halimden memnun olduğumu ve beteri bulunduğunu söyledim. Çarçabuk bana sırlarını açtılar, sonra da beni postacıları yaptılar. Bana bırakılan mektupları sahipleri gelip de isteyene kadar koruyordum. Mektup sahipleri bazen koket kadınlar, bazen de sıkılgan erkeklerdi. Bu küçük hizmet için yosmalarım beni "ödüllendirmek" istediler. Para kabul etmedim, fakat uzattıkları sigaraları aldım, ender olarak da "aynen bir ödül" ki, daha çok bir sevgi eseri, içten bir bağış sayılır. Onlara minnet duydum. Bu en çok istediğim şeydi. Hapsedilmiş bir köpek gibi bunun özlemini duyuyordum.

Bu kadınların çoğu bir çocuğa, sakat bir anaya gösterdikleri sadakat ve vefa yüzünden saygıdeğer insanlardır. Bazıları herkese nasip olmayan bir yürek taşırlar, duygululudurlar, kendilerini sürüden ayırdeden dürüst bir cazibeleri vardır. Hayli güzel bir Rum kızı bir akşam bana, namuslu bir işçi ile evlenerek evde her türlü ev işini görmeyi arzuladığını açmıştı. Bir sürü şey öğreniyordum. İnsanlık çok zaman acınası şey. Bunu tahmin ediyordum. Şimdi biraz daha iyi biliyorum.

Yarın başka bir maceraya atılmak üzere Kahire'den ve Mısır'dan ayrılıyoruz. Beyrut, Suriye. Sanılabileceği gibi otomatik bar işi için değil. Bu berbat sıcağa karşın, geçici ve cılız cömertliğinden yararlandığı Bey'in yanında kalacak olan Sara'yı büyük bir üzüntü içinde bırakarak yalnız Musa ile ben gidiyoruz.

Suriye yolculuğu gökten düşen bir taş gibi oldu. Hazirandayız. Sinemam kapanalı çok oldu; ne fener var, ne de iki şilinim. Bütün eşyam satıldı, kala kala içinde iki gömlekle birkaç kitap bulunan bir torbam kaldı. Bana bir-iki kez çok isteksizce para veren Mihail'den tekrar para istemeye zorunlu kalmamak için bunu yaptım.

Ah! Hayat, hayat! Göz kamaştırıcı ve zalim komedi! Adamı bir hayran bırakır, bir iğrendirir.

Bütün bir hafta çok canım sıkıldı. Mihail'in haber verdiği gibi, salt bakla ile beslenmeye zorunlu kaldığımdan değil, o eşsiz dostun baklam karşısında aldığı tavır yüzünden. Yüz sterlinlik küçük bir servete sahip olduğunu bana itiraf etmesine karşın, bu hal karşısında sanki kayıtsızdı. Bu "paraya dokunmak" istemiyor ve yazı Aynaroz'un bir manastırında geçirmeye niyetleniyor.

Kafasında neler hazırlıyor bilmiyorum ama, işi azıtıyor. Artık evlenme fikrini bir yana bıraktı. Başka bir deliliğe tutuldu. Patronunu soymak istiyor! Mihail'in odasında duran bir kasada kadının "on binlerce altın lira"sı varmış. İşte bu servetin bir kısmını çalmak istiyor. Nasıl mı? Yalnızca kendi elceğiziyle imal etmeye çalıştığı yalancı anahtarlarla; oysa çilingirlik hakkında en küçük bilgisi yoktur! Parmaklarını törpü didik didik etmiş; bana bir sürü demir parçası gösterdi, gülmekten kırıldım.

Delikanlılık çağımda çilingirlik de yapmış olduğum için, kendisine bir kasanın nasıl açılıp kapandığını açıkladım ve böyle bir girişimden onu vazgeçirmeye çalıştım. Boşuna. Kesinlikle başaracağına inanıyor. Her gece çeşitli çelik çubuklarda tuhaf yarıklar açmak için törpüleri körletiyor ve narin parmaklarını bereliyor. En güzel dimağlar bakın nasıl yolunu sapıtabiliyor. Hastalık. Sefalet korkusu. Dengesizlik. Kendisini bekleyecek hapishaneyi ona anımsattım. Bana "icabında kurtarıcılık edecek bir browning" gösterdi.

Üstün ruhların zavallı kaderi! Böyle ruhların varlığından kuşku duymamayı kendisine borçlu olduğum sevgili Mihail!

Haftalar işte böyle hüzünlü geçti. Musa bir yandan, ben bir yandan, ekmek parasını çıkarmak için ne olursa olsun bir iş peşinde koşuyorduk. Ama iş yok. Mağazalar kapanıyor, Avrupalılar sıvışıyor, çünkü "eyyamı bahar" yaklaşıyor. Bir akşam, piyanist Bianchi, Darb-el-Baraba'ya geldi. O da işsizdi, ama "açıkgöz bir aftos"u ve kenarda biraz parası vardı. Ona kırılmış olan eskisinin yerine koymak üzere bir lamba şişesi alacak paramız bile olmadığını söyledik; bize cömertçe bir taler verdi. Musa onu kucakladı ve birer kadeh ısmarladı. Bianchi kadehleri tazeletti. Ben de aynı şeyi yaptım. Sonra, piyanist bizden ayrıldı, biz de lamba şişesini almaya gittik. Yolda kendimize birer kadeh rakı ısmarladık, inadımıza.

Musa karşımıza çıkıp, ya da ardımızdan gelip bizi süzen ve kıs kıs gülen Araplara kızdı:

– Bu kadar gülecek ne var sanki?

– Meraklarını çeken bir dille pek hızlı konuşuyoruz da ondan.

– Hiç de değil! dedi. Pantalonumun kıçı delik diye halime gülüyorlar!

Gerçekten pantalonunda kocaman bir delik vardı ve ikide bir elleriyle bunu yokluyordu, bu da gelen geçenin dikkatini çekiyordu. Kalabalıktan güçlükle çıktık ve bir Arap bakkala girdik. Burada bilmem neden, ihtiyar kendisine çıkardıkları lamba şişelerini bir türlü beğenemiyor ve gereğinden fazla pazarlığa girişiyordu. Bir süre sonra, Arap bakkal, sabrı tükenerek hakkımızda yersiz sözler söyledi. Musa lamba şişesini herifin kafasında kırdı.

– Böyle pazarlığı yalnız Yahudiler mi yapar, öğren bakalım!

– Evet, dedim, öğrenecek ama, biz de bu geceyi karakolda geçireceğiz!

Bakkal, dükkânın kapısında avazı çıktığı kadar bağırdı. Tehdit dolu bir kalabalık toplandı. Bir çavuş göründü; o çok sakin, çok nazlı ve medeni Arap polislerden biri. Kırılan şişenin parasını ödedikten sonra gitmemize izin verdi. Halk arkamızdan yuha çekiyordu.

Musa yürüyor ve homurdanıyordu:

– Tamam! Şişe parasını verdik ama, yine karanlıkta yatacağız.

– Zararı yok. Bu gece dikiş dikecek değiliz.

– Ne diyorsun! Zavallı karıma mektup yazmak istiyorum!

– Bu gece yazamazsın. Sen sarhoşsun.

Ansızın durdu. Bir nişan atma barakasının önündeydik. Arkadaşım kollarını havaya kaldırarak haykırdı:

– Ne lanetliymiş şu bizim ırkımız! İşte, kalan ömrümde *serseri Yahudi* de oldum!

Ve yere tükürdü. Sonra atış yapılan tüfekleri gördü:

– Hah! Ben de bir defa atacağım! Sen hiç tüfek atan Yahudi gördün mü?

– Hayır. Hiç görmedim.

– İşte ben bunu yapacağım. Belki de Allah'ı kurşuna dizeceğim.

– Diz bakalım!

– Hayır, sinyor, atmayacağım. Hedefleriniz pek çirkin şeyler. Hiçbir şey fark edilmiyor.

İtalyan kabul etti:

– Evet, boyalar kalbura döndü, ama ne yapalım, şu anda onları yenileyemem. Pek pahalıya çıkar.

Musa önündeki tahtaya bir yumruk indirerek haykırdı:

– Ben size bunu çok ucuza yaparım.

– Kaça?

Bütün hayatı boyunca yalnız bu işi yapmış gibi hiç düşünmeden cevap verdi:

– On lira.

– Çoktur... Beş lira veririm.

Musa "oluyor!" der gibi bana baktı. Ve hedefleri saymaya başladı:

– Otuz iki parça, sinyor, çok iş var.

– Çok. Hem ancak geceleri, dükkân kapandıktan sonra çalışılabilir. Gündüzün ben çalışmaya mecburum.

– Gördünüz mü? Sizden on lira istemek için bu da ayrı bir neden, ama size sekize yapacağız.

– Altı veririm!

– Biri peşin olmak üzere yedi verin, hemen bu akşam işe başlıyoruz. İşte pasaportum.

İtalyan kabul etti ve bize avans bir lira verdi. Musa parayı kayıtsız bir tavırla aldı, selamladı, karanlık bir yere geldiğimiz zaman, kolumu yakaladı ve “Orphée Cehennemde” aryasını okudu:

Ben Béotie’de kralken...

Bir ordum vardı, altınım vardı!...

– Adriyen! Sen delikleri tıkar, zeminleri boyarsın, ben de gölgeleri ve ışıkları resmederim. Öbür gün hepsi tamamdır. Üçer liramız olacak. Ben karımın yanına döneceğim. Sen de istediğin yere gidersin.

– Galiba ben de Fransızca öğrenmek ve Akdeniz’e yakın yaşamak için Marsilya’ya gideceğim.

İş, Musa’nın tahmin ettiği gibi, bir sonraki gün bitti, ama Musa karısının yanına dönmedi, ben de Marsilya’ya gitmedim, çünkü Beyrut’tan Goldenberg’e gelen ve Klein adında birinin gönderdiği bir mektup çıkageldi. Bu mektupta deniliyordu ki:

“Musa’nın Kahire’de olduğunu öğrendim. Kendisine haber vereyim ki, iki yüz Türk liralık bir boya işini üzerime aldım. Bu işte benim ortağım olmak istiyorsa, derhal Beyrut’a hareket etsin. Ve orada kabartma taklidi işinde ehliyetli bir işçi biliyorsa, onu da getirsin.”

Yerimden hopladım:

– Haydi, Musa! Bu sağlam bir iş! Bu sayede Suriye'yi, Lübnan'ı, sedir ağaçlarını, Akdeniz'in bir başka bölgesini tanımış oluruz. Sonra her birimiz kendi yönümüze, bugünkünden daha iyi şartlar içinde gideriz.

İhtiyar, mahzun bir tavırla:

– Ben de aynı şeyi düşünüyordum, dedi. Ama bu Klein'in ne mal olduğunu bilmezsin, o da Titel gibi Brezilya'da kızkardeşini, yeğeni olan bir kızı ve hatta kendisine melek gibi iki güzel çocuk vermiş olan şimdiki karısını kullandı. Böyle bir adamın sözüne güven olur mu? Bununla birlikte, oraya gitmeliyiz. Allah'ın ya da İblis'in inayetiyle haydi ileri! Belki çocuklarıma karşı küçük düşmemek için bundan daha sağlam bir pantalonla evime dönmek nasip olur.

İşte böylece yarın Beyrut'a hereket ediyoruz.

IV SURİYE’DE SALOMON KLEIN

Kahire’den ayrılışım Mihail’i hiç üzmedi. Bu ayrılığın zorunlu olduğunu ona anlatmakta zerre kadar güçlük çekmedim. Bu ayrılık onun işine geldi, oysa benim için zorunlu ve acı idi. Gerçi, kayıtsız görünmüyordu ama, üzüntüsünün gündelik işlerine yansımadığı belirgindi. Artık bu işler onun için dostluğumuzdan daha önemliydi. Mihail’in ruhsal dengesi eskisine oranla şimdi bambaşka. Yarının kararsızlığına dayanma gücü sıfır. Dostum, fırtınadan bütün dalları çatırdayan yarı kurumuş bir ağaca benziyor. Artık o cesur hamleleri aristokrat ailesinin boğucu sarmaşığını parçalayan, göklerin tehdit dolu güzelliğine doğru alnı açık atılan genç meşe değildir. Ruhu küçülmüş olarak, küçük burjuvaların hayatın zorluklarına karşı klasik savunma yöntemlerine dönüyor. Para sahibi olmanın kendisine sağladığı koruyuculuğa gereksinim duyuyor.

Trenin Port-Said’e hareketinden az önce, beni kucaklamak için istasyona geldi. Orada açıkça ikiyüzlü bir tavır takındı. Bütün söylediklerinden çıkan anlam şuydu: “Benim dostluğuma gereksinim duymuyorsun değil mi? Benim yerimi tutan bir dost keşfetmedin mi? Şu halde özgürlüğümü yeniden ele almamı doğru bulmalısın.”

Ve trenin harekete geçtiği anda, “Mutluluğuna koş!” demek isteyen bir el işaretiyle gülümsedi.

Doğrusunu söyleyeyim mi, Mihail’im, sen vicdanına oyun ediyorsun.

Port-Said’e herhalde sol ayağımızla inmiş olacağız ki, bize Beyrut’a giden uygun geminin yeni kalkmış olduğunu söylediler. Ertesi gün onu izleyecek olan gemi, bizim keselere göre çok pahalıydı. Gördünüz mü başımıza gelenleri! Port-Said’de beş gün kalacağız. Yolculuk parasını çarçur edeceğiz.

Bir an, umutsuzluğa kapılacak gibi olduk, ama yenilmez arzularla zırhlıyız, çarçabuk kendimizi topluyoruz. Musa dedi ki:

– Ben bizim Yahudilere başvuracağım.

– Ben de bizim Rumlara!

O bir haham bulmaya gitti, ben de bir papaz. Öğleyin ikimiz de ellerimiz boş olarak buluştuk.

Onun hahamı yalnız yardımda bulunmayı reddetmekle kalmış, ama benim papaz üstelik az kalsın bana dayak attıracaktı.

Arkadaşım:

– Gördün mü, dedi. Mazlum İsa boş yere yeni bir din çıkarmış. Hemcinslerine karşı sert davranmak için eskisi yeterliydi.

Sabretmeye ve kurtuluşu hahamlarla papazlara oranla yeryüzüne daha yakın insanlardan beklemeye karar verdik. Yörenin Yunanlı ve Yahudi kahvelerine giderek bizi dinlemeye razı olanlara başımıza gelenleri anlattık. Birçokları duymazlıktan geldi. Bazıları vah vah, dediler. Birkaçı da elimize bir şilin sıkıştırdı, ki bu da pek azdı. Gelişimizin üçüncü günü, her gece obur tahtakurularına yem olmaktan usanmış, son talerimiz de uçup gitmeden geri dönmenin daha ihtiyatlı bir hareket olup olmayacağını düşünüyorduk ki, birdenbire selamete kavuştuk. Port Said'de demirlemiş büyük bir geminin Yunanlı bir ateşçisi, içinde bulunduğumuz acıklı durumun öyküsünü daha sıcak bir dikkatle dinlemek lütfunda bulundu. Duygulandı ve derhal harekete geçti. Cebinden bir mendil çıkarıp içine bir taler attı ve bulunduğumuz kahvenin kalabalık müşterilerini birer birer dolaşarak para toplamaya koyuldu. Kendisi becerikli olduğundan, bir hamlede iki sterlin topladı. Bu, yolculuk biletlerini almak için aşağı yukarı yeterliydi. Dolandırıcı olup olmadığımızı anlamak için biletlerimizi kendisi aldı. Sonra, bu iyi yürekli adam, yaşantımızla ilgilenerek bizimle uzunboylu konuştu ve bize kendi yaşamını anlattı.

Böylece adamın İngiliz tebaasından olup bir İngiliz kadınıyla evli bulunduğunu, Bombay'da oturduklarını öğrendim. Gemisi de şimdi o limana doğru hareket ediyordu. Bana Bombay'ı öyle hoş bir biçimde anlattı ki, çılgın hayal gücüm, hemen fitili aldı. Kalidasa'nın *Sokuntala*'sını, büyük şairimiz Cosbuc'un usta kalemiyle yapılmış bir çeviriden daha yeni okumuştum. *Asya'nın Işığı* adlı güzel bir kitabın anısı hâlâ zihnimde yaşıyordu. Hintlilerin efsanevi yaşamından söz eden bu çok uysal adamın

canlı teması bana Musa'yı da, her şeyi de unutturmaya yeterli geldi; ona beni yanına alarak halkının yaşantısı iman ve hayalden ibaret olan bu ülkeye götürmesini önerdim.

Ateşçi bu ateşli önerimi garipsemedi; tanıdıkları arasında Hindistan aşkına her şeyini feda etmiş olanların ne kadar çok olduğunu bana anlattı ve beni kaptanına tanıtmaya razı oldu. Ne yazık ki, Musa bu "beyinsizce girişime", bu "ihanet girişimine" karşı öyle bağırıp çağırdı ki, beslediğim hayalin gerçekleşmesinden vazgeçmek, imanlı düşlerimle evlatlık görevlerim arasındaki devamlı bir arabuluculuğun beni zincirlediği yarım yaşamdan bir daha dönmemek üzere kaçmaktan vazgeçmek zorunda kaldım. Bununla birlikte, ateşçinin adresini aldım ve tüm yüreğimle bağlandığım bir emeli gerçekleştirmek için başka bir fırsat aramaya söz verdim.

Port-Said benim gözümde, yeryüzünün nabzını duymuş ve kaydetmiş olduğum, denizyollarının büyük kavşağı olarak kalacaktır. Burada ben, kocayı karısından, oğulu anasından, âşığı sevgilisinden ayıran ve onları aile ilişkileriyle yaratmaya çalıştıklarından daha uyumlu cazibelerin çektiği sınırsız uzamlara fırlatan kaderlerin çeşitliliğini apaçık bir biçimde görüp hissettim. Çoğunlukla, bizim gerçek akrabalarımız ve vatanımız dünyaya geldiğimiz ve üstünde bir yabancı gibi yaşadığımız yerden ne kadar uzaklardadır.

Beni Beyrut'a götüren vapurdan bu mini mini kenti ve Ferdinand Lessephs'in heykelini selamlıyorum. Bu heykelin, kanal üzerine dikilmiş sert bakışları ürkek insanlara sanki şöyle der gibidir:

"Haydi! Kımıldanın biraz! İşte sizi kendi yurdunuza götürebilecek bir yol daha!"

Beyrut'ta bizi karşılayan ve hakkında çok kötü şeyler işitmiş olduğum adamın üzerimde yaptığı etkiyi olabildiğince tarafsız ifade etmek isterdim, ama hissediyorum ki, gerçeği söylemeye çalışmak boşunadır; hissediyorum ki yaşamın tüm belirtileri, bizim gözümüzde, o an için duygularımıza egemen olan yüreğimizin, sevgi ya da kinimizin, sevinç ya da sıkıntımızın etkisi altında başka anlamlar taşır.

Beyrut’a vardığımız zaman, kendimizi o kadar yoksul, yurdumuzdan o kadar uzakta, Abdülhamit’in Asya Türkiye’sinde o kadar gurbette duyuyorduk ki, tam sırnaşık kayıkçıların bizi son kuruşlarımızın yükünden kurtarmaya uğraştıkları sırada güvertede karşımıza çıkan kibar kılıklı, uzun boylu, güleryüzlü ve Romence konuşan adamı bir kurtarıcı olarak gördük. Klein usulca elini kaldırdı, iki sözcük fısıldadı, geminin tahliye işlerine bakan zaptiye çavuşu koşup selam verdi, bizi koruması altına aldı ve pılıpırtımızla kendisi meşgul oldu.

Musa kulağıma eğilerek:

– İnanılmayacak şey, dedi, zabıta herifin emrinde.

Az sonra, gümrükte ve liman komiserinin huzurunda, bu mutlakiyetçi rejimli kentte Klein’ın ne derece büyük nüfuz ve itibar sahibi olduğunu görecektik. Klein bizden belgelerimizi istedi. Musa kendisine süresi geçmiş pasaportunu verdi. Ben de askerlik teskeremi.

Klein:

– Bunlar beş para etmez, dedi. Bunlar, burada sizi doğruca hapishaneye götürmeye yarayacak kâğıtlar. Port-Said’den gelen bütün vapurlarda sizi aramaya gelmekle iyi etmişim. Gerçi limana inerdiniz ama, sizin Beyrut’ta bulunduğunuzdan benim hiçbir zaman haberim olmazdı.

Korkunç bir soğukkanlılıkla söylenen bu sözler bizi iliklerimize kadar titretti. Zaptiye amirinin kendisine uzattığı eli umursamaz bir tavırla sıkarken, kurtarıcımız yukarıdan bir bakışla:

– Beyefendiciğim, bu iki adam benim konuklarım ve dostlarımdır. Onlara kefilim, dediği zaman kendisine karşı ne büyük bir saygı duyduk. Zabıta amiri:

– Eyvallah! dedi. Biz de, kurtulduğumuz tehlikeyi düşünerek, hızlı bir trenin önünden kaçan bir dana gibi oradan geçtik.

İskenderiye'deki kadar güzel bir Akdeniz, aynı derecede parlak bir gök, Klein'ın köşküne yaptığımız araba yolculuğunda bizi hayran bıraktı. Bütün yol boyunca ağzımızı açmaya cesaret edemedik; pis ve çirkin olan Beyrut, yüreklerimizde yalnız güçlükle zaptettiğimiz minnet ve heyecan duyguları doğurdu. Ev sahibimiz bize uzakta Lübnan dağının görüntüsünü gösterdi:

– Öbür gün oraya gideceğiz!

Lübnan! Demek efsanevi setleri olan dağlarda yaşayacağım. Ve bir dost muamelesi göreceğim, özgür bir adam gibi çalışacağım. Başka neye ihtiyaç duyabilirim?

Araba, denizden az yüksekte bir bayırın üzerinde kurulmuş güzel bir kır evinin önünde durdu. Şişman bir kadın ve altı ile sekiz yaş arasında iki çocuk, bizi sevinç çığlıklarıyla karşıladılar. Dinlenmemiz için koşuştular. Çocukların bize Fransızca sordukları sorular arasında, mutluluktan dilimiz tutulmuş bir halde, kapkacak tıkırtıları içinde yüzümüzü gözümüzü yıkadık. Sonra, tam öğle zamanı, Klein'ın buza konulmuş aperatiflerle bizi beklediği taraçaya çıktık. Bu adamın hal ve tavrı, evinde buyuran, bir saman çöpünü bile yerinden kaldırmaya tenezzül etmeyen ve ve halkını korumakla birlikte küçümseyen zengin boyarınkinin1 aynıydı. Karısıyla çocuklarının bazen sıkılgan bir tavırla yaklaştıklarını, ona ya da bize bir şeyler sorduklarını görüyordum. Onları bir tek baş işaretiyle savıyordu. Ve Musa, iki kadeh rakıdan sonra, sabırsızlandığı iş konusuna değinmek isteyince, öteki sözünü kesti:

– Ben evimde, muieri'ler'in yanında işten konuşmam. Birazdan çıkacağız.

Muieri, yani karı kısmı dediği, sofrayı hazırlamak için etrafımızda koşuşan karısıyla akrabalarından diğer iki Yahudi kadınıydı.

Bu deyim hoşuma gitmedi. Adama daha dikkatle baktım. Solgun yüzü, ağarmış kaşları ve kirpikleri, açık renkli gözleri, kararsız bakışı ile, kendisini yaşlandırmış olan maddi acıların izlerini taşıyordu. Güldüğü zaman ince ve soluk dudakları gülüşünü kendisini sevimsiz yapan bir yüz buruşmasına çeviriyordu. Yoksa, başının tüm anlamsızlığına karşın, sevimsiz değildi. Bu sağlam yapılı bedende öyle kendine özgü bir dediğim

dedik ve pervasız adam hali vardı ki, insana maceralı geçmişini anımsatıyordu. Diyordum ki, bu kadar iyi bir mevkiie erişmek için, bu adam, hayatında kendisiyle ve başkalarıyla pek çok mücadelede bulunmuş olmalıdır.

Çünkü, Klein'ın rahat bir yaşam sürdüğü belirgindi. İki konağı olduğunu öğrenmiştik; biri bu, biri de, ertesi gün yerleşeceğimiz Ga-zir'deki. Sonra yedirilip giydirilecek altı kişiydiler, üstelik iki de Arap hizmetçi. Birlikte yediğimiz bu ilk yemekte, evde bolluğun sürekli olduğunu gördüm. Hepsi de boğazlarına düşkün insanlardı. Yemekler bitip tükenmek bilmeyecek biçimde birbirini izliyordu, hep en iyi cinsten etler, sebzeler, meyveler.. Ev sahibi buyuruyor, yemekleri pay edip dağıtıyor ve kendisi önayak olarak, herkesi yemeklerden tekrar almaya davet ediyordu. Kahveler, nargileler ve iki saat dinlenmeden sonra Klein ev halkının başına geçerek taraçanın bulunduğu sırttan aşağı deniz kenarına doğru inmeye koyuldu. Orada deniz giysilerinin saklandığı bir kulübe, çocukların oyuncakları ve hafif bir tür sandal vardı.

Musa:

– Evet, dedi, güvenebiliriz. Bu adam zengin. Aslında eskiden beri kendisinde eksik olan para değildi.

Sakin, hoş, ıssız ve güzel koya, okşayıcı Akdeniz'in koynunda kaybolmuş bu ideal köşeye bakıyorum, ve derhal burada, kendi elceğizimle bir kulübe kurup Mihail'le Musa'nın arasında ya da yalnız olarak yaşamaya niyetleniyorum. Hatta bu düşüncemi Klein'a bile söylüyorum. İnce olmayan bir gülümsemeyle:

– Neden olmasın? Başarılı olmak isteyen için her şey olasıdır. Yalnız iki şey gerekli: Çalışmak ve sabır. İş zahmete değer. Burada doğanın insanlar için nasıl bir nimet olduğunu görüyorsunuz: Küçük bir cennet! Dünyayı benim kadar dolaşıp görmüş olan azdır, ama ben ömrümün son günlerini bu köşecikte geçirmek isterim.

Klein hiçbir zaman sesini yükseltmiyor. Konuşması monoton, ama oldukça ilgi çekici. Ateşli konuşmayı, heyecanlı cümleleri, haykırmaları sevmez görünüyor. Sofrada Musa arada bir dalarak yüksek sesle konuşunca, iki

parmağını alnına götürüyor ve öteki eliyle ihtiyara sakinleşmesini işaret ediyordu.

Beyrut’ta sürekli olarak hayatımı kazanmak ve hiç değilse yılın büyük bir bölümünü burada geçirmenin gerçekten olası olup olmadığını öğrenmek istiyordum.

Klein:

– Size bu konuda yardım ederim, dedi.

Musa:

– Kulak asma, Salomon, dedi. Port-Said’de, az kalsın beni yarı yolda ekip, bir ateşçi ile birlikte Bombay’a gedecekti! Maymun iştahlıdır.

Mahcup oldum. Klein beni süzdü:

– Ya!.. Böyle aklınıza eseni yapmaya kalkışırsınız demek?
Başka bir şey söylemedi, ama bakışı ekliyordu: “Öğrendiğime memnun oldum.”

Musa bana kötülük ettiğini anladı ve hatasını düzeltmeye çalıştı:

– Gerçi Adriyen, Akdeniz topraklarına tutkundur, ama böyle en küçük zaptiye amirinin özgürlüğüne son verebileceği bir ülkeden hoşlanacağını sanmıyorum.

Klein gevşek bir sesle şöyle dedi:

– Bu Abdülhamid Türkiye’sinden daha serbest bir ülke bilmiyorum. Yalnız benim gibi servet ve tasarruf sahibi birinin dostu olan bir adam için değil, siyasetten uzak yaşayıp salt işiyle gücüyle uğraşan herhangi bir insan için de bu böyledir. Sonra burada insan ticarete başlayınca para altın tomarları halinde gelir ve metelikler halinde gider. Hatta parayı metelik metelik kazanan en yoksullar bile çoğu kez bunları altına çevirmeyi başarırlar. Türkiye’de, insan az para ile paşa gibi geçinebilir. Yaşam ucuzdur. Vergiler yok gibi bir şey. Herkes için sürekli kazanılanla harcanan arasında lehte bir fark kalır. Buna neden

Doğu yaşamında pahalı lüksün var olmayışıdır. O lüks ki, Doğu'da büyük servetler gibi işçinin gündeliğini de yutar.

Ev sahibimizin bu yorumu karşısında ağzımız açık kaldı. Klein sandığımdan daha az ahmaktı. Onu uzunboylu konuşturduk ve yararlanarak dinledik.

Akşam karanlığı, sonra da gece, bizi orada, deniz kenarında bastırdı ve sonunda hepimizi susturdu, her birimiz kendi hayallerimize daldık. Kente gitmedik. Yemek yedik ve erkenden yattık.

Gözlerimi açtığım zaman, herkes, hatta çocuklar bile ayaktaydı ve evin tüm yatak takımları taraçaya serilmişti. Musa ile Salomon da, orada Akdeniz'in sonsuzluğuna karşı alçak sesle konuşarak, hareketsiz bir halde, günün ilk nargilesini içiyorlardı. Huzur, ıssızlık, sakinlik, rahatlık. Akdeniz'in bu kıyısına sığınmış bu Romen yuvasında eski zamanlara özgü bir mutluluğun egemen olduğu hissini duydum. Vatanım, anam ne kadar uzaktılar! Burada, bizim o güzel beyaz gemilerimiz, İskenderiye Romenlerinin her hafta geliş gidişlerinde selamladıkları o yüzen vatan parçaları bile görülmüyordu.

Ben giyinir giyinmez, çocuklar gelip bana bir sürü şeyler anlattılar, ama söylediklerini pek de anlamıyordum, çünkü onlar Romence-yi az biliyor, oysa Yahudice, Fransızca ve Arapçayı mükemmel konuşuyorlardı. İnanılmayacak şey: Bu Yahudi ailesinde, Fransız Katolik misyonerleri okuluna giden çocuklar İsa'ya hayrandılar. Bana saygı ile öptükleri birçok kutsal resim gösterdiler. Erkek çocuktan daha büyük ve daha duygulu olan kız İsa'nın ıstıraplarına acıyor ve bana, "Onun niçin çarmıha gerildiğini" soruyordu. Bu renkli resimlerden, çarmıh üzerinde İsa'yı gösteren ve Meryem Ana'yı kalbi bir okla delinmiş olarak temsil eden ikisini uykusunda bile yanından ayırmıyordu. Bu işe çok şaştığımı Klein'a söyledim. Bana kayıtsız bir tavırla cevap verdi:

– Ben Musevi çocuklarımın bugün İsa'yı sevmelerine ses çıkarmıyorum. Daha sonra, okuldan çıkıp benim deneyimli ellerime döndüklerinde, onları karın doyurmayan Allah'la, daha önemli olan
diğeri, yani para Tanrısından birini yeğlemeye zorunlu tutacağım. Ve o zaman, imanları ister Katolik, ister Musevi olsun, hep para aşkı galip gelecektir. Gerekirse, onlara her iki dinin büyük temsilcileri arasındaki

benzerlikleri göstereceğim. Hayır, bunda hiçbir tehlike yok. Misyonerler, dünyanın yüzünü değiştiremeyeceklerdir, hem böyle bir niyetleri olduğunu da sanmıyorum. Onlar yalnızca din değiştirmek işiyle ilgilidirler. Varsın uğraşsınlar, çocuklarıma bir zararları dokunmaz.

Ne pişkinlik, diye düşündüm. Bir an bu adamdan gözüm korktu. Yaşam hakkındaki anlayışı, gözünde, evinin üstünde durduğu kaya parçası kadar sarsılmaz bir şeydi. Bu hal, solgun yüzünden okunuyor, konuşma tarzından hissediliyordu. Sözlerinin benim ve Musa'nın üzerimizde bırakmış olduğu etkiyi fark etti ve bir sözcük, bir hareketle hepsini silip süpürdü. Ayağa kalktı, bizi içten bir tavırla omuzlarımızdan tuttu ve dedi ki:

– Şimdi Beyrut'un en güzel kahvesine giderek çubuk tüttürecek ve iş hakkında konuşacağız. Kardeş kardeş anlaşmalıyız!

Musa temin etti:

– Kardeş gibi anlaşacağımıza ne kuşku, Salomoncuğum! Sen bizim rehberimiz olacaksın! Biz sana uyacağız.

Klein işaret parmağını dudaklarına götürdü:

– Yavaş söyle.

Bizi götürdüğü kahve, hemen tamamıyla denizin üzerinde inşa edilmişti; müşteriler; ciddi yüzlü Araplar, Salomon'u birçok merhaba'larla karşıladılar! Rakı ya da kahve içiyor, çubuk ve nargilelerini tüttürüyorlardı. İçlerinden bazıları bir kabineye giriyor, oradan deniz kıyafetiyle çıkıyor, kötü bir merdivenin doğruca denize götürdüğü zemindeki bir delikten kayboluyorlardı. Taraçadaki yerimizden, onların yüzdüklerini, sonra sudan çıkıp yeniden çubuklarına, konuşmalarına ya da oyunlarına devam ettiklerini görüyordum. Hayretten kendimi alamıyordum. Bu işten çok hoşlanan Musa, derhal onları taklit etmek istedi. Klein engelledi:

– Yaşlısın. Bir kramp gelir, boğulur da başıma iş açarsın, oysa ben bir ortak arıyorum! Hemen bilmeni istediğim de şudur: Giriştiğim işin başarılması için kendime değil, senin gücüne güveniyorum.

Koltukları kabaran ihtiyar, göğsünü şişirdi ve ilk kadehini bir dikişte bitirdi:

– Hiç merak etme! Sağlığına, Salomonaki! Senin de afiyetine, oğlum Adriyen!

Klein boğuk sesiyle sürdürdü:

– Seni mükemmel bir usta bilirim. Adriyen de sana yardım edebilirse her şey yolunda gidecek. Evim sizindir. Tutumlu davranmaya, biraz para biriktirmeye, aletler satın almaya ve işe kendi sermayenizle ortak olmaya çalışırsınız.

Musa haykırdı:

– Paramız sende dursun! Çünkü ben son derece müsrifim. Ve beni çubuğuyla göstererek ekledi:

– Bu beyinsiz benden de beterdir. Salomon etrafına bir göz gezdirdi:

– Rica ederim, yavaş konuş! Gerçi Türkiye'deyiz ama, birinin bizi anlaması olanaksız değil. Yarın bütün kentin tasarımızı öğrenmesine gerek yok.

– Herhalde gizli bir iş yapıyor değiliz?

– Kuşkusuz, ama sözlerini işiten biri bana torbalarla altın vermeye geldiğinizi sanabilir.

Kadehini ağır ağır içti, doğruldu, masa komşularımızın yüzlerini ciddi bir tavırla süzdü ve yeni selamlara gülümseyerek cevap verdi. Sonra:

– Şimdi yapacağımız ilk işten fazlaca bir kâr sağlayacağımıza pek emin değilim. Hatta bu işten zararlı çıkmam bile olasıdır. Onun için, başlangıçta, karşılıklı hiçbir taahhüde girişmeden çalışacağız. Sonuç iyi çıkarsa ne iyi. Kaybedersem, kaybın yalnız bana ait olmasını istiyorum. Yine bir esas ücretiniz olacak: Musa, sana haftada iki lira; sana da Adriyen, bir buçuk. Oldu mu?

Sevinçten deliye dönen Musa, tavsiye edilen ketumluğu hemen unutarak kollarını açtı ve gürledi:

– Senin kölen olacağız!

Klein'ın korkudan benzi attı, etrafına bakındı ve herhalde Musa ile ancak çöl ortasında işten konuşabileceğini içinden geçirdi. Bundan sonra tek bir sözcük söylemedi ve Romanya hakkında anlattıklarımızı dinledi. Öğleyin aynı zengin sofra bizi akşama kadar yerimizden kımıldayamayacak hale koydu ve akşamleyin ev sahibimizin güzel koyundan ancak tekrar sofraya oturmak üzere ayrıldık. Sonra, bu ikramcı adam, paşaların Beyrut'unun gece halini göstermek için bizi kente götürdü. Pek geç vakit, zilzurna sarhoş bir halde, kulaklarımız gürültüden çınlayarak eve döndük. Çıplak Arap dansözlerinin görüntüsü gözümüzün önünden gitmiyordu.

Ertesi gün saat altıda Gazir'e gidiyoruz. Uykuya doymamış olmamıza bakmadan, askerler gibi, tam saatinde hareket ediyoruz. Gözlerimde kum taneleri hissediyorum ve gevşemiş bir haldeyim. Ama sabah havası pek parlak. Avluda güzel katırların çektiği iki büyük araba var. Çok az eşya yükleniyor. Evi beklemek için kalan bir uşak dışında herkes gidiyor. Kafile hareket edince, biz acelesi olmayan mültecileri andırıyoruz.

Salomon'un yumruk sahibi bir adam olduğunu kabul etmek zorunda kalıyorum. Kendini göstermeyen, ama etkisi belirgin olan bir yumruk. Hiçbir zaman bağırmıyor, ama tüm işleri tıkırında gidiyor. Biz yataktan kalkarken arabaların gelmesiyle kafilenin yola koyulması arasında yirmi dakikadan fazla zaman geçmedi. Hiç telaş olmadı, hiçbir emir verilmedi. Giyinildi, yüzler yıkandı, sevgi dolu bir sessizlik içinde kahveler içildi, bu sırada hizmetçi kadınlar ev eşyalarından iki denk hazırlıyorlardı. Çocuklardan biri, pabuçlarının bağlarını düğümlemeyi unutsa, kadınlardan biri yapılacak iki iş arasında kendini şaşırsa, derhal Klein'ın uyanık bakışıyla karşılaşıyorlar ve bu onları tekrar gayrete getirmeye yetiyordu.

Bu adamın bir ahmak hayatı yaşamadığı kesin. Deneyimleri ona pahalıya mal olmuşsa, bunlardan yararlanmasını da bilmiş. Ona hayranım.

Hatta insan tarafı bile var. Yolda, çıkması güç bir yokuşa gelince, iniyor ve yürüyor. Musa ile ben de ona uyuyoruz. Bu, bana kervandan ayrılarak, gözlerimin önüne ilk kez serilen manzarayı daha iyi tatmak olanağını veriyor. Şimdiye kadar hiç dağa çıkmadım. Ağaçlık yerleri az, ama geniş kayalık sahalar daha az görkemli değil, hele adına sanırım Nahr-el-Kelb

dedikleri ve üzeri efsanevi kocaman devlere benzeyen kayalarla kaplı olan yerde! Aşağıda, köpüklü dalgalarla harelenmiş Akdeniz, mavi göğün altına zümrütten ve gök buluttan sayısız küçük koylar seren oyalı kıyılarıyla yavaş yavaş uzaklaşıyor. Onları olabildiğince uzun süre seyretmek, bir yandan da kafileyi izleyebilmek için ara sıra geri geri yürüyorum, bu yüzden Klein bana deliye bakar gibi bakıyor. Klein:

– Bu ülkeyi bu kadar mı sevdiniz? diye sordu, ve kurşuni gözleri beni hiç okşamayan, adeta endişelendiren bir ilgiyle parladı.

– Evet!.. Ben Baragan steplerinden çıktım, burada gördüğüm şeyler beni büyülüyor. Orada, o ıssız, yeşil koyda bir kulübem olsa, içinde bir vahşi gibi yaşasam, bunu ne çok isterdim.

– Neden “bir vahşi gibi?” Orada medeni bir adam gibi yaşayabilirdiniz. Sabırlı olmak ve çalışmak arzusunu duymak yeterli.

– Öyle ama, ben çalışmaktan pek hoşlanmam! Öyle sanıyorum ki, yalnız insanların kendilerine köle ettikleri hayvanlar tüm yaşamlarını çalışmakla geçirirler, ama bilinçli olsalardı kesinlikle onlar da intihar ederlerdi.

Salomon beni düzeltme arzusuyla yanıyor, ama tedbirli olduğundan yanıtını ağzında geveliyor. Kendisinin de çalışmayı amaç edinmemiş olduğunu biliyor ve benim de bundan haberdar olduğumu tahmin ediyor. Onun için düşüncesini kapalı bir biçimde söylüyor:

– Kuşkusuz, insan bir hayvan değildir. Bununla birlikte, eğer şurada, benimkinin yanında bir kulübe sahibi olmak istiyorsanız, ancak kârlı bir işte sebat etmek yoluyla bunu elde edebilirsiniz. Kimse size onu armağan etmez. Size yardım edeceğimi söyledim. Oysa bana kimse yardım etmedi. Ben tek başıma başımın çaresine bakmak zorunda kaldım.

– Servetinizi elinizin emeğiyle yapmış olduğunuzu sanmıyorum Bay Salomon.

– Ne biliyorsunuz? Hatta hayatımı kazanmak için ne haltlar karıştırdığımı bilseniz bile, bu da size ahmak olmadığımı kanıtlar. Siz de aynı biçimde

hareket edebilirseniz ne güzel. Ben aç bırakan çalışmaya zengin eden zekâyı yeğlerim.

Kızkardeşinin, yeğeninin ve kendi karısının bedenlerini satma yoluyla gösterdiği "zekâ" hakkında ne düşündüğümü ona söylemek istemiyorum, ama sessizliğimin anlamını kavrıyor ve biraz ilerimizde yürüyen Musa'nın konuşmamızı dinlediğine emin olduktan sonra, bana karşı saldırıya geçiyor:

– Anamın dünyaya getirdiği ve yirmi yaşına kadar kara ekmekle beslediği bir sefil hayatıyla bütün ömrümü geçirmemek, para kazanmak için yapmış olduğum şeylerin ahlaka uygun olmadığını söyleyeceksiniz. Evet; ablama, sonra onun kızına, sonra da kendi karıma,
–ki hepsi üç metre kumaş için namussuzca orospuluk ediyorlardı–
avuç dolusu altına nasıl namusluca orospuluk edebileceklerini gösterdim. Bugün onlar zenginler, ben de zenginim.

Durdum ve gözlerinin içine bakmak istedim, ama Salomon buna izin vermedi. Dalgın, adeta masum bir bakışla sakin sakin sordu:

– Ne oldu?

– Anlamıyorum, dedim.

– Neyi anlamıyorsunuz?

– Namusluluk ve namussuzluk hakkındaki yorumunuzu.

– Çok basit! İnsanın namuslu değilken ve olamayacak durumdayken namuslu görünmeye çalışması kadar iğrenç namussuzluk yoktur. Oysa karınızdan, çocuğunuzdan, babanızdan, dostunuzdan başlamak koşuluyla herkes kendini namuslu gösterir ve hiçbiri değildir. Çünkü her biri sizi şu ya da bu şekilde aldatmaya çalışır; yaşamak isteyen için bundan başka çare yoktur. Aldatmak şarttır; işte bu! Ben de düşündüm ve dedim ki: Gerçek namusluluk için tek yol, namussuzluğu açıkça yapmaktır. Öyle sanıyorum ki, dünya ne zaman sahte namusluluk yüzünden hasta olduğunu kabul ederse, o zaman daha iyi bir hale gelecek. O gün, belki pek budalaca bir namussuzluğun doyurmadığı insanlara acınacaktır. Ve onlara, özellikle ahmak değillerse, ne yapmaları gerektiği gösterilecektir. Herhalde, aç

bırakan ve ancak cinayete ya da intihara götüren bir erdemi aşılamaktan vazgeçecekler. Bu da bir kazanç olacak, siz de bu düşüncede değil misiniz?

Kuşkusuz ben de bu düşüncedeydim, ama düşüncemi söylemeye mecbur kalmamak için, hiç yanıt vermemeyi yeğlemiştim. Hem Musa bu konuşmaya son verilmesi için bana telaşlı işaretler veriyordu, sonra, yolda bana gizlice sokulduğu zaman, kulağıma fısıldadı:

– Onun dilinden sakın! Çok uzun bir dili var. Okumamış olsa da, Salomon seni kafese koyabilir. O, mesleğinde yalnız genç kadınları değil, delikanlıları da kullanmıştır.

– Nasıl?

– Nasıl olacak? Örneğin onları güzel kızlarla evlendirip Güney Amerika'ya bir balayı yolculuğuna çıkarır. Bu yolculuk sırasında, zavallı koca, hiç farkında olmadan ve yarar sağlamadan karısının peze-vengi olmaktadır. Bazılarına da muhabbet tellallığı mesleğini öğretir, onlara hep kendi eliyle yetiştirdiği uysal kadınlar gönderir, ama "hasılatı" yakından gözetler, arslan payını kendisine ayırır.

Hey Allahım, hayat ne çetrefil şey! İlk gençliğimin çok hareketli geçmiş olmasına karşın, ev sahibimizin bir ihtisas haline getirdiği ve Musa'nın "Salomonizm" dediği bu cinsel istismar girişimleri türünden ilginç öykülere şimdiye değin asla karışmış değildim.

Dostum:

– O bir sihirbazdır, diye ekliyor. İnsan tabiatının, zaaflarını okşayarak yumuşatmasını ve eğmesini bildiği tuhaflıklarıyla bir hokkabaz gibi oynar. Gerçi oyunbazlığı yüzünden bir kez az kalsın hayatına mal olabilecek bir muşta yemiştir, ama onun Salomonizmi "mesleki tehlikeler"i kabul eder ve bunlara boyun eğer. Göreceksin; kendini sana bir kahraman gibi tanıtmakta gecikmeyecek. Aslında o, ancak çıkar sağlamayı umduğu kimselerle dostluk kurar. Bu bakımdan onu ilgilendirmen olasıdır.

Vay canına! Musa abartmıyorsa, Lübnan'da, Akdeniz'in koylarından birinde, Klein'ın yardımıyla kuracağım kulübede efsanevi bir hayat

yaşamak tasarılarıma elveda. Ama belki dostum yanılıyor. Salomon, iyi bir pezevenk kalfalığı yapamayacağımı fark etmeyecek kadar aptal değil. O muştayı yediği günden beri herhalde insanlarını daha iyi seçmesini öğrenmiş olsa gerek. Hem onu badana müteahhidi, mülk sahibi ve kerli ferli bir adam olarak görüyorum. Bu da maceracı yaşamına bir son vermiş olduğunu kanıtlamaz mı?

Ne de olsa, bir arı gibi mutlu olmak, kaderimin yollarıma serpmekten hoşlandığı tuzaklardan haberdar olmamak için gündelik bir lokma ekmeğimi bulmak bana yeterli geliyor. Çalıştırırken beni açlıktan öldürmemesi koşuluyla, Salomon'un zaman zaman beni ücretli bir belalı ya da Güney Amerika'ya bir balayı yolculuğuna çıkardığı o genç kocalardan biri yapmayı tasarlamasını bağışlayabilirim. Her sabah yeni doğan güneşe yüzümü çevirerek kendi kendime diyeceğim ki: "Düşün ki karanlık bir fabrikada sıkıntı çekecek ve can sıkıntısından geberecek yerde, pencereden Akdeniz'i seyrederek güzel Lübnan'da serbestçe serserilik ediyorsun. Işıklı özgürlüğün uğrunda ara sıra canın sıkılsa da aldırma. Bu özgürlüğünü daha çok takdir etmene yarar."

Ben böyle düşünüyorum. Gelecekte bana hak verileceğine kuşku yok; bir atasözü, "Yuvarlanan taş yosun tutmaz" der ya, aldırma, ne yosunu? Benim öyle şeylere gereksinimim yok. Tam tersine, ben bir çakıl taşı gibi çıplak ve parlak olmalıyım, çünkü koyun biraz yapağı tuttu mu hemen makas altına gider. Çaresiz: Her servet haset yaratır, iştah uyandırır. İnsanın hiçbir şeyi olmamalı. O zaman dünyaya sahip demektir.

Gazir, basit ve hoş bir yaşam süren küçük irat sahibi Arapların oturduğu bir kasaba. Hıristiyanlar çoğunluğu oluşturuyor. Katolikler egemen. Ama birbirlerine hoşgörülü davranırlar. Adeta ilkel bir yaşam süren bu dağ insanlarında bunca nezaket, bunca gerçek medeniyete rastlayacağımı asla düşünemezdim. Lübnanlılar delikanlılık çağına girince, Amerika'nın bir tarafında servet yapmaya giderler. Oradan hep zengin ya da oldukça paralı, aynı zamanda henüz genç olarak dönerler. O zaman kendilerine bir bina inşa ederler, eğer aralarına harç bile katılmamış olan ve damları dövülmüş topraktan taraçalar olan bu taş yığınlarına bina demek uygunsa! Her yağmurdan sonra herkes damının üstüne çıkarak merdane ile faaliyete geçer.

Bununla birlikte, oldukça güzel bazı yapılar da yok değil. Bir haftadan beri Gazir'de ve çevrede bizim ziyaret ettiğimiz yapılar da bunlar. Burada görkemli ipek elbiselere bürünmüş ev sahipleri bizi öyle bir nezaketle karşılıyorlar ki, Musa ile ben, kılığımızın perişanlığı yüzünden pek utanıyor ve sıkılıyoruz. Kılığımızın farkında değilmiş gibi davranıyor, bize birçok şey ikram ediyorlar, Salomon onlara Mısır'da giriştiğimiz zararlı işler yüzünden başımıza gelen felaketleri ciddi bir tavırla anlatarak karşılık veriyor.

Sonra emin bir tavırla ekliyor:

– Ama çabuk kalkınacaklar. Çünkü şu gördüğünüz adamlar, duvar süsleme işinin ustalarıdır. Onları iş başında gördüğünüz zaman buna inanacaksınız.

Klein, Suriye Arapçasını sıkıntısız konuşuyor, Musa'nın çok iyi bildiği İspanyolcayı da Arapça kadar kıvırıyor. Musa'nın bu dille gevezelikleri yerlilerin hoşuna gidiyor, ama Salomon, ihtiyarın bir patavatsızlıkta bulunacağından korkarak bundan fena halde ürküyor. O zaman hemen atılıp sözü değiştiriyor ve Arapça konuşmaya başlıyor.

Evet, Musa oldukça geveze ve ateşli bir adam ve samimiyet nöbetleri uygunsuz olabilir. Ama Klein çıkarından başka bir şey düşünmeyen soğukkanlı bir kurnaz. Örneğin bu samimi toplantıların hedefi iş olanakları elde etmek olduğundan, Salomon'un gözünde konuşmalarımızın ancak amaca hizmetleri oranında anlamlı sayılacağından haberimiz yoktu. Orada bulunuşumuzun salt ev sahibini işi vermeye razı etmek için olduğunu anlamalıydık. Patronumuz konuşmaları idare edecek, biz de bu idareyi kolaylaştıracaktık. Yani bu sevimli Arap yuvalarına bizim, hiç fark ettirmeden, birer düzenbaz tavrıyla girmemiz gerekiyormuş.

Hey Tanrım, insanlar, birbirlerine nasıl da benzemiyorlar, hele zihniyetleri! Musa ile ben her türlü çirkin düşünceden ne kadar uzaktık ve Gazir'in bu iyi insanlarının bize gösterdikleri ateşli kabulü kötü niyetlerle karşılamak nasıl da elimizden gelmeyen bir şeydi! Bizim gibi zavallı züğürt ve kılıksız serserileri kurtaran Klein'ın soğuk azameti değildi. Hayır. Biz iyi olduklarını tahmin ettiğimiz bu Lübnanlıları samimi olarak seviyoruz, onlar da bunu fark ediyorlar. Biz, apaçık, olduğumuz gibi görünüyoruz. Onların geleceğimiz, hayatımız hakkındaki zekice sorularına karşı, sözlerini

hazırlayıp perdelemeden söylemeyen Salomon’un aksine, hiç düşünmeden samimi yanıtlar veriyoruz.

Dün bir zenginin evinde Musa yine bir pot kırdı. Her zamanki gibi, Gazir’li zenginlerin çok hoşlandığı boya ve dekor işlerinden söz ediliyordu. Bize sık sık o su ile karıştırılarak içilen rakıdan ikram ediyorlardı ve Musa, Klein’a kendisinin de bir müşteriyi ikna edebileceğini kanıtlamak istiyordu. Ev sahibinin malzemenin pahalılığından yakınması üzerine ihtiyar atıldı:

– Evinizin boyasına gidecek malzeme mi? Sudan ucuz.

– Örneğin?

– Ne olacak, beş Türk lirası kadar bir şey tutar.

Ev sahibi:

– Kabul, dedi.

Yanıt o denli hızlı oldu ki, içmekte olan Salomon kadehini bitirip de araya girmeye zaman bulamadı. Ve müşterinin pazarlığın kesildiğini belirtmek için kendisine uzattığı eli sıkmaktan başka bir şey yapamadı. Ama dışarı çıktığımız zaman, Musa’yı bir güzel haşladı:

– Koca öküz! Hâlâ anlamadın mı ki, onlara malzeme parasını fazlaca ödetiyorum, ve asıl kazancım bundan.

Musa keyifli bir tavırla:

– Aman! dedi. İnsan senin hoşuna gitmek için ne söyleyeceğini, neyi beğenip, neyi beğenmeyeceğini bilemiyor. Her zaman ayakların yolumun üstünde, hiç tahmin etmediğim anda üstüne basıyorum hep.

Birdenbire dostum kızdı:

– Hem sana bir şey söyleyeyim mi: Bu iş hesabına uymuyorsa, onu Adriyen’le birlikte ben yaparım! Daha neler! İki kişi on beş günlük çalışmadan yirmi lira kazanılacak: Bu sana yetmiyor mu? Adriyen’le bana yeter.

Salomon boğuk bir sesle:

– Ya, öyle ha! dedi. Bundan böyle sizin rekabetinizle karşılaşacağım demek?

Durdu, ellerini göğsü üstünde kavuşturdu ve ölü gibi sapsarı kesilerek gözlerini ufka dikti.

Korktum. Evrakımızın eksikliğini anımsadım. Söze karıştım:

– Yok canım, Mösyö Klein. Musa şaka ediyor! Bizim gibi meteliksiz ve aletsiz adamların sizinle rekabet edebileceklerine nasıl ihtimal verirsiniz? Bu koşullar içinde bize kim iş, avans vermeye razı olur? Hem biliyorsunuz, biz size bağlıyız. Klein elini omzuma koydu:

– Aşağıdan almakla iyi ediyorsun, diye homurdandı. İkiniz de unutmayın ki, serbestçe dolaşmanız benim insafıma kalmış bir iştir.

Bu küstahlık ihtiyarı çileden çıkardı:

– Ne? diye haykırdı, senin insafına mı kaldık? Sen de sanıyor musun ki, burada Lübnan'daki durumunun püf noktasını ben bilmiyorum?

– Hangi püf noktası? Aracılık etmiş olmam mı?

– Daha kötüsü, Yahudi olup da bunu bir illet gibi gizleyişin, Lübnanlılara, kendini ortodoks Hıristiyan olarak tanıttın, kendilerine yalan söylediğini bilseler seni kıçına bir tekme atarak kovarlardı. Öyle değil mi sevgili dostum Salomon?

Öteki itiraf etti:

– Öyle ama, sen de Yahudi değil misin?

– Ama bunu hepsi biliyor? Ben bir şey saklamadım, işte farkımız! Bir şey daha biliyor, ya da hissediyorlar...

– Neymiş o?

– Benim gibi bir Yahudinin senin gibi bir ortodoks Hıristiyandan çok daha namuslu olduğunu.

O gün Klein için büyük bir yenilgi oldu; ama onun bu yenilgiyi sessizce ve yiğitçe karşılayışından bu adamın güçlü olduğunu anladım. Onun için Musa'ya olabildiğince ondan korunmasını önerdim.

Ama sözümü dinlemedi.

Gazir'de işte bir aydan beri çalışıyoruz ve bir hafta geçmiyor ki, aralarında, hem de bazen müşterilerimizin huzurunda bir anlaşmazlık çıkmasın. Olur olmaz her şey hakkında çekişiyorlar, ama hiçbir zaman biri öteki hakkında bildiğini açıklayacak kadar ileri gitmiyor.

Ben bu kavgalara karışmamaya çalışıyorum. Çoğunlukla, yalnız olduğumuz zamanlar, İbranice kavga ediyorlar. O zaman Musa işini bırakıyor. Salomon'un yanına oturuyor, söyleniyor, ona ahlak dersi veriyor, deli gibi el işaretleri yapıyor. Öteki bunlara tahammül ediyor.

Her pazar ziyaretler yapıyoruz. Burada bir âdet sanıyorum, ama aynı zamanda kendimize yeni iş olanakları açmak niyetiyle de hareket ediyoruz. Bazen çok uzaklara, Dlepta'ya, Aramon'a, Malmeteyn'e kadar uzanıyoruz, o zamanlar eşeklere biniyoruz. Saatlerce iniyor, çıkıyoruz; vahşi ve sessiz görkemli vadiler görünüp kayboluyor ve bize zaman zaman, uzakta güneş yönünde, parıltılı bir ayna parçası, benim Akdeniz'imi gösteriyor. Önümden giden yol arkadaşlarım durmadan çene çalıyorlar. Onları yüz adım geriden izliyor, varlıklarını unutuyorum. Onlar da artık beni düşünmez oluyorlar. Akılları, fikirleri onlarca, yüzlerce "Türk lirası" getirecek olası işlerinde. Ben artık mevcut değilim. Onun için eşeğimin boynuna sarılıyorum ve hülyalı gözlerini öpüyorum. İkimiz de hemen hemen çıplak, ama pitoresk manzaraları olan, Doğu'ya özgü ışık ve renkler bakımından göz kamaştıracak kadar zengin bir yol boyunca yürüyoruz. Bir dönemeçte incir ve nar ağaçları görülüyor, onlar da kayaların esiri, ıssız ve mahzun. Nadiren bir iki kuş uçurumun, ıssızlığın üstünden uçuyor ve bana öyle geliyor ki bu uçuş telaşlı bir haber götürüyor, belki bir imdat çağırmaya gidiyor. Yalnız, ancak uzun aralarla rastlanan sedir ağaçları ateşten bir göğe karşı o görkemli koruyucu dallarını erkekçe geriyor. Mesafelerden hiç korkusu

yokmuş gibi görünüyor, hatta günün birinde onu kemirip öldürecek olan yalnızlığına karşın mesafelere meydan okuyan bir hali var.

Güzel çayırlar, büyük tarlalar yok, ancak bazı sebzelerin yetiştiği basamaklı bahçeler göze çarpıyor. Yolda birçok kadına rastlıyoruz, içlerinden bazılarının bu vahşi ülkeye benzer güzellikleri var. Hepsi de başları üstünde ağır yükler ya da bir tahta parçası taşıyor; kalan elleri salınıp duruyor ve sert, şehevi kalçaları salıncak gibi dalgalanıyor. Burada daha çok çalışan kadınlar sanırım. Erkekleri kahvede görüyorum, çubuklarını tüttürüyor, oyun oynuyor, çene çalıyorlar.

Hıristiyan ailelerde, ara sıra, kadınlar da gelip sohbetlerimize, tartışmalarımıza katılıyorlar. Sıkılgan ama meraklı olan bu kadınlar, bizim "sanatımızdan" söz edildiğini işitmişler ve bizi tanımak istiyorlar. Gerçekten Musa güzel şeyler yapıyor, ben de elimden geldiği kadar ona yardım ediyorum. Rokoko üslubunda büyük bir salonu tamamladık, halk görmek için akın ediyor. Hayran oluyorlar, oysa bu sanat değil, yalnızca bir zanaat işi.

Bununla birlikte bizi iyi sanatçı olarak kabul ediyorlar, hele bizi Klein'den satın aldığımız ve bana çok bol, Musa'ya çok uzun gelen eski giysilerimizle gördükleri zaman... Bu giysiler, bizi masum ve neşeli iki zavallı sanan bütün bu zeki, çok yolculuk ettikleri için bilgili Lübnanlıların gözünde gülünç ve sevimli yapıyor. Hatta bizi biraz sevdiklerini bile sanıyorum, çünkü bizimle gittikçe daha çok ilgileniyorlar. Bizi burada yerleşmiş görmek, bize bir yuva sağlamak istiyorlar.

Halimize acıyarak:

– Miskinler! Zavallılar! diyorlar.

Aile reisi durmadan rakı ikram ederken kadınlar bize, iri siyah gözleriyle tutkuyla bakıyorlar.

– Ben de işte onlara bu fırsatı vermeye çalışıyorum. Benim ortağım olacaklar. Musa Romanya'dan ailesini getirecek. Adriyen'e gelince, ona da güzel bir Lübnanlı nişanlı ararız, olur biter.

Bu sözü tam evin yetişmiş kızı yanından geçerken söyledi. Babacan bir tavırla kolunu kızın beline doladı ve:

– Değil mi, şekerim? diye sordu; ama küçük kız kaçtı ve yanıt veren annesi oldu:

– Vallahi, olur mu olur!

İçimden diyorum ki: “Tamam! Bana güney Amerika’ya bir balayı yolculuğu hazırlıyor.”

Böylece, ağustos ayına kadar, günlerimiz umut içinde ve fazla kararmadan geçti. Bir gün Salomon ağır bir gerçeği kafamıza balyoz gibi indirdi. Ama durun size bunu sırası ile anlatayım.

On haftaya yakın bir zamandan beri Gazir’de çalışıyoruz, ilk yapıyı tamamladık. Bir üçüncüye başladık. Günde on üç, on dört saat çalışıyoruz. Akşamları, yemekten sonra ölü gibi yere seriliyoruz. Klein bizi barındırıyor, yediriyor, çamaşırlarımızı yıkatıyor ve ara sıra, biz isteyince biraz harçlık veriyor; Musa’ya dört beş lira, ki bunu Bükreş’te ailesine gönderdi, bana bir lira, ki tüm bu süre zarfında harcadım. Eski giysileri birer lira hesapladı. Ve, tabii, gayet iyi yiyip içiyoruz, hatta bize şarap ve rakı da ikram ediyorlar.

Ama bu kadar yorucu bir çalışmadan sonra hissemize düşecek olanın aşağı yukarı bundan ibaret kalacağını kim tahmin edebilirdi? Bunu daha yeni öğrendik, çünkü şimdiye değin, Klein, hesabımızın görülmesini alabildiğine geciktirmek için hep bin bir neden ortaya attı.

– Bırakın! diyordu. Neyiniz eksik? Hesaplarım karışık, bir türlü içinden çıkamıyorum. Hem, bakalım önceden kararlaştırılmış olan bedelleri bana tam olarak verecekler mi? Lübnanlılar iyi insanlar, ama olabildiğince az para vermeyi severler. Hesap sonunda adama zorla indirim yaptırırlar. Bu bir âdettir.

Ne biliyorduk? Hem daha fazlasını öğrenmek de istemiyorduk. Salomon bizi ev sahibi yapmaya niyetlendiğini söylemiyor muydu? Bizim veznedarımız değil miydi? Ama bunu bütün Lübnan biliyordu! İster ortak,

ister gündelikçi olalım. Klein bizim uzun çalışmalarımızı hesaba katmazlık edemezdi. Bu yönden tamamıyla rahat olabilirdik.

Bizim aklımız başka yerlerdeydi. Musa, Bükreş'ten ailesini getirtmekten başka bir şey düşünmüyordu. Bense, bulunacak "güzel Lübnanlı nişanlı"mın hayaliyle avunuyordum.

Tanrım, hayal ne güzel şey! Zavallıların biricik hayırlı gerçeği. Bu hayal, bizi Lübnan'da oyaladığı sürece, gökler bize gülümsüyordu ve her günkü yorgunluğumuza katlanabiliyorduk. Ne olursa olsun durumu öğrenmek istediğimiz bugün, gerçek bize bir cehennem gibi görünüyor. Klein'dan hiçbir zaman hesabımızı görmesini isteme-meliydik.

Belki daha uzun zaman hayal denizinde yelken açmaya devam edecektik, ama Musa'yı "tüm parasını" istemeye zorunlu bırakan bir olay oldu. Gazir'de büyük müteahhit olduğunu Kahire'ye o kadar çok yazmıştı ki, Sara ile Titel buna inanmışlardı. Gökten düşen iki güvercin gibi, bir gün apansız çıkageldiler. Tabii tüyleri yolunmuş iki güvercin! Cılız, aç ve kılıkça perişan bir haldeler. Zavallı ihtiyar, bu mutsuz insanın hayatında iz bırakan o müthiş şiddet bunalımlarından birini geçirdi.

Bununla da kalmadı; Musa henüz biraz sakinleşmiş ve bu iki sefalet kuşu için bir oda bulmuştu ki, Salomon onun hakkından geldi. Musa'nın ısrarlı talebi üzerine bize hesap verdi. Pansiyon ücretini ve harçlık olarak aldığımız paraları düştükten sonra, Musa'ya üç lira verdi; bana da tek bir lira. Soğuk bir tavırla:

– Şimdilik bu kadar, dedi.

İhtiyar, yüzüne kan sıçrayarak haykırdı:

– Ne şimdiliği, ne bu kadarı?

Birbirlerine girdiler. Odada kırılacak ne varsa paramparça oldu. Dostum güzel nargilesini bile gözden çıkararak Klein'ın kafasına fırlattı. Kolunu tuttuğum ve bir felakete engel olduğum için, ödülüm adamakıllı bir tokat yemek oldu.

Musa, Klein'ın evinden çıkarken eşikten haykırıyordu:

– Pezevenk, deyyus! Pis Yahudi!

– Salomon soğukkanlılığını hiç yitirmedi. Avluda arkamızdan gelerek terbiyesizce yanıt verdi:

– Evet, Musa, ben buyum... Ama o Titel serserisinin yerine, senin güzel Sara'nın pezevengi ben olaydım, hepinizi zengin ederdim.

İhtiyar döndü, herifin yüzüne tükürdü. Öteki ekledi:

– Şimdi dinleyin: Ne zaman isterseniz işinize yeniden başlayabilirsiniz. Kapım size açıktır.

Musa arkasına bakmadan eliyle kıçına kıçına vurarak herifi yanıtladı. İsabet ki, bu kepazeliğin izleyicisi yoktu.

İsabet! Çünkü bütün kusurların Salomon'da olduğuna, bizim kesinlikle haklı olduğumuza da hiç emin değildik. Evet, soyulmuş, kullanılmıştık, ama Klein'ın bütün o garip sözlerinden sonra, bunu beklemeliydik. Bu adam, her ortak işte kendine arslan payını ayırma alışkanlığında olmasaydı, böyle paşa gibi yaşayamazdı. Hem, insaflı olalım, patronumuzun bize çektiği o yemek ziyafetleri bir amele pansiyonunda bulunur şeyler miydi? O her günkü ızgaralar, tatlılar, o şaraplar, rakılar, kahveler, nargileler? Hayır. Bizim zamanımızda bir amele, çok kazansa bile, ancak bütün parasını yemek koşuluyla bu kadar iyi yaşayabilir. Klein de bunu anlamıştı.

Şimdi işsiz güçsüzüz. Kasabada aramızın açıldığını biliyorlar. Birbirimizin kafasına nargileler fırlattığımızı, yüzüne tükürdüğümüzü, kıçımızı gösterdiğimizi bilmiyorlar. "Ortaklar" arasında geçici bir dargınlık sanıyorlar. Talihimiz varmış. Çünkü bir daha Klein'ın yanına dönmeyeceğimiz ne malûm, hele üç boğazı beslemek ve iki kira ödemek zorunda kalan Musa:

– Gerçi ailemi getirtmek isterdim, ama bunu değil! diyor.

Bana gelince, Gazir'den ayrılmam şaşılacak bir şey olmayacaktı.

Sihir bozuldu. Şimdiden artık buradan hoşlanmaz oldum. Onarılmış bir düş, düş olmaktan çıkar. Şu halde, gitmeliyim. Ama bu istibdat Türkiye'sinde nereye? Hem de meteliksiz! Hem de bu kez yalnız, korkunç biçimde yalnız! Ne Mihail, ne Musa! Ah! Anacığım, donmuş yüreğimin üstünde senin sıcacık elini hissetmek ihtiyacını duyacağım zaman galiba yaklaştı.

Oysa ne kadar iyi, halimden ne kadar hoşnuttum. Benim gibi hayalci köpeğin biri, güzel bir yuva, güzel yemekler ve tasmalanmamak hakkından başka hayattan ne bekleyebilir? Üstelik hayallerimi çok iyi beslemesini bilen bir sahibim vardı. Benim gibi bir serseriyi belki hiçbir zaman istemeyecek olan, ama Klein'ın ustaca kollarıma doğru itmesini bildiği o güzel Lübnanlı kız benim için yavaş yavaş gerçek olmak üzereydi. Yarınki yaşantıma gelince, beğen, beğendiğini al: Derhal Akdeniz kıyısında bir kulübe, ya da kızla birlikte Şili ovalarında efsanevi bir gezinti, hatta aklıma eserse ikisi birden. Çünkü, o Salomon Klein, olanaksız diye bir şey tanımıyordu. Bana bunu kanıtlamak için, bir gün, hayretten büyümüş gözlerimin önünde kocaman bir albümün yapraklarını çevirdi. Burada birçok resim, kendisini dünyanın türlü köşelerinde türlü pozlarda gösteriyordu: Brezilya'da, Arjantin' de, Mısır'da, Japonya'da, Hindistan'da, Çin'de hep etrafı paşa gibi çevriliydi.

Galiba şöyle: Klein her şeyden önce, büyüklük satmayı, kendisini pohpohlayan insanlarla çevrili olmayı seviyor. Gerçi herkesi çalıştırıyor, ama iş bulunmadığı zaman kimseyi sokağa atmıyor:

– Önceleri beş işçim vardı, hepsine ailem halkı gözüyle bakıyordum. Yıllarca gayet iyi anlaşarak yaşadık. Bana geldikleri zaman, henüz bıyıkları terlememişti. Yanımdan aile reisi olarak ayrıldılar. Onlara ben kız buldum. İçlerinden üçünü görebilirsin. Benim yardımım sayesinde Beyrut'ta badanacı ustası olarak yetiştiler. Kendileriyle konuşursan hakkımda hep iyi şeyler söyleyeceklerdir. Oysa onlara sabit bir aylık vermiyordum. Tam pansiyon, cep harçlığı, yıl sonunda da kârdan küçük bir hisse. Üç ayda bir işsiz kalırdık. Ya! İşte git de onlara sor: Ne zaman daha mutluydular: şimdi mi, yoksa benim yanımda çalıştıkları zaman mı? Klein homurdandı:

– Ya!.. İş bulmak, mükemmel bir biçimde yiyip içmek, barınmak, giyinmek ve hiçbir zaman harçlıksız kalmamak, bütün bunları Musa kolay mı sanıyor? Bu yaşa gelmiş de hâlâ farkına varmamış ki, bizler gibi yoksul

doğmuş olanların yüzde ellisi karınlarını bile adamakıllı doyuramazlar. Başlarına talih kuşu konmuş beş on kişiyi bir yana bırakırsan, bütün insanların hayatı, en basit bir maddi rahatlık uğruna yırtınmaktan başka nedir ki! Hatta, inanır mısın, biraz özgürlük uğrunda bile değil.

Evet, bunu pek iyi biliyordum! Ve bu zavallı düşüncemin, benden ahlakça çok farklı bir adam tarafından doğrulanması daha çok içimi burktu. Gerçi her zaman başkalarını çalıştırmış olan, ahlaksızlığı açıkça öneren, ama özgürlüğü uğrunda ıstırap çekmesini bilen ve daha iyisi, suratına tüküren adamın iyiliğini istemekte devam edebilen bu kadın tellalına ansızın bir şeyin beni yaklaştırdığını hissettim. Böyle bir duyguya, çirkefe bulansa bile ben ruh gücü adını veririm. En büyük günahımız olan kini tepmesini bilen adamın birçok kusurlarını bağışlayabilirim. Gittikçe daha iyi anlıyorum ki, asıl kötülük, insanın ölçüsüz gururudur, bir hakaretin boşluğunu anlayarak buna aldırmamak konusunda elimizden bir şey gelememesidir.

Bu konuda daha tam bir bilgi edinmek istedim ve bozuştuğumuzun haftasında Klein'ı işi başında görmeye gittim. Acınacak durumdaydı. Bir çırağın yardımıyla Musa'nın idaresinde başlanmış olan işi bizsiz bitirmek için geberesiye çalışıyor, ama beceremiyordu. Fresk ve kabartma taklidi peşinde renklerin oranı konusundaki bilgisizliğiyle tavanı tamiri adeta olanaksız hatalarla kapatmıştı. Zavallı, bunun farkındaydı, ama üzüntüsünü dışa vurmuyordu. Haline acıdım. Hiç düşünmeden:

– İsterseniz bu odayı tamamlamak için size yardım edeyim, dedim.

Salomon yüzü ve göğsü boya içinde, ürkmüş bir kedi gözlerine benzeyen ifadeden mahrum gözleriyle bana baktı:

– Eksik olma. Ama Musa'yı kızdırmaktan korkmuyor musun?

– Beni ihanetle suçlaması çok olasıdır. Ama kesinlikle ihanet olmaz, çünkü çok az paramız kaldı. İki odamızın kirasını ödemek ve bütün hafta tek metelik kazanmadan geçinmemiz gerekti.

– Güzel! Yarın sabah çalışmaya gel. Haftalığını iki misline çıkarırım, boğazın da benden. Böylece Musa'yı sefaletten kurtarmak için kendisine bir iki lira verebilirsin.

Klein demek ihtiyara acıyordu. Berikinin buna küfürlerle cevap verdiğini hayretle gördüm ve bu hal canımı sıktı. Salomon'un bana peşin olarak verdiği lirayı kendisine uzatınca parayı suratıma fırlattı:

– Ne onun, ne de senin sadakanızı istemem! İkiniz de aynı malsınız! O sefilin biri, sen de Yehuda'sın! Defol! Git onun yanına! Beni yalnız bırak!

Zavallı dostum, insafsızlığı beni evimden kovmaya kadar götürüyordu. Onu çileden çıkarmamak için oradan ayrıldım. Çıkarken Sa-ra'nın odasından geçtim ve güzel altını orada bıraktım, bu kasabada sefaletleri son haddini bulmuş olan yavuklular bunu sevinçle kabul ettiler. Buraya geldiklerine pişmandılar. Neredeyse Musa'ya kendilerini aldattı, diye küfredeceklerdi. Titel diyordu ki:

– Ne diye kalkar da bize mektuplarında Lübnan'da büyük müteahhit oldum diye öğünür?

Artık bar konusu unutulmuştu. Hatta bu ıssız dağlık yerde bir kurtuluş umudu bile kendilerine anlamsız görünüyordu. Konuşmalarının heyecanını hep kurdukları hayallerden aldıkları için, şimdi hayallerinin uçup gitmiş olması yüzünden dut yemiş bülbüle dönmüşler ve tüm anlamlarını yitirmişlerdi. Ama Sara, yine çok alımlıydı, yine maceralara susamıştı ve en çocukça telkinlerle hemen heyecanlanmaya hazırdı. Bununla birlikte, Titel'ine karşı sevgisini biraz hafiflemiş buldum. Gazir'e geldiklerinden beri denilebilirdi ki, onun varlığı kendisine yük olmuştu ve hatta kasabanın bakkallarında elinin değdiği her şeyi iç etmek âdetiyle kendisini korkutuyordu. Birlikte öteberi almaya gittiğimiz bir gün, hiç niyetim olmağı halde beni de hırsızlığına suçortağı yaptı, kocaman ceplerini hızla doldurduktan sonra, benim ceplerime de iki kutu sardalya attı. Onları çıkarıp yerlerine bırakmak artık imkânsızdı, ama dışarıya çıkınca kutuları fırlatarak koşmaya başladım. Titel hemen onları yerden aldı.

Sara bu hareketlere fena halde kızıyor, ama Titel yine bildiğini okumaya devam ediyordu, hatta bununla öğünüyordu bile:

– Ya! Görseniz, diyordu. Bakkala "Şuradaki raftaki şişeyi bana gösterin!" diyorum. Ceplerimi bütün o sucuklar, sardalyalar, mumlar,

kibritler ve sigaralarla doldurmak için bana gerekli olan zaman, ihtiyarın merdivenini dayayıp üstüne çıkmak, şişeyi almak ve inmek için sarfettiği zamanın dörtte biri bile değil.Tabii adamcağız bana arkası dönük yapıyor bütün bu hareketleri. Emin olun ki, her seferinde ancak yüz paralık alışveriş edip herifin dükkânını toptan kaldırabilirim.

Sara hiddetinden kıpkırmızı kesilerek ona bağırıyordu:

– Bir de yiğitlik taslıyorsun, sanki senin gibi bir tembelin yoksul bir köylüyü soyması övünülecek bir şeymiş gibi, ama ahlakı bir yana bırak, birdenbire bakkalın dükkânına birisi girip de elini çuvalın içinde yakalarsa, babamın ne duruma düşeceğini bir düşün! Ya bu huyundan vazgeç, ya da babama söylerim!

Titel o zaman mahzun bir tavır takınmasını biliyordu, oynamasını çok iyi becerdiği bu rol, ona her zaman birkaç öpücük kazandırıyordu.

– A, şekerim, darılma! Sana doğruyu söylüyorum: Bu istibdat diyarında durumunu zaten nazikleştiren bir suçun varken, üstelik bir de hırsızlık yaparak üstüne tüy dikmenin anlamı var mı? Değil mi, yavrucuğum?

Gerçekten, “yavrucuk”un hayli ileri götürdüğü bir suçu vardı ki, Lübnan’da Klein bu işin ustası geçiniyordu ve kendisine rakip çıkmasına tahammül edemezdi. Astığı astık, kestiği kestik olan vali, ara sıra kendisine sağladığı mahrem bazı yararlar yüzünden, onun bu meziyetini pek takdir ediyordu. Lübnanlılar, mizaçları gereği, kendilerini ilginlendirmeyen ve onlara bir zararı dokunmayan işleri bilmezlikten gelmeyi tercih ederlerdi, ama vali ile Salomon Klein’ın sık sık baş başa at gezintileri yaptıklarını bilmelerine de hiçbir engel yoktu. Bunu bütün köyler bilirdi. Ama kimse sözünü etmezdi. Valinin bu adama gösterdiği güleryüzü kötüye yormanın ne anlamı vardı? Bir sabah, dükkânının eşiğinden ya da meydandaki kahveden, herkesin tanıdığı bir teğmenin araba ile gelişini seyretmek yeterliydi. Bu teğmen, kimseyle konuşmadan, ama tüm selamlara nezaketle karşılık vererek, doğruca Klein’ın yanına giderdi. Aynı akşam, araba hızla yukarıdan iner ve bu kez teğmenin yanında Klein görülürdü. O da köylülerin selamlarına karşılık verirdi.

Bu küçük sahneye ilk kez seyirci olduğum zaman, patronum inşaat işleri mevsimini kapatmıştı. Gazir'de yaz yavaş yavaş sona eriyordu, ve doğal olarak, Musa ile olan kısa dargınlığım ancak silik bir anı olmuştu. O nedenle, günlerimizin büyük kısmını üzerinde bir iskemlenin doğru dürüst durabileceği mütevazı bir taraçaya malik tek köy kahvesinde geçirdiğimiz için, arabanın gelişine de, Salomon'un gidişine de tanık olduk.

Ama bu gidişle geliş arasında, Gazir'de hiç görülmemiş bir olay oldu ve halkı heyecana düşürdü: Valinin adamıyla Klein birlikte kahveye geldiler ve hiçbir şey fark ettirmeden nezaketle ve gizlice görüştüler. Bununla birlikte, herkes anladı ki, bu kuraldışı harekete ve şerefe neden olan, kahvenin mütevazı müşterileri arasında güzel Sara'nın bulunuşuydu. Hem ne yalan söyleyeyim... Olayın önemi karşısında, kaplarına sığamayan yalnız Sara ile Titel'i değildi, Musa da heyecanlanmıştı. Sonunda!.. Belki vali, Sara'ya yüce gönüllülüğünü göstermek tenezzülünde bulunacaktı! Bir hamlede hepimiz kurtulmuş olacaktık! İnşallah!

Musa da bir-iki saat sonra bana bu konudaki düşüncesini anlatıyordu:

– Anlıyor musun: Ailemin namusunu berbat eden bu kızı ellerimle boğmasına boğarım ama... Madem ki canı orospuluk etmek istiyor, bari budalaca etmesin! Anlıyorsun ya?

Biraz şaşkın bir halde:

– Tabii... tabii! dedim.

İhtiyar benden daha güçlü bir onay bekliyordu:

– Hakkım yok mu ama, söyle, Adriyen?

Yürüdüğümüz bu ıssız yolda, batan güneşe doğru kollarını açtı.

– Haklısın, Musa... Yalnız...

– Yalnız ne?

– Kızkardeşine, sonra yeğenine, sonra da kendi karısına üç metre basma için değil de, avuç dolusu altına orospuluk etmesini öğreten Salomon'u

düşünüyorum da...

– Salomon bir pezevenktir! Arada fark var, ahmak!

Sustum. Gerçekten biz pezevenk değildik. Yalnız Titel bu işi görüyordu. Bizse Sara’nın günün birinde bir avuç altın getirerek bizi kurtarmasından başka bir şey istemiyorduk.

Çünkü başka kurtuluş kalmamıştı. Lübnanlılar bize durmadan büyük işler vaat ediyorlar, ama oyuncak türünden işler veriyorlardı: bir tezgâh, bir sandık, bir kapı, çok seyrek de bir tavan ya da duvar altı boyaması. Bu işlerden kazandığımız para bize ancak günde bir kez doyurucu bir yemek yemek ve biraz tütün almak ya da birer meteliğe nargile içmek olanağı veriyordu. Bu nargilelerimizi, son derece mutlu ve umutsuz, görkemli ruhlarımıza ilahi sevginin bir nişanesi gibi çökmüş Akdeniz’in o şafaklarını ve gruplarını seyrederek içiyorduk. Birbirimize hiç itiraz etmeden aklımızdan her geçeni söylediğimiz, Hint fakirlerinin cezbesine benzeyen bu mutlu saatlerden sonra mücadele enerjimizi yeniden buluyorduk.

Bu bize ne kazandırır? Gerçi pek az şey: Boyanacak bir sandık ya da bir kapı daha, küçük işler ki, ahaliden peşlerini bırakmamak yoluyla adeta zorla koparıyoruz ve bize buradan demir almak olanağını asla vermiyor ama önemli olan bu değil, önemli olan, bizi dosdoğru ileri koşturan, irademizi güçlendiren, bizi o müthiş can sıkıntısından koruyan hamledir; biz bu can sıkıntısının, Mısır’da, bizimkine benzer bir sefalet içinde bulunmak gibi bir mazeretleri bile olmayan bazı başıboş kişilerin ruhlarını da kemirdiğini görmüştük. Evet, çok gülünç adamlarız, kabul, bunu düzensiz hayatımızın bu saygıdeğer köylülerde uyandırdığı merhametli gülümsemeden anlıyoruz: Sabahları etrafımızı kuşatan o vahşi doğayla basit bir temasın bizde uyandırdığı çılgınca coşkunluklar: Bu ırak vadilerin her gün bize sunduğu binbir çeşitlemenin ya da yorucu bir yürüyüşten sonra ufukta önümüze çıkan denizin karşısındaki hayranlıklarımız; asla bulamayacağımız o kurtarıcı “büyük iş”i bulmak için inat ederek her gün boşuna harcadığımız gayretler; sonunda sefalete alışmış görünmek isteyişimiz; tüm bunlar, ahaliye bu kasabadaki zor durumumuzun, hele bizi buraya getirmiş olan adam yeniden eski yerine döndükten sonra, sürekli böyle devam edemeyeceğini göremediğimiz izlenimi veriyor.

Ah! Küçük bir refaha sahip olanlar için, tatlı ıstıraplarından başka kendilerini anlayacak kimseleri ve gökyüzünden başka ısınacak şeyleri olmayan adamın acılı hayatını alaya almak ve hatta bazen şiddetle eleştirmek ne kolaydır!

Sabahları, yataktan fırladığımız zaman, günün güzel geçeceğini gösteren bir hava ile karşılaşırsak, biliriz ki bu yüzde doksan bütün o gün için bizim tek mutluluğumuz olacaktır ve midelerimiz boş olduğu, akşama dek bir kez olsun onları doldurmak olanağını bulacağımızdan da emin olamadığımız halde, havanın güzelliğine bu denli önem verebilmemiz de ne iyi. Bir de, havanın kötü olduğunu ve bizim sabahtan akşama dek, başımız üstünde kurşundan bir kubbe, sırtımızda dinmeyen bir yağmurla ve pabuçlarımızın içi suyla dolu olarak hep bir lokma ekmek peşinde yolları arşınlamak zorunda kaldığımız günleri düşünün.

Hey Tanrım! Sabahleyin kalkınca öpülecek güzel bir karısı ve sevimli çocukları, görülecek iyi bir işçeğizi, korunulacak hoş bir refahı olan adamın nazarında hava güzelmiş, kötüymüş, ne önemi olabilir?

Onun için, insanlar hakkında, ancak kendimizi onların yerine koymak iyi niyetini gösterdikten sonra hüküm verebiliriz. Bizi anlamak için şu olaya tanık olmalı: Bizi ışıklarıyla saran sabah güneşine doğru iki buzağı gibi atılarak, günümüze düşüncesiz bir hareketle başlıyoruz: Son meteliklerimizi verip birer kahve, birer de nargile içmek için doğruca kahveye koşuyor, taraçada dertli yüzlerimizi cömert güneşe çeviriyoruz; o bizi okşuyor ve bize diyor ki:

“Evet, beni çok sevin, nasıl olsa bugün sevecek başka bir şeyiniz yok!”

Doğru: Şu başlayan günde bizim sevecek hiçbir şeyimiz yok, ne evde, ne evin dışında, bununla birlikte ölmek istemiyoruz. Ve yine de yaşayamıyoruz. Demek ki, bir şeyi sevmeye zorunluyuz: İsterse bu bir yıldız olsun! Çünkü sevgimizin konusu hiç önemli değildir, asıl olan sevgidir. Bunun verimliliğine işte bir delil: Peşimizi bırakmayan sefaletten hiç korkmadan taraçadan ayrıldık, aç da, bitli de olsak, yoksullara hiçbir zaman, “Neden siz de zengin değilsiniz?” diye sormayan bu gökyüzünün altında yaşamak arzusuyla içimiz dolu olarak yola düştük. Kendimize bu kadar iyi bir ziyafet çektiğimiz bu taraçadan ayrılıp köşe bucakta

kemirilecek bir kemik aramaya koyulan iki köpek gibi yola çıktığımızda, bir an geldi ki, kimsenin itibar göstermediği dürüstlüğümüzden usanç getirdik, o zaman, benden daha çok buluşları olan Musa durdu ve dedi ki:

– Tamam! Bugün artık iş aramak istemiyorum, dileneceğim! Peşimden gel!

– Dilenmek mi? Gazir'de ha!

– Hayır, Gazir'de değil: Malmeteyn Emiri'ne gideceğiz! Bu bir Müslüman beyidir, onunla Türkçe konuşacağım.

– Beyler dilencilerle konuşmazlar.

– Biz de kendimizi dilenci diye takdim edecek değiliz. Yalnız, çalış ki, alacağın temenna benimki kadar güzel olsun, ben önden girip mükemmel bir temenna edeceğim.

– Göreyim bakayım nasıl şey o.

Yokuştan adeta koşarcasına iniyorduk. Musa birdenbire durarak:

– Sahi, dedi, kendim için bile prova yapmalıyım.

İhtiyarın yüzünden iri ter taneleri dökülüyordu. Samimi bir heyecanla, adeta hazır ol durumuna girip şöyle bir toparlandı, sonra topukları üstünde bir daire çizerek, emirin yerine koyar göründüğü güneşe döndü, gözlerini indirdi, zarif, kibar ve saf bir gülümsemeyle sağ elini soylu bir hareketle ağzına ve alnına doğru götürüp göğsünde karar kılarken, bedeni ileri doğru mükemmel bir yarım daire çiziyordu. Kolaylıkla doğruldu ve Bükreş'teki ailemi görmek nasip olacak mı, der gibi umutla yüzüme baktı.

– Ha, Adriyen? Bir temenna kaç para eder dersin?

Gerçek bir üzüntüyle:

– Ne ettiğini bilmem ama, bildiğim bir şey varsa, bunu yarım yamalak bile beceremeyeceğim. Çok karışık bir şey!

Dostum endişeli bir tavırla:

– Neden olmasın? dedi. Öyleyse, dinle: Sen emire karşı durmazsın, ben gördüğün ve belki de bizi sefaletten kurtaracak olan temennamı ederken, sen de benim arkamdan temenna edersin! Haydi çocuğum! Bak, bugün deniz nasıl köpüklerle kaplı. Onu hiç bu kadar güzel görmemiştim! Allah vere de onu öğleyin dolu midemle seyredebileyim. Ey İsa, Musa, Muhammed bize yardım et!

İndiğimiz vadi, sanki bütün dünyayı içine alacakmış gibi açılıyordu. Ufukta serili duran masal dekorunun bütününü bir bakışta kavramak olanaksızdı. Ayaklarımızın dibinden başlayarak uzaklarda dünyayı yutan ve gökyüzüyle birleşen kara-mavi deniz köpüklerle sürülmüştü. Ya içinde birer nokta gibi kaldığımız bu taşlı sonsuzluk! Ya bu güleryüzlü ıssızlık, bu misafirperver sessizlik, haziranda gibi yakıcı olan ve denize her an değişen bir renk çağlayanı boşaltan bu sonbahar güneşi! Yok, bütün umutlarını bir temennanın başarısına bağlayan iki aç adamın zevkini tatmin için bunca güzellik, bunca görkem fazlaydı.

Bu emir, ya da hiç değilse kendisine bu ad verilen bu zengin Türk, Malmeteyn'den hemen sonra, yol üstünde bir binada oturuyordu. Bu, geniş bir avlunun ortasında yer alan, üstünde bir katı olan dört köşe güzel bir evdi. Klein, müşteri olabilir diye bize sık sık ondan söz ederdi ve bir gün kendisini ziyaret etmeyi tasarlıyordu. Onun kapısını, yüreğimiz titreyerek çalan biz olduk.

Musa içini çekti:

– Ah! Bu uzun ve hayvani sefaletten bir aya kadar bizi kurtaracak bir iş verse, bu emire ne dua edeceğim. Ama sakın Salomon
bizden önce davranıp işi becermiş olmasın!

Mendebur bir Arap hizmetçi kapıyı aralayarak ne istediğimizi sordu.

Musa önce Türkçe, sonra da Arapça yüksek sesle haykırdı:

– Emiri görmek istiyoruz!

Herifin cevap yerine kapıyı suratımıza kapayacağını tahmin ederek vücudunun yarısını kapıdan içeri geçirdi. Arap, Musa'yı iterek:

– Emir evde değil! diye homurdandı. İhtiyar:

– Hayır, evde! cevabını verdi.

Buna şaştım.

– Nerden biliyorsun? diye sordum.

– Yukarı katta perdelerin ardından bir erkek gölgesinin bize baktığını gördüm.

Gerçekten üst kat pencerelerinden birinin perdeleri açıldı. Bir el cama vurdu. Uşak hemen kapıyı ardına kadar açarak bizi geniş bir salona aldı. Salonun tavanı Arap üslubunda zengin ve süslü, ama hayli haraptı. Nefis halılara basarak yürüyorduk. İçeride birçok sehpa, sedir, mini mini masa vardı.

Oturmaya ve konuşmaya cesaret edemedik. Musa bana bir dirsek vurdu ve anlamlı bir göz kırpışla tavanı gösterdi. İpekli giysisi ve elinde nargilesiyle emir çıkageldi. Karayağız, yakışıklı bir adamdı ama hiç gülmüyordu. Oysa umutsuz bir durumda önünüze gelen iki zavallının korkudan düşüp öldüğünü görmemek için insan biraz olsun gülümsemez mi? Ama Musa buna aldırış etmedi; tam tersine, kandilli temennasına girişti ve buna yeni zarafetler kattı, sonunda emirin ayaklarına kapanarak eteğini öptü; bense temennamı becerememiş, şaşkın bir halde kalakalmıştım. Durumum ne çok mütevazı, ne çok vakur, ama herhalde acındıracak gibi olmalıydı ki, Müslüman adam, bu kez gülümseyerek, önce beni kolumdan tutup bir sedire oturttu, sonra Musa'ya dönerek onu yanında yer almaya davet etti. Türkçe olarak:

– Buyurun, sizi dinliyorum, dedi.

Arkadaşımın çenesini açması için bu kadarı yeterliydi. Bir parçacık insanlıkla ilgisi olan bir yüreği merhamete getirmemesi mümkün olmayan içten itiraflara cesaretle başvurarak, Musa, emire bütün aile dramını anlattı. Türkçe bilmiyordum, bununla birlikte, ihtiyarın gerek şakacı bir tavırla, gerekse gözleri yaşartacak kadar duygulanarak karşısındakinin sert gözleri önüne serdiği maceramızın tüm safhalarını kolaylıkla izliyordum. Beriki

sesini çıkarmadan nargilesini içiyor, ne üzülüyor, ne büsbütün kayıtsız davranıyor, yalnızca soğukkanlı bir ilgi gösteriyordu. Bize iki küçücük fincan içinde Türk kahvesi, iki de nargile getirdiler; bu Türklerde adettir ama, adeta dilenmeye geldiğimiz bu evde doğrusu bu kadarını beklemiyorduk.

Bu saygı belirtisi karşısında, Musa gayrete gelerek, bir binayı mahvolmaktan kurtaran duvar boyasının iyiliklerini sayıyor, tavanın sayısız çatlaklarını göstermek için ikide bir gözlerini ve kollarını yukarı kaldırıyordu. Emir çatlaklara bakmadan, hep aynı ilgiyle dinliyordu. Musa, bir saat sonra sözünü bitirince, emir sinirli bir tavırla ayağa kalktı, beklememizi söyledi ve çıktı. İhtiyar, yorgun bir halde, ter içinde arkasına yaslandı:

– Davamızı iyi savundum mu?

– Çok iyi bir konuşmacı gibi!

– Sonuç ne olacak dersin? Bizi kurtaracak olan bu işi sonunda elde edebilecek miyiz, yoksa biz kez daha umutlarımız boşa mı çıkacak?

Bu sorunun yanıtı bizi içeri almış olan Arap uşağın görünmesi oldu. Arkadaşıma içinde bir altın bulunan küçük bir zarf uzattı, bizi baştan savma selamladı, anlaşılmaz birkaç söz mırıldandı ve kapıyı açtı.

Yolda, güneş ve ıssızlık sessiz mesafeleri dolduruyordu. Vakit öğleyi geçmişti. Musa, bir kahkahayı zaptederek, alaycı bir tavırla bana baktı:

– Nasıl! Adriyen, ne dersin bu işe, ha? Emirin nazik davranmadığı söylenemez değil mi? Hani Türkiye'de işin sonucu başka türlü de olabilir! Ailemi bir daha göremeyeceksem ne yapayım! Önce kendimize bir ziyafet çekelim!

Hâlâ emirin kapısı önündeydik ve üst kat penceresine gözlerimizi kaldırınca, perdenin ardında onun gölgesini fark ettik. Beyaz ve ıssız yolun üzerinde konuşmamızı izliyordu.

Musa kolumdan tutarak:

– Tüyelim, dedi. Gökten düşen bu lira sayesinde dördümüz bir hafta gül gibi geçinip umutlanmaya devam edebiliriz.

Güneşte parıldayan altını seyretmek için durdu. Sonra tekrar yola koyularak, mahzun bir tavırla ekledi:

– Onun için, eğer günün birinde derebeyi olursan bir kelleyi vurdurmadan önce iyi dikkat et ki, Malmeteyn Emiri'nin kellesi olmasın! Ya, düşün bir kez, kapısında gürültü ettiğimiz sırada bu nüfuzlu kişi bir kadınla oynaşmakta olsaydı, kahve ve bir altın ikram edecek yerde, bizi pek güzel sürgüne gönderebilirdi.

Salomon Klein, valinin yanında iki gün kaldıktan sonra, bir akşam saat sekize doğru Gazir'e geldi, aynı arabada Beyrut'tan gelen iki zaptiye çavuşu vardı. Titel, keyfî hareketleri hakkında bize hiçbir açıklamada bulunmayan bu efendilerin biraz haşin bir daveti üzerine bir saat sonra kasabadan ayrılıyordu.

Sara'nın haykırışları kulaklarımızı sağır etmişti:

– Haydi baba, Salomon'a gidelim, iş işten geçmeden araya girmesini rica edelim.

Musa, kızının belalısından kurtulduğunu görmekten doğan sevinci pek gizleyemiyordu:

– Salomon mu araya girecek? Ne aptalsın! Bu tutuklama olayında onun parmağı olduğunu görmüyorsun demek?

– Zarar yok! Gel birlikte ona gidelim.

– Adriyen'le git.

Sara mantosunu almaya giderken, Musa yerde bir takla attı, sonra sevinç içinde beni kucakladı:

– Pezevenkten kurtulduk! Ah! Yaşasın istibdat. Bunun iyi tarafları var!

Evet, gerçekten bir pezevenkten kurtulmuştuk, ama bir tane daha vardı ve şans Sara'yı ona doğru sürüklüyordu. Sara gece koluma asılmış tir tir titrerken bana sordu:

– Bu işte Salomon'un parmağı olduğuna sen de inanıyor musun?

– Neye inanacağımı ben de bilemiyorum, ama olmayacak şey değil! Böyle adamlardan her şey umulur.

– Demek Salomon nüfuzlu bir adam!

– Orası kesin! Klein, Titel gibi sümsüğün teki değil!

Sara beni durdurup, yüzüme çocuksu nefesini üfledi ve titreyerek sordu:

– Titel'den nefret ediyordun, değil mi?

– Doğrusu evet, itiraf ediyorum.

– Ama Klein'dan nefret etmiyorsun.

– Yani ne demek istiyorsun? Ben dünyanın tüm ahlaksızlıklarından nefret ederim, hele senin gibi cici kızları baştan çıkarırlarsa... Hepsini boyunlarında birer taşla denizin dibinde görmek en büyük zevkim olurdu! İşte ben böyle düşünüyorum. Bununla birlikte, her şeyde olduğu gibi, ahlaksızdan ahlaksıza fark olduğunu sanıyorum...

– Yani?

– Canımı sıkıyorsun, biliyor musun! Artık ağzımı açmayacağım!

Salomon'un maceraları hakkında bizden işittiği şeyler onu acaba büyülemiş olabilir mi diye düşünüyorum. Bir gün, Musa ile Titel öğle uykularındayken, Salomon'un sanki rastlantıymış gibi, karşımıza çıktığını anımsıyorum. Bizimle konuşmuş ve Musa'ya hıncı olmadığını, kendisiyle barışmaya hazır olduğunu söylemişti. Bunu öte-den beri biliyorduk, ama gerçekte Klein, Sara ile konuşmak için fırsat arıyordu. Bu rastlantı sırasında onunla her zamanki sakinliği ve inandırma yeteneğiyle konuştu, kendisi hakkında usta övgülerde bulundu, ihtiyar hakkındaki duygularının saflığına

gözleri üstüne yemin etti ve yanımızdan ayrılırken şu cümleyle Sara’nın gözlerini kamaştırdı:

– Size bir yardımda bulunabilirsem, elimden geleni yapacağıma güvenebilirsiniz.

Öyle sanıyorum ki, o günden beri Sara, Titel’ine “hayran” olmaya devam etmesine karşın, sık sık Klein’ı kafacığında taşıdığı özel bir düşünce ile anımsıyordu. Örneğin, yine bir bar hayali gibi bir şey. Bu akşam, bu hayaline benim katkıda bulunmamı istiyordu. Yo! Buna hiç gelemem!

Salomon’u yazıhanesinde iki lambanın bol ışığı içinde oturur bulduk. Yalnızdı, kendisini gençleştiren ve yakışıklı gösteren o zengin binici elbisesi de hâlâ sırtındaydı. Sara’nın ziyaretini beklediği belliydi. Onu gördüğüne şaşırmış görünmek ister sanıyordum. Fakat yanıldığımı hayretle gördüm. Hatta müşfik samimiyeti ile içimizi açtı.

– Sizi bekliyordum... dedi, ama Sara devam etmesine olanak vermedi:

– Mösyö Klein! Mösyö Klein! diye hıçkırdı.

Salomon onu bir koltuğa oturttu:

– Kederinizi anlıyorum, zavallı Sara’cığım! Sizin için bu çok acı olmalı... Ancak... Durumunun nezaketini biliyordu. Türkiye’nin Mısır demek olmadığını düşünmeliydi ve kalkıp böyle...

– Ama ne yaptı, canım. Ne cinayet işledi?

– ... Cinayet değil tabii, ama hırsızlık yaptı.

– Nereden biliyorsunuz?

– Ben bilmiyorum. Kimse bilmiyor. Ama bütün kasaba buna inanıyor. Düşünün bir kez! Bu dağ başında insanlar yüzyıllardan beri en küçük bir olaya tanık olmadan yaşamaya alışmışlar. Pişkin bir horoz tavuklarını ne kadar tanırsa, onlar da birbirlerini o kadar iyi tanırlar. Birbirlerinin ne mal olduklarını çok iyi bilirler! Burada her şey görülmüştür ama, bir hırsız... asla! İşte güzelim, burada herkes bunun böyle olduğuna başının üstüne

yemin edebilir. Onun için, sizin Gazir'e gelişinizin hemen ertesinde, tüm dükkânların, hatta eczanenin bile uğradığı hırsızlıklar fark edilince hırsızın kim olduğunu derhal kestirdiler. Hemen yakasına yapışmadılarsa, sizi buraya getirmiş olan bana karşı saygılarındandır. Bunlar aklı başında adamlardır, rezaletlerden hoşlanmazlar. Ama şikâyet ettiler ve bir yabancıdan kurtarılmayı istediler. İşte böyle yavrum.

Salomon'un bize anlattığı bu belirgin gerçekte yalanın payı neydi, değme kurnaz bunu kestiremezdi. Her neyse, Klein haklı görünüyordu. Sara da bunu anlamışa benziyordu. Bir an ezilmiş gibi ve düşünceli durduktan sonra, azimli bir tavırla doğruldu, gözleri güzel yaşlar ve şiddetli arzularla parıldıyordu:

– Mösyö Klein, bir gün bana yardım için elinizden geleni yapacağınızı söylemiştiniz...

Daha ileri gidemedi, çünkü Salomon'un bakışı sertti, oysa onu daha iyi tanıyan ben, bu sertliğin arkasında şu düşünceyi okuyordum: "Devam et, güzelim! O gün sana ne için yardım sözü verdiğimi çok iyi biliyorum."

Sara tüm sevimliliğiyle gülümsedi:

– ... Öyleyse bu işte aracılık etme inceliğinde bulunmaz mısınız?
İhtiyar kurt, yüzünü insanı aldatacak kadar gerçeğe benzeyen yapmacık bir üzüntüyle buruşturdu. Sigara içiyorduk. O, bir sedire yarı uzanmış durumda oturuyordu. Sigarasını atarak kalktı ve ak gözlerini Sara'nın kara gözlerine dikti:

– Aracılık mı yapayım?.. Elbette ki yapmak isterim. Asıl sorun bundan ne çıkacağını bilmekte. Çünkü boşuna bir işe girişmekten hoşlanmam. Biliyor musunuz, Türkiye'de insan, yalnız elde edebileceği şeyi istemelidir, yoksa...

Sara, içten ve inanmış bir sesle haykırdı:

– Siz ne isterseniz elde edebilirsiniz! Hem söylemeye gerek yok ki bir daha Gazir'e dönmeyecektir. Başka bir tarafa gideriz.

– Sara çoğul konuşuyordu. Ancak Salomon başka türlü düşünüyordu:

– Niçin “biz” diyorsunuz? Onu zindandan kurtarsam bile, ki bu da kesin değil, derhal sürülecektir. Onunla birlikte nasıl gidersiniz? Hepiniz yoksulsunuz.

Sara inanmış bir tavırla:

– Doğru! dedi. Sonra ekledi:

– Peki, Mösyö Salomon, onu bari zindandan kurtarın.

– Kurtarmaya çalışalım, demek istiyorsunuz.

– “Çalışalım” mı? Ama benim elimden ne gelir?

– Ne mi gelir? Benim elimden ne gelirse!

– Yani?

Klein yanına gidip onu iki elinden tuttu ve ayağa kaldırdı:

– Yani, şunu demek istiyorum: Yarın sabah arabanın hareket saatinde sizi bekleyeceğim. Beyrut’a birlikte gideceğiz.

Bizi sokak kapısına kadar geçirdi.

O gece eve dönerken, çok geçmeden Gazir’de bana gerek kalmayacağını hissettim. Ertesi sabah, Sara’nın erkenden evden çıkmasından sonra, Musa’ya Titel’in tutuklanmasının sözde nedenini anlattım. İhtiyar yerinden hopladı:

– Ya! Boşuna değil ahali bana bir türlü iş vermiyordu: Ben hırsızın kaynatasıyım! Hırsızlık ettiğini neden bana hiç söylemedin? Onu kendim ihbar ederdim!

– Böyle olması daha hayırlı. Şimdi onu bırakalım: Bu olaylardan sonra, ne yapmak niyetindesin?

– Valahi, ben de bilmiyorum. Buldum: Ben de hırsızlık etsem, galiba fena olmayacak! Belki beni Romanya'ya sürmek lütfunda bulunurlar!

– Şakayı bırak, Musa, Beyrut'ta ya da Şam'da daha iyi para kazanacağımızı düşünüyorum, sen ne dersin? Benim niyetim şu: Salo-mon'un dönmesini bekleyeceğim, bana bir lira vermesini nezaketle rica edeceğim, herhalde vermezlik etmez, sonra Şam'a gideceğim. Sen de benimle gelir misin?

Daha yataklarımızdan çıkmamıştık. Musa gitgide küçülen yüzü buruşurken kapanan karanlık gözleriyle bana baktı, sonra birdenbire ağlamaya başladı:

– Ben bir daha... ailemi... hiç göremeyeceğim!

Yataktan fırladım ve onun başını göğsüme bastırdım, bu durumda hıçkıra hıçkıra ağladı, içi ferahladı. Sonra giyindik, kahveye gittik. Hava güzel değildi. Havalar gittikçe bozuluyordu. O sabah müşteriler sonbaharlık elbiselerini giymişlerdi. Selamlarımıza her zamanki nezaketle karşılık verdiler ve dünkü olayı anımsatacak tek bir sözcük söylemediler. Ancak bizden usanmış oldukları belliydi. Bu hal kahvede soğuk bir hava yaratıyor, sözler ve kısa konuşmalar bir dua sırasında savrulan küfürler gibi sönüyordu. Bu yüzden biz de üzüntü içindeydik.

Size karşı oldukça iyi davranmış ve sizin de kendisine hiçbir kötülük etmemiş olduğunuz bir topluluktan kovulduğunuzu duymak ne acı şeydir!

Bir sözcük söylemeden, hatta birbirimize bile bakmadan çubuklarımızla kahvelerimizi içtik. Biz orada, işlemedikleri suçlar yüzünden sürgün cezasına çarptırılan ve toplumun kişiye karşı adil olmaktan çok, daima haklı görünmeyi yeğlediğini fark eden iki mahkûm durumundaydık. Toplum haksız. Gerçi ben onu yargılama hakkını kendimde göremeyecek kadar genç ve deneyimsizim, ama tarih hakkındaki bilgilerimle insanlığın çok kez büyük adamlarıyla en sefil kişileri birbirine karıştırmış olduğundan habersiz değilim. Manevi değerler basamaklarından inerken görürüz ki, en küçük bağımsızlık, kutsal sayılan şeylere karşı en küçük bir dayanışma hevesi, toplumun sizden kuşku duyması ve asla kendisine karşı gelmemesini, asla ona itiraz etmemesini bilenlere ayırdığı mevkilere götüren yolları size kapaması için yeterlidir.

Bu kasabada biz bir gemi enkazı gibi gelip karaya vurmaktan başka bir suç işlemedik. Kimsenin sırtından geçinmek istemiyoruz. Serserilik suçumuzu ağır ve az ücretli işler görerek ödemeye hazırız. Ama, bunun dışında kimse bizim yaşamak, hatta hoşumuza giderse böyle “avare” bir yaşam sürme hakkımızı reddedemez ve kimse bizi, elli yıldan beri her gün aynı dükkânı açıp kapayan bakkallardan daha az saygıya layık sayamaz. Çünkü bizim gibi maceracılar olmasaydı, Amerika dünyanın tüm dükkâncılarına servetlerini göndermek olanağını asla bulamazdı.

İşte böylece biz, hatta henüz bizi kovmaya cesaret edemedikleri (ancak bu da gecikmeyecektir) şu kahve köşesinde bile çoğunluğu oluşturan ve sözünü geçiren insanların adaletsizliğiyle karşı karşıya kalıyoruz, o yüzden de yamyamların kölesiymişiz gibi kederliyiz. Üstelik güneş de bugün bizden hayrını esirgiyor. Hava rutubetli, titriyoruz. Vadiler ufku gizleyen kalın bir pusla kaplı. Yaralı yüreklerimizden başka teselli kaynağımız yok. Tam insanlardan kaçarak odamıza kapanmayı tasarladığımız sırada, Klein’ın uşağı gelerek bize iki değerli mektup getirdi. Yalnız birimiz sevinirken ötekinin kara düşüncelere saplanıp kalmaması için ayrı ayrı ikimize de birer mektup vardı.

Bana gelen mektup zavallı Mihail’dendi, Aynaroz’dan bana bakın ne utanmasızca yazıyor:

“Burada rahat ve huzur içinde yaşıyorum. Canımı sıkan hiçbir şey yok. Önceleri zihnimi kaplayan bildiğim tüm “dava”lar bana bugün çocukça şeyler gibi geliyor. İnsanın bir gün bugünkünden daha iyi olabileceğini sanmakla da delilik ediyoruz. Hayır, hiçbir zaman daha iyi ola-mayacaktır. Çünkü ruhu yok. Yalnız midesi ve cinselliği var. Biraz da zekâsı varsa da ruh bu değil. Delil mi istersin? İşte bizim başkeşiş: Su katılmamış bir domuz! Beni yanından ayırmıyor ve bana sevgi duyduğunu söylüyor, kullandığı kölelere uygunsuz şeyler söyleyeceğimden korktuğu için böyle yapıyor. Varsın olsun. Rahiplerin gece gündüz titreyerek denizde tuttukları nefis bofa balıkları yiyoruz! İğdiş edip besledikleri ancak yalnız başkeşişle davetlilerin mideye indirdikleri horozlar da var! Bu eşsiz yemekler arasında içtiğimiz şaraplara gelince, Aynaroz’da çok güzellerinin yapıldığını belki duymuşsundur. Bunu bizim rahipler yapar ve bir damlasını ağızlarına koymazlar (oh olsun, deniz suyunu ziftlensinler!) Ben oldukça

şişmanladım, sakalım da hürmetli bir görünüm aldı. Artık traş etmeyeceğim. Sakal, yaşlıca ve softaca kadınların hoşuna gidiyor, buradan çıkınca onlardan birine kapılanmak gerek. (Kızıyorsun değil mi?) Çünkü yakında çıraklık devrem bitecek, bizim başkeşiş domuzu, bana ya cübbeyi giy otur, ya ceketi sırtla çek arabanı, diyecek, o zaman, sevgili idealistim, bu güzel manastır yaşantısından ister istemez ayrılmak zorunda kalacağım. Gerçi, bu yaşantıda hayli bofa balıkları, besili horozlar ve güzel şaraplar var ama, dualar da çok ve her iki biçimi de bana göre olmayan bol bol kulamparalık da var ve bu durum bizim "saygıdeğer peder'in canını sıkmaya başladı. Buradan çıkınca başka ne yapabilirim ya? Ölüm ciğerlerime yuva kurdu. Ellerimle ciddi bir iş görmeyi hiçbir zaman beceremedim, şimdiyse her zamankinden acizim. Kendimi öldüreyim mi? Şimdilik buna niyetim yok. Şu halde, benim çok cömert olduğum başka bir sevginin özlemini çeken ve karşılığında bana, yaşayacağımı tahmin ettiğim topu topu dört-beş yıl rahatça bir yaşam sürdürecek yaşlı bir kadıncıkla evlenmekten (hoş, bakalım o beni ister mi?) başka çare yok..."

İyi yürekli Mihail... Mutsuz Mihail... Yüreğimi parçalıyorsun!

Musa'nın mektubu ise iç açıcı. Ona ikinci kızı Jizel'in nişanlandığını haber veriyor: "Öyle güzel, öyle dürüst, hem öyle uslu bir genç ki! Sonra öyle parlak bir mevkii var ki! 'Cannen Sylva' mağazalarında tezgâh şefi! Yirmi dokuz yaşında böyle bir mevki sahibi olmak! Çok iyi, değil mi baba?"

Babası sevincinden ağlıyor ve Jizel'in mektubunu öpüyor. Sonra birdenbire rengi atıyor. Mektubun bir köşesinde karısı ekliyor: "Allah vere de bu bulunmaz kısmet Sara'nın yaptıklarını öğrenmese! Bu ne büyük bir felaket olur!"

Musa ceplerini araştırarak:

– Bakalım ne kadar sermayemiz kalmış! dedi. Şimdi kafayı tüt-sülemeliyim. Ne yapalım. Kendimi hem öyle mutlu, hem de öyle mutsuz hissediyorum ki!

O sabah, üç kadeh rakı içtik. Bu sırada yanımızda bulunan kasabalılar, bir yandan kafayı çekerken, bir yandan da yan gözle bizi gözetliyor ve hakkımızda kötü hükümler veriyorlardı. Çünkü, şairimiz der ki:

“Hiç eksiğiniz yokken erdemli olmak ne kolaydır.”

Şimdi de Musa’nın macerası, ve Akdeniz güneşi altında geçen kısa, ancak tatlı ortak yaşantımız nasıl sona erdi, onu anlatayım.

Üç gün Salomon’la Sara’nın Beyrut’ta ne işler becerdiklerinden tümüyle habersiz kaldık. Bununla birlikte, hava düzeldiği, güneşli günler hüzünlü yüreklerimize neşe verdiği için onları çok az düşünüyorduk. Bir gün öğleden sonra ne görelim. Sanki kendimizi rüyada sandık. Oturduğumuz evin karşısında kibar bir özel araba durdu, arabadan Sara bir düğün giysisiyle indi, bu Musa’nın hoşuna gitmedi, çünkü kızının “vurgununu vurmuş” olduğunu, bunu kasabaya göstermek ve böylece büyüklük satmak istediğini anlamıştı. Sara, çok telaşlı ve meşgul bir tavırla babasını aceleyle öptü ve yüreğimizi oynatan şu haberi haykırdı:

– Haydi, baba, çabuk pılımızı pırtımızı toplayalım, sen de Adri-
yen! Şu dışarıda gördüğünüz araba ile hemen Beyrut’a gideceğiz. Baba, sen yarın akşam İstanbul’a hareket edeceksin! Artık işkencen sona
erdi! Ailene kavuşacaksın! On iki gün sonra Bükreş’te olacaksın.

İhtiyar, canı sıkılmış bir tavırla sordu:

– Ya sen?

– Ben mi, ben de sonunda barıma kavuşacağım. Musa dudaklarını ısırarak sallandı:

– Ha! Barına kavuşacaksın! Hey gidi Salomon! Diyecek yok.
Avını yaman yakalıyor. Beni göndermekte haklısınız. Birbirine eş olan yolunuzda ben bir engelim. Ya Titel’in ne olacak?

Sara bir yandan bavulları kapatırken:

– Dün sınır dışına çıkardılar, dedi. Ve adeta koruyucu bir tavırla:

– Zavallıcık için bir şey yapamadık.

– Ya... Demek bir şey “yapamadınız”... Çok iyi! Ya benim bu acele yolculuğumun masrafını kim çekecek?

– Baba, beni sinirlendiriyorsun! Söyleneceğine eşyanı toplamamıza yardım et. Araba bekleyemez.

– Öyle kızım, hakkın var: Aslını ararsan, ben tüm bunlardan hoşnutum! Şimdi evden mektup aldım, Jizel'in nişanlandığını yazıyorlar...

– Jizel nişanlanmış mı? İsabet! Bana yardım etsene baba, söyleyeceklerini yolda söylersin.

– Söyleyeceklerim mi? Bu mutlu haberi öğrenmekten duyduğun sevinç bundan ibaret mi?

– Ne yapalım baba, belki söylemem uygunsuz ama, anlamalısın ki, ailemle benim aramda hiçbir şeyin dolduramayacağı bir uçurum var. Annem kesinlikle sana bu vesileyle de benim ahlaksızlığımdan söz etmiştir. Öyleyse beni kaybolmuş, ölmüş farzedin!

– Ölmüş mü? Ya cenaze bizi uzaktan rahatsız ederse? Ya sen kızkardeşlerinin felaketine neden oluyorsan?

– Buna üzgünüm, ama elimden ne gelir! Kendi hayatımı yaşamak hakkımdır, isterse bu bir orospu hayatı olsun. Benim kaderim buymuş herhalde.

Musa kendini bir iskemleye bıraktı ve boynunu bükerek mırıldandı:

– Evet, senin kaderin buymuş...

Sara ev sahibimize ufak tefek bazı borçlarımızı ödemeye gitti. Bu kadıncağızdan sık sık veresiye pideler alırdık. Eşyalarımızı aşağıya indirdik, az sonra araba güzel Gazir'i ta gerilerde bıraktı. Hakkını yemeyeyim, bu kasaba, İbrail'deki mahallenin bana asla göstermediği bir iyilikle bize göz yummuş ve hakkımızda hoşgörülü davranmıştı.

Arkadaşım, kızıyla benim aramızda, bitkin, başı önüne eğilmiş bir durumda, kasabadan kimseyi görmeden ve selamlamadan geçti.

Mert ve anlayışlı insanlar olan Gazirliler, sırmalı giysileriyle onlara caka satmak isteyen Sara'nın ahmakça meydan okuyuşuna aldırış etmediler,

arabanın geçtiği yerlerden usulca sıvıştılar. Daha sonraları, vadi denize açıldığı ve akşam güneşi yüzlerimizi kızartmaya başladığı zaman, Musa, ürkmüş bir kaplumbağa gibi, usulca kafasını çıkarmaya cesaret etti, o kadar sevmiş olduğumuz yerleri görmek için sağına soluna bakındı, sonra Beyrut'a kadar süren bir hareketsizliğe ve sessizliğe gömüldü. Yalnız araba, emirin evi önünden geçerken ihtiyar sanki "o gün, bugünkünden daha mutluydum" demek ister gibi yüzüme baktı.

Nereye ve kime gidiyorduk, gittiğimiz yerde yeniden onur kırıcı hallerle karşılaşacak mıydık, bunların hepsinden tümüyle habersizdik, çünkü Sara'nın üç gün içinde deniz kıyısında bir köşk sahibi olduğunu düşünmemiştik. Araba denizin çok yakınında güzel bir evceğiz önünde durdu. Hemen eşikte bir Arap hizmetçi belirdi ve eşyalarımızın üzerine atıldı, ağız kalabalığıyla bize bir sürü şeyler anlattı, tüm o sözlerden yalnız evde her şeyin hazır olduğunu öğrendik. Bavullarımızı kendimiz taşıdık, kadıncağız bunları elimizden almak için az kalsın bizimle dövüşecekti. Sara bizi hayrette bırakmak ve ev sahibi rolü oynamak için bizi gülmekten katıltan bir Arapça ile gereksiz emirler verdi ona.

Yalnız bir zemin katından ibaret olan bu mütevazı meskenin, hepsi birbirinden daha şirin ve birbirine açılan üç odası vardı. Çok temiz ve bakımlı olan bu odaların tümü denize bakıyordu. Ah! Bu odaların mahremiyeti ve pencerelerinden görülen manzara fena içime işledi: Bu minnacık köşkte Gazir'de geçirdiğimiz gibi bir sonbahar ayını, hatta boğaz tokluğuna hizmet ederek geçirmeye can atardım, ancak Sara'nın evinde yalnız o geceyi geçirmeye karar vermiştim, ertesi gün, arkadaşımın hareketinden sonra, Beyrut'tan ayrılacağım.

Musa ile kızı başka bir odada görüşürlerken, yeniden bir vicdan muhasebesinde bulundum ve yüzüncü kez "acaba yanlış bir yolda mıyım?" diye kendi kendime sordum. Herkes topluma uyarken kendi bildiğinden şaşmamak, etrafımda her şey boyun eğiş ve teslimiyetten ibaretken asla boyun eğmemek, acaba biraz delilik değil miydi? Yaşamak, hem de olabildiğince rahat yaşamak gereksinimi dünyanın tüm ahlak kuramlarından daha güçlüydü; hatta aristokrat ailesinin arzularına boyun eğmektense heybesini omuzuna vurup dünyayı dolaşmayı yeğleyerek, tek kimlikli kalmak istemiş olan Mihail bile şimdi adeta onursuz bir hayat yaşamakla

intihar etmekten birini seçmeye zorunlu kalınca, birincisini kabul etmişti. Onun bu durumu beni çok sarsıyordu. Gözlerimin önünde denizi ve dağları her an renk değiştiren bir altın ve eflatun tabakasıyla sıvayan görkemli bir gurup olduğu halde, sefil bir biçimde yalnız bu sorunu zihnimde evirip çeviriyordum. Ah! Dünya, dünya! Onurlu ve görkemli olmaya layık bir sen varsın, oysa biz ölümlüler birbirimizi alçaltmadan yaşayamıyorıız.

Sessiz somurtkan bir tavırla yemeği yedik ve erkenden yattık. Talihimiz varmış ki kimse gelip bizi rahatsız etmedi. Bilmem neden, beni Musa ile aynı yatakta yatırdılar, oysa iki odada birer karyola, birinde de bir sedir vardı. Bir başkasıyla birlikte yatınca rahat edemem çarşafsız ve yorgansız olsa bile bir sedirde yatmayı yeğlerdim, ama düşüncemi soran olmadı. Çok şükür ihtiyar korktuğum gibi bana maval okumadı. Beni karışık düşüncelerimle ve denizin gürültüsüyle yalnız bıraktı, o da gözleri açık, sakin bir halde bu gürültüyü dinliyordu. Uyumamızdan az önce, elini omuzuma koydu ve dedi ki:

– Üzülme... Sana bir lira vereceğim, bununla Şam’a gidebilirsin. Salomon’dan bir şey isteme. Böylesi daha iyi. Kızım da sana yardım önerecek olursa, reddetmen daha doğru olur gibi geliyor bana.

Sesinde gözyaşları vardı ve sözlerini bitirince beni öptü, sonra duvardan yana döndü.

Ertesi sabah, ev henüz uykudayken, iki hırsız gibi çıkarak deniz kenarında son nargilelerimizi içmeye gittik. Musa şimdi tüm benliği kızına karşı beslediği kinle zehirlenmişti. Onu ister iyilikle, isterse zorla mutlaka getireceğini o kadar vaat ettikten sonra, şimdi mahcup bir halde eve dönmek düşüncesi, ailesine Sara’nın ölüm haberini getirmekten daha ağır geliyordu.

– Yemin ederim ki, o edepsizi şurada gözlerimin önünde cansız uzanmış görseydim rahat bir nefes alırdım!

O sabah böyle bir nefret duygusunu onaylayacak kadar içim rahat değildi. Bu duygunun kendiminkilerin eşi ve çok haksız olduğunu fark ediyordum. Onun için, kininin şiddetini hafifletmek amacıyla, yaşlı babaya kendi kuşkularımı telkin etmeye çalıştım, ama bu boşuna bir zahmet oldu.

– Tabii, dedi, kendine dokunmayan bir işte geniş davranman kolay.

– Hayır, dostum, bana da dokunuyor bu iş, hem de ne çok bilsen! Tüm yaşamım buna bağlı. Şu anda ben ruhumun yapısını kurmaktayım: Tabii yaşamın yasalarını anlamayı başarıp başaramayacağıma göre bu yapı sarsılmaz olacak ya da cılk çıkacak. Doğal olmayan bir yaşamı ancak delilerle ermişler yaşayabilirler, bense ne biri, ne diğeri olmak isterim.

Musa şaşkın şaşkın bana baktı:

– Ama Sara'nın kerhanesiyle delilerin, ermişlerin ve ruhunun yapısının ne ilgisi var?..

– Bak ne ilgisi var. Bize uygun gelen ahlak kurallarını başkalarına da zorlamaya hakkımız olup olmadığını kendi kendime soruyorum, sen de aynı şeyi düşünmelisin. Örneğin ben hodbinlikten nefret ederim ve elimden gelse kırbaç zoruyla adaleti dünyaya uygulamaya kalkışırım, ama insanların ancak adalet içinde doğal hayatlarını yaşayabileceklerini sanmanın delilik olmadığını kim bana kanıtlayabilir? Sara'nın durumuna gelince, ne diye o, namusu ve namussuzluğu kendi duygularıyla değil de seninkilerle ölçmeye zorunlu olsun? Biliyor musun ki, Japonya'da en yüksek ailelerin kızları, evlenmeden önce kendilerine çeyiz yapabilmek için açıkça orospuluk ederler, sonra da saygıdeğer kocalar bulurlar?

– Japonlar böyle mi yaparlar? Öyleyse ben hiçbir zaman Japon olmayacağım! Ama söyle bakayım: Böyle bir hayat yaşamanın Sara'nın hakkı olduğuna beni kandırmaya kalkışman neden gerekti?

– Çünkü hüküm vermeden önce anlamaya çalışmak benim için öyle büyük bir gereksinim ki! Mihail'e bak: Akrabalarına boyun eğmek istemedi, sonra gitti bin kat beterlerine boyun eğdi de sefil bir hayat yaşamaya koyuldu. Bu da bizim bağımsızlık arzumuzun sonu ve belki de bir cezadır. Ama soruyorum. Bizim mizacımıza uyan boyun eğme tarzını saptamak kimin hakkıdır? Kızın Jizel, fuhuştan nefret ediyor; bu yüzden kendisine bin türlü hakarette bulunacak bir kocaya bile razıdır. Evet, ama kızın Sara, Jizel'e uygun olan bu namuslu hayattan nefret ediyor ve yüz lui'ye ya da bir yemeğe önüne gelene kendini vermeyi yeğliyor. Neden serseri bir hayat yaşadığımı sorduğu zaman verdiğim cevabı annem anlayamaz. Sen de

Sara'yı anlamayacaksın, Mihail'in ailesi de onu anlamamıştı. Ama, bence, sorun burada değil, çünkü burada söz konusu olan, ana-babayla çocuklar arasındaki basit bir anlaşmazlık, iki kuşak arasındaki o geçici kavgalardan biri değildir. Bence çok korkunç ve sürekli olan anlaşmazlığın özü başkadır. Sevgi dolu ve uysal, ama hareket özgürlüğü demek olan bağımsızlığa düşkün olan kişinin; kişilerin hareket özgürlüğünden vazgeçmelerine dayanan topluma karşı koymaya kalkması, işte anlaşmazlık. O zaman kendi kendime soruyorum, bu, kendini kaldırıp demir çanağın üzerine atan toprak çanağın faciası değil mi? Dahası var: Mihail'in içyüzünü düşünüyorum da, acaba hareket özgürlüğüne olan aşkına lanet etmek üzere değil midir, bunu kesin bir gereksinim, bir yaşama koşulundan çok, gururumuzun kurbanı olan zihniyetimizin bir sapıtması gibi algılamaya başlamamış mıdır, diyorum. Şu halde, mutluluğumuzun bedeli diye kabul ettiğimiz tüm o ezalar neye yaramış olacak? Demek ki mutluluk yokmuş ve sonunda özveride bulunacakmışız. Bu gecikmiş özveriye varacağın gün senin için her şeyini feda etmiş olan bir ananın, bir babanın gönlünü belki öldürücü bir darbeyle yaralamış olduğuna pişmanlık getirerek vicdan azabı da duyabilirsin. İşte, Musa, onun içindir ki, ben sana mı, yoksa Sara'ya mı daha çok acıyacağımı ve ikinizden hanginizin benim insani ilgime daha çok hak kazandığını kestiremiyorum.

*

Birbirimizden ayrıldığımız gün, Musa'ya bir kardeş merhametiyle dolu olan bu sözleri söylemekte ne kadar haklı olduğumu tahmin edememiştim.

İhtiyar, kızından ayrılırken onu öpmek bile istemedi. Ben ertesi günü Şam'a hareket ettim. Birkaç hafta sonra, Jizel'in nişanı Sara'nın yüzünden bozulunca, mutsuz baba ansızın ölüverdi.

Aradan beş yıl geçti; bu süre içinde ben de, bizi hem iyi, hem kötü, hem zeki, hem ahmak yaratmış olanın yüzünden, bedence ve ruhça epey yıpranmıştım. 1911 yılının bir Kasım günü, Musa'nın anısıyla dolu o İskenderiye kentine altıncı kez gittiğim zaman, "Napolyon Kalesi" civarında adi bir bar ve bu arada Sara'yı keşfettim. Bir sanat minyatürü gibi tanımış olduğum incecik kız, bir tür pis ve kuru kedi haline gelmişti. Gözleri çukura batmış, saçları diken diken ve ağzı, hele ağzı, bir daha açılmamak üzere kısılmış, dikilmiş ve yapışmıştı. Tezgâhının ardında

dimdik duruyor ve sokağı seyrediyordu, çelimsiz bir Arap garson iki Hollandalı bahriyeliye servis yapıyordu. Yaşamaktan sarhoş ve iki köpek yavrusu gibi neşeli olan bu adamlar, tabutundan yeni çıkarılmış bir mumya sandıkları tezgahtaki sessiz bayana, hoş karşılanamayacak kaba saba laflar atmaktan geri durmuyorlardı.

Kapının yanında oturdum ve bir vermut istedim. Ne sesim, ne de karşısına çıkışım, Sara'nın yüzünde bir tek çizgi bile kımıldatmadı. Oysa beni tanımış olduğuna emindim. Vermutun parasını verdim ve çıktım.

GÜN BATISI

ŞAM’DA BİR TİYATRO ÂLEMİ

Zavallı dostum Musa’nın bindiği vapur, eylülün son günlerinden birinde Beyrut’tan öğle vakti ayrıldı. Bu gemi, benliğimden bir parçayı da birlikte götürdü. Artık Mihail’siz, Musa’sız, yapayalnızdım. Her türlü dostluktan yoksun bir halde, hem de gurbette kalmak, alışamayacağımı sandığım bir düşünceydi.

Hemen Şam trenine atladım.

Benliğimin bir başka parçası olan Akdeniz’den ayrılmak benim için çok acı oldu. Evet, dostsuz ve Akdeniz’siz, kendimden geriye ne kalıyordu? Her zaman itiraf etmiştim: Yalnız kalınca ben bir işe yaramam. Birini, bir şeyi mutlaka sevmeliyim ben, yoksa kendimi bir mısır tarlasında hasattan sonra unutulmuş delik bir çanak gibi bomboş ve bir hiç hissederim.

Beyrut’tan Şam’a tek başıma giderken, bütün yol boyunca içimi çektim. Gerek kötü bir teknenin açık denizde salladığı Musa’yı, gerekse Aynaroz’da ikiyüzlüce dua eden Mihail’i düşünüyordum; bense sahibinin sokağa attığı bir köpek gibi mahzun, tren adı verilen bir demir ve tahta yığını içinde, dağlardan, vadilerden sarsılarak geçiyordum. Bu tren beni bir öğleden sonra Şam’a bıraktı. Burası Abdülhamid imparatorluğunun en tozlu kenti olmalıydı. Hem de en çirkini ve en pisi. Buna inanmak için bir kez içinden geçmek yeterli.

Onun için Küçük Asya’nın bu ücra köşesinde, yapayalnız dolaştığımı görmekten duyduğum üzüntü büyük oldu. Yoksul bir adam, kendisini çok mutsuz hissedince, rahat etmek için akıl ve hikmetinin kendisine önereceği yolun tam tersini tutar. Ben de öyle yaptım. Rumca meramımı anlatabildiğim ilk handa, çantamı bırakıp hafifledim; sonra yarım liranın açlığa karşı tek kurtarıcım olduğunu unutarak, hemen bir kadeh rakı ile güzel bir nargile karşısında eğlenmek, daha doğrusu kendimi avutmak, düşüncelerime gömülmek istedim. Bu zamanımızda duygulu ve umutsuz fakirin can sıkıntısından gebermemek için tek teselli kaynağıdır.

Kentin ortasında geniş bir meydandayım. Yaldızlı küçük bir caminin dibindeki kocaman bronz bir sütunun etrafında toz bulutları oynaşıyordu. Geçerken gözüme ilişen renk ve hareket dolu büyük pazarların dışında bu kentte bana her şey bir kâbus gibi geliyordu: Tüm o tünelimsi sokaklar, korkunç kapıları olan o köhnemiş binalar ve hatta çirkin sütunu ve gözleri körleten tozuyla şu boş meydan bile. Ama orada güzel bir Türk kahvesi vardı. Cazip taraçasından, postane binası önünde halkın gidiş gelişleri seyrediliyordu. Yakındaki küçük bir tiyatronun elle yazılmış ve renk renk karikatürlerle kaplanmış kocaman ilanları, bilmem hangi eğlenceyi, temsili haber veriyordu. Anlamsız bir ilan, beni dayanılmaz bir cazibeyle çekiyordu. Burada gülünç bir biçimde yüzleri boyanmış ve giyinmiş erkekler görülüyordu, oysa hepsi çok kısa etekli olan ve güzel göğüslerini, nefis bacaklarını gösteren kadınlar, tahrik edici tavırlarıyla ilana hâkimdiler. Her birinin altında kadınlık cazibeleri ve yetenekleri ballandırıla ballandırıla anlatılıyordu.

Rumlar, Türkler, Araplar, uzun uzun durup iştah verici tenleri seyrediyorlar, sonra kaşına kaşına gidiyorlardı.

Karşı karşıya bulunduğum sefaleti hiç düşünmek istemedim. Kadehleri içtim, nargilemi tokurdattım ve yakalığımı çıkarıp cebimde duran bir temizini taktıktan sonra, daha saat yedi buçukta gidip “orkestra koltukları”nın ilk sırasında oturdum. Bu “koltuklar”a böyle diyorlardı, ama hepsi biçare iskemlelerdi, tıpkı orkestranın bir piyanodan ibaret oluşu gibi ve bu tiyatro daha çok bir panayır barakasına benziyordu.

İlanda görülen bütün o nefis tenleri daha iyi görebilmek için, tam ortaya, piyanocunun arkasına oturmuştum. Bir köpek yavrusu gibi arzudan ağzım sulanıyordu. Herhalde aldanmıyordum, çünkü hemen benim ardımdan iştahı kabarmış bir erkek kalabalığı salonu kuşattı ve bir tek boş iskemle bırakmadı. Erken gelmiş olduğuma seviniyordum; salonu dolduran bütün bu fesli, bu uzun koç burunlu, fener gibi açılmış parlak gözlü, arzu çiğneyen obur ağızlı insan azmanları karşısında cinsel merakım biraz daha büyüdü.

Oldukça büyük olan salonda tek bir sıra “loca” vardı ve kısmen Avrupalı olan zengin ailelerle doluydu. Pek tabii, localar da öteki oturacak yerler gibi çıplaktı ve tahtaları çürümüştü, yalnız korkulukları, kolların dayanmasından son derece yıpranmış kırmızı bir kadifeyle kaplıydı.

Buna karşın, sabırsızlıktan ürperen, burun kanatları apaçık seyirciler, daha saati gelmeden çok önce perdenin açılmasını istiyor, isimlere en gülünç ekler takıp arzularını açıkça ifade ederek haykırıyorlardı, hele Rumlar:

– Mamitsika1, ah, senin o tombul memelerin!

– Pedaki-mu2 nerdesin, ölüyorum.

Ama bekleyişimiz uzun sürdü, saat dokuzu geçtikten sonra bile sahneye çıkmamışlardı. Herkesin gözü, tek başına boş kalmakta inat eden bir "loca"ya dikili olduğu için, sağımdaki Rum komşuma önemli bir şahsiyeti mi beklediklerini sordum.

– Nasıl; bilmiyor musun? O sersem Rus konsolosu yüzünden hep böyle olur! O domuz yavrusu bize işkence çektirmek, sabrımızı tüketmek için geç gelmekten hoşlanır.

– Demek tiyatro da başlamak için onun gelmesini bekler?

– Elbette! Ha! Anlıyorum, senin bir şeyden haberin yok, herhalde Şam'a yeni damlamış olmalısın. Açıkları kapayan, en iyi kumpanyaları getirten ve olabildiğince uzun zaman alıkoyan odur, onun içindir ki hepimiz kendisine karşı minnettarız: Onun canının sıkılması bizim için yararlı oluyor. Ama... ne de olsa... Bu gecikmelerle bizi çileden çıkarıyor! Bizi adam yerine koymuyor! Bak nasıl herkes sabırsızlıktan geberiyor!

Karşımdaki, okkalı bir el işaretiyle bana salonu dolduran sırıtkan yüzleri gösterdi. Sonra uzun işaret parmağını perdenin ortasına doğru uzattı. Burada bir delik vardı ve bu deliği ikide bir makyajlı bir göz kapatıyordu.

– Görüyor musun? diye ekledi; aktörler bile artık sabırsızlanıyorlar! Bu gece prens bizi fena halde maytaba aldı!

– Bu Rus konsolosu prens mi?

– Evet... Pek genç, sefih bir prens, babası kendisini cezalandırmak için Şam'a konsolos tayin ettirmiş. Ama burada çok kalacağa benzemiyor,

çünkü delinin biri. Her gün arabasının önünden çabuk çekilmeyen arabacıları kırbaçlar. Hatta bekçileri bile...

Konsolosun locasında tüysüz bir delikanlının görünüşü bir alkış tufanıyla selamlandı. Çok uzun boylu, ince ve bir kadın kadar güzeldi, ama subay giysisi içinde çok ciddi ve adeta solgun bir yüzü vardı. Halkın selamına şöyle bir karşılık verdi ve canı sıkılmış bir tavırla tahtadan kafesinde oturdu. Hemen ardından perde, tavanı çökertecek bir hızla kalktı.

Sahne boş. Bir mahkeme salonunu temsil ediyor. Arkası bana dönük olan piyanist, uygun bir marşı çalmaya başladı. Yarım düzine hâkim, birbirinin ardından girdiler, arkalarından da sanık bir kadın... Bize gösterilen, can sıkıcı ve çok şükür çok kısa bir pandomimdi. İşaretler ve yüz hareketleriyle oynanan dramdan ben bir şey anlamıyordum, halk hepsini anlıyor ve ağlıyor. Ama aktörler halk için oynamıyorlar. Bir sahnenin etkisini bir yüz üzerinde okumak istedikleri zaman gözleri bütün bakışları çeken Prensin “loca”sına gidiyor. Durmadan küçük bir onay işareti dileniyorlar.

Ama o hiç istifini bozmuyor. Prens, başı sağ eli üzerine eğilmiş, sabit gözlerle izleyen zarif ama sert bir heykel gibi. Şehevi ağzı, güzel alnı, mavi gözleri mermerden gibi. Tepesinde kusursuz bir çizgi, iki kumral bukleyi birbirinden ayırıyor. Küçücük bir hareketini yakalamak için istediğiniz kadar bakabilirsiniz; o hep hareketsiz ve bu bakışlardan rahatsız olmuyor. Perde onun şerefine beş kez inip kalktığı ve aktörler kafile halinde gelip locası önünde yerlere eğildikleri zaman da aynı derecede kayıtsız bir duygusuzluk içindeydi.

Ansızın piyanist bana doğru dönüverince, Bianchi ile burun buruna gelmeyeyim mi? Evet, evet, Kahire’deki Minyon Sinema’nın piyanisti, hani sayesinde birkaç hafta sinemanın reklamcılığını yaptığım şu bizim iyi yürekli Bianchi canım.

Beni burada görmekten memnun kaldığını görünce sevindim. Yüreği Romanyalı kalmış olan bu İtalyan, doğduğu ve askerlik yaşına kadar yaşadığı ülkeyi anımsamaktan çok hoşlanırdı. Annesi ölünce babası onu İtalya’ya götürmüş. Dilimi hiç yabancı şivesi hissettirmeden konuşuyor. Hem galiba tüm kozmopolit serseriler gibi daha başka diller de bilir. Uzun boylu konuşmamıza zaman kalmadan perde kalkıyor; bu kez bir revü,

şarkılar başlıyor. Bianchi'nin etli parmakları Tonkinoise'a girişiyor, güzel bir esmer taze de alkışlar arasında sahneye fırlıyor. Fransızca şarkı söylüyor. Bianchi, bir yandan şarkıcıya refakat ederken, hiç çekinmeden kulağıma fısıldıyor:

– Benim aftosum! Nasıl, güzel mi?

İlanda resimleri olan yosmalardan biri, tanıyorum.

– Fransız mı? diye sordum.

– Napoli'den.

– Çok hoşuma gitti.

Bianchi, profesyonellerin kolaylığıyla çalıyor, arada bir benimle konuşuyor, bir yüz hareketiyle şarkıcıyı güldürüyor, locaları seyrediyor.

– Hoşuna mı gitti?.. Eh... elde edebilirsin...

– Nasıl!.. Demek onu sevmiyorsun?

– Yavrum, birlikte yaşamamızın nedeni sevişmek değil! Sana sonra anlatırım.

Kararsız bir hayatın türlü sıkıntılarıyla yontulmuş yüzüne bakıyor ve hüzünleniyorum. Her adımda, hayat, bir kahpe suratıyla karşıma çıkıyor. Bakın: Bianchi bile böyle uygunsuz işlere karışmış.

"Aftos"u "numara"sını bitirdiği zaman, bana döndü:

– Aramızda sevgi bulunmadığını söylemiştim. Mariette hayatını zorla kazanıyor.. Ben de öyle. Buna karşılık bize enayi olmamayı öğütleyen bir deneyimimiz var. Onun için doğal olarak birbirimize karşılıklı hizmetlerde bulunuyoruz. Onun sayesinde ben burada gecede bir altın sterlin kazanıyorum, oysa Paris'te önlerinde yeteneğimi sergilemekten utanacağım piyanistler kenar sinemalarda beş franga çalarlar. Fakat Mariette benim koluma asıldığı zaman prens bozuntuları üzerinde bu büyük bir etki yapıyor. Bizim "artist" âlemimizden genç ve güzel bir kadın "kocam" aşağı,

“kocam” yukarı diye laf ederse kendini daha iyi satar. Görüyorsun ya: Sevmek değil, yaşamak gerek. Haydi, haydi, öyle azarlanmış okullu gibi somurtma.Günün birinde göçebe hayatını burjuva ahlakına yeğleyecek olursan, sen de herkes gibi yapmaya zorunlu kalacaksın! Şimdi şunu dinle! Yalnız ikimiz için çalıyorum...

Piyanonun en tiz oktavı üzerinde hafiften Ciocârlia’yı (Çayır Kuşu) çalıyor. Parmakları trampete değneklerinin hızıyla inip kalkıyor. Notalar birbirine ekleniyor, çiftçi kuşunun bu sabah duasını canlandıran elinin üzerine abanıyor, yüzü kızarıyor ve gözleri soruyor:

– Görüyorsun ya? Anamın ülkesini unutmuyorum!

İnsanların bir sevgi ve kalleşlik yığını olmaları ne garip... Bu Bianchi... Biraz önce benimle erbap kadın tüccarı Salomon Klein edasıyla konuşurken ondan adeta nefret ediyordum. Şimdiyse kendisine çocukluğunun ülkesini hatırlatan bir hava onu ağlatacak sanki... Anlamak ne kadar zor! Gerçekten biz iyi ile kötü, güzelle çirkin arasına bu denli büyük setler çekmekle hata ediyoruz. Hayır, İsa insanın mayasını, ya da isterseniz Tanrı’nın eserini daha iyi anlamış, onun için insanlar hakkında bu kadar rahim davranmış.

Çok alkışlanan, ama izleyicilerden yarısının anlamadığı Fransızca şarkılar bitince, Avrupalıların bile hoşuna giden Türkçe kısa bir komedi oynandı, sonra sahneye grubun yıldızı çıktı. Direktörün karısı olan bu kadın, pek cilveli, düzgün bedenliydi, ama pek güzel değildi ve sesi kısıktı, ama bu eksiği bütün salonu ayağa kaldırmasına engel olamadı. Özellikle, şarkılarını Rumca, İtalyanca ve Arapça olarak üç dilde söylüyordu. Tüm seyircileri hayran eden, oyunu, alımı, canlılığı, hoş ve bazen açık saçık tekerlemeleriydi.

Kolunda çiçek dolu bir sepet vardı, şarkı aralarında piyano tek başına nakaratı tekrarlarken, en toy ve utangaç seyirciye yaklaşıyor, ona bir çiçek atarak sesleniyordu:

– Bu akşam da buradasın demek? Karının kızmasından korkmuyor musun?!

Prense sataşmaktan geri durmuyordu:

– Ne kadar azametlisin!.. Ama biliyor musun, saçma davranıyorsun.

Ve halka dönerek:

– Burada kendini konsolos sanıyor, bizi de Rus tebaası yerine koyuyor! diyordu.

Diplomat bir şey anlamıyordu, çünkü kadın şakasını Rumca söylüyordu. Hoşuna giden artistlere hafifçe gülümsemeye ve bazen onları parmaklarının ucuyla alkışlamaya tenezzül ediyordu. Bu adam eğleniyor mu, yoksa sıkılıyor mu, kimse söyleyemezdi, ama hoşgörüyle izliyordu.

Bundan sonraki perde arasında, Bianchi metresini görmeye gittiğinden, yanındaki Rum, bu bilinmeyen kişizade ile onun büyük nüfuzundan söz etti:

– Resmi makamlar, bir dediğini iki etmezler. Ne isterse yapılır. Birini cezalandırır, bir başkasına bir memuriyet ya da imtiyazlar verdirir. Karşılığında asla para almaz. Paraya gereksinimi yoktur. Tüm masraflarını babası karşılar. Tüm arzusu zulüm yapmaktır, Ortodoks âleminden olup konsolosluğa başvuran zavallıları vatanlarına gönderir. Hatta onun önerilerini kötüye kullanarak çarpık yollardan servet sahibi olanlar da vardır. Örneğin, demiryolu inşaatının bütün o dolandırıcı mühendisleri ve müteahhitleri...

– Dolandırıcı mı?

– Kuşkusuz. Hatta bazıları şimdi şu localarda bulunuyor. Başlarında fes vardır, çünkü Türk Devleti hesabına çalışanlar için bu zorunludur, ama bunlar Avrupalıdırlar. İşte bu hırsızlar konsolosun yüksek korumasını kötüye kullanarak hükümeti dolandırmışlardır. Bakın anlatayım: Birtakım imtiyazlar, yani inşa edilecek demiryolu parçaları elde edince, arazinin bozuk olduğu yerlerde düzleme masraflarının çok yüksek olduğu hissini verirler ve yaptıkları işi böyle durumlarda göz yummasını bilen heyetlere araştırtırlar. Heyet bir tepeciğin bir kilometre uzağında durur, tepeyi bam bum dinamitlerler, oysa bu tepeler yalnızca kumdur, birkaç kürek vursan yerinde yeller eser, işte dolandırıcılık. Kuşkusuz, Türkler enayi değildir, ama zavallılar kendi memleketlerinde şu Rus konsolosu gibi bir sümüklünün karşısında gözlerini yummak zorundadırlar. Böylece, Şam’a

yalınayak gelmiş olan serseriler, kaşla göz arasında servet sahibi oldular. Şimdi işler sona erdi. Demiryolu Medine'ye vardı, daha öteye gidemezler; böyle bir harekette bulunacak gâvuru lahana gibi doğrarlar. Medine ile Mekke arası Müslümanların kutsal ülkesidir. Burada inşaatçılar, mühendisinden taşçısına kadar Müslümandır.

Adamın özel bir hıncı yoktu, daha çok insani haksızlıklara karşı isyan eden biri gibi konuşuyordu. Sohbeti hoştu, onu uzun zaman dinleyebilirdim. Ama Bianchi piyano önündeki yerine döndü, programın son kısmı için perde kalkmak üzereydi.

Bianchi:

– Tiyatrodan sonra neredesin? diye sordu.

– Bütün gece tahtakurularıyla boğuşmaya gideceğim.

– Bizimle yemeğe gel.

– "Siz" kim?

– Biz, yiyip içen artistler, bir de parasını veren prens.

– Demek ben... onun davetlisi olacağım?

– Senin farkında olmaz. Biz her akşam böyle âlem yaparız; önce "Leon"a gideriz, sonra, Prens bizi evine götürür, sabaha kadar orada kalırız. Her akşam aramızda senin gibi bir garip bulunur, onu şampanya ve havyarla tıka basa doyururuz. Prensin ruhu bile duymaz. O, yalnız kadınlarla ilgilenir. Onun gözünde erkekler yoktur.

Son perdede bütün kumpanya seferber edilmişti, haz ve coşkunluk son haddini buldu. Aktörler şarkıları tekrarlamaktan ter içindeydiler. İzleyicilerin çoğu ayakta, zevkten sarhoş, en hoşa giden nakaratı hep birden söylüyordu. Kucaklaşanlar da vardı.

Yalnız Prens, Rum-İtalyan-Arap şarkıcı Kalyopi'nin bütün ince nüktelerine karşın, istifini bozmuyor, ciddi tavrını koruyordu.

Kalyopi en sonunda dayanamadı:

– Ah! dedi, böyle mum gibi uslu durmanı, sana baban mı öğretti? Yoksa, tabiatın mı böyle?

Sonra bir omuzunu silkip halka seslendi:

– Aldırmayın! Bir kadınla yalnız kalınca bu kadar nazlanmaz, bilmez değilim!

O bu konuda bir şey bilmiyordu, kendi kendine iftira ediyordu. Bir de küçük yavrusu olan kumpanya başkanının karısı tüm arkadaşları arasında tek namuslu olandı, hatta özel yaşamında utangaç ve dindardı bile; o gece ve sonraki günler bunu gördüm.

İlk önce gittiğimiz “Leon”un dükkânı mükellef bir bakkal-mey-hane, Şam’ın biricik temiz ve gerçekten Avrupai salonuydu. Nazik ve kurnaz, zengin bir Rus Yahudisi olan sahibi, prensle aktörleri kodamanlara özgü protokolle karşıladı ve kafileye özel bir biçimde katılmış olan beni şöyle bir süzdü. Bianchi ona:

– Bu bey bizimledir, dedi.

Leon alaycı bir bakışla onayladı:

– O da artist mi?

Bianchi koluma girerek:

– Evet, ama işsiz! dedi.

Derhal bir sürü güzel şeylere burnunu daldırdı ve şundan bundan ısmarlamaya koyuldu. Özellikle gerçek Rus ürünü havyarla füme balığın taze kokusu nefisti. Altı kişiye yetecek kadar yiyecek vardı.

– Bütün bunları kim yiyecek? diye sordum.

– Yarısını ikimiz yeriz. Artanını da her akşamki gibi otelime götürürler. Prens hiç incelemeden hesabı öder. Bir haftadan beri Şam’da oynuyoruz,

yalnız bu ilahi Rus mezelerini yiyor ve ağzıma şampanyadan başka içki koymuyorum. Evet, şu Prens türünden bir adama insan her yerde rastlamaz. Hoş, acısını (başkanınki dışında) kadınlarımızdan çıkarıyor ama, istediği yalnız bu olsun!

Kumpanyada dördü kadın olmak üzere dokuz kişi vardı. Konsolos, kadınları yanı başına oturttu. Meyhanede kaldığımız sürece artık yalnız onlarla ilgilendi. Erkeklerin masanın diğer köşesinde ne yaptıklarından soylu bir cömertlikle habersiz kaldı.

Erkekler Kafkasya şaraplarını, şampanyayı, likörleri, karmakarışık, durmadan çekiyorlardı. Aralarında özellikle kumpanyanın komiği vardı; bu hiç kendini zorlamadan insanları güldürmek için yaratılmış adamlardan biriydi. Odesalı bir Rumdu ve o yaman votkanın iyi dostuydu. Votkayı su yerine içiyordu. Prens yalnız onunla arada bir-iki lakırdı ediyor, kadınlara olmayacak şeyler söyleyerek onları güldürmesini istiyordu. Komik kızıyor ve sahnede "ahmaklar için" oynamaktan yeterince usandığını söylüyordu. Meyhanede o da "tüm insanlar gibi bir insan" olmak istiyordu. Ama ciddi olmaya ne kadar uğraşırsa, o kadar kahkahalara neden oluyordu. Çünkü bir cüce gibi boysuz ve cılızdı ve yüzü horoza benziyordu. Sesi bile horoz ötüşünü andırıyordu. Tek oğluyla birlikte yolculuktayken bindikleri geminin batması üzerine oğlunu kaybettiği günden beri bir daha asla gülmemiş olduğunu iddia ediyorlar. Ama mutsuz görünmüyordu. Ancak bir insanın yüreğinde olup bitenlerden bizim ne haberimiz olur ki?

Meyhaneden çıktığımız zaman, galiba sabahın biriydi. Dışarıda, az ışıklı sokakta, kafile gevezelik etmek için sıklaştı. Tüm giysilerden güçlü bir ispirto kokusu yükseliyordu; içim bulanıyordu, biraz uzak durdum. Hatta sigaramdan bile iğreniyordum, onu yere attım. Derhal karanlıktan bir gölge sıyrıldı ve attığım sigarayı aldı. Bu bekçiydi. İzmariti temizledi, yüzüme bakıp gülümseyerek, iştahla bir nefes çekti, sonra bana anlamadığım bir şeyler söyledi. Bianchi ona bir para attı.

Kafile, prensin konağına doğru yola koyuldu. Ben evime gitmek istedim. Titriyordum.

Bianchi kolumdan tutarak:

– Hayır, dedi, acayip şeyler göreceksin.

Başım ağırlaşmış bir halde, kafileyle birlikle sürüklendim; gece karanlığında ve tozlar içinde yarım saat yürüdükten sonra, önümüzde kocaman bir kapı açıldı ve bizi yuttu. Aralıkta iki dev yapılı kazak, bayanların paltolarıyla beylerin pardösüleri üzerine atıldı. Benimki hayli yıpranmış ve kirli olduğundan vahşi uşağın gözlerinden kaçırmak istedim, ama herif elimden onu zorla almadan rahat etmedi. Cezasını da çekti, çünkü pardösümü bir iğrenme ifadesiyle diğer elbiselerden uzakta bir köşeye astığını gördüm.

Geniş bir salonda yeniden toplandık. Bu salon yumuşak sedirler, güzel işlenmiş yastıklar, nefis halılarla doluydu. Ortada, hepimizden çok uzakta, yuvarlak bir masada büyük bir gaz lambası yanıyordu. Lambanın koyu yeşil karpuzu etrafa ışık vermesine engel oluyordu. Yüzlerimizi güçlükle ayırt ediyorduk. Aslında davetliler sarhoş ve yorgun bir halde uyukluyorlardı. Yalnız prens meşhur “borç”tan içmemizi istiyordu. Aktörler kahveden başka bir şey içmeyeceklerini söylediler, kahveler geldi. Ama kahveye karşın, sedirlere uzanarak birbiri ardından uykuya daldılar. Prense eşlik eden yalnız Bianchi ile metresi kalmıştı. Dilsiz bir eşlik. Zaman zaman ikisi de esniyordu.

Konsolosun sonunda beni keşfettiğini hissettim, burada ne işim var, Bianchi’nin sözünü ettiği “acayip şeyler” nerede diye düşünüyordum. Bianchi sıkıntımı anladı, odanın diğer ucuna gelip yanıma oturdu:

– Bu gece çok içtiler, dedi, yazık! Prensin eğitilmiş bir kartalı var, pek hoş şey, ama bu kez tadı kalmadı.

Ve ayağa kalkarak, el çırptı:

– Hey, uyuyanlar! Haydi evlerinize!

Hepsi sersem sersem ayağa kalktı ve kapıya doğru saldırdı; ama prensin piyanistin dostunu elinden tutup salonun en karanlık köşesinde oturttuğunu gördüm.

Napolili kadın:

– Hayır, hayır, diye itiraz ediyordu, uykum var! Kişizade yalvarıyordu:

– Biraz daha kalın!

Son aktör çıkınca, Bianchi bana dirseğiyle dokundu:

Rus, galiba bizim aftosla yatmak istiyor! Gider gibi yapalım.

– Ben gerçekten gitmeyi tercih ederdim, hele böyle üç kişi kalınca; Prens benim varlığımın farkında olacak. Damdan düşer gibi kim olduğumu soruverirse ne yaparım?..

– Ben cevabını veririm.

– Öyle ama, ne de olsa, benim burada ne işim var? Kibarlarla görüşmeye alışkın değilim, böyle bir evde kendimi çok acemi hissediyorum.

Ayağa kalktım. Bianchi engel oldu. Diğer çifti göstererek.

– Bak, dedi, şimdi bir kâğıt oyununa başladılar. Hayır, Rus'un bu akşam oynaşmaya niyeti yok. Sen susamadın mı? Şampanya isteyeceğim.

Ağzını açmaya vakit bulamadı: Sandviçler ve içkilerle dolu bir masayı getiren iki uşak içeri girdi, sofrayı prensin yanına kurdular, o da güzel İtalyan kadınına ikram etmeye başladı.

Piyanist:

– Gel, neler getirmişler, bakalım, dedi.

– Ben buradan bir yere kımıldamam!

Yarım saat daha sabrettim, sonra yerimde duramaz oldum. Uykum yoktu, ama canım sıkılıyordu, daha doğrusu ötekilerin sıkıntısı bana da geçiyordu. Kâğıt oyunu bir sigara içimi kadar sürmüştü. Prens kâğıtları atarak arkaüstü yastıklara uzandı. Hiç yorgun görünmüyordu. Bakışı biraz baygın ve zihni daima dalgın olmakla birlikte, yine de uyanık ve arkadaşlara susamış görünüyordu.

Canının sıkıldığını düşünüyordum, sessizliği başkalarının gevezelik, gürültü, patırtı etmelerine engel olmuyordu, bu zavallı sürgün prens, pek dikkate değer bir tipti. Acınacak arkadaşlarının gitmesine izin vermeye bir türlü karar veremediğini ve olasılıkla en parlak sosyetenin içinde yaşamış olan bu adamın bu kadar aza kanaat ettiğini gördükçe ona sevgi duymaya başlamıştım. Sonra gördüğüm yüzlerin en açığı ve samimisi olan yüzü hoşuma gidiyordu. Sanki dünyadan saklayacak hiçbir şeyi yoktu: beyaz, pürüzsüz, bir nilüfer çiçeği gibi ışıklıydı. Kendisini seyrettiğim altı saat boyunca hep aynı kalmıştı, hep aynı kibarlık ve hoşgörü. Ah! Nasıl olur da bu adam, sokakta arabacıları döver!

Ben can sıkıntısının uyuşukluğu içinde bütün bunları düşünürken, ansızın içeriye bir Kazak girdi, efendisinin önünde müthiş bir esas vaziyette şahlandı ve prensin gözlerini faltaşı gibi açtıran bir şeyler anlattı:

Prens, saatine bakarak dedi ki:

– Ağlayarak beni görmeye gelen bir kadın, tam sekiz saattir konsolosluk salonunda bekliyormuş. Onu orada unutmuşlar. Kadın uyuyakalmış.

Kadını içeri getirdiler. Otuz yaşlarında çok güzel bir Rum kadınıydı. Rumcadan başka dil bilmiyordu. Temiz, ama oldukça mütevazı giysileriyle saçları hâlâ dağınıktı. Bunları düzene koymak için, elleri bir yel değirmeninin kanatları gibi dönerek başından etekliğin ucuna kadar her yana yetişiyordu. Sabahın saat üçünde konsolosluk salonundan zil sesi geldiği ve bu olmayacak saatte efendilerine evde yabancı bir kadının varlığını haber vermek zorunda kaldıkları için kızarak uşakların kadını biraz itip kaktıkları görülüyordu.

Kimseye bir zarar gelmedi, çünkü konsolos, yalnız hayret etmişti, ama şimdi kadının ne dediğini öğrenmek istiyordu, böylece bana da umulmadık bir çevirmenlik görevi düştü. Yani genç kadının sözlerini ben Bianchi'ye çeviriyordum, piyanist de ev sahibine Fransızca olarak anlatıyordu.

Her şeyden önce nazik, sonra da Don Juan olan prens, yabancı kadını önce sofraya oturttu. Kadın hem sert, hem de kırıtkan bir tavırla duraksadığı için,

prens kalkıp başında bulunan ve korkunç iğnelerin güzel abanoz saçlarına tutturduğu kocaman şapkayı zarif bir hareketle çıkardı.

– Ziyaretçiye lütfen söyleyin, dedi, ben burada konsolos değil, misafirperver bir ev sahibiyim.

Bu olay hepimizi eğlendirmişti. Genç kadın bana macerasını anlatırken dikkate değer bir iştah belirtisi gösterince, hep birden yemeye ve içmeye koyulduk. Prens anlatılan macerayı duygulu gözlerle izliyordu, ama kadının yalan söylemediği belirgindi.

Halep'ten geliyormuş. Osmanlı tebaasından olan kocası, birkaç ay önce onu bırakıp gitmiş ve bir daha haberini alamamış, Yunanistan'a gittiğini sanıyormuş, çünkü bütün parasını kumara veren adamın bu huyu yüzünden aralarında gerginlik varmış.

Birikmiş biraz parası olan kadının Şam'da küçük bir dükkân açmak için başvurmadığı yer kalmamış, ama insafsızca atlatılmış. Şimdi kadın "önünde diz çökerek ekselanstan" kendisini koruması için yalvarıyordu.

Ekselans sordu:

– Hepsi bu kadar mı?

– Bu kadar.

– Peki. Yarın akşam ruhsatnameyi alacaksınız.

Kadın bir sevinç çığlığı kopardı ve konsolosun elini öpmek istedi. Diğeri, kadını yanına oturttu ve Kazağa bir işaret etti. Kazak dışarı çıktı.

Bianci:

– Tamam, dedi, kartalı göreceksin!

Gerçekten, kartal boyunda muhteşem bir puhu kuşu, odayı aydınlatan tek lambanın bulunduğu masanın üstüne kondu. Sakin duruyordu. Işığa karşı, kehribar sarısı kocaman gözleri garip bir sabitlikle boşluğa bakıyordu. Mavimtrak bir iç kapak ara sıra cama benzeyen gözlerinin üzerinden

geçiyordu, tam bu gözleri daha yakından incelemeye gideceğim sırada, prens keskin bir ıslık çaldı. Kuş, kanatlarını bir kez çırptı ve lambayı söndürdü. Hemen ardından zifiri karanlıkta bir öpüşme sesi işitildi.

Bianchi:

– Artık burada bulunmamıza gerek kalmadı, dedi. Haydi gidelim.

II “HAMLET”İN YAZARI KİMDİR?

Allahım, dostluktan yoksun olana hayat ne çekilmez şey! Bir dostluk, isterse en sıradanı olsun! Talih bizi birçok dost sevgisine eriştirince nankörlük ederiz, gururumuzun gereklerini keşfedemeyen sevgi dolu yüreği yaralamak için elimizden geleni yaparız. Ama talih bir an için bizden yüz çevirip bizi özseverliğimize terk etmeye görsün, hemen, tüm sevdiklerini alıp götüren bir felaketin ertesinde harabeler arasında başıboş dolaşan öksüzler gibi sefil ve perişan kalırız. Eksiksiz hepimiz böyleyiz. Bizi yaşatan kendimiz için beslediğiniz değil, başkalarına, hatta nefret ettiğimiz insanlara karşı duyduğumuz sevgidir.

Bianchi ile kumpanyasının hareketinin ertesi günü insan yüreğinin bu zavallılığını düşünüyordum. Şam’daki ilk dört günümü onların arasında, yalnızlığımı, vatanımdan bu kadar uzaktaki bu Asya toprağında halimin ne olacağını düşünmeden geçirmiştim. İyi yürekli piyanist, benim için bir anlık sevimli bir arkadaş olmuştu. O, Musa’nın ruhunu ve özellikle de Mihail’in dostluk dehasını unutturamayacak kadar basit ve ahlaksızdı. Ne zarar. Onun gidişi etrafımı boşlukla çevirdi; benimki gibi insanlığın geniş ufuklarına alışmış olan bir insanın bile kendi kendine yetmekten ne kadar aciz olduğunu anladım. Evet, Bianchi’nin, o küçük maceracının bile hasretini duydum.

Kahveleri ve sokakları dolaşarak yüzleri süzüyor, bir işten çok bir adam, bir başka adam arıyordum.

Şam’da güzel tabelaların çok ender olduğunu fark etmiştim. Yalnız Cook’un, bir de Leon’un tabelaları güzeldi. Bütün diğerleri, korkunç şeylerdi. Bu kentte temiz çalışacak bir tabela ressamı için ekmek olduğuna hükmettim. Ve resimden bir şey anlamadığım halde, bu ressamın ben olabileceğimi düşündüm.

Ama benim gibi atölyesiz, parasız, hatta neredeyse evsiz barksız bir adama hangi müşteri iş verir? Ah, bu serserilik!.. Son nefesime kadar tekrarlayacağım: iyi tarafları var, gel gör ki, toplumsal düzen de, çoğu insanın hoşuna giden tüm üstünlükleriyle karşımızda. Günün birinde benim

doğuştan gelen özgürlük gereksinimimi yenebilecek mi? Beni de koruyucularından biri haline getirebilecek mi? Yoksa, belki de, özgürlük ancak toplumsal bir dayanışma içinde mi düşünülebilir? Sokakta dolaşıp dururken hayatın bu açmazını düşünüyordum. Birden, bir dükkânın üzerinde şunu okudum:

SİMON HERDAN

Tenekeci - Lambarinacı

Bu bizim oralı bir Yahudi olmalı. Tabela berbat bir halde. Bu Yahudi, eğer Romanyalı ise bana tabelasını yeniletir ve derhal biraz para kazanırım.

Dükkânda, tokmakla dövülen madeni levha, cehennemî bir gürültü çıkarıyordu. İki genç işçi çalışıyor; kısa boylu, şişman, göbekli bir adam da, dükkânda bir aşağı, bir yukarı gidiyor, kızgın bir tavırla elini kolunu sallıyordu. Ara sıra kapıya çıkıyor, sokağa bakıyor ve tıknefes halde derin derin soluyordu. O zaman ak saçlı, şişkin yanaklı, sarkık dudaklı, pişmiş bir istakoz gibi kıpkırmızı olduğunu gördüm. Öfkeliydi. Ama derhal göze çarpıyordu ki, iyi yürekli bir adamın öfkesiydi, çünkü eşikte dururken bir yandan içerdekileri azarlıyor, bir yandan da bir kurt köpeği yavrusunun havlayarak ve adamakıllı ısırarak etli elini hırpalamasına ses çıkarmıyordu. Aynı zamanda, bir süreden beri orada karşı duvara sırtımı dayayıp dükkânda olup bitenleri seyredişimi pek merak etmiş olmalı ki arada bir beni süzüyordu. Dikkatini çekmek için hiç istifimi bozmuyordum. Sonunda dayanamadı, birdenbire bana Arapça bir şeyler sordu. Kendisine Rumca cevap verdim:

– Ne dediğinizi anlamıyorum! Siz Romanyalı değil misiniz?
Şakayık renkli yüzü tatlılaştı. Gelip elimi sıktı ve bana kendi dilimizle hitap etti:

– Hayır... Romen değilim... Yahudi’yim, ama Romanyalı Yahudi. Onun için, hoşuna giderse, seni bir nargile içmeye davet ediyorum.

– Neden gitmesin? Ben Yahudi düşmanı değilim. Ben hiçbir millete, hiçbir ırka kin beslemem.

Ağır ağır yürüyorduk. Tenekeci düşünceli bir tavırla dedi ki:

– Hiçbir ırka kin beslemiyorsun ha... İsabet ediyorsun! Böyle bir şeye ender olarak rastlarım, çünkü insanlar akılsızdırlar. Sanki: “Pis Yahudi! Pis Rum! Pis Türk!” diye haykırmak bir işmiş gibi. Ben okuması yazması olmayan yaşlı biriyim, ama okulda yıllarca dirsek çürütmek, çıkar çıkmaz sokak ortasında Yahudilerin, Ermenilerin ya da falanca milletin kökü kazınmadıkça insanlığın rahat yüzü görmeyeceğini ilan etmekten başka bir şeye yaramıyorsa, verilen emeklere yazık! Ah! Bir türlü aklımın ermediği bir şey varsa, o da bu! Hem bir çıkar düşüncesiyle söylüyor değilim, çünkü domuz eti yerim ve hiçbir dille dua ettiğim yoktur. Ben yalnızca bir adamım, işte o kadar! Bir an sustu, sonra sürdürdü:

– Sahi, söyle bakalım. Kimsin sen ve orada, dükkânımın karşısında ne işin vardı?

– Ben bir Romen köylü kadının piçiyim, kitapları, dostluğu, serseriliği severim, biraz önce de işçilerinize çıkışmanızı izleyerek eğleniyordum. Ama herhalde huysuz bir adam değilsinizdir.

Omzuma bir tane indirdi:

– Bravo! Bir ördek kadar bile huysuz değilim, ama şu kaltabanlar, beni çileden çıkarıyorlar! Bizim iş geometri işidir, tamam! Ama ben ölçüyü önce kâğıt ya da mukavva üzerine yaparım, yani modelini çıkarırım, model aşağı yukarı kusursuz hale geldi mi, ona göre tenekeye makas vururum. Böylece hiç yanıldığım olmaz, oysa sanat okulunu bitiren bu bilmişler yok mu, benim deneyimli tarzıma burun bükerler, saatlerce rakamlar karalayıp dururlar, bir o yana, bir bu yana ölçüp biçerler, levhayı keserler ve sonunda, otur bakalım şapa! Ya çok büyük, ya çok küçük kesmişlerdir! Biraz önce de böyle oldu: Bu bilmiş mühendisler, hesaplarında bir kez daha yanıldılar! Günde kırk kez aynı haltı yerler, kendi ceplerinden çıkmıyor ya! Ama bana pek pahalıya mal oluyor; her seferinde bir miktar malzeme işe yaramaz hale geliyor. Bu kez ileri gittiler: On kiloluk çinko levhamı harap ettiler!

– Yaptıkları zararları onlara hiç ödetmez misiniz?

– Hiçbir zaman! Gördüğün gibi biraz paylarım. Baktım ki olmayacak, kıçına bir tekme: Hesabını mesabını topla da çek arabanı oğlum!

Tenekeci, beni daha önce de gitmiş olduğum merkezdeki o kahveye götürdü. Bir patron gibi göbeğini iftiharla sallayarak önden girdi; herkese yüksek perdeden savurduğu merhabaya koltuk kabartıcı bir selam sağanağı cevap verdi:

– Hoş geldin Simon Bey!

Ona “Simon Bey” diyen, tenekeci ile aynı yaşta ve aynı yapıda olan bir Türk subayıydı. Sonra göbeklerini tokuşturarak kahkahalar arasında karşılıklı hatır sordular:

– Seninki ne âlemde albayım?

– Mükemmel, mükemmel! Ya seninki?

– Tam kıvamında bir karpuz gibi!

Simon Herdan, masamızdaki konuşmalardan yararlı ya da eğlenceli olanlarını bana çevirmekten zevk duyuyor, orada bulunan kişileri bana tanıtıyordu.:

– Subay, Suriye süvari komutanıdır. (Göbeği hesabına pek yazık, hayvanına da Allah sabır versin!) Karşımızdaki genç bir eczacıdır. Diğer ikisi de, birisi bir avukat, öteki bir hekimdir. Bu kahvede hemen hepimiz dostuz. Yahudisi var, Hıristiyanı var. Zengini var, fakiri var. Ne çıkar. Aynı fes başlarımızı korur ve bizi besler. Hem biri sıkıntıya düştü mü, daima yardımına koşarak belini doğrultan birçok kimse bulur. Gerçi sokaklar dilenci doludur, ama eli ayağı tutan dilenci, yüzde doksan, canı iş istemeyen adamdır. Görüyorsun ya, bu Asya Türkiye’sinin adı kötüye çıkmıştır ama, burada, “şarkın Belçikası” diye anılmaktan hoşlanan bizim Romanya’dan daha iyi yaşanır. Orada küçük bir komiser yardımcısı, kimseye hesap vermeden, adamı tutuklar, evini basar, dayak atar. Benim zamanımda böyleydi.

Biraz sıkılarak:

– Doğru, dedim. Bugün de pek değişmiş değil.

Dostları, Herdan’a benim hakkımda sorular sordular. Adımı bile bilmediği için o da bana sormak zorunda kaldı, böylece de dostluğumuzun pek tazeliği ortaya çıkarak gülüşmelere yol açtı. Yemek saatine kadar tüm komşu masaların müşterileri bizim masanın etrafına toplandılar, bana sorular yağdırdılar, şakalaşarak gülüştüler.

İçlerinden biri, tenekeciye sordu:

– Demek ressammış öyle mi?

– Evet, çok iyi bir ressam!

– Madem ki onu daha yeni tanıdın, nereden biliyorsun?

– Yahu, benim himayemde değil mi? Öyleyse ancak benim gibi iyi bir zanaatçı olabilir! Aslında hemen yarın ona benim tabelayı yaptıracağım. Birkaç gün sonra dükkânın önünden geçersen görürsün.

– Tamam! Hoşuma giderse, ona büyük bir iş veririm.

– Nasıl büyük iş? Sen bir banka müdür yardımcısısın.

– İyi ya işte: Bir düzine kadar tabela yaptırmak için bir ressam arıyoruz: Üzerine Fransızca ve Türkçe şöyle yazılacak. “Bank-ı Osmanî-i Şahane Deposu”. Hububat depoları için.

Çok canım sıkılmıştı. Herdan iyi ressam olduğumu ilan ediyordu. Oysa ben ona yapı boyacılığından iyi anladığımı, ama tabela boyacılığını çok iyi bilmediğimi söylemiştim.

İşte Şam’da onurlu yaşantım böyle başladı: Bir blöfle. Ve bu gerçek bir onurlanma başlangıcı oldu: Kendime bir yuva kurup tenekeci gibi rahata ermiş bir adam olabilirdim. Kaderim olan yüreğim, beni başka yola sürükledi.

Simon Herdan, o gün beni evine götürüp yemeğe alıkoydu. Bu zengin bir esnaf eviydi; İspanyol Yahudisi ve hemen kocası kadar şişman olan karısı pek donuk bir kadındı, sonra şakaları, neşesiyle insanlara haz veren “Simon Bey”in tam tersi bir mizacı vardı. Yemek süresince ağzını açmadı.

Buna karşın, Herdan bana yaşamını baştan sona anlattı. Ben de aynı derecede içtenlikle yaşamımı anlattım. Ama söylediklerim onunki kadar nükteli ve ilgi çekici olmuyordu, çünkü tenekeci Simon, dört kıtanın her yanına dağılmış damların üstüne çıkmış ve son derece çeşitli şeyler görmüştü.

Bir eliyle işçilerine gözdağı verirken, öbür eli köpeğiyle oynayan bu adamın iyiliğine iyice inandım. Bir çeyrek yüzyıl kadar, gerçek ve namuslu bir serseri, yeryüzüne, yalnız yeryüzüne âşık bir başıboş hayatı sürmüştü. Bundan başka bir tutkusu yoktu, olsa olsa bir de iyi şarapla ıslatılmış iyi bir yemek.

Nargilelerimizi getirdikleri sırada:

– Ha, sahi, Adriyen, dedi, sana bir sürü maval okuyorum da sormayı unutuyorum: Tabelalar için çalışmana yetecek büyüklükte bir odan var mı?

– Büyük odam yok, hem yapacağım işin güzel olacağını da size garanti edemem. Ben resim çizmesini bilmem.

– Adam sen de, olmayacak şeyi gözünde büyütüyorsun! Mukavvadan geometriyle benim servet yaptığım bir memlekette sen elbette o gördüğün, kalıpla yazılmış tabelalardan daha iyisini yapacaksın. Yalnız sana bir atölye gerek. Bu sokakta bir tane var, hemen onu sana kiralarız.

– Ama benim elimde... bir şey yok, diye kekeledim.

– Ne gerekirse hepsini bulacağız, elbet. Yerleşmene yardım edeceğim. İleride, istersen sana bir karı da bulabilirim. Burada iyi drahomalı, güzel Rum kızları var, dürüst bir gence can atarlar. Bütün bunları yapmaya niçin hazır olduğumu merak ediyorsan söyleyeyim: Çünkü hemşerimsin. İhtiyarlıyorum. Canım sıkılıyor. Ne çocuğum var, ne de istediğim gibi arkadaşlarım. Çok yer gezdimse de, tüm yüreğimle ve de midemle Romanyalı kaldım. Kallabaş sucuklarımızı, muraturi’lerimizi, benzersiz lahana turşumuzu, biber dolmalarımızı yapmasını bilirim, bunları ölüleri diriltecek bir iştah ile yemesini de bilirim, ama iyi arkadaşları her şeyden çok severim, sofrada, kahvede, hatta bazen artık benim için tehlikesiz olan güzel kadınların meclisinde.

Bunları söylerken gözleri yaşarıyor, yüzü ateşleniyor, sesi boğuklaşıyordu. Onun yanında, madam Herdan, bütün cüssesiyle yayılmış, elleri göbeğinde kavuşmuş, iki saate yakın zamandır gözleri boşluğa dikilmiş, bir şey anlamadan dinliyordu, çünkü biz onun bilmediği bir dilde konuşuyorduk, ama yanı başında bir ateş parçası olan kocasının ruhunda olup bitenleri de görmüyor, hissetmiyordu. O zaman yağdan yağa ne kadar fark olduğunu anladım. Adamı ısıtan yağ. Adamı donduran yağ. Her yerde tanrısal cevherle çamur, yan yana.

Aynı zamanda yatak odam da olan atölyem, bizzat Herdan tarafından birkaç saat içinde dayanıp döşendi, yalınayak, üstü başı pis birkaç baldırıçıplak da bu işte kendisine yardım ediyordu. Simon onlara bir general gibi kumanda ediyordu. Karyola, şövale, masa, leğen, iskemleler, tenekecinin evinden çıkıp aynı sokaktaki bir binanın ilk katında bulunan odama hamal sırtında taşındı.

Her şey hazır olduğu zaman, Simon ellerini oğuşturdu. Ağzını kulaktan kulağa yayan bir kahkaha salıvererek:

– İşte patron oldun, dedi. Daha neye ihtiyacın var? Boyaya mı? Pekâlâ, boyacı dükkânına birlikte gideriz, orada sana bir hesap açtırırım. Alacağın şeyler için eline para vermek istemiyorum. Hatta kazandığın zaman da saklamak üzere paranı bana versen iyi edersin. Kimbilir belki kötü huyların vardır: Kumar, içki, kadın... ha?

– Yok, ara sıra hafakan basar, o kadar!

– Tamam: Hafakan. Bütün kötü huyların kışkırtıcısı! Hayır, çocuğum. Üstünde hiçbir zaman bir mecit’ten fazla para bulundurma.

Sanki ceplerim şimdiden altınla doluymuş gibi konuşuyordu. Fakat o neler olacağını benden iyi biliyordu. Gerçek, onun tahminlerini bile geçti.

Gerçekten yeni tabelası, benim ilk “şaheser”im, dükkânının üstüne konulup da taze boyalarıyla güneşte pırıl pırıl yanınca, ahali dükkânın önüne yığılarak günlerce ahmak bir hayranlık içinde onu seyretti ve bu beni bütün Şam’a tanıttı. Gerçi yapıtım bir tabeladan ibaret değildi. Onu yaparken bir düzine kadar kuş kafesini gönlümü eğlendirmek için boyayıvermiştim.

Bunun için de Şam’da ilk kez olarak ripolin boyasını kullanmıştım. Hem de lal kırmızıdan tutun da, yaldızına kadar en çiğ renkleriyle. Bu kafeslerin hepsi dükkânın önünde sergilendiklerinin ertesi günü satıldı. Herdan bile şaşakalmıştı.

– Görüyor musun? diyordu. Bir badanacı olduğunu söylüyorsun, oysa sen bir sanatçısın. Şimdi burada güzel bir evlilik yapacağından eminim.

Bu iş bana Salomon Klein’ı anımsatıyordu. Hey Allahım! Bu ülkede, sanatla evlenme hep kolkola gidiyor; hem merhaba der gibi kolay şeyler.

Herdan haklı çıktı, olaylar Lübnan’dakinden bambaşka bir biçim aldı.

Bank-ı Osmanî-i Şahane’nin hububat depoları için ısmarlanan küçük tabelaları yaptım, bu temiz bir iş oldu, sonra büyük bir sipariş aldım. Bir tahta ve bakır oyma imalathanesi boyutu beni ürküten bir tabela istedi: Sekiz metre uzunluk ve iki metre genişlik üzerinde Arapça ve Fransızca şu sözler yazılacaktı: Doğu Ürünü Ulusal Şirketi. Tabelanın uçlarına, bir tarafına oymalı bir mobilya, diğer tarafına pirinç bir şamdan resmi yapılacaktı.

İşe aşkla giriştim. Bir ay sonunda atölyemden çıkan gerçi bir sanat yapıtı olmadı ama uyduruk bir iş de değildi. Usta bir hattatın çizdiği Arap yazısını kusursuz bir biçimde boyamaya gayret etmiştim. Fransızca yazıya gelince “kabartma yöntemi” denilen duvar süslemesini anımsayarak, buna meşe ağacı rengi ve kabartma görünümü verdim. Öyle ki, tabela, fabrikanın birinci katına asılınca herkes harfleri tahtadan sandı.

Tabela bir ziyaret yeri oldu, sokaktan geçenler durup uzun uzun pencerelerime bakıyorlardı, sanki burada maymun oynuyormuş gibi. Ve şirketin iki genç müdürü bana bir ziyafet çektikten sonra, beni bir gün sabahtan akşama kadar Baptuma’nın güzel yollarında dolaştırdılar. Değerinin iki katını, yirmi Türk altını vererek beni nimete boğdular. Birçok ticaret ve serbest meslek erbabının evlerine davet edildim ve gerçekten buralarda özellikle Rumlardan evlilik önerileri aldım.

Şimdi iyi giyimli bir beydim, beni uzaktan selamlıyorlardı, siparişler yağıyordu; Simon Herdan çok memnundu. Günün birinde, birlikte kahvede oturduğumuz bir sırada, başıma tuhaf bir şey geldi ve zihnimde hiç beklenmedik geniş bir yer kapladı.

Tanıdık kişilerden birkaçı oradaydı: eczacı, bir demiryolları mühendisi ve Osmanlı Bankası müdür yardımcısı. Şam halkını bir hafta eğlendirdikten sonra Halep'e gitmiş olan bir Rum varyete kumpanyasından söz ediliyordu. Eczacı Rumca bildiği için benimle daha sık konuşuyordu. Tiyatro hakkında oldukça bilgisi var gibi görünüyordu; aktörün ölümüyle birlikte yok olmak ve büyük sanatından ardında hiçbir iz bırakmamak talihsizliğine üzülüyordu.

Kendisine yerinde bir yanıt vermek isteyerek:

– Evet, dedim, aktörler dönemlerinin bir özeti, bir özüdürler. Bu bilgece düşünceyi şey... şey...

Kekelemeye başladım:

– Sch... Sch... Schop... Schil...

Belleğim bana isyan etmişti. Bu bilinen cümlenin yazarına ait olan, bin kez yinelemiş olduğum, dünyaca bilinen adı, ağzımın içinde boş yere dönüp duran dilim bir türlü telaffuz edemiyordu. Kendilerinden yardım dilenerek birer birer arkadaşlarımın yüzlerine bakıyordum:

– Hay Allah müstahakını versin! dedim. Bu cümle Hamlet'tedir, hani facianın kahramanı, aktörlerin gelişi sırasında onlardan söz eder. Anımsamıyor musunuz? Bunu yazan Sch... Ch...

Bilgiçliğimin böyle belirgin bir biçimde foyasını meydana çıkarmasına canı sıkılan Herdan, sinirden kıpkırmızı kesildi:

– Söyle be, kim demiş bunu?

– Ben de onun adını bana anımsatmanızı rica ediyorum ya? Belleğim bana ihanet ediyor, ama sizler Hamlet'in yazarının kim olduğunu bilmiyor

musunuz?

Simon omuz silkti ve nargilesinden bir tokurtu çıkardı. Hamlet onun nesine gerekti. Ne de olsa biraz daha fazla canları sıkılmış olan diğerleri gözlerini açıyorlardı: Eczacı, mühendis, banka müdürü, bana bakıyor ve birbiri ardından soruyorlardı:

– Hamletâm?!

– Hay Allah layığınızı versin, evet, evet, Hamletâm! Şam'da aydınlar bile Hamlet'in yazarının kim olduğunu bilmeyecek olduktan sonra şeytan götürsün böyle ölmezliği! Kral Lear'in, Macbeth'in, Ot-hello'nin ve daha birçok trajedilerin yazarı, üç yüz yıl önce yaşamış olan bilge İngiliz!

– Ha? Üç yüz yıl önce. Üç yüz yıl önce ölmüş bir adam anımsan-mazsa bunda şaşacak ne var?

Çubuğumu fırlattım ve kollarımı havaya kaldırdım:

– Deli misiniz, dostum, ben ölmüş adamlardan değil, Hamlet'in yazarından söz ediyorum. Bu bende geçici bir unutkanlık, ama görüyorum ki sizinkisi kaşarlanmış cahillik! Hatta Hamlet'i bile işitmemiş-
siniz!

Ve, ifrit kesilerek, ellerini bile sıkmadan kalktığım gibi dışarı fırladım.

Sokakta Herdan ardımdan yetişti:

– Yaptığın doğru değil. Onlara açıkça ahmaksınız, dedin!

Evet, bunu demiştim. Ve namaz saatinde, minarelerin tepesinden tekrarlamaya hazırdım.

Odama kapanıp hep Hamlet'in yazarını düşündüm. Adını anımsayarak ertesi günü gidip bütün o gülünç aydınların yüzlerine çarpmak istiyordum. Ama düşündükçe daha çok sersemleşiyordum.

Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, tebeşirle alfabenin tüm harflerini yazıyor, anamın adı kadar iyi bildiğim o ismin gözlerimin önünde

fışkıracağını umarak bunlardan türlü bileşimler oluşturuyordum. Ama boşuna! Ağzımdan yalnız şu sözcük kırıntıları çıkıyordu:

– Sch... Schop... Schil...

İsmin S harfiyle başladığını biliyordum, ama ilk heceyi oluşturmak istediğim zaman, derhal Schopenhauer ya da Schiller doğrultusunda yoldan çıkıyor, utancımdan kıpkırmızı kesiliyordum. Odada dolaşıyor, yüksek sesle söyleniyordum:

– İşe bak: Sen daha çocukluğunda dünya edebiyatlarının büyüklüğünü sez, daha sonraları ruhunu bunlarla beslemek için aile ocağını ve rahatlığını terk et; Schopenhauer'in, Schiller'in kim olduklarını, sınavdan önce ezberlenmiş belirsiz bir ders gibi değil de, aşkla belle, sonra da Hamlet'in yazarını iki Almanla karıştır, bundan daha büyük zihin sefaleti mi olur?

Kafamı bu kadar kurcalamaktan yorgun düşerek, geceyarısı, soyunmadan kendimi yatağa attım ve bir sarhoş gibi uyudum. Gece her uyanışımda kekeliyordum:

– Schop... Schil...

Ertesi gün, Herdan, buzlu şerbet, kahve ve nargileden oluşan sabah kahvaltısına gitmemiz için her zamanki gibi erkenden damladı. Keyfim hiç yerinde değildi, kavgaya hazırdım. Babayani bir tavırla güldü:

– Adam sen de! Bırak artık şu... neydi adı? Hamlet mi?

– Nasıl bırakırım, Bay Herdan! Kafamı taştan taşa çarpmak istiyorum! Böyle bir olay karşısında kalabilirmişim? Öyleyse kendimi bi-leliden beri ne diye yaşıyorum?

– Hamlet'ler için mi yaşıyorsun?!

– Hiç kuşkusuz. Hamlet'ler için!

Simon kollarını açıp olduğu yerde dönerek ıslık çalmaya başladı:

– Yoksa böyle bir saçmalık için işini de ihmal edebilir misin?

– Edebilirim!

– Ama ben sana dayak atarım!

– Kafamı yerine getirmeme yardım etseniz daha iyi edersiniz. Belki Hamlet yazarının adını bilen biraz okumuş bir adam keşfetmek mümkün olur.

– Amma da yaptın ha! Bir eşeğin sırtına binip kapı kapı bütün Şam'ı dolaşarak Türklerden Hamlet'in adını mı sorayım istiyorsun?

– Yok be yahu, Hamlet'in adını değil, Hamlet yazarının adını!

– Hem dur bakalım: Yazara Türkçe nasıl derler bilmem, çünkü Romence bile bunun ne demek olduğundan haberim yok. Çek arabanı!

– Öyleyse, onlara Hamlet'i yazan kimdi? diye sorarsınız.

Taptaze sulanmış ve süpürülmüş olan Merkez kahvesine vardığımız zaman, tıka basa müşteri doluydu. Gözleri hâlâ mahmur, sessiz, somurtkan müşteriler, kahvelerini höpürdetiyor, nargilelerini iştahla çekiyor, birkaç gazeteye göz gezdiriyor, çoğu dalgın gözlerle bakınıyorlardı. Rahatına düşkün olan Doğulu erken yatar, sabah erken kalkar, ama gündüzleri genellikle duyarlılığını her doğrultuda cömertçe harcar, bu nedenle sabahları yataktan uykulu kalkar ve zihnini harekete geçirmek için gayret sarfetmesi gerekir. Türk'ün, Arap'ın, Rum'un daha şafakta bütün o uyarıcıların, o nargilelerin, sade kahvelerin gereksinimini duyması, bu nedenledir. Kızıl Sultan'ın idam hükümlerini sabahları bakmadan imzaladığını, akşamları ise itirazlarda bulunduğunu söylerler.

Kahveye girince, herkese bir sabahlar hayrolsun savurduk, bize buyursun'lar ve merhaba'larla karşılık verildi; sonra birkaç tanıdığın yanında bulunduk, bize zorla gülümsediler ama bu gülümsemede önceki gecenin acılığı gizliydi.

Bütün bu feslere bakıyor ve Hamlet yazarının adı bunlardan acaba hangisinin altında uyukluyor, diye düşünüyordum. Simon anladı ve

kolumdan çekti:

– Onlara sabah sabah Hamlet'ten söz etme. Türkler yataktan ters taraftan kalkarlar. Bırak ilk nargilelerini bitirsinler.

Beni avutmak arzusuyla Herdan bir tavla istedi, ama eğlenecek halim yoktu. Bu maddi dünyada ünlülerin ne kadar boşuna övündüklerini düşünüyordum.

– Ah, Bay Herdan, dedim, bilseniz ne kadar üzücü bir gözlem bu! Şam'da Hamlet gibi yapıtlardan bile habersiz aydınlar bulunması ne garip şey!

Simon kızarak çubuğunu attı:

– E-e-e, Hamlet'inle yeter kafa şişirdiğin be! Gülbahar oynayacak mısın, oynamayacak mısın, onu söyle? Yok büyülü isen git kendini okut. A, bu kadarı da fazla canım! Sen bir boyacı parçasısın; bense tenekeci. Nemize gerek bizim Hamlet Mamlet?

Durakaldım. Herdan'ın hakkı vardı. Ey Hamlet, senin sonsuzlukla haşır neşir olduğundan koca koca mühendisler, eczacılar, banka müdürleri habersiz bulunurken, ne diye burnunu sokarsın bizim sefaletimize?

İkinci çubuklarımızı yaktığımız sırada, Suriye süvari komutanı sökün etti. Koca göbeği, savaşçı tavrı, Vilhelmvari bıyıklarıyla doğru bizim masamıza geldi ve Fransızca selam verdi.

– Bonjur, Simon Bey!

Temennalar ettiler, göbek tokuşturdular; sonra oturmasına bile meydan vermeden, Herdan damdan düşercesine sordu:

– Bana bak! Şu gâvur yok mu, Hamlet yüzünden aklını oynattı: Acaba sen...

– Kimin yüzünden, dedin?

– Hamlet!

– O da kim?

– Ben de sana onu soracaktım ya...

– Ne iş görür bu Ham...

Simon, gülmekten avurtları şişmiş bir halde bana baktı:

– Söyle albayına ki, Hamlet meslek olarak "fikir sultanı"ydı ve bu mesleği engel olmasaydı "geniş bir çamur tabakasına" hükümran olması çok kolaydı.

Herdan sağlam bir adam kahkahası savurdu. Komutan da, nedenini anlamadan, gülmeye başladı. Ve göbekleri iki kocaman kabak gibi hoplarken, Hamlet'e ve bazı dillerin insan ahmaklığına miras bırakmış oldukları bütün o trajedilere karşın, ben de güldüm.

Az sonra, iki candan dostun ateşli bir gülbahar partisine giriştikleri sırada kimseye görünmeden kendimi dışarı attım.

İyi yürekli Herdan'ın itirazlarına karşın iki gün kapıdan dışarı çıkmadım. Ne zaman üstümde saltanatını kursa, hayatımda yaptığı tahribat yüzünden çok iyi tanıdığım bir duygunun içimde uyanmaya başladığını hissediyordum. Bu önceden sevmiş olduğum şeylere ve insanlara karşı ani bir iğrenmeydi. Kent, sokak, ev, iş ve insanlar, bir an geliyor ki, etrafımda bana düşman, anlamsız, çirkin görünüyor. O zaman, ne olursa olsun, başka yere gitmek ihtiyacını duyuyorum. Hayatımda oluşan bütün değişikliler bunun yüzünden... Bu duygunun iyi tarafları var, kötü tarafları var: Onu olduğu gibi kabul ediyorum, çünkü bu duygu demek, ben demek...

Bu yüzden, içimde bir korku ile, rahat durdum ve bu yolculukta yanımdan ayrılmamak inceliğinde bulunan iki zavallı kitapçığın birkaç sayfasını tekrar okudum. Arada bir odayı arşınlayarak zihnimde araştırıyordum:

– Schop... Schil...

Hay Allah cezasını versin!

Bazen Rus konsolosuna giderek beni karabasanımdan kurtarmasını istemeyi düşündüm, ama cesaret edemedim. Beni deli sanıp kapı dışarı edebilirdi. Hem bakalım, beni hâlâ anımsıyor muydu?

Zihnimin yerine gelmesi için bir başka çare, Mihail'e yazmaktı.

Ne acı, yanıtını almak için on beş gün beklemem gerekirdi, oysa kafamı saran bu ateşten çemberle yaşamak bana olanaksız gibi geliyordu.

Üstelik bu olay tam bitirilmesi güç bir işe çalışırken başıma gelmişti. Ressam olmadığımdan benim için güç bir işti bu. Bir moda mağazası için tabela hazırlıyordum. Bunu bitirip de toplu bir parayı cebime atmak için, yalnız üstünde şahane bir beyaz devekuşu tüyü ile büyük bir kadın şapkası kalmıştı.

Bu tüyün "şahane", "şa-ha-ne" olması gerektiğini bana söylemişlerdi! Oysa, şahaneliği şöyle dursun, orta halli bir resim bile yapamıyordum. Hamlet yazarının adını aradıkça, tüyüm büsbütün tüylükten çıkıyordu. Bu koca bir esmer lekeydi. Onu bir suçmuş gibi hemen sildim.

Üçüncü gün, Herdan bana acayip baktı:

– Biraz evhamlısın gibi geliyor bana.

– Olabilir.

– Bu tüyü neden bitirmiyorsun?

– Beceremiyorum.

– Öyleyse sana nefis bir tüy vereyim! Güzel saten üzerine basılmış. Oyup çıkarır ve yerine koyarsın. Etrafına ve tüyün üzerine bir iki fırça vurursun, sonra hepsine birden güzel bir cila çekersin. Olur biter! Şimdi kalk da kahveye gidelim. Sensiz canım sıkılıyor.

Kahvede ben yokken herhalde halime epey gülmüş olacaklardı, çünkü en alaycı gülümsemelerle karşılaştım. Beni biraz oynatmış olarak gördüklerini anladım ve artık hiç kimseye bu mesele hakkında soru sormamaya karar

verdim, ama çok iyi niyetli biri olan Simon bir kez daha şansımı denemek istedi.

Uzun boylu sıska bir adam, fesi ensesinde, gelip kahvenin bir köşesinde oturmuştu.

Herdan:

– Gel, dedi, benim doktorum o. Gençliğinde çok yer dolaşmış, birkaç dil de bilir. Aradığın adamı o da bilmezse, git de kendini as.

Ve ağır tavırlı adama seslenerek Rumca sordu:

– Af buyurun, efendi, size bir soru sormak isterim. Bu adamın şimdi mahrum olduğu rahatına kavuşup kavuşmaması vereceğiniz yanıta bağlı.

– Emrinizdeyim.

– Çok yolculuk etmiş olduğunuzu hep biliyoruz. Hiç Hamlet'ten söz edildiğini duydunuz mu?

Doktor gözlerini faltaşı gibi açtı:

– Hamleta?! Tanımam! Ne yaparsın, insan, ne kadar seyahat etse de herkesi tanıyamaz ya. Öyle değil mi?

Simon yeniden kahkahayı basmak üzereydi, ama ben Şam aydın-larındaki cehaletin aldığı boyuttan ürkerek konuya girdim:

– Herkesi tanımak işi değil bu efendim. Ünlü bir trajedi, bir tiyatro piyesidir bu!

– Ya! Bir tiyatro piyesi ha?! Ama ben piyes yazmam! Ben yalnız kendi mesleğimle uğraşırım.

Birdenbire arkamı döndüm, postane meydanına açılan kapıdan kendimi dışarı attım. Herdan gülmekten kırılarak peşimden koşuyordu:

– Dur! Dur! diye haykırıyordu. Valiye gidelim.

– Bırak Allahaşkına! Bahse girerim ki Şam'da kendi mesleğinden başka bir şey bilen tek adam yoktur. Bu bir cehalet kenti!

Herdan elini alnına götürdü:

– Buldum! Posta müdürüne gitsek? Benim iyi dostumdur. Hep kitap karıştırdığını görürüm. Kimbilir? Belki o diğerlerinden daha becerikli çıkar.

– Peki! Bu "müdür"e de gidelim. Ama o, Hamlet'i yanına sürükleyeceğim son adam olacaktır.

Şam'ın postanesi pis, her yanı süprüntü dolu, çok zaman bomboş duran bir virane. Oraya hiç ayak atmamıştım. Suriye'deki Avrupalılar, yabancı memleketlerle olan ilişkileri için yalnız Avrupa postalarını kullanırlar: Fransız, İngiliz, Alman, Avusturya, Rus. Yalnız yurtiçi mektuplar için Türk postanesine başvurmak zorunluluğu vardır.

Buraya ilk kez girerken "mektup kutusu"nun ağzına kadar kâğıtla doldurulmuş olduğunu fark ettim.

Hayret ederek:

– Bu da ne demek? diye sordum.

Herdan yanıtladı:

– Şu demek ki, bu "kutu"ya atılan mektuplar hiçbir zaman sahiplerinin eline varamıyordu. Abdülhamid'in bütün memurları gibi dört ayda bir maaş alan memurlar, pulları çıkarıyor, mektupları da yırtıp atıyorlar. Onun için halk bu adeti bilmeyen bir kimsenin başına aynı şey gelmesin diye o kutuyu kâğıtla doldurur oldu. Bu Hamid postanesi aracılığıyla yazışmak istersen, mektubu gişeye vermeli ve memurdan pulu gözünün önünde damgalamasını istemelisin.

– Demek böyle bir postane müdürünün Hamlet'i tanıdığına ihtimal veriyorsunuz?

Ne olur ne olmaz deyip müdürü aradık ve kendisini binanın avlusunda bulduk. Bodur, pis, işçi kılıklı bir adamdı. Üstü mürekkep lekeleriyle kaplı

kurt yeniği bir masanın ayağını onarmaya çabalıyordu.
Arkadaşını görünce sevinçle haykırdı ve ona doğru koşarak çekici eline sıkıştırdı:

– Simon!.. Sevgili dostum!.. Gökten mi düştün? Lütfen bak bakalım, şunun ayağını yerine koyabilir misin? Ben parmaklarımı dövmekten başka bir şey yapamıyorum!

Herdan çivileri çakmaya başlayarak:

– Peki, dedi, "yazıhane"ni tamire çalışacağım. Ama bana bak, Hamlet diye bir isim biliyor musun?

Elinde çekiçle yere çömelen Simon yanıtı bekliyor ve şimdiden içinden gülerek fıkır fıkır kaynıyordu. Öteki, bir şey işitmemiş gibi duruyordu.

Tenekeci, yüzünü müdüre çevirerek tekrarlıyordu:

– Hamlet, dostum, Hamlet! Belki bu isme bir yerde rastlamışsın-dır: Hamlet, Hamlet!

Müdür:

– Hayır, tanımıyorum, dedi, ama sana içinde her istediğini bulabileceğin kocaman bir kitap getireceğim. Ben gelinceye kadar masayı onarıver.

Ve dayak yemiş bir kedi gibi küs küs gitti. Yerimde hoplamaya başladım:

– Hey Herdan, bu kez üstüne bastık! Bana Larousse'u getirecek. Gerçekten bunun içinde ne ararsan bulursun. Kurtuldum!

– Gördün mü benim "uçkuru düşük müdürü!" Seni o kurtarıyor. Bunu beklemiyordun değil mi?

Simon bir kahkahayı zor zaptederek:

– Allah vere de sana Kuran'ı getirmese! dedi.

Hayır, getirdiği Kuran değildi, ama Larousse da değildi. Bu Suriye ve Filistin Umumi Salnamesi idi.

Herdan çekici fırlattı ve çayırdaki atlar gibi bacaklarını havaya kaldırarak yerde yuvarlanmaya başladı.

Yeniden odama kapandım ve yine okumaya koyuldum. Beni kurtaracak ve işime devamımı mümkün kılacak bir ilhamın gökten ineceğini umuyordum. İşimin önemi günden güne artıyordu. Romanya'dan gerçek bir tabela ressamı getirterek kendime ortak etmeyi düşünüyordum. Şam'ın tüm dükkânlarını Avrupai tabelalarla kaplayabilirdik. Çünkü var olanların hepsi parmakla yazılmışa benziyordu. Yani kendime serbest bir hayat sağlamak ve hatta zengin olmak olanağı önümde belirmişti. Servet yapmak benim için bir amaç olmadığından, iş hacmi bin sterlini bulduğu zaman atölyemi satmak ve bu para ile Akdeniz'in en güzel kıyılarında Mihail'le birlikte çadırımı dolaştırmak hayalindeydim. Ah, benim bu hayallerim!

Ne acıklı! Yaldızlı olmasa bile, hiç değilse su geçirmez bir çadırı dolaştırmamıza olanak verecek bir sermayeyi yaratmak herhalde benimki gibi kafaların nasibi olmasa gerek. Benim gibi adamların kaderi delik deşik bir göçebe arabasıdır.

Bu yeni ve geçici hapsin daha ertesi günü buna inandım. Kafama bir çivi saplanmıştı: Hamlet yazarının adı. Geceleri her uyanışımda sayıklıyordum:

– Schop... Schil...

Bu durum bir haftadan beri devam ediyordu. Ve birdenbire yola çıkmanın bir habercisi olan tiksintim galip geldi. Hamlet'i bilen bir adamı fenerle aramak gereken bir kentte benim hayatımın ne değeri vardı? Sevimli insanlar... İçtenlikli ilişkiler... Zorunluluk olunca insan bildiklerinin yardımına güvenebilirdi. Hepsi bundan ibaretti ve bu bana yetmiyordu.

Düşünceden yoksun bir dinginlik. Mezarlık. İşlenmiş bir zekânın cazibesi katılmadıkça iyiliğin bile tadı kalmıyor. Dolu bir mide ve uyku. Demek insanlığın size ekmek vermesi biraz zihnini kurcalayacak bir soruya cevap vermesinden daha kolaymış.

Bavulumu hazırladım ve son bir kez sokaklarda dolaşmak, birer mezar olmalarını bağışlamak ve onlarla vedalaşmak için dışarı çıktım.

Postane meydanında bir Avrupa matbaasından çıkmış kocaman bir ilan! İki iri sözcük başımı döndürdü: MOLDOVA VERDE. Romence bu "Yeşil Moldavya" demekti! Yaklaştım ve Fransızca metni güçlükle söktüm. Bu bir gözbağcıydı, herhalde Romanyalı bir Yahudi olacaktı, kendine Moldova Verde adını veren oydu. Ve, tabii, hemen o gece için, "Şam halkının şimdiye değin hiç görmediği" ustalıklar vaat ediyordu.

– İyi. Gidip görürüz. Şimdilik. Merkez kahvesine gidiyoruz.
Orada rastlantı beni, kente henüz gelmiş bir yabancı olduğunu anladığım bir adamın yanına oturttu. Garsonlara dert anlatamıyor ve yöre âdetlerinden tümüyle habersiz bulunuyordu. Üstelik bana endişeli, bitkin göründü. Zeki, canlı gözleri, birer birer bütün müşterilerin yüzlerinde dolaşıyordu. Bu gözler ısrarla benim üzerimde durdu. Adam bana bir şeyler söylemek istiyordu, bu belirgindi. Ben daha önce davrandım ve Rumca olarak bu dili bilip bilmediğini sordum.

Benden iyi biliyormuş. Derhal yüzü sakinleşti.

– Oh! diye geniş bir nefes aldı. Belki aradığım adamsın!

– Dur! dedim. Önce; sen Romen değil misin?

– Evet, sen de mi?

Adam az kalsın boynuma sarılarak, erkekleri ender olarak bu denli masumane öpüşen kalabalığın önünde beni öpecekti.

– Ben şu ilanın üstünde gördüğün açıkgözüm.

– Anlamıştım.

– Dün akşam bizim şarlatanlığın en parlak numarasını prova ederken bak başıma neler geldi. Bu numara, karımın "göğe çıkışı"dır. Tıpkı sizin peygamberinizin yaptığı gibi! Ama Kulis'te çıkrığı çeviren ahmak, tam ben boş sahneye karşı nutuk çekerken kolu elinden kaçırdı. Karım tavandan

düştü ve ayağı burkuldu. Üzüntümün nedeni bu değil, ama bu akşam izleyicilerin önünde aynı şeyin başıma gelmemesi için bu görevi kime vereceğimi bilemiyorum. Sahi, bana bu büyük iyiliği yapmaz mısın? Yaman bir adama benziyorsun! Tabii bir altın hakkındır.

– Ben para istemiyorum. Yalnızca bana Hamlet yazarının adını anımsat yeter.

– Bırak be yahu, benim derdim başımdan aşkın, sen de alaya kalkıyorsun!

– Yemin ederim ki ciddi söylüyorum!

– Öyleyse, Shakespeare! Tamam! Haydi şimdi gidip bizim dalaverenin provasını yapalım!

Ertesi günü, halkı heyecandan deli eden şaheser bir “miraç”tan sonra, Shakespeare’i tanıyan Moldova Verde ile birlikte Şam’dan ayrılıyordum.

III AYNAROZ KEŞİŞLERİ

Romanya’ya dönmek için Beyrut’tan bir Rus vapuruna binmiştim. Geminin Aynaroz’a uğrayacağını öğrenince deli gibi sevindim! Kendisine kavuşmak için sabırsızlandığım üstadım.

Mihail artık orada değildi. Bana yazdığı mektupta Aynaroz’dan ayrılmasının nedenini şöyle anlatıyordu: “Burada, dişi cins hayvanlar bile yasak olduğundan, ancak karşılığında aynı biçimde özveride bulunduğun takdirde keyfini yerine getirebilirsin! ‘Al gülüm ver gülüm’ anlayışının en geçerli olduğu yer Aynaroz’dur.”

Ne demek istediğini çok iyi anlamıştım ve bu ayrıntı beni çok iğrendirmişti, ama, bu “keşişler ülkesi”nde oturmak niyetinde olmadığımdan, gözlerimin önüne serilecek olan yenilik için iştahımı koruyordum.

İşin bu yönüne hiç önem vermiyordum: Pasaportum olmadığından karaya çıkamam, diyordum, ama gemiden Aynaroz’un manzarasını seyretmek bana yetecekti. İş başka türlü oldu.

Gözümüze tam anlamıyla bir Doğu masalı manzarası veren nefis bir sabah vakti demir attık. Güneş, yandan aydınlattığı kayaların, koruların ve binaların biçimlerini ufka çizerek gizem dolu gölgelikler yaratıyordu; ben, bunların içinde, kadın denilen harika yaratığın hayatı hazlar ve üzüntülerle dolduran türlü rollerinden hiçbirini görmediğini biliyordum; burada yalnız er kişi ile, insanın çok iyi ve çok zalim olmasını istediği Tanrısı, aynı derecede ikiyüzlülükle korkunç bir savaşım verirler. Hiç de ilahi bir yanı olmayan bir sefalet altında belleri bükülmüş sakallı keşişler, kayıklarda ya da kıyıya oturmuş, balık tutuyorlardı. Kutsal resimlere özgü bir hareketsizlik içindeydiler ve akıllarından neler geçtiğini öğrenmeyi çok isterdim, ama kesinlikle, üstünde kendi yansımalarını izledikleri şu mor Akdeniz dışında bunu bilen yoktu.

Geminin durmasından az sonra tayfalar arasında bir telaş fark ettim; bir kısmı tören üniforması giymişti, sonra denize bir sandal indirildi. Besarabyalı Romen bir tayfadan bilgi istedim.

– Kaptanımız, Pantelimon başkeşişini ziyarete gidiyor, yanıtını verdi. Sen de gitmek ister misin?

– Pek memnun olurdum ama benim pasaportum yok, hem, beni sandala alırlar mı ki?

– Pasaporta gerek yok. Kaptan iyi bir adamdır. Bir kilometre mesafeden “Yahudi kokan” bir yolcu dostumu bile ricam üzerine aldı.

Besarabyalı beni kaptanla tanıştırdı. Bu “iyi adam”dan daha fazla bir şey olmalıydı, çünkü kaderin eliyle sert çizgilerle yoğurulmuş olan yüzü, öyle her adımda rastlanan yüzlerden değildi. Özellikle içtenlikli bakışının tatlılığı üzerimde etki yaptı. Her istediğimiz adamla dost olamayışımız ne yazık! Ne ender dostluklar, anlaşmak için yaratılmış ne zekâlar, hayatın kör yollarında bir an için ve bir tek kez karşılaşmaya, sonra sonsuza dek birbirinden uzaklaşarak yapayalnız dolaşmaya mahkûmdur, çünkü bir boyacı bir tenekeciye (hoş ona da ihanet ettim ya!) yaklaştığı gibi bir kaptana teklifsizce sokulamaz.

Az ya da çok dindar adamlarla dolu olan sandal ürperişli bir ipek deniz üzerinde süzüldü. Balık tutan keşişler, gözucuyla bile bize bakmadılar, bu da herhalde nazarlarında bir ringa balığına değmez olduğumuzu anlatıyordu.

Raflarına kafatasları dizilmiş yeraltı mezarını ve kutsallıklarından çok kilolarca altınlarıyla saygı gören ikona’ları ziyaretimiz uzun sürmedi. Sonra birlikte yenilen öğle yemeğinde, fareler gibi her yandan fırlayan ve koca yemek salonunu kuşatan yüzlerce din adamının kalabalığı içinde kaybolduk. Haç şeklinde düzenlenmiş bir kilometre uzunluğunda masalara hepimiz sığdık. Tabak ve kaşıklar tahtadandı. Yalnız balıktan oluşan iki tabak yemek geldi. Kalıplar içinde pişirilmiş güzel bir ekmek vardı. Başköşede oturan ve sağına kaptanımızı almış olan muhterem bir keşiş, obur ağzı ve mübareklikten ağırlaşmış gözkapaklarıyla bizi kutsadı.

Hepimiz istavroz çıkardık, ama bu konuda en gayretli davranan Yahudi yolcu oldu.

Aynaroz’a yaptığımız bu kısa ziyaret fırsatı beni genç bir Romen keşişi ile tanıştırdı ve adam pek hoşuma gitti. Otuz beş yaşından fazla göstermiyordu, bildiğimiz keşişlere özgü olan ölçülülük, yapmacık alçakgönüllülük, sır saklamak, güvensizlik gibi şeylerden onda eser yoktu. İskelede biri yaşlı, öteki bıyıkları terlemiş pek genç iki keşişle birlikte oturmuş, kendisini bizim vapura getirecek olan sandalı bekliyordu. Beklerken de, yüzü denize dönük olarak, Yunanca ve Romence güzel şiirler okuyordu. Pek de dinî olmayan şiirler. Tok, özelliği olan bir ses ki, keşiş kulaklarının kendisini dinlediğini bildiği halde, söylediklerinden hiç sıkılmıyordu.

Bu rahibi ancak yandan görebiliyordum, güneşte parıldayan güzel karasakallı bir Romalı profili. Kendisini cepheden görebilmem için yüzünü çevirmesi gerekiyordu. Gidip kendisini övdüm:

– Pederim, şair misiniz? Sizi pek ilhamlı görüyorum!

İyicil bir bakışla beni süzdü ve elini uzattı, öptüm:

– Yalnız şairler mi ilhamlıdırlar sanırsınız? Bana kalırsa basit ölümlüler de, hem de pek sık, ilhamlanırlar. Böyle olmasaydı, şair adı verilen kişilere hakları hiç teslim edilmezdi.

“Vay! dedim içimden. Bu adam Hamlet’i bilmeyenlerden olmasa gerek.” Ve buna çok sevindim.

– Ben de kesinlikle aynı fikirdeyim. Yalnız, siz şiir yazar mısınız, onu öğrenmek istedim.

Keşiş usta bir aktör zarafetiyle başını geriye attı:

– Hayır! Yazmam. Delikanlılık çağımda denedim. Ama çamurumla Tanrı’nın zemzemini kirletmenin bir küfür olduğunu çarçabuk fark ettim. Yalnız Tanrılar ve şairler yaratırlar diyen eski Yunanlıların hakları varmış. Ve böyle yaratıcılardan dünyaya ancak yüz yılda bir tane gelir. Bu, dünyanın tahammül edebileceğinden fazladır. Yani, demek istiyorum ki, bundan fazlasını o daha tohum halinde iken boğar. Örneğin bizim güzel Romanya’mız bugüne değin ancak Eminesco’ya dayanabilmişti. Hatta bilirsin ki, Eminesco bile az kalsın bize miras

bıraktığı bir düzine Tanrısal şiiri yaratamadan gidiyordu. Ama sefaletle deliliğin onu kırk yaşında öldürmüş olmasına karşın, bize bıraktığı bir avuç şiirde Tanrı, kendisini tanıyabilir. Onları okuyanlara gelince, kuşkusuz çoğunluğu birer eşektir. Ama aralarında anlayanlar da bulunabilir. Bunlar, yaratıcı olmayan ilhamlılar, yani daha doğuşlarından, Tanrının insanlığa bağışlamış olduğu güzelliklerin hepsini ya da bir kısmını sezmeye yetenekli olan kimseler. Ben onlardan biriyim, bunun için de yaratan Tanrı'ya şükrediyorum. Sen de onlardan mısın?

Bir kez daha elini öperek:

– Öyle sanıyorum, dedim. Bütün yücelikleri severim! Bunları yüreğimde daha iyi beslemek için, hayatın maddi ve hoş taraflarını bu uğurda feda ederim. Yoksullukla savaşarak başıboş bir hayat yaşarım.

Rahip elini torbasına atarak bir şişe çıkardı:

– Şu halde benim küçük bağımdan çıkan şu rakıdan tatmaya layıksın. Görelim bakalım erbabı mısın?

– Bu da Tanrı vergisi midir?

– Ne diyorsun?! Her şey Tanrı vergisidir. Cinayeti bile, adamı ona yaklaştırdığı takdirde Allah bağışlar.

– Nasıl olur? Cinayet cinayettir!

Keşiş bir kadehi doldururken:

– Sus, ahmak! dedi. İç de söyle bakalım ne kokusu duyacaksın? O da şişeyi başına dikerek içti.

İçkiyi ağzımda çalkalayarak tadına bakıyordum.

– Tuhaf... Bu bizim rakılara hiç benzemiyor. Konyak galiba.

– Ha şunu bileydin! Konyak ama, gerçek bir şampanya! Gel seni öpeyim.

Boylu boslu, yakışıklı olan keşiş ayağa kalktı, ateş gibi yanan yüzü ile ağzımın yanından öptü, bir erkek tarafından böyle öpülmek hiç hoşuma gitmez. Yere bakarak şöyle düşünüyordum:

“Dostum, bu galiba şeytani bir öpüştü!”

– Adın ne senin kardeşim?

– Adriyen Zografi.

– Ben küçük ve mütevazı bir manastırın başrahibi, Sylvestre Babayım, gelecek yaz seni bizim manastırda bir ay kalmaya davet ediyorum.

– Seve seve, ama söyleyin bana: Hiç şeytanın sizin manastırı ziyaret ettiği olur mu? diye sordum ve anında pişman oldum: “Eğer bu öpüşün türü hakkında yanılıyorsam, dürüst bir adama hakaret etmiş oldum!”

O yalnız biraz şaşırmış göründü ve mahzun mahzun gülümsedi, ama genç keşişle ihtiyar bana kızgın kızgın baktılar. Üçü de sustu ve harekete hazırlandı, çünkü sandal yaklaşıyordu. Ben de gemiye dönmek üzere olan kaptanın kayığına gidecektim.

– Size şimdilik Allahaısmarladık, gemide görüşelim diyebilir miyim pederim?

Kaba kusurumu hafifletmek için sesimin ne denli tatlılaştığını görerek sıkıldım. Keşiş gözlerini gözlerime dikti:

– Sen biraz patavatsızsın. Allahaısmarladık!

Akdeniz kışının uzun süren gurubu, Aynaroz koyunda kızıl ateşlerini yakarken, gemimiz İstanbul’a doğru yola çıkıyordu.

Gece deniz fırtınalı olacağa benziyordu. Tayfalar önlemlerini alıyorlardı. Ben üçüncü mevki, kamarasız, yani güvertede yolculuk ettiğim için, Besarabyalı tayfa bana dedi ki:

– Uyumak için kendine dalgaların erişemeyeceği bir köşe arasan fena etmezsin. Gece yarısına doğru denizin üstümüze çıkma olasılığı var.

Oysa görünürde bir şey yoktu. Hava kapalı, ama deniz sakindi. Keşiş de dalga olacağına inanmıyordu. Yine esinlenerek arkadaşlarıyla eşyaları arasına kurulmuştu! Yüzü denize dönük, dua ediyor sanılırdı. Oysa yine Yunanca şiirler okuyordu. Yakınında durdum, onu hayranlıkla seyrediyordum.

“Hayır,” diyordum, “bu adam sandığım gibi olamaz. Güzellikle çirkinliğin aynı ruhta bunca birleşmesi mümkün değildir. Kesinlikle temiz bir yüreği incittim. Kendisinden özür dilemeliyim.”

Ama bunu yapmakta tereddüt ediyordum. Zihnimi bulandıran bir şey daha vardı, kuşkularımı güçlendirecek cinsten olabileceği gibi saygıya layık manastır âdetlerinden olması da mümkün olan bir şey. Bu keşişin genç arkadaşlarını ara sıra okşamasıydı. Ne benden, ne de ihtiyar rahipten çekinmeden, elleriyle onun yanaklarına dokunuyordu. Delikanlı etrafında olup bitenlerin farkında değildi. Başı, kollarıyla sardığı dizlerine dayalı, devamlı bir düşünceye dalmıştı; daha sesini bile işitmediğim zavallı yavrucak.

Gözleri kapalı olan genç rahip okşamanın farkında değilmiş gibi görünüyordu. Ama içten içe hoşlandığını sanıyordum; temiz bir biçimde ya da başka türlü, herhalde hoşlanıyordu, çünkü duygulu bir köpek yavrusundan daha uysal görünüyordu. Bu acayiplik de ne olsa gerekti? Bir baba şefkatinin belirtisi mi?

Karanlık bizi tümüyle sardığı zaman, keşiş torbasından yiyecek öteberi çıkardı: Ekmek, peynir, şarap, ama önce bana ve kendisine “gerçek şampanya”dan birer kadeh sundu. Ötekilere vermedi. Nedenini sordum.

Sakin ve kesin bir biçimde:

– Onlar bundan içmemeliler, dedi. Biri çok yaşlı, diğeri çok genç, onlara yaramaz.

Yaşlı rahip yalnız bir parça ekmek aldı. Yine nedenini sordum.

– İtikata çekildiği günden beri o yalnız kuru ekmekle yaşar. Hem ekmeği de ancak getirirlerse yer, yoksa açlıktan ölse sesini çıkarmaz.

– Siz de buna insanca yaşamak mı diyorsunuz?

Keşiş bana şarap doldurdu, kendisi de içti, iştahla ağzını sildi ve hemen hemen hiç belli olmasa da içinden yandığını hissettiğim yüzünü bana çevirdi:

– İnsanca yaşamak mı? Hayır. Ama Allah'ın hoşuna giden ve ruhu sonsuzluk için hazırlayan bir yaşama tarzıdır, gerçek Hıristiyan için önemli olan yalnız budur.

– Siz gerçekten de buna inanıyor musunuz?

– İnanıyorum.

– O halde neden bu mümin gibi yaşamıyorsunuz?

– Onu mu soruyorsunuz? Ben onun mertebesine henüz erişemedim de ondan. Ben hâlâ dünyadaki tüm güzel şeyleri seviyorum. Bunlar benim kanımda yaşıyor. Bu çile için gerekli ruh kuvvetini bulamadığıma göre, bedenime eziyet etmek yararsız. Allah bunu istemiyor. Davet edilenler çok, ama kabul edilenler azdır. Tanrı ne yazdıysa o olur.

– Demek siz sonsuz hayata erişemeyeceksiniz?

– Layık olduğum neyse ona erişirim. Ne daha çok, ne daha az, çünkü Tanrı adildir. Ama ilahi azametin geçerli olduğu mertebeler tüm ölümlüler için aynı değildir.

Sustu, bu sözlerinden hangi sonucu çıkaracağımı bilemedim.

– Sana daha zındıkça söyleyeyim mi?

– Söyleyin.

– Dinle öyleyse! Sonsuz yaşam insana kendiliğinden gelen bir ruh halidir. Sen buna, istersen, vicdanının tasarladığı biçimde bir safiyet içinde yaşama gereksinimi diyebilirsin. O zaman, sen ruhu kirleten tüm kötülüklerden kurtulursun. İlahi nur üstüne iner. İşte bu. Kurtuluş yolunu arayan adama bundan çok ne gerekir? Kuşkusuz, aydınlığa götüren basamakları çıkmak

için tek yol olan duaya başvurulmazsa her şey boşunadır. İnsan Tanrı’ya seslenip ona yalvarmalı.

– Peki ne demeli?

– Sen ki dinsizsin, anadan doğma sağır ve dilsizler gibi hiçbir şey söylemesen de olur. Dua bir sürü sözcük demek değildir, ancak bir huşudur, bayağı halden ulvi hale geçiştir.

– Bu yalnız manastırda mı yapılabilir?

– Ha! Bu soruda iş karışır! İnsan bunu her yerde yapabilir, bir çukurun içinde ya da bir sarayda. Her şey yüreğindekine ve erişmek istediğin hedefe bakar. Örneğin bana tek başına manastır yeterli gelmedi. Ben yirmi yaşımdan beri keşiş ve rahibim, ama ancak Aynaroz’da dua ettiğim zamandan beri ruhum doyuyor. Bu dağa, bu korulara, bu uçurumlara, buranın sessizliğine, göğüne, Akdeniz’in bayağılıklardan tümüyle uzak oluşuna gereksinimim varmış. Bunlara erişmek için cinayetten bile çekinmezdim, ama Tanrı yardımcım oldu, tüm bunları ailemin sağladığı küçük bir para sayesinde elde ettim.

Malvolmuştum! İşte hayallerini gerçekleştirmiş bir adam daha! Aydınlığı, huzuru, gizemi ile Aynaroz’un hayali beni kendine çekti.

Keşiş anlatmayı sürdürdü, ama ben sözlerini yarım yamalak işitiyordum. Bu, arada bir Doğu’nun bütün kokularıyla dolu renkli ve ışıklı parıltılar gösteren, uyumlu ve belirsiz, mahrem bir güzellikti. Beni Aynaroz’un vahşi patikalarına götürüyor ve güneşten kavrulan bu kıyılar boyunca, sihirli çağlayanları, çekici barınakları ve her yerde bulunan Tanrı’yı gösteriyordu. Sonra yeniden sesi uzaklaşıyor, karanlık gece ve yokluk beni yutuyordu.

– Bir kadeh şarap içer misin?

O içiyordu. Ben arada bir kabul ediyordum. Etrafımızda, güvertede herkes uyuyordu. Benim de tam içim geçiyordu ki, gemi sancak tarafına yattı ve ilk dalga bizi hafifçe ıslattı, ama yarım saat geçmeden durulmayacak hale geldi.

O zaman keşişin sallanarak ayağa kalktığını gördüm. Güvertenin korkuluğuna yaklaştı ve beni korkutan bir sesle gürledi:

– Hey! Kızgın Thalassa!.. Seni kutsuyor ve sakin olmanı emrediyorum!

Kutsamak üzere kolunu kaldırdı, ama İsa olmadığı için, deniz göğsüne bir dalga çarparak onu sular içinde yere serdi.

Ben eşyalarımı topladım ve kapalı bir yere sığınarak geceyi orada geçirdim.

Ertesi gün İstanbul'a iniyorduk, buradan bir Romen vapuru aynı gün bizi alarak Köstence'ye götürecekti. Çok kederliydim. Neden Romanya'ya dönüyordum; bunca umut bağlamış olduğum o iklimlere doğru sıvışma olanağını bir daha ne zaman bulacaktım? Hayallerime ve tasarılarıma zemin bulunmayan, mahallemin alay etmek için, anamınsa evlenmeye teşvik yolunda bitmez tükenmez öğütlerini tekrarlamak için beni bekledikleri Sibirya'yı andıran zavallı ülkeme artık on iki saat mesafedeydim. Oysa, şimdi her zamankinden çok Akdeniz bölgesinde kendime bir yuva arama arzusunu duyuyordum. Beni çok sıkarlarsa, Aynaroz'a keşiş yazılırım! Hem sanki bir keşiş de nedir? Tanrı'ya dua eden bir adam. Ne yapalım, ben de kendi bildiğim gibi dua ederim.

Keşiş Sylvestre'in, garip hallerine ve içkiye düşkünlüğüne karşın, yüksek bir ruha sahip olduğuna artık inanmıştım. Evet, davetini kabul edeceğim, gelecek yaz bir ay ona misafir gideceğim. İstanbul'a yaklaştığımız sıralarda bunu kendisine söyledim. Sevindi ve tekrar beni iğrendiren tarzda öptü, ama buna aldırış etmedim.

Romanya vapuruna binmeden önce İstanbul'da sekiz saat beklememiz gerektiğinden, bana otelde birlikte bir oda tutmamızı, eşyalarımızı oraya bırakarak biraz da dinlenmemizi önerdi. Kabul ettim ve hatta onun eşyalarından birini de ben taşıdım. Bu, üzerine ateşle yazılar yazılmış koca bir baston demetiydi; bunları Aynaroz anısı olarak Romanya'daki akraba ve dostlarına dağıtacaktı.

Galata'da iskelenin hemen dibinde pis bir otele indik. Bize gösterdikleri oda çok dardı ve tek yataklıydı. Bunca eşya ile birlikte dört kişiyi alamazdı.

Onunla ara kapısı olan daha büyük bir oda da tuttuk. Bu odayı keşiş kendine ayırdı ve beni de yanına almayı önerdi.

Benim yardımımı kabul etmeyerek her şeyi kendisi yoluna koydu. Ve hemen yiyecek öteberi ile üç şişe bira ısmarladı. Arkadaşlarının içmediklerini bildiğim için, kendisine benim de pek ayyaş olmadığımı anımsattım.

– Birayı çok severim, dedi, oysa içme olanağı pek ender elime geçiyor.

Ah! Tanrım, keşişin bu masum sözlerle bana haber verdiği içki âleminin alacağı biçimi gözümün önüne getirebilmiş olsaydım! Derhal oradan sıvışır ve böylece, üstelik kendisine kaderimi emanet etmeye kalkıştığım böyle yüksek bir adamda asla düşünemeyeceğim bir rezaletle karışık bu papaz sefahatine tanık olmazdım.

Ama aklıma en küçük bir kötülük gelmemişti ve bu yol arkadaşımı hoşnut etmek için elimden geleni yaptım. İkinci şişesini yuvarladıktan sonra keşiş, belki gereğinden fazlaca neşeli görünüyor ve gitgide kaygı verici bir açgözlülük gösteriyordu. Birayı en az üçer şişe ısmarlıyordu. Öğleyin dokuz boş şişe yerde yatıyordu, bunlardan olsa olsa iki tanesi benim payıma düşmüş olabilirdi.

Tam bu sırada çekilmemin tedbirli bir hareket olacağını düşündüm:

– Gidiyorum, dedim. Zil zurna sarhoşsunuz. Artık sizinle anlaşamayacağım.

O zaman keşiş kapıya koştu ve kilitledi. Gözleri yuvalarından dışarı fırlamıştı.

– Ah! dedi. Senin keyfine göre olmayacak. Bana itaat etmeni emrediyorum!

Ve hemen üstüme atıldı, kollarıyla beni sararak yatağa attı. Bir aygır gibi azmıştı. Herifin niyetini anladım, kan da başıma çıktığı için, tüm gücümle bir silkindim. Odanın bir köşesine çok kötü bir biçimde yuvarlandı.

– Bağışlayın, dedim, ama iyice anlayın: Henüz sizin çömeziniz değilim ki size itaat etmeye zorunlu olayım.

Bunu söylerken kapıyı açmaya gidiyordum, tam bu sırada bir şişe başımı sıyırarak duvarda patladı. Gözüm döndü, hayvanın üstüne atıldım ve suratını bir güzel yumrukladım. Yüzü gözü kana boyandı.

Diğer odaya geçtim. Genç keşişle yaşlı mümin yere diz çökmüş, gözyaşları dökerek dua ediyorlardı. Beni görünce ayağa kalktılar ve efendilerinin yanına gittiler. İhtiyarın boğuk, çatlak sesini işittim:

– Tanrım! Bir keşişe el kaldırdı, sen günahını bağışla!

Demek benim için af diliyordu!

Eksik olmasın.

IV TUZLU-GÖL’ÜN[1] AŞKLARI

Bizim İbrail’den beş kilometre mesafede, dediğim gibi “Tuzlu-Göl” adını taşıyan nefis bir gölümüz vardır. Şimdi pırıl pırıl bir elektrikli tramvay burayı güzel limanımıza bağlıyor, onun için mangiz tutanlar “gölde” arsa alarak köşkler yaptırmaya can atıyorlar, ama eskiden böyle değildi.

Eskiden, yani *on beş yirmi yıl önce* demek istiyorum, çünkü benim de henüz yaşım yirmi dörtten fazla değildi o zamanlar, benim için oldukça uzak olan şu “Göl” dedikleri nesne gerçekten bir gölden ibaretti. Başka bir şey yoktu. Ya da yok gibi bir şeydi.

Bakınız. Tuna’nın sol kıyısı boyunca uzanan İbrail Baragan’ının güzel bir parçasının ortasında, yazları köylü arabasıyla o tarafa doğru giderken, uzaktan güneşten parıldayan kocaman bir ayna görürdünüz, bu aynanın körletici pırıltıları sizi elinizi şapkanızın siperine götürerek korunmaya zorlar ve size bazen ağzınıza gelen küfürleri savururturdu; çünkü bilirdiniz ki hayvanlarınızı idare etmenize engel olan bu cıva gibi oynak ateş yığını, ne Tuna şeridinin bir dirseği, ne de dağlarda rastlanan güzel göllerden biriydi, ama yakın köylerdeki domuzların bile sokulmadığı ve pis kokuları yakında oturmak isteyen insanları uzakça bir mesafede durmaya zorlayacak kadar geniş bir alana yayılan iğrenç bir bataklıktı.

Bununla birlikte, pisboğazlıkta onlardan aşağı kalmadıkları için çoğu zaman domuzlardan daha sefil olan insanlar bu iğrenç gölün en eskimiş romatizmaların bile hakkından gelen şifalı etkileri olduğunu fark ettiler. Kuşkusuz, bunun için büyük sabır ister, ama Romanya henüz, bizim Rum ve Ermeni berberlerimizin diş çekmedeki hızıyla bir kötürümlüğü iyileştirecek bir azize sahip olmak lütfuna henüz erişemediği için, önce vilayetin, sonra da daha uzakların hastaları, bu mucizeli bataklığın etrafında kamp kurmak ve bir ay süreyle birkaç yaz bu gölde yıkanmak zorunda kaldılar.

Çocukluğumda, annemle birlikte buraya yaptığımız kısa ziyaretleri anımsarım. Çamaşırcı olduğu, bu nedenle kolları sudan çıkmadığı için, anamın omuzlarında korkunç ağrıları vardı. Angel Dayı da günün birinde

meyhanesindeki hava cereyanları yüzünden ayaklarını kımıldatamaz olmuştu. Ama ne o, ne de diğeri, işlerini bir haftadan fazla aksatmayı akıllarına getiremezlerdi. İlki pek yoksul olduğundan, hayli zengin olan ikincisi ise paraya düşkünlüğünden.

Onun için, bir haziran günü, dayım hep homurdanıp küfürler savurarak hayvanını koşar, güzel arabasını bir sürü nefis yiyecekle, bir sürü örtü, kap kaçakla doldurur, Tuzlu-Göl'e hareket ederdik. Biz orada, uzakta bir çingene çergisini andıran bir insan kalabalığının arasına düşerdik. Yakından bakılınca, bu insanlardan çoğunun bir bastona ya da bir başkasının koluna dayanarak yürüdüğü görülürdü. Bu son derece acıklı bir manzaraydı; gölge verecek sık yapraklı tek bir ağacı, acı çeken zavallılara içecek su sağlayacak bir deresi olmayan o yörenin hazin çıplaklığı da buna katılıyordu. Birkaç çalılık, birkaç cüce akasya, tuzlu suyu içmeye elverişli olmayan bir kuyu...

Her şeyi sağlamak gerekirdi: Çadıra ya da araba altına sığınılırdı; su bir fersah ötedeki Tuna'dan getirilir, hayvanlar da orada sulanırdı; bir sağanak başladı mı, üstüste arabaya sıkışılır ve eski püskü tüm örtüler üste çekilirdi. Yiyecek için çok sıkıntı çekilmezdi, çünkü yörenin köyleri çok ucuza tavuk, yumurta, mısır unu, süt satarlardı. Gece oldu mu, neşeli ateşlerin yandığı görülür, ötede beride kahkahaların çınladığı işitilirdi. Ne de olsa!

Bütün bu sıkıntılara karşılık iyi sonuçlar alınırdı. Biraz iyi niyet gösterilirse, bu sonuçlar mucizeviydi. Gölde yıkanmaktan çok, tepeden tabanların altına kadar gölün dibinden çıkarılan kara ve katran gibi yapışkan bir çamur tabakasıyla sıvanmak gerekirdi. Kulakların içine bile çamur doldurulurdu. Sonra çamur kuruyuncaya değin güneş altında yanılır ve ancak o zaman göle girilirdi. Burada boğulma tehlikesi kesinlikle yoktu, çünkü derinlik ne olursa olsun, suyun taşıdığı hesapsız tuz yüzünden beden bir tahta parçası gibi yüzeye fırlardı. Bazen gerçek tuz kayalarına çarparak ayaklarını acıtırdı.

Kim tahmin ederdi ki, herhangi bir canlı yaşamının kesinlikle olanaksız göründüğü bu tuz ürünü içinde, harikalı doğa her yıl güneşte milyarlar ve milyarlarca hayvancığı üretmenin çaresini bulsun. Bunlar gölün bütün sathını gıvıl gıvıl kalın bir tabaka halinde örter.

Pas rengindeki bu kurtlar bedene yapışırlar, mikroskopik şeytanlar gibi çırpınırlar, ezildikleri zaman da tentürdiyot kokarlar; inanılmayacak tedavilerin mucizesini halk bunlara atfeder. Koltuk değnekliler ülkenin her köşesinden akın eder ve daha birinci tedavi ayının sonunda “koltuk değneklerinin atıldığını” başkalarının deneyimleriyle bildikleri için her türlü yoksunluklara katlanırlardı. Tuzlu-Gölde üst üste üç yaz banyo yapıldıktan sonra “ananızdan doğduğunuz zamanki kadar sağlam” olarak eve dönerdiniz.

Ama bunlar, gölün ıssız ve bataklık olduğu ve ondan bir hastalığın tedavisinden başka bir şey beklenmediği, artık tarihe karışmış zamanlara ait öyküler. Bugün iş değişmiştir.

Bugün her şeyden önce, Tuzlu-Göl devletin malıdır ve devlet buranın Tanrı’nın malı olduğu zamanlardaki gibi canı isteyenin açıkça göle girmesine artık izin vermiyor. Hem artık buraya yalnız basit ve bayağı bir tedavi için değil, dinlenme, eğlence ve olabilirse, insan yaşamının tüm değerini oluşturan o suçlu sevgiden de biraz tatmak için gelinir.

Evet, Tuzlu-Göl, Romanya’nın birinci sınıf su merkezlerinden biri haline geldi. Altyapısı, büyük bir parkı, bir gazinosu, bir oteli, köşkleri ve bizim otuz sekizinci piyade alayının övüncü olan ünlü bir askerî mızıkası var.

Ah! Bu mızıka! Bu otuz sekizinci alay subayları! Hatta mızıkanın o basit erbaşları ve erleri! Genç ve güzel, hatta yaşlı ve çirkin, hangi kadın göle gelir de, komutanlarının şeytani eliyle kalburdan geçirilerek bu mızıkayı oluşturan o karayağız, gürbüz, neşeli, keyifli, alaycı ve birbirinden ateşli delikanlılar karşısında içinde cinsel arzunun dişlerini duymaz!

Bu komutan derdi ki:

– Adının eri bir su merkezi, her şeyden önce kadın ziyaretçileri aşk teriyle yıkamalıdır, öyle bir aşk ki hiçbiri, eşini kocasında bulamasın. Bu bayanlara böyle aşk banyolarını biz askerlerden iyi kim yaptırabilir?

Bunu çeşitli biçimlerde tekrarlamasını bilirdi ve hiçbir kadın bundan alınmazdı. Tam tersine, parkın yollarında beyaz gölgelerini dolaştırırlarken, ne zaman bir subay biraz fazla saygıyla selam verse, yüzlerini

şemsiyeleriyle örter, aralarında gülüşürler ve içinde en müthiş düşüncelerin okunabileceği gözleri fıldır fıldır oynardı.

Ama çok hızlı gidiyorum. Baştan başlamalıyım, yani bütün bunları nasıl öğrendiğimi anlatmalıyım.

Nasıl mı? Tuzlu-Gölün aşklarına dair anlatacağım şeylerin izleyicisi, aktörü ve suçortağı oldum da ondan. Hem yalnız ben değil, Mihail de, çünkü ikimiz de Bobesko otelinin kapıcılarıydık, gündüz o, gece ben; Bobesko oteli, evet, gölün biricik oteli; burada kalmış ya da hizmet etmiş kimselerin bu oteli unutmasına olanak olmasa gerek: Bu otelin, göreceğiniz gibi, bir özelliği nedeniyle dünyada herhalde bir eşi daha yoktur.

İbrailliydim, gölü de bilirdim ama burada olan bitenlerden haberim yoktu. O 1908 yılının Nisan ayında bir gün Mihail beni otelin patronları olan bay ve bayan Bobesko'ya takdim etti. İbrail'in tek kitapçısı olarak adamı önceden görmüşlüğüm vardı. Kadını bilmiyordum. Bir Fransızdı, gerçek bir Fransız, ama çoktan beri Romanya'da yerleşmişti. Bayan Jozefin'le Bay Demetr Bobesko'yu karı-koca yapmak için şeytan kaç pabuç eskitmiş olmalıydı, bilmiyorum ama, şurasını söyleyebilirim ki, bu çocuksuz çift bir tek bakımdan ideal bir aile oluşturuyordu: İkisi de parayı hayatın tılsımı, kasalarına bir kez girdi mi bir daha asla çıkmaması gereken bir tılsım olarak görüyorlardı. Bunun akla gelmez ve inanılmaz sonuçları oluyordu.

Benim ani tepkilerimi tahmin ederek, otelin âdetlerini bilen Mihail, oraya girdiğim gün beni bir kenara çekti ve dedi ki:

– Patronların Balzac'ın kişilerine özgü cimrilik ve gariplikleri var, bu yüzden hizmetçiler zor durumda. Buna karşın, yalnız her şeye katlanmaya değil, herkesten çok göze girmeyi istiyorum, buradaki adamların başı ben olacağım, ikinci başı da sen. Bak neden! Bobesko oteli, ülkenin en saygın kişilerinin geldiği gölün tek kurumu. Yani, burada epeyce para kazanılır, bu da demektir ki, gelecek sonbaharla kış Mısır'da çalışmadan geçirmemize olanak verecek kadar paramız olacak. Benim için bu bir ölüm kalım sorunu, çünkü ciğerlerim hâlâ çok kötü durumda. Ama canını sıkacak bir şey daha var: Ben bayan Bodesko'ya el altından kur yapıyorum. Kocası yaşlı. Kadın ondan yirmi yaş genç. Büyük matemine uğradığı gün kendisini teselli edebileceğimi umuyorum.

– Ah! Mihail! Sen iğrenç işler peşinde koşan kötü bir insan olmuşsun.

– Olabilir, ama şimdilik sorun değil. Şimdilik eğer dostumsan her şeye katlanmanı istiyorum. Senin büyük yeteneklerinden onlara söz ettim. Burada senin gibi her meslekten bir parça anlayan bir adam baştacı olur, ama buna karşılık zırnık koklatmazlarmış, adam sen de. Onlar için gerekli insanlar olacağız, işte bence asıl sorun da bu ya!

– Her meslekten biraz anlayan bir uşağa neden gereksinimleri olsun?

– Çünkü bu köhne barakaya gereken bütün tamirleri uşaklara yaptırırlar. Elinden hiçbir şey gelmeyen de kapı dışarı edilir.

Otelin bütün odalarına şiddetli bir naftalin kokusu sinmişti. Otuz kadar odası vardı, on ikisi zemin katında, on sekizi birinci katta. Denkler açılarak bütün kış dinlenmiş olan halılar ve örtüler çıkarılıyor, havalansın ve güneşlensin diye bahçeye seriliyordu. Hepsi de genç ve şirin ama yorgunluktan bitkin halde olan birçok kadın hizmetçi, güçlerinin üstünde ağır bir yığın eşya ile pençeleşiyordu. Arada bir, avludan geçen bir delikanlıdan kendilerine yardım etmesini istiyorlardı. Bazen adam yalvaran kadının kocası olurdu, ama onun görülecek başka işleri vardı; avluda çalışan adamlarını balkondan sıkı sıkı gözetleyen bay Bobesko da yumuşak, uyumlu, ama emredici sesiyle hemen araya girerdi:

– Haydi... haydi.... çocuklar! Bir şilteyi çevirmek için dört kişi bir araya gelmeniz mi gerekiyor? Yapmayın canım!

Ve hoşnutsuzluğunu göstermek için eliyle kar gibi beyaz bıyıklarını sıvazladı mı, istediği olurdu; üzgün bir bakışla adam hizmetçi kadını kendi işini görmeye bırakırdı.

Öte yandan, bayan Jozefin de, odalarda, kurşuni ve soğuk, ama acayip ışıltısı –hiç de güzel olmayan– yüzüne sevimli, hatta sempatik bir hal veren gözleri önünde çalışan tüm kadın ve erkek hizmetçilere nefes aldırtmıyordu. Sevimliliği, belki de karşısındakinin hoşuna gitmeyecek olan her sözüne kibar bir gülümseme katmasını bilmesindendi. Söylentiye göre Bobesko’lar, selam sabahın dışında ne zaman birine bir şey söyleseler derhal o kimse ile aralarında bir menfaat anlaşmazlığı çıkarmış.

Patronlarıyla arasında asla bir görüş ayrılığı çıkarmayacak biçimde hareket etmenin yolunu bilen yalnız Mihail'di. Ama bu nazik işi başarmak için bazen olmayacak şeyler yapıyordu. Bu iki garip yaratığa beni tanıştırdığı gün bu konuda bir fikir sahibi oldum. Patronlar bir çivi sorunu yüzünden bir uşakla çekişiyorlardı. Çiviler eski, tümüyle paslıydı ve çekici yiyince kıvrılarak adamın elini incitiyordu:

Zavallı adam bereli ellerini emerek:

– İmkânı yok! dedi, bana yeni çivi gerek!

Bayan Bobesko, kocasıyla kesinlikle aynı fikirde olarak:

– Aman, ne beceriksizsin, diye haykırdı. Suç çivilerde değil, sende, hep yana vuruyorsun. Böyle basit işler için de yeni çivi kullanmak gerekirse halimiz ne olur? Bu çivilerin kilosu bir frank.

Mihail söze karıştı:

– Bayan, ben bir iflastan mal kaldırmış olan bir Yahudi'den kilosu otuz santime buldum.

Paslı çivileri biraz daha iyi inceleyince göze batan gerçeği kabule başlayan patron sordu:

– Otuz santime mi? Bari hepsi yeni mi?

– Hepsi!

– Güzel. Al otuz santim. Ama gözünü aç: Belki yirmiye ya da yirmi beşe koparırsın. İflas malları bedavaya gider.

Mihail onunla gelmemi söyledi:

– Ne Yahudi var, ne de bu fiyata çivi, diye itiraf etti. Farkı cebimden ödeyeceğim, ama planlarım var; koca balık küçücük solucana tutulur.

Neşeyle işe koyuldum. Bunu Mihail'im için yapıyordum. Yalnız onun için, ya da daha doğrusu onun planları için; çünkü geleceği kuşkulu olan o okkalı bahşişi beklerken, günün işleri gerçekten son derece zahmetliydi. Şafaktan gecelere kadar, adamı hayvan gibi koşturuyorlardı. Bazı hizmetçi kadınlar ya da çiftler üç günden fazla dayanamıyor, lanet ederek gidiyorlardı. Haftada dört kez verilen yemek kuru fasulye, soğan ve sade sudan yapılma berbat bir haşlamadan ibaretti. Ekmek yerineyse polenta veriyorlardı. Diğer günler bize et çıkarıyorlardı, manda etinden beter bir şey. Geceyi geçirmek için de bodrum köşelerinde, ya da bir kulübede bir hasır. Ücret, ayda on beş frank.

Bir de şu akla gelmez tamirleri uşaklara yaptırmak insafsızlığı yok mu? Tavanların sıvası koca parçalar halinde düştüğünden, dülger masraflarını kısmak için bozuk kısım badana ediliyordu. Çünkü bütün odalar badanalıydı. Ama bez parçası çürük olduğundan yırtılıyor ve kopan alçı parçalarını da birlikte düşürüyordu. Çoğunlukla bu, tam tamir sırasında ya da birkaç gün sonra oluyor ve yeniden işe başlamak gerekiyordu. Bununla birlikte, bu çöküşlerin tam yaz mevsiminde olması ve alçı çığının geceleyin karyolasında uyuyan adamın başına dökülerek bütün otelin ayağa kalkması da olmayacak iş değildi.

Zemin döşemesi için de hal aynıydı. Ama burada hiç değilse tehlike yoktu. Otelin yapıldığı yirmi yıldan beri bir tek tahta değiştirilmemişti. Özellikle zemin katı nem yüzünden tümüyle çürümüştü. Burada iki cimrinin zekâsı, usta parasından kurtulmak için başka bir çare bulmuştu. Onların talimatı üzerine, uşak çürümüş tahtayı çıkarır, deliği dövülmüş kumla doldurur ve üstüne süprüntülükte bulunmuş bir teneke parçası mıhlardı. Sonra bir boya, üstüne de halı serilir, ama yüründüğü zaman, girintili çıkıntılı hesapsız teneke parçaları halının altında öyle gürültü çıkarırdı ki, insan kendini bir damın üstünde sanırdı.

Tabii, otelin sadık müşterileri ne tavanın sürprizlerini, ne döşemenin müziğini bilmez değillerdi, ama başka yerlerde beteri bulunduğunu da bilirlerdi; tahta kurusu! Oysa Bobesko'larda temizliğe diyecek yoktu.

Elbette! Bu onlar için hiç de güç bir şey değildi!

Bir hizmetçinin mevsimlik kabul olunması için –ilerideki çok kazançlı ve az işli günler gözünde büyütülürdü– açılıştan önce nisan ayında en az on beş gün hayvancasına çalışması şarttı. Bu zahmetli işlere bir ay dayanmış olana otelin en zengin müşterilerinin oturduğu kısım tahsis edilirdi. İşte ödül ve kural buydu.

Bu kurallar itirazsız kabul edilirdi. İş önerileri yağardı. Tüm nisan ayında ricacı bir yığın insan Mihail'le benim yakamı bırakmazdı; Bobesko üzerinde nüfuz sahibi olduğumuzu sandıkları için, patronlara ricada bulunmamızı isterlerdi. Rica boşunaydı. Köleler kendiliklerinden gidiyor ya da kovuluyorlardı, boş yer hiçbir zaman eksik olmuyordu.

Hatta aldatmalar, fahiş haksızlıklar da oluyordu: İhtiyaç miktarının üç misli adam alıyorlardı, çünkü patronlar uzun deneyimleriyle biliyorlardı ki, girenlerin dörtte üçü bu müthiş nisan ayının sonundan önce süpürülecektir.

Böylece, gidip gelmeler hiç eksik değildi ve işi kolaylaştırıyordu, çünkü ilk üç günün şevkiyle iyi iş çıkıyordu, dördüncü gün şevkten eser kalmıyordu. Ama bu arada zavallılar her şeye katlanıyorlardı. Yalnız yıkamak, ovmak, cilalamak, tamir, yama, ütü gibi işleri istendiğinden fazla yapmakla kalmıyorlar, hatta tüm binayı badana etme işine bile koşuyorlardı, ki bu insafsızlığın son kertesiydi: Kullanmasını bilmedikleri kireci yüzlerine, gözlerine bulaştırarak, zavallıların bazen Allahaısmarladık bile demeden, halta yirmi ya da kırk santimlik alacaklarını bile istemeden sıvıştıkları olurdu.

Şu halde bunlar için ödül birkaç tabak fasulye çorbasından ibaret kalıyordu.

Bay ve bayan Bobesko, bundan ne merhamet, ne de endişe duyuyorlardı. Merhamet adına, ne zaman bir hizmetçi ortadan kaybolsa:

– Eh!.. Ne yaparsın? Bu adamlar, armut piş, ağzıma düş arıyorlar, deyip geçerlerdi.

Bütün bu kaçışların, bütün bu haksızlıkların kendilerine zararlı olabileceğinden endişeye gelince, umurlarında bile değildi. Evet, göl ve hatta İbrail, Bobesko'ların hizmetçilerine davranışlarındaki insafsızlığa ateş püskürüyordu, ama "başka yerlerde görülmemiş bahşişlerin yalnız burada

verildiği” hakkındaki ünü de aynı güçteydi. Bu yüzden, insansız kalacaklarından korkmuyorlardı.

Ve hatta bu istismarın görünüşü hiç de hazin değildi. Her zaman yeni gelenlerin kısa ve saf şevkleri sayesinde hemen genel bir neşe içinde iş görülürdü. Özellikle benim gelişimden sonra, 10 Nisan’a doğru, işin büyük bir kısmının koşulları hissedilir derecede düzeldi, çünkü ben sıvanın yerine bez kaplamak ve badanayı uşaklara yaptırmak yöntemini yavaş yavaş kaldırdım.

Bu sonuca varmak benim için kolay oldu. Harcı karıştırmaya gerekli iki maddeden en pahalısı olan sönmemiş kireç otelde istediğim kadar vardı. Diğer maddeyi, yani ince kumu, cimriler satın almak istemediler, ama kapı yoldaşlarım olan hırsızları, inşaat yerlerindeki yığınlardan kum çalmanın kendi çıkarları için olduğuna kandırmakta güçlük çekmedim. Bir hafta sonra, tavanlardaki açık deliklerin çoğu doldurulmuş, sıvanmış, tertemiz edilmişti.

Bobesko’lar gözlerine inanamıyorlardı! Bunun değerinin ne olduğunu biliyorlardı. Ben bir hamlede otelin kahramanı ve önerileri gözden geçirilmeye değer bir adam oluvermiştim.

O zaman bazı koşullar öne sürdüm:

– Gündelik yemeğimize kilosu seksen santime olan beyaz peynirden iki kilo katarsanız, ben tek başıma, bütün otelin badanasını şimdi uşakların yaptığından iki misli çabuk ve çok daha temiz olarak bitirmeyi üstüme alırım; bunların meslekten anlamaması bir sürü malzeme ziyanına ve müthiş bir pisliğe neden oluyor.

Bobesko biraz sarardı:

– Yavrum, pek yaman şeysin! Günde iki kilo peynir! Peki! Ne yapabileceğini göster bakalım, sonra çaresine bakarız.

– Hayır! Sonraya bırakmak yok! Peyniri vereceksiniz! Anlaşıldı mı?

Bize arkasını çevirerek:

– Peki... Peki... diye homurdandı.

Bütün hızımla işe giriştim. Zaten biz badana kalfaları, patronların yanında çocukluğumuzdan ölümümüze kadar hep bu hızla çalışırız. Her gün iki üç oda, ellerimden temiz, şen ve kar gibi olarak çıkıyordu.

Herkes sevincinden uçuyordu, en başta en iğrenç angaryadan kurtulduklarına sevinen uşaklar fasulyeli bulaşık suyundan ne de olsa daha insani bir gıda olan nefis beyaz peynirden de pek memnundular.

Geceleri, güzel hizmetçi kızlar, yorgunluğa karşın, kollarımıza düşüyor ve yarı uykulu bir halde kendilerini sevdiriyorlardı. Bir harem dairesini dolduracak kadar kadın vardı, biz de bir kümesin horozları gibi birinden diğerine geçiyorduk.

Mihail, kızlara el sürmüyordu! “Hizmetçiler şefi” sıfatı onu bundan men ediyordu, hem planlarını da unutmuyordu. Bayan Bobesko güya soylu kapıcısının sevgi çıtlatmalarına hayli kulak kabartıyormuş, Mihail de ona sadakatini kanıtlamak istiyordu. Ben büyük dostumun yeni ham hayallerine hiç inanmıyordum, ama Jozefin’in Mihail’in kendisininkinden daha temiz bir Fransızca ile yaptığı felsefi sohbetlerden hoşlandığı belirgindi. Bu sohbetler her yerde ve herkesin, hatta bir sözcük fransızca bilmeyen patronun önünde yapılırdı. Mihail konuşmaları için en iyi zamanı, bayan Bobesko’nun sürekli nezareti altında en becerikli kadınların yaptıkları ustalıklı çamaşır tamirleri sırasında bulurdu. Dostum, işlerin genel idaresinden başka görevi olmadığından, hanımının yanında oturur, ona Fransa’dan, diğerinin çok da umursamadığı Fransız kültüründen söz eder ve uygun fırsatlardan yararlanarak bazen kadının elini alıp “duygularını uyandırmaya” çalışarak “tutkuyla” öperdi. Doğrusu bir kez Jozefin’in Mihail’in yanından alı al, moru mor çıktığını gördüm. Mihail o zaman bana:

– Söyle bakalım, ne dersin buna? dedi.

– Şunu derim ki, bu kadın yalnız paraya tapıyor ve senin kaba saflığından yararlanarak seni otelinin baş kölesi yapacak.

Ama bir türlü fikrini değiştirmiyordu. Bütün boş zamanlarını, hatta tüm işler durunca, teker teker ya da çifter çifter, her birimizin biraz zevk almak

için ortadan kaybolduğumuz o tatlı pazar öğleden sonralarını bile o kadına ayırıyordu. Kürek mahkûmu kurtuluş gününü nasıl beklerse, biz de pazarı öyle beklerdik. Bahar erken başlamıştı, ılık yağmurlar ve mart ayının sıcak dalgaları nebatları çarçabuk büyütmüştü; koruda şimdiden yapraklar arasında kuşlar sevdalı şakımalarıyla gözleri dolduruyordu. Onlar kadar şanslı olmadığımızdan, bedenlerimizi güneşe ya da hasırdan yataklarımıza sermek, dinlenmek ya da bize paskalya için bir terliğe, bir gömleğe veya bir etekliğe ne kadar gereksinimleri olduğundan söz eden yavuklularımızı öpmekle yetinirdik.

Mihail bu pazar tatillerinden bile yararlanmazdı. Çünkü pazarları öğleden sonra, bütün otel bir mezar sessizliğine gömüldüğü sıralarda, Bay ve Bayan Bobesko kendilerine özgü bir eğlenceye çıkarlardı. Her biri koluna bir sepet takarak, uzun bir yürüyüşe koyulur, yolda gözleri her yanı araştırarak kendilerine gerekli ufak tefek şeyleri keşfe çalışırdı. Bir çivi, bir demir parçası, bir teneke parçası, paslı bir anahtar, boş bir kibrit kutusu, delik bir tencere, paçavralar, eski bir pabuç teki. Ve mahsul ne denli bol olursa o denli memnun dönerlerdi.

Dostum da bir kıskaç olarak onlara refakat ederdi; bu seferlere böylelikle bir yenilik katılmıştı: Tahta perdelerden ya da mağazaların önünde satış için dizilmiş sandıklardan fırlamış tüm çivileri sökmek mümkün oluyordu. Bu çivileri elde etmek için, Mihail tahta perdeleri ve sandıkları koruyan tüm köpeklerin ve Yahudilerin saldırılarına katlanıyordu. Yolda patronlarının insan hayatında tasarrufun hayati önemi hakkındaki görüşlerine ortak oluyor, bu konuda birçok tarihsel delil göstererek onların şevkini artırıyordu. Akşamları sepetleri süprüntülerle dolu olarak otele döndükleri zaman, üçünde de aynı sakin tavır ve aynı memnun ciddiyet olurdu.

Asıl kötüsü, bütün yörenin süprüntülerini otele taşıma işi biz “köleler” için çok kötü sonuçlar doğuruyordu. Çünkü bunları yığdıkları yer otelin tavanarasıydı, bu da ortaya başka bir güçlük çıkartmaktan geri kalmıyordu. İki çılgın, tavanarasında eski kitapçı dükkânlarının bakiyesi olan tonlarca eski kâğıt saklıyorlardı, her yıl bunlara bütün kırık eşyalar, yollarda toplanmış hırdavat, kullanılmaz hale gelmiş bütün paçavralar katılıyordu. Böylece bir vagon dolduracak kadar eşya yığılmıştı. Bu ağırlığın bir

noktada bırakılırsa zemini çökertebileceğini düşündüklerinden, her bahar bütün bu süprüntüler tavanarasının bir köşesinden diğer köşesine taşınırdı.

Her pazar sabahı eğlencemiz buydu. Sabah saat sekizden on ikiye kadar süren iğrenç bir angarya. Kollarımız en inanılmayacak gereksizliklerle dolu olarak kafamızı çatı direklerine çarpa çarpa bütün bina boyunca elli metre kadar yol giderdik. Toz bulutları genzimizi yakar ve bizi kör ederdi. Pis kokulardan kusardık. Bu oyun her yıl tekrarlanırdı. Umutsuz, hep yeni ve yenilenmiş bir insan kalabalığı bu işi diğerleri gibi uysallıkla görürdü.

Ama işte mübarek bir mayıs günü (eski takvimle), göl mevsiminin açılış günü geldi çattı. Artık efendilerin köleleri üzerindeki egemenliği bir sihirbaz değneğiyle dokunulmuş gibi ortadan kalktı, cilalama, tamir işleri paydos edildi; her pencerede bir bayrak dalgalanıyordu, çatlak elli küçücük hizmetçi kızlar sonunda beyaz önlüklerini bir daha çıkarmamak üzere giydiler.

Daha sabahın saat altısında müthiş bir bakır ve davul gürültüsü camları sarsmış ve halkı yatağından fırlatmıştı. Binbaşı Dutson altmış *flakay*'ın başında olarak bir kasırga gibi geçmiş, peşinden yüz kadar yumurcak, bir o kadar köpek sürükleyerek gölün tüm yollarını dolaşmıştı. Daha şimdiden o Yenika külhanisi, kasketini bir kaşı üstüne yıkmış, küçük büğlüsünü balkonlara doğru kaldırıyor ve kendi icadı olan uzun bir *tur-lu-tu-tu-u-u* salıveriyordu, ama binbaşı bütün genç kızların dikkatini kendi üzerine çekmenin arkadaşlarına karşı dürüst bir hareket olmadığını değneğiyle ona işaret ediyordu.

Yörenin merkezi olan köşk meydanında aletlerini bıraktı. İdare tarafından kendilerine bir sabah ziyafeti çekildi: Bizim ananevi "soğuk kuzu kızartmamız, yeşil sarmısak ve ezeli pelinaşımız"1. Gazinonun büyük salonunda aynı ziyafet gölün subaylarıyla ileri gelenlerini bir araya getiriyordu. Yarı sarhoş bir papaz ziyafetten önce kısa bir dua okudu. Onlar Tuzlu-Göl'de ikametin harikaları ve kendi yetenekleri hakkında nutuklaşırken, dışarıda halk hiçbir acılığın zarar veremeyeceği sağlam bir neşeyle sarhoş oluyordu.

Kocaman salkımsöğüt dallarıyla süslenmiş sarhoş arabaları bitip tükenmez bir sıra halinde geliyorlardı, arabaların önünde bedenleri köpürmüş ve

saçları üç renkli kordelalarla örülmüş atların üzerinde biniciler vardı. İbrail'in "Helios" tramvay şirketi en yeni arabalarını seçerek söğüt dallarıyla bezemiş, küçük bayraklarla donatmıştı; pazar giysilerini giyinmiş kenar mahalle halkı bunlara hücum ediyordu. Her çeyrek saatte, tramvayın fren manivelasına bağlanmış olan güzel tunç çanı hiç durmadan çalarak gölün lokantacılarına yeni bir kafilenin gelişini haber veriyordu. Vatman, "ateşsiz araba"nın şevkine memur edilmekten duyduğu büyük sevincin hâlâ etkisi altında bulunan bu genç köylü, çanını, çok çeşitli sesler çıkararak köylülerle genç kızları hayrete düşüren bir müzik oyuncağı haline koymakta gecikmemişti.

Daha öğle olmadan hiçbir lokantada boş bir masa ya da iskemle kalmamıştı. İnsan dalgaları koruya doluyordu, her aile yemeğini yanında getirmişti. Panayırlardaki gibi kalabalık kemancı çingeneler, her yandan kendilerini tehditler ve küfürlerle çağıranların hepsini tatmin etmeye yetişemiyorlardı. Parkın yollarında geziciler gazino meydanına kadar kendisine yol açmaya çabalayan bir tek kesif kütle oluşturuyordu, gazino da ağzına kadar doluydu; burada bando yağdırdığı milli ve duygusal nağmeleriyle her yanı inletiyordu. Sonra, akşamın dördüne kadar bandoculara verilen dinlenme sırasında, gölü çevreleyen tarlalarla hendeklerde aşka susamış delikanlıların kollarında genç kızların kemikleri çatırdıyordu.

Daha o günden biz siviller hapı yutmuştuk: Bir bandocunun kollarına düşen en mendebur karı bile artık yüzümüze bakmaz olmuştu. Dünkü yavuklularımıza otel garsonlarına sadık kalacaklarına dair verdikleri sözü boş yere anımsatıyorduk. Oysa onlara terlikler almak için ceplerimizi nasıl da boşaltmıştık! Boş yere... Üstelik, bandonun bu musibet herifleri, efendileriyle birlikte otele inen her yeni hizmetçiyi de çarçabuk elimizden alıyorlardı. Otel çok tenha ve işler kolay olduğu için her gün biraz kaçamak yaparak özgürlük havasını soluma olanağını bulduğumuz bu sakin mayıs ayında, hizmetçi çiftleri dışında, koruda bir siville gezen tek bir kadın görülmüyordu. Ama çarçabuk hıncımızı alıyorduk, ne zaman bayan Bobesko avluya çıkarak bizim sürtükleri çağırmak için:

– Steloutsa... Steloutsa!.. Nereye cehennem oldun? diye boğazını yırtacak olsa:

– Sorduğunuz şeye bak! cevabını verirdik. Nerede olacak?

– Nerede, söylesenize?

– Bandocularla!

– Öyle mi; bir daha sefere onu kapı dışarı edeceğim!

Akşam günahkâr kız masum gözyaşları dökerek bizlerden yardım dilenirdi:

– Beni kovarlarsa sen de otelden ayrılacağını söyle!

– Peki, bir koşulla: Bandoyla ilişkini keseceksin!

– Ne diyorsun... Olanaksız... Kostika’mı seviyorum!

– Gidinin kahpeleri!

O bandocu sihirbazlarının marifeti olan bu büyük “ailevi” kargaşayı önlemek için, otelin eski bir müşterisi, daha haziranın ilk günü Allahtan imdadımıza yetişti. Bu, doktor Samuel Bastaki idi. Elli yaşlarında dev yapılı bir adam; yırtıcı kuşlara benzeyen bir yüzü vardı; kolay kolay gülmez, çabuk parlardı, sıcak ekmek gibi iyi yürekliydi, bir prens kadar da cömert. Kumarda çok şanslıydı ve ünlü kadın avcı-larındandı, başından bir sürü rezalet geçmiş, bu arada birçok kibar aile kızı, aleyhinde baştan çıkarma davası açmıştı.

Doktor Bastaki, Bobesko’larla sıkı fıkı dosttu ve otel kurulalı beri onların müşterisiydi; en güzel odalardan üçünü tutuyordu: Bekleme salonu, muayene odası ve kendisinin ünlü bekâr yatak odası; ki burada, asilzade, esnaf ya da hizmetçi, eti budu yerinde olmak koşuluyla her tür kadınları sıraya çektiği söyleniyordu.

Daha otele gelir gelmez, tüm hizmetçiler kendisiyle tanıştırıldı, ve zührevi hastalıklar muayenesinden geçmek için karşısına çırılçıplak çıkmak zorunda kaldık. Bobesko’ların zengin müşterilerine hasta hizmetçilerin servis yapmasına kesinlikle razı değildi. Birkaç gün sonra, benden hoşlandığını fark edince, bundan yararlanarak, melun bandonun gelişinden beri duygusal yaşantımızda nasıl bir felakete uğradığımızı kendisine anlattım:

– Ne halt edeceğiz? Kerhaneye gitmek zorunda mı kalacağız?

Ertesi gün, otelin beş hizmetçi kızını karşısında sıraladı. Bunlar, doktorun kadın avcılığı konusundaki ününü bildiklerinden keskin bakışları karşısında gözlerini yere indirdiler. Kokulu işaret parmağıyla birer birer çenelerine dokunarak başlarını kaldırdı. Sonra patronumuza dönerek dedi ki:

– Bay Bobesko, öğrendiğime göre, bu nazeninler bandoculara bayılıyorlarmış. Albayına varıncaya kadar tüm askerlerde belsoğukluğu olduğundan, bundan böyle ordu görevlileriyle kuşkulu ilişkilerde bulunan olursa bana haber verin. Gözetim altına alınması için kendisini hemen hastaneye göndereceğim.

Ah! Ne bayram ettik!

– Yenika'larla onların *tu-tur-lu-tu-tu*'larına paydos! Eh! Nasılmış bakalım Steloutsa'lar!

Hastaneye gönderilmek, bu kovulmaktan bin kez beterdi. Yalnız orospular bu ayıba katlanırlar.

Bum! Derhal yavuklularımız, yarı somurtkan, yarı pişman, bize döndüler ve yavaş yavaş Lika'ları, Kostika'ları, Yenika'ları unuttular. Yaşasın bizim "Kartal" (doktora biz bu adı vermiştik)!

Ama bir de ne görelim? Doktor zile basıp bir hizmetçi çağırdı mı, hepsi birden koşup geliyordu. Herhalde Kartal'dan korkuyorlar, gözüne girmek istiyorlar da ondan, demiştik.

İş başka türlüymüş, bunu daha sonra terk ettik. İsabet ki, Kartal aynı kadını, hatta bir güzellik kraliçesi bile olsa, üç kez soymuyordu. Onun için bizim Steloutsa'lar yeni ve kısa bir baş dönmesine tutulduktan sonra, malımıza sahip olduk ve bu kez onu iyi kötü koruduk.

Aslında artık çılgınlıklar için çok zaman da kalmamıştı. Üç ay önce tutulan daireler, haziran devresi için dolmaya başlamıştı; bir banyo tedavisi yirmi beş gün sürdüğünden, otel 15 Mayıs'la 15 Eylül arasındaki mevsim süresinde müşterilerini üç, hatta dört kez tazeliyordu.

Ne mükellef aileleri yakından görme olanağını bulmuştum. Sosyal seviyemiz ne olursa olsun, hiç değilse insani zaaflarımız, kibirlerimiz, tutkularımız bakımından hep aynı olduğumuzu ne kadar iyi anladım. Ne yalan söyleyeyim bu insanları sevdim, yakından tüm çıplaklığıyla gördüğüm için onlarla anlaştım.

Ağırbaşlı aile reisleri gördüm ki, sofrada "kabaca" bir söz söyledi diye çocuklarını aç karnına yatağa gönderirlerdi; uşaktan kendilerine yalnız üçüncü şahısla hitap etmesini isteyenler ya da iki ipek gömlek arasında bir bit ya da balgam değil, yalnızca küçücük bir tahtakurusu bulundu diye çamaşırcının getirdiği temiz çamaşırların tümünü yeniden yıkamaya gönderenler gördüm; sonra aynı adamların zilzurna sarhoş dönerek, bir hizmetçinin kulübesine daldıklarını, kadının üstüne atıldıklarını ve genellikle bizim diğer taraflarımızla bile çok dikkatli davrandığımız yerlere burunlarını kulaklarına kadar soktuklarını görmek de nasip oldu. Kumarda bizden yüz frank borç alıp, sonra ödemeyi unuttukları oldu, ama bize kendilerini insafsızca soyma olanağını da sık sık verdiklerini itiraf edeyim.

Bunların uysal ve soylu karılarına gelince, böyle kocaların âdetlerini ya biliyor, ya da bilmiyor, ama kendilerine aynen karşılık veriyorlardı. Kuşkusuz daha dikkatli hareket ediyorlardı, ama daha az ateşli değil. Ben kendi hesabıma birkaç tanesini tanıdım ki okşamaları bana kibar otel kapıcılığı görevimi takdis ettirdi.

Yok! Bana sadık olduklarını iddia etmiyorum, tam tersine, ben kendim, ya bizim Kartal'ın kollarında ezilmek –doktor çok rağbette olduğundan ve asla işsiz kalmadığından tüm talepleri karşılayamıyordu– ya da kadın gibi tavırlarıyla hırslarını tahrik eden ufak tefek bir subayı kendi kolları arasında ezmek istedikleri zaman, her türlü hoş olmayan sürprizden uzak olarak eğlenmeleri için elimden geleni yapıyordum. Bunlardan birincisi kolaydı. Doktora işi çıtlatıyordum. Doktor hastayı mimliyor, uygun bir fırsattan yararlanarak yanına yaklaşıyor, elini öpüyor ve bir baba ve meslek adamı tavrıyla ona:

– Benziniz hoşuma gitmedi aziz bayan, diyordu, bir gün gelip beni görür müsünüz?

Ve o gün hemen kapıya bir sürgü!

– Soyunun bayan!

Ertesi günü doktorun bana:

– Sıra kimde? diye sorduğu olurdu.

Evet, Kartal’la ilişkide bulunmak için iş kolaydı; her kadın kocasını elinden tutarak aldatabilirdi, çünkü doktor doktordur, muayenehanesinde sizi istediği gibi soyabilir.

Ama doktor olmayan biri, örneğin bir subay için nasıl davranmalı? Bir cep mendili kadar küçük olan bu yerde, biraz ileri götürülmüş üç günlük bir ilgi, herkesin durumu anlaması ve işleri yüzünden kentte kalan, ailesini kucaklamaya ancak cumartesi akşamından pazartesi sabahına kadar gelen kocanıza anlatılması için yeterlidir. Âşığınızla nereye gideceksiniz? Onun evine mi? Kendi dairenize mi? İbrail’de bir otele ya da bir randevucuya mı? Hayır, hayır! Bunlar ikinci sınıf kadınların yapacağı şeyler. Oysa siz...

Siz, evet, siz, her şeyi bilmek ve her şeyi anlamak zorunda olan kapıcı gibi sadık ve anlayışlı bir dostun önerileri sayesinde güçlüklerden kurtulacaksınız. Size “çare”nin kendi elinizde olduğunu o öğretecektir. Tabii kendi elinde de...

Bobesko otelinde efendilere özgü otuz oda ve efendilerine eşlik eden uşakları barındırmak için ayrıca on beş oda vardı. Bu ikinci derecedeki odalar, ki kireçle sıvalı birer kutudan ibaretti, avluda sıra ile dizilmişti ve her biri kapısı, penceresi ve anahtarıyla tümüyle müstakildi. İçlerinde küçük bir karyola, bir masa, bir iskemle vardı. Temizdiler. Yalnız şurasını söyleyeyim ki, bunlar yapıldıkları zaman, mucizeli Tuzlu-Göl’ün etrafında açıkta yatan mistik hastaların emrine tahsis edilen ilk derli toplu barınaklar olmuştu. Sonra otel bunların yerini almış ve müthiş para kazanmıştı. Bu kulübeler de otelin eklentileri arasına girmişti. Ama mütevazı bir hizmetçi için bu kadarı çoktu bile.

Aynı zamanda yüksek bir bayanın ilk rastladığı âşığının kollarında suçlu bir saatçik geçirmesi için de bu kadarı çoktu. Hizmetçisini, onların zaten çok sevdikleri ve binbir tehlikeyi göze alarak sıvıştıkları bu gece saatinde, biraz hava almaya göndermek yeterliydi. Bandonun size son gürültülü ezgilerini

gönderdiği; otel ocaklarının son ızgaraların dumanlarıyla burunlarınızı okşadığı ve otele geç kalanların, ayakları altında avludaki kumları çıtırdatarak içeri girdikleri bir sırada, siz sevilen ya da sevilmeyen evli kadın, tüm duygularınızın verdiği güçle, yalnız çalınmış olduğu için size ilahi gelen bu çalınmış aşkı tadıyorsunuz.

Ve saati unuttuğunuz olursa, gecenin sessizliği içinde hafif bir ıslık, dostunuz kapıcının bu kadarı yeterli gördüğünü; kocanızın odasına dönmenizin, ya da uyuyan kocanızın yanına gitmenizin dikkatli bir hareket olacağını size haber verir.

Evet otel bu çılgınlığı yapan beyinsiz bir kadın da görmüştü: Kocası horlarken yataktan çıkıyor ve randevusuna koşuyordu, ama rezalet bir başka türlü patlak verdi.

Çoğunlukla kocalar ancak kendileri de hasta oldukları zaman karılarıyla birlikte geliyorlar, bunu da ağustosta, tatilleri sırasında yapıyorlardı. Oysa evli kadınlar, okullar kapanır kapanmaz, büyük kentlerden uzaklaşmak için her fırsattan yararlanıyorlardı: Çocuklarla birlikte dağa ya da denize; romatizmalı yaşlı akrabalarıyla Tuzlu-Göl’e, ciğerlerini tedavi etmek isteyen kocalarıyla birlikte Kaçulala’ya gidiyorlardı. Böylece zengin kadınlara mayıstan ekime kadar her tarafta rast-lanır, zaten onların tatilleri doğumla başlar, ölümle biter.

15 Ağustos’a doğru, kocası uyurken onu aldatan kadın oteldeydi; bir tanesi de gazinoda kumar oynadığı sırada kocasını aldatıyordu. İki aile dosttular. İki koca da bakanlık müdürlerindendi. İki kadının birer subay âşığı vardı ve aşk yuvaları da hizmetçilerinin odasıydı. Allah ikisini birden cezalandırmayı uygun gördü.

Birinci çiftin adı Nikolesko, ikincisinin Dimitriyu idi. Uysal bir adam olan ve uykuya bayılan Bay Nikolesko’dan pek korkum yoktu.

Buna karşın bay Dimitriyu, beni hep telaş içinde bırakıyordu. Kıskançtı ve karısından kuşkulanıyordu.

Gerçi, ben onun tüm manevralarını boşa çıkaran bir casus şebekesi kurmuştum. “Piccolo”larım adını verdiğim birkaç serseri çocuk gazinodan

otele giden tüm stratejik noktalara yerleştirilmişti. Adamın kumardan bir sürprizle, yani “olmayacak” bir zamanda çıktığı görülünce, kendisi daha on adım atmadan ben haberdar oluyordum. Ve kocası geldiği zaman, karısı ona bir Romen atasözünün dediği gibi “sarmısak yemedim ki ağzım koksun” diyebilirdi.

Ama Allah büyüktür. Hepimizi cezalandırmak için, elini hiç aklımıza gelmeyecek yerlere kadar uzatarak hiç beklenmedik işler gördü.

Bir gece, uyku düşkünü bay Nikolesko’nun tam başı üstünden iki kürek alçı kopardı, adam tabii uyandı ve iki hoş olmayan şeyi birden fark etti: yatağı alçı doluydu ve karısı yanında değildi. Adamcağız hiç gürültü etmedi, ama gece nöbetçisi olan beni çağırmak hakkıydı; ben de tam o sırada gazinoya çevrilmiş koca bir kulak haline gelmiştim.

Yerime koyacak kimse yoktu. Mihail uyukluyordu. Bir dakika başımı ellerim arasına alarak düşünmeye koyuldum, sonra iki suçlu kadının kapılarına vurup; birine kocasının beni çağırdığını, ötekine de artık nöbet bekleyemeceğimi haber vermeye karar verdim.

Geç kalmıştım. Nikolesko ile patronum, ikisi de pijamalarıyla merdiven başında sakin sakin konuşuyor ve beni bekliyorlardı. Avluya çıkarak iki kadına haber vermeme olanak olmadı. Ne halleri varsa görsünler, dedim.

Halleri kötü oldu. Ben diğer boynuzlunun yatağını düzeltirken, Dimitriyu rüzgâr gibi kopup geldi. Karısını aradı, bulamayınca doğru avluya çıkarak çağırmaya başladı. Mehtapta hava alan Nikolesko ile Bobesko balkondan seslendiler:

– Ne oluyor?

Öteki Nikolesko’yı yanıtladı:

– Şu oluyor ki, ikimiz de boynuzlandık.

– Olabilir. Benim karım da ortalıkta yok.

– Kesinlikle şurada, şu odaların birinde olacak, ama gör bak onları nasıl çıkarıyorum!

Üçüncü kez haykırdı:

– Sylva! Çık, yoksa tüm barakalara ateş edeceğim!..

O zaman anladım ki haberi vardı. Bir anlık ağır ve bir şeyler bekleten sessizlik içinde hepimiz ezildik. Kaskatı kesilmiş olan Bobesko kımıldamıyordu. Dimitriyu cebinden bir şey çıkardı, bir gazeteye sardı, paketi bir odanın yanına koydu ve tutuşturdu. Sonra dostuyla patronunun bulundukları balkonun altına gelip durdu.

Şaka ediyor sanmıştık. Gazete ağır ağır yanıyordu.

Nikolesko sordu:

– Ne yapmaya çalışıyorsun? Sylva dediğin gibi oradaysa, yanan bir gazeteden korkmayacağını tahmin edersin; bütün bu odaları da birer birer açtıramazsın, içlerinde oturanlar yalnız hizmetçiler değil ya.

Gerçekten, birkaç oda yolculara kiralanmıştı. Dimitriyu:

– Bilmiyorum, dedi, bekle!

Beklemeye zaman kalmadı, kocaman bir alevle birlikte müthiş bir patlama havayı sarstı, avlu tarafındaki tüm camları aşağı indirdi.

Gecelikleriyle dışarı fırlayan kiracılarla hizmetçilerin telaşı ve gürültüsü arasında bay Bobesko:

– Çıldırmış! Çıldırmış! diye inliyordu. Ve karısını çağırmaya koyuldu:

– Jozefin! Jozefin!

Ama Jozefin de bu odalardan birinde, daha doğrusunu isterseniz... Mihail’in yanındaydı ve yüzlerini kapayarak kaçışan iki günahkâr kadınla birlikte o da meydana çıktı.

O zaman patronumun aldığı tavır, genel felakete bir parça şaka kattı. Dimitriyu arkadaşını kadınların çıktıkları odalara doğru sürüklerken:

– Gördün mü, Aleko? dedi. Bir tavşana attım. Üç tane birden vurdum! Gel şimdi şu baylara bir merhaba diyelim.

Öteki sordu:

– Silahlı değilsin ya!

İki teğmen avluya çıktı. Dimitriyu, ellerini arkasında kavuşturarak, onları yakından süzdü, sonra:

– Peki, baylar, gidebilirsiniz... dedi. Ve kendi kendine söyleniyormuş gibi, atasözünü tekrarladı:

– “Dişi köpek kuyruğunu kaldırmazsa, erkek köpek peşinden koşmaz.” Şu halde, suç sizde değil.

Tabii, diye düşündüm, suç alçıda!

Bu müthiş gecenin sabahı, iki bakanlık müdürü aileleri ile trenle gölden ayrıldılar. Başka çare de yoktu, çünkü rezalet yalnız Tuzlu-Göl’ü değil, İbrail’i bile heyecanlandırmıştı. Yalnız gazeteler, saygı göstererek bundan oldukça kapalı söz ettiler ve üçüz aile faciası kahramanlarının isimlerini yalnız ilk harfleriyle yayımladılar.

İşin en acıklı yanı, şimdi patronun durumuydu. Jozefin’den Mihail’le benim kovulmamı istiyordu. Kuşkusuz, karısı onu kolayca, gece yarısı, yatmadan önce Mihail’i görmeye gidişinin ilk kez olmadığına inandırdı. Çünkü, Bobesko erkenden yattığından, kendisi geç vakte kadar bekliyor ve personel şefine ertesi gün için sabah saat altıda trenden müşterileri karşılamaya gitmesi hakkında son talimatını veriyordu.

Bu gerçeğin ta kendisiydi, ama ihtiyarın görüşüne göre, dedikoducular servisle ilgili bu konuyu bilemezlerdi ve onların çenelerini kapamak için tek bir çare vardı, o da iki kapıcıya yol vermekti. Jozefin ayak diredi. Bir hafta süreyle kocasıyla otelin her köşesinde kavga ederek bizi bir dişi kaplan gibi

savundu. Sonunda patron yelkenleri suya indirdi. Artık kapı dışarı edilme tehlikesinden kurtulmuştuk.

Ama yine de rahata kavuşamadık. Patron bize hayatı zehir etmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor, sabahın ilk "bonjur"undan kapanma saatindeki "bon nüi"ye kadar, sırf çileden çıkarmak için bize rahat vermiyordu. Neden yapıyordu bunları? Bizi gitmeye mecbur etmek için mi? On beş güne kadar zaten herkes gidecekti, çünkü mevsim sona eriyordu. Bununla birlikte, kendilerine hizmet ettiğimiz, son kalan yirmi kadar aileden alacağımız bahşişten vazgeçerek hemen gidemezdik. Bu oldukça kabarık bir tutardı.

Planlarının yeniden yıkıldığını gören Mihail, üzgün, benden görevlerimi kusursuz yerine getirmemi ve ihtiyarın ihtarlarına sabretmemi istiyordu:

– Görülüyor ki, ne pahasına olursa olsun, bizi zengin bahşişlerden etmek, kovulduğumuzu söyleyebilmek istiyor. Öyleyse bu durumda Doğu hikmetinin sözünü dinleyelim: "Yüreğini geniş tut, kıçını sıkı!" Yani: Yut ve sus!

Zavallı Mihail! Şu anda onu her zamankinden çok seviyor ve veremin pençesinde kıvrandığı zamandan beri onun gibi bir adama layık olmayan hayallere kapılarak kendi vicdanına indirdiği darbeleri affediyordum. Öyle ya! Soyca ve ruhça soylu olan bu adamın, bu yüksek zekânın, bu mükemmel karakterin, servet içinde doğmuş bu narin yaratığın, sefalet ve hastalığın elinde, en bayağı bir uşak gibi mantık yürütmesi, ancak en bulaşık işlere karışmış bir sevda tellalının tasarlayabileceği düşüncelere dalması acınacak bir hal değil miydi?

Dışarıya karşı gösterdiği bu kalender ve boynu bükük kapıcı maskesi altında ben, hakareti insanlar arasında mücadele silahı diye kabul edemediğimden, her türlü hakaretlerden uzak tutulmaya layık yaratılmış bir yürekte hayatın biriktirdiği tüm acılıkları okuyordum. Ailesinin haysiyet kırıcı saydığı hareketlerinden dolayı, onları yirmi yaşındayken terk edip serveti ve şatafatı teperek peri masallarımızdaki, o hayatını alnının teriyle kazanan şeffaf elli şehzadenin uğradığı korkunç işkencelere mistik bir imanla boyun eğmişti.

Baş kapıcının her zaman herkes gibi çalıştırıldığı bu hodbin ve cimri kurumda bile, Mihail, son derece ince tabiatının etkisiyle, kendisi istemediği halde her türlü kaba işten uzak tutulmuştu.

Şu halde bu adam, duyarlılığının geçirdiği nasıl bir dönüşümle kişiliğinden ve onurundan en büyük özveriler pahasına bugün kapıları zorlamaya ve daha iyi maddi koşullara yükselmeye boş yere girişiyordu. Oysa doğduğu evin kendisine bahşettiği tüm servete ve şana yeniden kavuşması için bir parmağını kaldırması, belki bir özür dilemesi yetecekti. Bana bunu açıklamıyordu, ben de ondan sormaya cesaret edemiyordum. Aramızda böyle kararlaştırmıştık. Anlaşmaya saygı gösteriyordum.

“Loca”mda nöbet tuttuğum bir gece, onun acı yalnızlığının içimde bıraktığı derin üzüntüyle, kapkaranlık olan odasına girdim.

Ağlıyordu. Bir şey görmüyor ve duymuyordu, ama insan sevdiği zaman, görmek ve duymak gereksizdir. Mihail’in öyle kolay kolay gözyaşı dökmediğini bilirdim, bununla birlikte, ruhunu saran karanlığı yüzümde hisseder etmez, ağzımda ve burun deliklerimde onun gözyaşlarının tadını ve kokusunu duydum.

Giysilerinin asılı olduğu iskemleye ilişerek, sessizce bekledim. Sessizliği saldırgan değildi; benim orada bulunuşum, onu belki bir parça sıkmıştı, belki de hiç. Yavaşça dedim ki:

– Demek yalnız başına ağlamayı yeğliyorsun? Sessizce, bir solukta cevap verdi:

– Evet...

Ve çok daha sonra, aramızda bir sıkıntı yaratabilecek olan tüm şeyler hakkında anlaşmaya vardığımız zaman, yumuşak ama metin sesi kuşku duymadığım şeyi onayladı:

– Gelmekle çok iyi yaptın.

Bir sigara yaktı. Ben de yaktım. Sonra sürdürdü:

– Senin anlayamadığın şeyi biliyorum. Bu doğaldır. Beni yüzeysel olarak yargılarlarsa, her kim olursa olsun, haksız çıkarır. Belki de bugünkü kadar haysiyetsiz yaşayacağıma, beni ölmüş görmeyi yeğlersin. Seni haklı buluyorum. Eskiden çok daha azı için kendimi öldürürdüm. Ama o “zaman”dan beri, bitlerimi ayıklarken, birçok manevi değeri yeniden gözden geçirme olanağı buldum. Bu arada şu da var: Önceleri şeref için yaşıyordum; bugün yaşamak için yaşıyorum. Eskiden hayatın bence hiçbir değeri yoktu, bugün çok değeri var. O zamanlar hayatın bunca değerli olabileceğini bilemiyordum. İşte onun için, daima bir hakareti kanımla yıkamaya hazırım. Ama istersen seninle onur hakkında konuşabiliriz. Dinle: Benim soylu Rus-Tatar akrabalarım onuru hayatlarından çok severlerdi; çiftçilerimizden biri verdiği sözleri yerine getiremediği gün, bunu anlamak olanağını buluyordum. Babam onu bedeninden kan çıkarasıya dövdürüyor, bütün mallarına el koyuyor, karısı ve çocuklarıyla birlikte adamı sokağa atıyordu. Sonra, memnun bir tavırla: “Bu onursuz bir adamdır!” diyordu. Hayır, bu adamda eksik olan onur değildi. Onda eksik olan, yalnız babamın kendisinden zorla aldığı şeylerdi. Ve, onur dışında, nesi varsa, babam tüm kârları mal sahibine ve tüm tehlikeleri de çiftçiye bırakan anlaşmalar imzalatarak, gömleğine varıncaya kadar elinden alırdı. Bu koşullarda insanın onur için yaşaması çok kolay olur. Jozefin’e demek istiyorum ki: “Hayatın bu ihtiyarın yanında kapkaranlık geçiyor. Ben de ekmeksizim. Gel, onursuz bir mücadeleye girelim: Sen bana ekmeğimi sağla, ben de sana ihtiyacın olan mutluluktan bir parça vereyim.” Şimdi söyle bana Adriyen, Jozefin’e benim önerdiğim pazarlığın babamın çiftçilerine zorla kabul ettirdiği pazarlıklardan daha insancıl olduğu doğru değil mi?

– Evet, daha insancıl.

– Belki ondan bir parça daha onurludur da.

– Sanırım.

– Peki, bu kadarı bana yeter. Git yat.

Yaz hoş bir biçimde devam ediyordu. Eylül başında ağustos gibi sıcak günler oldu. Bu da geç kalmış hastalara, banyodan çıkarken soğuk alma tehlikesine uğramadan tedavilerini devam ettirme olanağı verdi.

Diğer yandan, işler hafifliyordu, otelde hayatımız daha az kontrol altındaydı, bu nedenle de daha az telaşlıydı. Tam üç ay hep patronların dikkatli gözü önünde, zil seslerine tazılar gibi koşuştuk. Şimdi herkes rahat bir nefes alıyor, yorgun bedenini dinlendiriyor, biriktirdiği paraları sayıyor, canı çekerse eğlence arıyordu.

Her zevke göre eğlenceler bulunurdu, ama garsonların çoğunluğu yalnız bir şeye düşkündü: Kumara; paydos saati geldi mi, her yandan fırlayarak, kahvelere koştukları görülüyordu. Burada “stos” denilen Rum kâğıdı oyunu gırla gidiyordu. Burada, pis küçük odalarda, hileci oyuncunun ellerini yarım yamalak ve boş yere aydınlatan iki mumun ışığında, solgun benizli adamlar sabahlıyorlardı. Uzun mahrumiyet aylarında biriktirilmiş paralar, birkaç hafta, bazen birkaç gün içinde “talihsizlik”le kahvecinin çekmecesi arasında paylaşılıyordu. Hatta çoğu kez dostları olan kaba heriflere ellerindekini kaptıran kadınların paraları da “stos”a gidiyordu. Hem bu sefil yaratıkların hali kadar hazin bir şey bilmiyorum: Hayaletler gibi ve tümüyle umutsuz bir halde dolaşırlarken, gözleri artık, kendilerini bahardaki kadar meteliksiz yakalayacak olan kışın uçurumundan başka bir şey göremiyordu. Yasalar “talih” oyunlarını amme suçu sayarak yıllarca kürek cezasıyla cezalandırmadıkça medeniyet laftan ibaret kalacaktır.

Bize gelince, dedikoducu acuzelere Bobesko Oteli’ni unutturan ve daima birini çekiştirmek arzularına başka tarafta taze yem bulan çirkin bir olay sayesinde, Mihail’le ben günden güne daha sakin bir hayat geçiriyorduk.

Gölde garip bir kız vardı. Kibar hizmetçi kılıklıydı, ama hiçbir işi yoktu ve nasıl yaşadığını, nerede oturduğunu kimse söyleyemezdi. Buna karşın, günün ve gecenin herhangi bir saatinde, oldukça dürüst bir biçimde bandoculardan başlayarak göldeki delikanlılarla dolaştığı görülürdü. Bununla birlikte, hiçbir erkek ona sahip olmakla övünemi-yordu. Tam tersine, bütün bu bir günlük ya da bir haftalık aşklar, fark gözetmeksizin hepsinin umutlarını boşa çıkardığı için, ona çok kötü kızıyorlardı. Olsa olsa yanaktan bir öpücüğe ya da “üstünden” bir okşamaya göz yumuyordu.

Temiz giyimli, güzel olmamakla birlikte, düzgün yapılıydı, yemeklerini hep tek başına lokantada yerdi; esmer olsun, kumral olsun, kendisine yaklaşıp sürekli arkadaşlık önerenlerden hiçbirine güçlük çıkarmazdı. Hatta gece yarılarından sonra, hiç korkmadan gezmelerini tarlalara ve korulara kadar

uzattığı da oluyordu. Ama bu arada en iğrenç felaket hazırlanıyordu: Zavallı kızı tuzağa düşürdüler.

Sütçü köylüler, onu bir koru kenarında baygın, giysileri paramparça, adeta anadan doğma, ırzına geçilmiş ve kanlı bir durumda bulmuşlardı. Hastanede kendine gelince, bando erlerinden yirmi kadarının sırayla nasıl tecavüz ettiğini anlatmıştı.

Hem de bakireydi.

Bu tecavüzden önce ona “kahpe” adını takmışlardı, sözde namussuzun biriymiş de saflık satıyormuş. Korkunç tecavüzden sonra da ona “kahpe” demeyi sürdürdüler ve “oh olsun, öğrensin dünyanın kaç bucak olduğunu” deyip geçtiler.

Hastaneden çıktığı gün zavallıyı gördüm. İki bastona dayanarak kısa adımlarla yürüyordu.

O gün insanlığa olan güvenimden bir parça daha, tıpkı kilise camı gibi kopup parçalandı.

Gölün kapanma tarihi olan 15 Eylül’e ancak bir hafta vardı. En acıklı işsizliği en kârlı işe tercih edenler için kurtuluş günüydü bu. Ama işin hasılatı, ne de olsa, yine ya “stos”a ya da içkiye verilecekti; suç “yoksul adamın kaderi”nde.

İsabet ki bu kaderin bizimle bir ilgisi yoktu. Bütün sosyal tabaka dejenerelerinin bu iki büyük günahı Mihail’le bana yabancıydı. Bizim kaderimizin bize hazırladığı tehlikeler başkaydı. Başta şu can sıkıntısı. Şiddetli olmasına karşın, dost bir can sıkıntısı... Gerçi pahalıya mal olan, ama ruhlarımızı içinde her gün yüzdüğümüz çamurlardan yıkayan bütün o yolculuklarımızı ona borçluyduk. Bunda kimsenin suçu yoktu. Evet. Ne de olsa, doğal yaşama uyum sağlama konusundaki beceriksizliğimizden kimi sorumlu tutabilirdik? Burjuva toplumunu mu? Ama bu çocukluklarımızda onun hiçbir etkisi yoktu. Varsın fabrikaların ve tarlaların köleleri kapitalist adaletsizliğini haykırsınlar, bu yeryüzünün nimetleri için savaşsınlar ve onlara el koysunlar; bizim bu nimetlerin ne sahipleri, ne de aletleri olmaya

niyetimiz vardı. Eğer başka türlü olsaydı, Mihail akrabalarından kaçmazdı; benim de hazır bir servete konmam için bir süre uslanmam yeterliydi.

İşte anam bana, her bakımdan cazip böyle bir durum öneriyordu: Ailesinin tek varisi olan güzel bir genç kızı, toprak, sürüler, buharlı değirmen ve başka bir değirmen, her şeyiyle birlikte elime vermek için beni çağıran zengin köylüler. Onlar yalnız üç şey istiyorlardı: Kötü âdetleri olmayan, sevdiklerine karşı kaba davranmayacak, işleri, evi ve parti adaylarının hep başarılı çıkması gereken seçimleri ustaca idare edecek bir genç. İhtiyar benim tam aradığı adam olduğumu garanti ediyordu. Anam da, diz çökerek bunu kabul etmemi için yalvarıyordu. Benim kötü huylarım ve özellikle beni dünyanın tüm topraklarından ve tüm değirmenlerinden uzaklaştıran bir huyum olduğunu kabul etmek istemiyordu.

Ah! Bu sürekli anlaşmazlık! Bu, yaşamımı zehirliyor ve anamı yavaş yavaş öldürüyordu. Benim yaşımdaki tüm gençlerin nasıl birer birer yuvalarına girdiklerine bakıyordu. Yakından ya da uzaktan, bir tanesini bile kaçırmadan tüm çocukluk arkadaşlarımın evlenmelerini bana haber verirdi. Petro’dan sonra sıra Pavli’deydi! Sonra ertesi yıl işte ikisi de baba oldular! Anaların en iyisini mutlu etmek için evlenmek ve baba olmak istemeyen yalnız onun Adriyen’iydi. Yalnız o evinden kaçıyor, nedensiz ve amaçsız, bir lanetli gibi dünyayı dolaşıyordu. Oysa yürekçiğine her gün taş üstüne taş bastığından, mezara yaklaşarak, hızla yaşlanıyordu.

– Git, git, sen yine “dokuz iklim, dokuz derya aşın” git diyordu. Günün birinde, geri döndüğünde, benim yerime komşuların sana gösterecekleri bir toprak tümseği bulacaksın.

Kaderci bir şefkatle söylediği bu sözler karşısında yüreğim buz kesiliyordu. Müthiş bir kaderin anamı, ellerinde oğlunun elini tutamadan ölmek acısına uğratabileceği düşüncesi derhal intiharı aklıma getiriyordu. Evet, böyle bir şey olursa kendimi öldürecektim!

İçim parçalanarak, buruşukların kapladığı bu sevgili zayıf yüzü, beni büyütmüş olan bu sevgili elleri seyrederken, kucağına atılıyor ve deli gibi onu öpüyordum, sonra:

– Bırak bu sözleri ana... diyordum. Dediğin gibi ölmeyeceksin, öyle bir şey olursa “baltamı Allah’ın göğsüne atarım”.1 Birlikte öleceğiz, ben böyle istiyorum, çünkü senden sonra yaşayamam. Ama öncelikle şimdi çekmene neden olduğum tüm acıları sana unutturmalıyım, bunu ise ancak yazar olduğum zaman yapacağım.

– Yazar ne demek?

– Güzel romanlar yazan, herkesin takdir ettiği bir adam demek.

– Bundan ne kazanır?

– Bazen çok para kazanır.

– Hım! Demek yazar olmak istiyorsun. Ama şimdilik otel uşaklığı yapıyorsun! Ailemizde böyle bir şey olmamıştı şimdiye dek. Biz çok yoksul köylüleriz, ben çamaşırcıyım. Ama otel uşağı! Kimsenin yüzüne bakamıyorum! Ülkenden uzakta neler yaptığını kimse bilmez. Lağımcılık bile yapabilirsin. Burada olmaz, olmaz! Eğer yine başlarsan, başımı alıp giderim!

Bu çok iyi bildiğim her zamanki nakaratıydı. Değişen yalnız bir noktası vardı: Evlenmem için yaptığı yalvarmalar. Bunların ikisi de bende yalnız bir etki yapardı: Beni çileden çıkarmak ve ne olursa olsun, kaçmaya zorlamak.

Bu kez de öyle oldu. Artık dayanma gücümü aşmıştı. Anama her yeni karşılaşmamızın bizi birbirimizden ayıran uçurumu genişletmekten başka bir işe yaramadığını biliyordum, dünyada her şeyden çok sevdiğim insanı memnun edemesem bile, hiçbir biçimde ondan nefret etmek istemiyordum. Ama bir kez ondan uzaklaştım mı, aramızdaki gerginlikten eser kalmazdı, sevgi galip gelirdi. Öyleyse gitmeliydim.

Mihail daha iki üç hafta sabretmemi istedi. Henüz eylülün başındaydık. Eylül, bizde her zamanki gibi, yılın en iyi ayı olacak gibi görünüyordu: Sabahlar hafifçe serin, gündüzler okşayıcı bir ılıklık, biçilmiş saman kokulu tarlalarda seyre gittiğimiz nefis guruplar. Bu nedenle otelimizde bir düzine kadar oda, ay sonuna kadar dolu kalabilirdi ki bu da herkesin işine geliyordu.

İkincisi korkunç olan iki kanlı facia, birbiri ardına otelin temelini sarsarak, onu birkaç gün içinde müşterilerden de, hizmetçilerden de boşalttı.

Çok kötü sonuçları olmayan ve hatta gülünç bazı sahneleri de bulunan birinci drama, kadınlara bunca gözyaşı döktüren İbrail'in Don Juan'ı Doktor Samuel Bastaki'nin az kalsın hayatına mal oluyordu. Bu kadınlardan biri, kendi hıncını çıkararak bütün eşlerinin intikamını almak istemişti.

Bu askerî aristrokrasiden çok kibar ve biraz delişmen bir kızdı: General Marjan'ın kızı. Uzun boyu ve bakışının yumuşaklığı dolayısıyla ona zürafa adını takmıştık, ama haksızdık, ince ve narin olduğu kadar tüm hareketleri de çok zarif ve kıvraktı.

Matmazel Marjan, hüzünlü adımlarla otuzuna yaklaşıyor ve kafasında kendine özgü fikirler besler görünüyordu. Gizemli, tutucu, insandan kaçar olduğunu, burnunun dikine giderek ailesini çileden çıkardığını söylüyorlardı. Kimsenin en küçük bir itirazına dayanamazdı. Kişisel bir servete sahip olduğu için, babasının baskısından kolayca kurtulmuş, babasının kendisine kocasını seçmek üzere tanıştırdığı yüksek rütbeli parlak subayların hepsine yüz çevirmişti.

Ne istiyordu? Doktor Bastaki'yi seviyordu. On yıldan beri, şiddetli ve gizli bir sevgiyle, ama gelgelelim doktor evlenmenin konusunu bile açmıyordu. Reçel sarhoşun midesini bulandırdığı gibi, erdem de onun gönlünü bulandırıyordu.

Bununla birlikte, genç kızı takdir ediyordu. Her yaz onları gölde birlikte gezerken, yemek yerken görüyorlardı. Kız, sık sık doktora gelirdi. Doktor da kızın oturduğu köşke giderek, sırf kendisi için çaldığı piyanoyu dinlerdi. Kimsenin bir diyeceği yoktu. "Zürafa"nın doktora yem olmadığı anlaşılıyordu.

Ancak, o yıl ne olmuştu? Yem sonunda "Kartal'ın gagasına düşmüş müydü? Görüleceği gibi, hem evet, hem hayır, ama şurası kesin ki, bu güzel eylülde bir akşam üzeri bizim otelin eşiğinde Matmazel Marjan, doktora yakından iki el silah atarak onu omuzundan ağır yaraladı.

Bir kan deryası içinde yere serilen Don Juan, yarasından hiç endişeli görünmedi. Yalnız kadın avcısı ününü düşündü:

Göreceksiniz deli kız beni ne gülünç hale koyacak!

Bu doğru çıktı. Karakolda kız pervasızca şunları söyledi:

– Doktor Bastaki'yi beni gebe bıraktığı için öldürmek istedim; ama onunla ilişkide bulunmadım. Ben bakireyim.

Komiser arka üstü koltuğuna uzandı:

– Ne söylüyorsunuz! Anlatın bakalım, nasıl oldu bu?

– Şöyle: Benim banyomda birlikte birkaç kez yıkandık, çünkü ona nişanlım gözüyle bakıyordum, işte onun suçu yüzünden bu yıkanmalardan gebe kaldım: Kendini tatmin edinceye kadar beni okşuyor ve bunun bana bir zararı olmadığını söylüyordu. Sonucu görüyorsunuz. Anne olacağım, hem de...

– Hem de sonuna kadar gitmeden, değil mi? Ben size bir şey söyleyeyim mi matmazel; doktor bu mucizeden bir daha kendini top-layamayacak!

Doktorun ifade ettiği kehanetli korku, müstakbel bakire ananın işitilmemiş itirafları ve komiserin düşüncesi, yirmi dört saat içinde gölün her yanına yayılmıştı. Bakire bir kızları olan tüm ciddi aileler, dayanamayıp, kulaklarını tıkayarak derhal pılıyı pırtıyı toplamışlardı.

Diğer aileler de, aynı hafta içinde, çok daha kederli bir halde onları izlediler.

Yine talihsizliğimizden, bir ay önce bayan Orobcano bizim otele inmişti. Çok hasta olan kaynanasına eşlik ediyordu. Bükreş'ten geliyorlardı. Haziran ayını, Kaçulata kaplıcalarında kocasına arkadaşlık ederek geçirmiş olan bayan Orobeano, şimdi Tuzlu-Göl'de kaynanasına hasta bakıcılık ediyordu. Ama işlerine daldığı için, karısını diğer birçok mutlu koca gibi yalnız

cumartesi akşamından pazar akşamına kadar görebilen bay Orobeano'nun sandığı, yaptığı bundan ibaret değildi.

Bayan Orobeano, Romanya'da bile ender görülen bir güzellikteydi. Oysa Tanrı güzellik yönünden erkeklere iyilik ve kötülük olsun diye Romanya'da çok cömert davranmıştır. Bazen bu güzellik kadınlar için de bir felaket olur ya! Çünkü yalnız gizlice elde edilen, ölçülü bir şekilde tadılan ve aldatılan adama haberi olmadığı için acı vermeyecek cinsten günahkâr zevklerle yetinmezler. Hayır, bu akıllılığı güzel kadın kocasına bırakır, kendisi lokmaları çift yutmaya bakar. Ta, Kadir-i Mutlak'ın sopası sırtına inip onu bir sinek gibi ezinceye kadar.

Bu sopanın bir insan harikası olan bayan Orobeano'nun sırtına inerek onun pestilini çıkardığını gördüm. Ve Kadir-i Mutlak'ın bu adaletine itiraz ediyorum.

Çünkü Bay Orobeano yakışıklı bir adam olmakla birlikte, koskoca bir cıvık tezek kütlesinden başka bir şey değildi. Karısını görmek için herkeste göz vardı, yalnız onda yoktu. Bu adamlar ne diye böyle ateş parçası kadınlarla evlenirler? Anadan doğma körlerin şaheser tabloları odalarına kapamaları doğru olur mu? Hem kimin elinde bulundukları tabloların umurunda değildir, oysa kaynayan ve canlı birer heykel olan bazı kadınlar bundan azap çekerler. Nasıl? diye kendi kendilerine sormaları gerek: Güzel ve sıcak ya da çirkin ve soğuk oluşum kocam için farksız mıdır?

– Erkeğin tavır ve hareketi buna olumlu bir yanıt oluştururrsa, kadını, değerini hakkıyla takdir etmesine bilen bir erkeğe kendini vermekte özgür sayarım.

Yakınlarının Elenutsa diye çağırdıkları Orobeano, benim aklım-daydı ve değerini takdir ettiriyordu, ama bu konuda öyle hareketli davranıyordu ki, hey Allahım! Onun sevişine bakarken insanın başı dönüyordu. Âşık değiştiriyor değildi, hayır. Âşığı hep aynı adamdı, bu da gösterir ki, güzel kadın da tatmin edilirse erkeğe sadık kalabilir. Yalnız Elenutsa kolay tatmin edilenlerden değildi: Gün ya da gece geçmezdi ki, onun bir dişi geyik gibi âşığının birinci kattaki odasına tırmandığı görülmesin. Bir çeyrek sonra, alı al, moru mor, koyu mavi gözleri yüreğini dolduran tüm minneti haykıran bir ışıkla parlayarak aşağı inerdi ve olası tehlikelerin önüne geçmek için de,

kocası geldiği zamanlar sadık, sevecen bir kadın gibi onun gözlerinin içine bakar, bu “kısa” mutluluk gününün tüm dakikalarını kocasına hasreder, hatta iyilikseverliğini, Bükreş’e dönmek için gece yarısı trenine giden kocasına yolun bir bölümünde refakat etmeye kadar götürürdü.

İşte bu sonuncu hareketi onun başını yedi.

Bay Orobeano’un böyle bir sevgi deliline gereksinimi yoktu ve bunu ancak gururunu okşadığı için takdir ediyordu. Pazar gününü yarı bunak annesiyle, okşamalarını kocalığın verdiği bir hak saydığı karısı arasında geçiriyordu.

Ne dışarı çıkar, ne de kimseyle görüşürdü. Tek zevki, balkona çıkarılan bir şezlong üzerinde, dalgın bir tavırla seyrettiği güzel çınarların gölgesinde dinlenmekti. Cıvık tezek!

Bu tezeğin etrafında, en çok arzu edilen kadınlardan biri, herhangi bir ihaneti olanaksız kılmaya çalışarak küçük aşk komedisini oynuyordu. Sonra, gece yarısı oldu mu yataklı vagon kompartmanında onun yanında yer alıyordu Bay Orobeano, başka hiçbir kadının kocası için böyle bir özveride bulunmadığını söyleyebilirdi. On beş dakika sonra, tren, Tuzlu-Göl’den beş kilometre mesafedeki Silistre’de dururdu. Bayan Orobeano son bir kez kocasını öper, bir köylü arabasına biner, kolları lavanta çiçekleriyle dolu olarak aşkına koşardı.

Son pazar, onu sabahın saat ikisine kadar boş yere bekledik. Her zamanki gibi, karanlığa gömülmüş büyük yolda sesizce arabasını süren köylünün arkasından, bir saman yığını üzerinde onun beyaz silueti görünmedi.

Ancak şafak zamanı bir jandarma yüzü sapsarı bir halde gelip bize ondan haber verdi:

– Bayan Orobeano bir demiryolu geçidinde parçalandı. Bay Orobeano’ya yolda haber verildi; kaza haberini yaşlı annesinden saklamak gerektiğini size bildirmemizi telefonla söyledi. İlk trenle gelecek. Kaza kurbanının cesedi Göl’ün revirinde, ama tanınacak gibi değil.

Ve adam, korkulu bir bakışla ekledi:

– Oysa, köylü ile hayvanlara bir şey olmamış. Tren yalnız arabanın arka tarafına çarpmış.

Elbette! Kadir-i Mutlak'ın atlarla ve köylü ile görülecek bir hesabı yoktu ki!

Sabahın yedisine doğru bütün cesaretimi topladım ve revire gittim. Arkadaşım olan revir bekçisi, cenazeye bakmamı doğru bulmadı:

– Biçimsiz bir yığından ibaret. Sağlam kalmış yalnız bir kol var.

– Bırak bu kolu göreyim.

Yalnızdık. Pis bir odanın zemininde, kanlı bir örtüyle örtülmüş bir yığın duruyordu. Bekçi, örtünün ucunu biraz kaldırdı: Çok iyi tanıdığım beyaz, ince, kansız bir elceğiz göründü. Diz çöktüm, kafam bomboş, şakaklarım çatlayacak gibi atarak, onu öptüm.

Adam:

– Yoksa bu kadını sevmiş miydin? diye sordu.

– Çok.

Aynı dakikada, Bay Orobeano ile İbrail'in tüm adliye erkânı çıkageldiler. Kapıya doğru çekildim. Böyle bir felakete uğramış olan kocanın yüzünde büyük bir acının belirtileri yoktu. Yalnız biraz sararmıştı.

Bir saniye sonra, hiç değişmemiş bir sesle, şu yorumunu duydum:

– Zavallı Elenutsa! Beni daha az sevmiş olsaydın bu felaket başına gelmeyecekti...

Oradan uzaklaşırken, "Koca dangalak!" diye düşündüm.

V MİHAİL’İN ÖLÜMÜ

Mihail öldü, ben şimdi ruhunu kaybetmiş bir gölge gibi dolaşıyorum.

Akdeniz! Artık seni sevmiyorum. Üst üste üç yıl o, senden güneşli bir kulübecik dilendi. Bitlerden ve yılanlardan yana pek cömert davranan sen, ondan bunu esirgedin. Yeryüzünde bulunuşu yaradılışın hatalarını mazur gösteren ve düzelten o az bulunur insan, hastalıktan donmuş kemiklerini ısıtmak için senin güneşin altında mütevazı bir köşecik bulamadı.

Tuh!.. Hayat tanrısal bir dolandırıcılıktan başka bir şey değilmiş.

1909 Ağustos’unda bir gün İbrail’den ayrıldık. Bir bastona dayanarak iki büklüm yürüyordu. Mavimtırak yüzünden sürekli yağlı bir madde sızıyordu. Hiç durmayan öksürük ve balgam nefesini kesiyordu. Bununla birlikte, sık sık benimle konuşmak istiyor, ama ancak otururken konuşabiliyordu.

Gözlerime, kulaklarıma inanmak istemeyerek, canevimden vurulmuş bir halde onu dinliyordum. Mihail gidiyordu. Mihail ölüyordu. Artık yaşamayı sürdürmem için ne sebep vardı?

Bu acı da bir yalan! Bugün bunu anladım: Dört yıldan beri umuyorum. Oysa gemi Odesa’ya hareket ederken bana açıkça söylemişti:

– Şunu iyi bil: Eğer deniz kötü olursa, çok acı çekersem, kendimi denize atacağım; benden mektup almazsan, bil ki, nedeni budur. Aksi halde, Odesa’ya varır varmaz sana yazacağım, sonra Kazan’a kadar yoldaki tüm kentlerden mektuplarımı alacaksın.

Bana bunları 1909’da söylemişti. Şimdi 1913’teyiz. Hâlâ Odesa’dan gelecek ilk mektubu bekliyorum. Şu halde en büyük dostun kemikleri Karadeniz’in dibinde yatıyor!

Hâlâ günde birkaç kez, sokakta yalnız gezerken, birdenbire dönüp sol yanıma baktığım oluyor: Mihail hep orada bulunurdu. Altı yıl onu hep orada hissettim. Küsüşmelerimizin, bir iki aylık ayrılışlarımızın oluşturduğu

“dostluk tatilleri”nde bile, hayali hep solumda hazır bulunurdu. O kadar hazır bulunurdu ki, uzun uzun görüşürdük.

Çünkü asla kırgınlıklarımız birbirimize ne derece bağlı olduğumuzu bize unutturamamıştı. Bağlıydık. Burada *sevgi, dostluk* kavramları bizim ruh birliğimizi tarif etmekten acizdir. Bu, bize özgü bir yaşama tarzıydı. Yıllarca şuna inanmıştık: kimsenin bize gereksinimi yoktu ve bizim de birbirimize olduğu kadar kimseye gereksinimimiz yoktu.

Etrafımızda insanların sevіştiklerini, sonra da sevişmeyiverdikle-rini görüyorduk. Bazıları da severken ayrılıyorlardı. Çoğunlukla bir kadının hırçınlığı yüzünden. Ama her iki halde de, bir süre geçince, zamanla birbirlerini sevmiş olan gözleri kayıtsızlık, hatta unutma kaplıyordu.

Ey sevgi gururu, oysa sen sade gururdan ibaret de değilsin! Yaradan’a bin şükür: Her şeyi ezen, her engeli yengi olan sevgiyi yüreğim tanıyor, Mihail’in yüreği de tanımıştı. Yazık ki bu yengi, ayrıldığımız gün Mihail’in yüzü gibi, ölüm terleri dökerek elde ediliyor!

Kavgalarımızdan sonraki ayrılışlarımızın bize deneyimler edindirdiği sıralarda bu yenginin daha çok farkına varıyordum. Bunlar bizim birbirimizi en çok sevdiğimiz, yani hiç katışıksız, tam bir anlaşma ile seviştiğimiz zamanlardı. Kırgın yüreklerimiz o zaman, birbirini arar ve yuvalarına dönen kırlangıçların kolaylığıyla buluşurlardı. Mihail’in ruhunu solumda duyumsardım. O da benimkini sağında duyardı. Ölmez kuvvetler arasında engel olur mu?

Bu sessiz görüşmelerde, ruhlarımız birbirine neler söylerdi? –Hiç... Boş şeyler.– Bugün ben otuzuna yaklaşan bir adamım, Akdeniz’de enine boyuna altı yıl yolculuk yaptım, çok okudum, çok gördüm, çok hissettim ve çok iyi anlıyorum ki, Mihail’in bilgisinin beni büyülediği, düşüncelerini çoğunlukla benimsediğim doğru olmakla birlikte, ona karşı sevgimin asıl nedeni, arkadaşımın kişiliğindeki bu özellikler değildi; tıpkı, onun da beni aynı derecede büyük bir sevgiyle sevme nedeninin, bende bulduğu herhangi elle tutulur, tarif edilir, değişmez vasıflar olamayacağı gibi.

Hayır. Biz karşıtlıklarla doluyduk. Başlangıçta karşıtlıklar ondan çok bendeydi. Sonraları verem ve ölüm korkusu vicdanını kararttığı ve onu,

bazen kendisini Katolik yapmasına ramak kalan Kahire'deki seksenlik Yahudi ve Katolik milyoner patronunda, bazen Aynaroz keşişlerinde, bazen Tuzlu-Göl'deki otel sahibinde kurtuluşu aramaya sevket-tiği zamanlar, güzel yüzünü kaplayan çirkinliği görmemek ve ruhumda onu kusursuz saklamak için kendimle ne mücadelelerde bulunmam gerekti!

O zamanlar, iyi yürekli Kir Nikola'nın o iğrenç börekçi dükkânında, *Jack'ı* aslından koruyan bitli uşağı anımsıyordum. Bir lokma ekmek için en zahmetli işlere katlanan bu genç soylu kişinin geçici serseriliğini düşünüyordum. Yaşamın kendisine sunduğu çirkinliklere karşın, güzel ve iyiyi bir din gibi yaymak isteyişini de terazinin kefesine atıyordum. Bu din, kendi imanımı doğruluyordu, delikanlılık çağımın annemden başlayarak en bayağı ayyaş kadına kadar tüm mahallenin bana deli demekte ağız birliği ettiği bir anında beni umutsuzluktan kurtardı.

O zaman ruhlarımızı birbirine lehimledik.

Hepsi bundan ibaret. Ruhlarımızın birbirine söyleyecek çok şeyi yoktu. Edebiyat dünyasında uyumun, mutlak sessizlikten doğduğunu sanıyordum. Söz, Tanrı'nın, yeryüzünün tek kibirli hayvanına yüklediği bir çile olmalıdır.

Mihail'le benim aramızda dostluğu besleyen dinamo, konuşma değildi, hatta bizim *maddi varlığımız* da değildi, yalnızca birbirimizin bilincinde oluşumuzdaydı, belki de bakışlarımızın ilk kez karşılaştığı an aramızda kesin bir uyum oluşmuştu.

O zamandan beri, sözler bizi çoğunlukla kırdı ve birbirimizden ayırdı, sessizlik ise asla. Çünkü bizim her zamanki konuşmalarımız, bütün ölümlülerinkinden başka türlü olmuyordu, yani bu konuşmalara aynı iyi niyeti ve yine aynı gurur duygusunu katıyorduk. Biz birer aziz değildik. Dostluğumuz için koca bir mihenk taşı görevi görmüş olan parayı, birlikte kazanıp harcanan parayı da unutmamalı. O birçok kez ruhumuzu zehirledi. Birbirimizi haksız olarak bencillikle suçladık. Ağzımızdan oldukça ağır sözler kaçtı.

Ama anlaşmazlığımızın nedeni ne olursa olsun, vicdanlarımızın ruh birliğini silemedi. Bu ruh birliği, tam altı yıl etrafımızda gördüğümüz

dostluk bağları arasında eşsiz bir örnek oluşturuyordu.

Artık bitti!

Bu dünyada olanlardan hiçbirinin öteki dünyada bulunmadığı demek doğruymuş! Mihail'in ruhunun, hâlâ ten kafesimin kapalı tuttuğu ruha artık gereksinimi yok. Ben de artık hiç onu solumda hissetmiyorum. Tam tersine, kesin ayrılışı, her türlü anlaşmanın tümüyle yok olduğunu çok güzel hissediyorum. Onun ruhu arlık beni çağırmıyor. O artık *başka bir şey.* Şimdi o herhalde *bütünle tek vücut* olmuştur. Ve bu *bütün;* kimsenin değildir, bizim *her birimizin* olduğundan çok başka olsa gerektir.

Ne dediğimi çok iyi biliyorum. Anlamama yardım eden yine ruhumdur. O bile artık benim için, Mihail'in yaşadığı zamanlardaki özelliğini kaybetti. Arkadaşımın ruhu maddi engellerden kurtulduğu zamandan beri o da çok değişti. Ve o, bu kurtuluşun tarihini açıkça gördü. Hatta beni bile haberdar etti. Ben inanmak istemedim. Altı aylık umutsuz bir bekleyişten sonra, gerçeği gördüğüm zaman, ruhum bana yabancı ya da adeta hasta gibi göründü. Ya da uykuda. Hep solumda duran o kudretli yaşam için ürperdiğini artık duyamaz oldum.

Çünkü artık solumda karanlık bir uçurumdan başka bir şey yoktu.

Şimdi ben bu uçurumun, bu açık çukurun kenarından gidiyorum.

Ve ne garip! Yavaş yavaş dokuz yıl önceki perişan yaratık oluyorum. Mihail'i tanımadan önceki, kendi hakkımda ne düşüneceğimi bilemediğim zamanlardaki halime dönüyordum.

Bugün o bana her zamankinden yabancı görünüyor. Bir adam onu bana yaklaştırmıştı. Aynı adam, ölümüyle beni ondan uzaklaştırıyor. Mihail'le birlikte geçen hayatımda, duymuş ve sevmiş olduğum şeylerin hiçbirini dünyada yalnız dolaştığım zamandan beri duymuyor, sevmiyorum.

Bu duygunun belirsiz bir yanı yok. Mihail bir gerçek miydi, yoksa bir hayalet miydi, diye düşünmeye başlıyorum. Eğer bir gerçekse, şu halde İsa'nın gerçeğine benziyor. İsa hayata bir daha geri dönmedi. Mihail de öyle. Dört yıldan beri, onu insanların arasında ne kadar arasam, var

olmadığını daha iyi fark ediyorum. Demek ki, Allah'ın insanlar arasına sonsuzluğun büyük günlerinde gönderdiği bayramlık ruhlar var.

Bu ruhları yalnız bizim sevgimiz görüp tanıyabilir. Yalnız sevgimiz onları izleyebilir. Çünkü bunlar, hiçbir şeye benzememekle birlikte, her şeyde görünebilirler, hatta bir ahırın hayvanlarında bile.

Yazık! Bize Sonsuzluğun büyük günlerinde yaratılmış ruhları keşfettiren bu sevgiyi bile, her gün kullanmamız nasip olmaz. Yükselişin derecelerine göre bir olanaklar basamağı vardır.

Mihail'in ölümüyle birlikte benim bir insanı Tanrı gibi sevme olanağım da kayboldu. Ve dünya yüzünde hangisinin çok daha eksik olduğunu bilmiyorum: hayat tanrıları mı, yoksa onların ölçüsündeki sevgi mi? Bana ikisi de aynı gizemli yoldan geldi ve gittiler.

Bu bir ziyaret oldu. Dokuz yıl sürdü ve bende bir alışkanlık haline geldi. Bunun başka türlü olamayacağını sandım. Hayır, bu yalnızca benim büyük bayram günümdü. Bir güneş tutulması gibi kayboldu. Her günkü adamlara ve ben de içinde olduğum halde, hepimizin ayaklarımızı ısıtmak için kullandığımız sevgiye döndüm.

Şimdi her şey ılık.

Ruhum, hiçbir şey olmamış gibi davranıyor. Uyuyor. Benim sorularım karşısında dilsiz kalıyor. Onun için bütün durumlar kabul edilebilir, çünkü o Sonsuzluğa ayak uydurmuş ve anıyı unutmuş gibi görünüyor.

Ama adi adımla giden ve Mihail'i anımsayan ben, acı çekiyorum. Benim Sonsuzluğum, sabahleyin uyanınca elime düşen gazetedir.

Mihail benim gerçeğim olduğu zamanlar, ben onun temposuyla yaşıyordum. Bu, onu Kir Nikola'nın dükkânında keşfettiğim gün başladı ve İbrail iskelesinin rıhtımında benden ayrıldığı zaman sona erdi. O zamanlar hayatın büyüklüğünden esinlenmiştim.

Bugünse o insanı kaybettim. Yine Mihail'den önceki yaşantımı yaşıyorum. Etrafımda yemek ve çoğalmak için yaşayan her zamanın ve her yerin

insanlarından başka kimseler görmüyorum. Onlardan nefret etmiyorum, ama beni hiç ilgilendirmiyorlar. Dünyayı bir yemekhane ve hara gibi görmeye alışmamışım. Kuşkusuz, insanlığın yüzükoyun yerde sürünmemek için elinden geleni yaptığını bilmiyor değilim, ama ne yalan söyleyeyim, bu konudaki gayretleri bana acınacak şeyler gibi görünüyor. Hiçbir büyük şey yapılmıyor.

Tanrısala doğru yükselişler ışıktan ilahilerdir. Bunlar benzin kokmazlar. Ben olduğum gibiyim, ne övgülere, ne yergilere hak kazanmışım. Büyük olmak benim elimde değil. Şu halde bayağılığını hissetmekte haklıyım.

İşte bayağı insanların yasası.

Bu benim yasam değil. Mihail'in değerini ilk bakışta anlamış tek adam oluşum neden? Dahası var; neden ben hayattan onu istemiş ve onu aramış olmakta yalnızım? Çünkü insan ancak emin olduğu şeyi arar, tıpkı hiçbir şey keşfetmeyen bilge ve bilginler gibi. Ve şimdi, arkadaşımı kaybettikten sonra, bundan kendi ruhumu tanımayacak derecede acı çekmekte neden yalnızım?

Ah! Alışılmışın dışına kavuştuktan sonra alışılmışa dönmek ne acı şey!

Herkesin herkese karşı dostluğu... Dostluk, içeri alınmak için sırasını bekleyen ikinci derecede bir duygu...

İşte şimdi bulabileceğimin hepsi bu. Beğen beğendiğini al. Beli kamalı dostluktan sosyalist "tıraş" dostluğuna kadar her zevke göresi var.

Hepsi dış odada sıra bekliyorlar. En büyük kusurları bu. Çünkü sevgiden söz edilirken, ben yalnız bir türlüsünü anlarım: Tüm yaşam sorunlarında en önde geleni.

Neden Tanrı duygular alanını, tıpkı bizim giysi dolabımıza benzetmiş: hepsi birbirinden aşağılık yüz kat giysi?

İnsan, hayvanlar gibi yaşayıp ölebilirdi: Bunlar basitlikleri içinde soyluluktan yoksun değildir ve insandan çok daha az zalimdir, çünkü işkenceyi bilmezler. Gündelik gereksinimlerimiz için emrimize amade olan

bu görülmemiş derecede çeşitli duygular, bizim için bir üstünlük belirtisi midir, yoksa bir musibet midir?

Ama, Yaradan'ın hikmetinden sual olunmaz. Mihail'le benim için, bize insanı tanrılığa yaklaştıran bir sevgi bahşetmiş olan Tanrı'ya şükretmekten başka yapacak bir şey yoktu, bu sevginin hiçbir maddi tarafı yok. O, bedene diğer duygular ya da tutkular gibi haz ya da acı vermez. Çünkü onun sahası ruhtur. O yalnızca huzurdan ve devamlılıktan ibarettir.

Mihail'in son günlerini anlatacağım.

Bir daha Mısır'a yalnız bir kez döndü ve bu 1908-1909 kışında oldu. Tabii ben de kendisine eşlik ediyordum. Olayların engellemesi yüzünden oraya her zamankinden daha geç gittik. Bobesko otelinden eylülde ayrıldıktan sonra, dostum bir gribe yakalandı, ekimin yarısına kadar tedavisiyle ilgilendi, iyileştiği ve harekete hazır geldiği zaman havalar bozdu.

6 Aralık Aya Nikola yortusuna kadar, bütün sonbahar çok kötü geçti. Hep anacığımın evinde sıcakta oturduk, tabii o da bundan çok memnun oldu. Gazeteler bize deniz hakkında en kötü haberleri veriyordu, fırtınalar hemen hiç dinmek bilmiyordu. Mihail'in içi eriyordu.

Pencerelerde sağanak halinde yağan karlı yağmurlara bakarak:

– Bunca açık hava ve güneşli güzel günleri boşa gitti! diyordu.

Katlanmak zorunda kaldık. Böyle bir havada gitmemiz olanaksızdı. Mihail'i deniz çok kötü tutardı. Bir hayli okuduk, annemi eğlendirmek için sık sık iskambil oynadık, bazen yüksek edebi sorunları tartışarak, bazen ruhlarımızı dostluğumuzun ışık banyosu olan o uzun sessizliklere gömerek ocak başında tatlı geceler geçirdik.

Sonunda, 6 Aralık'tan sonra, kuru don güzel havaları getirdi. Zavallı anamı keder içinde bırakarak uçup gittik.

Mısır'da geçirdiğimiz bu mevsim hiç de hareketli olmadı ve benim bilinen fantezilerim olmasaydı, hiç olaysız geçebilirdi. Ancak bu ülkelerde görülen

yeni bir serap karşısında apışıp kaldım. Mihail'e yine itaatsizlik ettim, ama zararımız büyük olmadı.

İşte başımıza gelen:

Bu kez bütün kış çalışmadan yaşayacak kadar zengindik. Bobesko Oteli'nden Mihail bin beş yüz, ben de bin frank biriktirerek ayrılmıştık. Noel arifesinde, Nil'in cazip bir köşesinde güzel bir odaya yerleştiğimiz zaman, bu paradan elimizde daha iki bin frank vardı. Sıradan bir Rum lokantasında iki öğün nefis bir yemek yiyerek, üç günde bir ya Piramitler tarafına, ya da Helyopolis'e doğru bir tramvay gezintisi yaparak geçirdiğimiz bir haftalık düzenli bir hayattan sonra deneyimlerimiz bize gösterdi ki, genel masraflarımız ayda iki yüz frankı geçmiyordu.

O zaman Mihail'in yüzüne tatlı bir huzur yayıldı. Böylece, her türlü maddi kaygıdan uzak aylarca yaşayabilmek düşüncesi ona umut veriyordu. Şimdi artık o en basit bir işi bile yapacak halde değildi. İyileşmeden tekrar çalışmaya zorunlu kalma olasılığı onu kara kara düşündürüyordu. Bana diyordu ki:

– Şimdi yaşadığımız gibi iki yıl daha yaşayabilmek, işte kaderimden istediğim bundan ibaret. Mısır'dan ayrılmazdım. Kışın Kahire'de, yazın İskenderiye'de. Hatta günde bir tek iyi yemekle yetinirdim. Kitaplarla birlikte, bana haftada beş franktan fazlaya mal olacak her türlü eğlenceden vazgeçerdim. Yalnız başıma, bu bana ayda yüz yirmi franka mal olurdu. İki yıl süreyle kim bu parayı bana verir?

– Ailenden başka kim verebilir?

– Yine ailemden söz ediyorsun. Sana demedim mi ki, ancak ölmek için eve döndüğüm gün benden haber alabilirler. Aksi halde, onlar için ölmüş bir adamım.

Ona, "Kal! Ben çalışır, sana yüz yirmi frankı bulurum!" diyemediğime öyle üzülüyorum ki! Ama, kendi gereksinimlerimi bile adamakıllı karşılayamazken, ona bu parayı nasıl verebilirdim?

Yemeklerimizi yediğimiz ve günün bir kısmını geçirdiğimiz Müzik mahallesinde yeni tanıştığımız bir dosta bir gün bu sıkıntımı açtım. Bu, benim yaşımda, genç, ama kibirli ve çıtkırıldım bir Romendi; pansiyon, kahve ve özellikle her gün birinci sınıf nişancılar üzerinde bahislere girdiği "güvercin avı" arasında haftada üç yüz franka yakın para harcardı. Bizi de birçok kez bu "güvercin avı"na götürdü; cömertti, gelişigüzel ama açık yürekli bir cömertlik; ona bir aylık parasını bir haftada harcattıran, sonra da dostlarından, hatta konsolosumuzdan para istemeye zorlayan hafiflikleri yüzünden onunla alay edilmesine hiç kızmazdı.

İsmi Todor Moldovan'dı, ama kahve halkı ona daha çok Todorika derdi. Romanya'nın güzel bağlık vilayetlerinden birinden olan Moldovan, bizde iyi aileden çocuklara halkın dediği gibi, kendisini "kişi evladı" olarak tanıtıyordu. Yakında önemli bir mirasın da "gagasına düşeceğinden" söz ediyordu. Bu savlar, Darb-el-Barabra sokağı usta yalancılarının gözünde kolaylıkla birer "palavra" yerine geçerdi. Ama herifin elinde insanı etkileyen gerçek bir belge vardı: Bu, üzerinde resmini ve "İçişleri Bakanlığı memuru" damgasını taşıyan birinci mevki bir demiryolları permisiydi. Sonra, bazen konsolosumuz Bay Bacleanu'nun yanında otomobilde görüldüğü de olurdu. Bu konsolos, pasaportta yazılı olan *yardım ve himayeyi* kendisinden istemeye giden tüm Romen döküntülerine çok sert davranmakla yükümlüydü. Oysa bir kez Moldovan konsolosa birisi ile bir mektup göndermiş, adam kendisine beş sterlin getirmişti. Bu olay kahvede oluyordu. Bütün alıklar, hatta ağırbaşlı adamlar buna şaşıp kalmışlardı. "Mirasyedi"lik şöhreti bu suretle yerleşmişti.

Bir başka söylenti daha buna eklendi: "Todorika'nın *Kudüs'te akrabaları* varmış", bu söz 'bakanlıklarda nüfuz sahibi bir adamdır' anlamına gelir. Hemen Mısır'da kıyamet gibi kaynaşan Romen kaçakları ve ipsizleri lehine ricalar ve aracılık vaatleri gırla giderdi.

Bu durum Todorika'ya canının istediğini kafese koyma olanağı veriyordu. Çünkü en merhametsiz bir konsolos bile buna boyun eğiyordu. Hatta "mirasyedi"nin "hastalık nedeniyle" iki aydan beri izinli olarak bulunduğu Kahire'de hayli dolgun borçları olduğu da söyleniyordu. Gerçi Romanya'dan her para gelişinde, Moldovan alacaklılarının bir kısmına ve özellikle Bay Bacleanu'ya para veriyordu ama, şurası da kesin ki, bu

ödemelerin ertesi günü de ödünç almalar yeniden başlıyordu, yaşayış tarzı ve özellikle “güvercin avı” eline avucuna giren tüm paraları çarçabuk eritiyordu.

Mihail, Todorika’ya nazik davranmakla birlikte, ona kuşkulu bir gözle bakıyordu. Ötekiyse, dostunun kibarlığına hayrandı, onu can sıkıcı Fransızca sohbetlerle –Mihail, “Savoie ineklerine layık bir Fransızca” diyordu– usandırıyor ve hoşuna gitmek için ne yapacağını bilemiyordu. Paralı olduğu günler bizi iyi lokantalara, tiyatrolara götürüyor, otomobille gezdiriyor, öğleden sonraları “güvercin avı”yla bize işkence ediyordu. Burunları dibinde atılan tüfeklerle bu hayvancıkların yere serilmesi, bizim kaçığın tüm diğer taraflarından çok bizi isyan ettiriyordu.

Bir gün Mihail bana dedi ki:

– Bu Todorika’dan uzaklaşsak fena olmaz gibi geliyor bana. Ben kendi hesabıma bundan böyle ondan hiçbir şey kabul etmeyeceğim, çünkü her şeyden önce o bir ahmak. Okuduğu kitaplara bakılırsa, gerçekten ahmak: *Kara Elbiseler*, *Kızıl Maskeli Şato Sahibesi*, *İspanya’da Bir Cinayet*... vb. Parasız bulunduğu sürece, sürüyle bu tür kitap okuyor.

Onunla ilgimizi kesmeye razı olmadım, çünkü bir gün, Mihail’in nazik durumu dolayısıyla üzüntümü kendisine açtığım zaman, Todori-ka gözleri nemlenerek bana demişti ki:

– Ne diyorsunuz? Bay Kazanski gelecek yaz nereye gideceğini bilemiyor mu? Düşünülecek şey mi? İkiniz de bize, Campulung’a gelirsiniz. Biliyorsunuz ki orada veremliler için ideal bir iklim var, istediğiniz kadar kalabilir, kendi evinizde gibi rahat yaşarsınız.

Çılgına dönmüştüm. Umut beni körletmişti. Mihail kurtulmuştu!

Mihail de heyecanlandı:

– Evet... Campulung, Romen İsviçre’sinin güzel bir köşesidir ve seni temin ederim ki, şeytan bile davet etmiş olsa, parasız bir davet karşısında

nazlanmam. Ama şu Todorika serseminin anlattığı ve anlattırdığı şeylerden hiçbirine inanmıyorum.

– Ama senin durumunu benden öğrendiği zaman gözlerine yaş doldu!

– Ben de yüreksiz olduğunu söylemiyorum. Ama o tam dengesiz bir cahil. Ona hiç güvenim yok. Ünlü demiryolları permisinin bir yıla yakın bir zamandan beri süresinin geçmiş olduğunu fark etmedin mi? İçişleri Bakanlığı'ndaki memuriyetine gelince, bu da bütün "meslekten talebe"ler gibi, basit bir sivil memurluktan ibaret olabilir.

– Ne isterse olsun, umurumda değil, onu kendime dost edinecek değilim, ama konsolosumuzun ailesini tandığı kesin, aksi halde konsolos ona güvenmezdi. Todorika bize verdiği sözü tutarsa bir yıl ona çiftlik uşaklığı etmeye hazırım.

Mihail kuşkularından vazgeçmedi. Ben umutlarıma sarıldım. Ve öteye beriye davetlerini kabul etmeden, kendisine dostça davranmayı sürdürdük.

Todorika verdiği sözü Mihail'e tekrarladı ve "iyileşmesine yardım etme mutluluğunu" kendisine çok görmemesi için yalvardı.

– Hem yalnız siz değilsiniz. Korbeanu da gelecek.

Korbeanu, İbrail dokları atölyelerinin mükemmel bir tornacı ustasıydı. Bu çocukluk arkadaşım veremdi, tabiatından gelen hüzünlü ciddiyeti, sessizliği ve artık iyileşemeyeceğine olan inancıyla üç aydan beri Kahire sokaklarında dolaşıyordu. Daha çocukluğundan beri, iki tutku gönlünü tutuşturmuştu. Av ve akordiyon. İkisinde de usta sayılırdı. Ama av yüzünden bir gün zatülcenbe tutuldu, hastalık sonra vereme çevirdi. Geçen yıl, altı aylık bir ücretli izinden sonra, devlet kendisine yol vermişti. O zamandan beri, fakir ailesinin ve âşık olduğu akordiyonunun kendisine sağladığı beş on parayla ölmeyecek kadar geçiniyordu.

Sessiz, nazik ve bir kuzu gibi uysal, her akşam Darb-el-Barabra'da Goldenberg'in taraçasında oturmaya gelirdi. Ve orada, yanağı çalgısına dayalı, bakışları uzak İbrail'in bataklık korularına dalmış, akordiyonun sayısız dişleri üzerinde zarif bir şekilde dolaşan parmaklarını unutur,

aletinden binbir türlü nağmeler çıkarırdı. Korbeanu, hep kendi zevki için çalar ve sanatının kendisine kazandırdığı en coşkun övgüler karşısında bile mariz ciddiyetini bırakmazdı. Ona verdikleri beş on parayı, sevimli bir baş eğişle kabul ederdi. Uzun konuşmalara hiç yanaşmazdı.

Bir kez bana demişti ki:

– Ne diye konuşmalı? İnsanlar her zaman hiçbir şey söylememek için konuşurlar. Mihail'le senin yaptığınız gibi ilginç konuşmalarda ise söze karışmamayı yeğlerim, çünkü iyice anlayamıyorum. Bilirsin ki ben hayatımda yalnız üç şey yaptım: Çalışmak, avlanmak ve akordiyon çalmak.

Acı bir gülümsemeyle ekledi:

– Şimdi dördüncü bir şey yapıyorum: Yavaşça geberip gidiyorum.

Mihail ender insanlara gösterdiği bir ilgiyle Korbeanu'yu seviyor ve sayıyordu. Onun da Todorika tarafından Campulung'a davet edildiğini duyunca, dostum bir gün bana sordu:

– Söyleyin bakalım, Korbeanu, bu davetin ciddiliğine inanıyor musunuz?

– İnanmaya zorunluyum, cevabını verdi. Todorika şimdiye kadar benden on İngiliz lirası borç aldı.

– Sizin gibi ekmekle sardalya yiyip geçinen birinden on lira mı aldı? Ona bunca parayı nasıl verebildiniz?

– Ne bileyim, azar azar.

Mihail kızarak:

– Vay dolandırıcı vay! diye haykırdı.

– Dolandırıcı olduğunu sanmıyorum.

– Niçin? Konsolosunuzun güvenini kazandı diye mi? Bu da laf mı?

– Cebinden yüz tane konsolos çıkaracak kıratta ihtiyar bir tilkinin güvenini kazandı. Bu adam elli yıldan beri Muski’de berberlik yapan Romanyalı Nikolau’dur. Nikolau’nun Romanya’da görülecek bilmem nasıl bir işi varmış, Todorika ona Bükreş’ten resmi bir kâğıt getirtmiş ve berber apışıp kalmış. Şimdi gidin de her sabah Nikolau’nun Todorika’ya ne özen gösterdiğini görün. Bir mihrace için bile bu kadar candan yorulmaz, çünkü zengin bir pintidir. Konsoloslara ve kimseye metelik vermez. Bununla birlikte, Todorika’ya elli lira borç vermiş. İşte bana Bakleanu’dan çok bu durum güven veriyor. Nikolau’dan kimse bir şey sızdırmayı başaramamıştır.

Mihail:

– Öyleyse onu ilk üzen Todorika olacak! dedi.

Dediği doğru çıktı, yalnız Nikolau için değil, herkes için ve... bizim için! Günün birinde, Todorika telaş içinde gelerek benden beş lira ödünç istedi, ben de Mihail’e o kadar ısrar ettim ki parayı ona verdi, hemen ardından da bana şöyle dedi:

– Şu giden beş lira, bizim için beş hafta yan gelip keyif sürmek demekti. Şimdi ahmak olan Todorika değil, biziz.

– Ama Romanya’dan ilk havalesi gelir gelmez ondan parayı ısrarla isteyeceğim.

– Hayli zamandır havale mavale aldığı yok, şuradan beş lira alıp buraya üç lira ödemekle zaman geçiriyor. Ama insanların hilelerini görecek göz sende yok.

– Nikolau’da da mı yok?

– Nikolau’nun gözlerini kamaştıran “resmî belge” oldu, ama o bir ümmi olduğu için, o kâğıdı benim gözümle görmedi.

– Yani ne gördün?

– Sahte olduğunu!

– Ah! Mihail! Bazen ne kadar tatsız oluyorsun! Ama berber bu belgeyi bizim elçiliğin sekreterine göndermiş, o da gerçek olduğunu söylemiş.

– Ama sonradan o belgeyi yenilettirmek için Romanya’ya göndermekten de geri kalmamış. Bunun ise geleceği yok.

– Nereden biliyorsun?

– Todorika’nın telaşından. Berberin içine kuşku düşüp saçının çizgisini kusursuz yapacağım diye eskisi kadar uğraşmadığı zamandan beri, tehlikenin kokusunu aldı. Şimdi, eğer yanılmıyorsam, bunun mantıklı sonucu, herifin yakında ortadan kaybolması olacak.

Moldovan’a yolculuk parasını bizim beş lira sağlamış, çünkü onu ne ertesi günü, ne de hiçbir zaman göremedik. Buna karşın “mirasyedi”nin ortadan kaybolduğu akşam Nikolau’yu gördük. Goldenberg’e gelip bize haber verdi ki, “muhtemel kaçak”ın ev sahibi sıfatıyla kendisinin eşyalarını kilitlemişti, ama bunların arasında para edecek siyah bir elbiseden başka bir şey yokmuş.

Tornacıya:

– Bu elbiseyi sana veriyorum, dedi. Onun dolandırdıkları içinde en mutsuzu sensin. Bu gece eve dönmezse, yarın elbiseyi almaya gelebilirsin.

Korbeanu her zamanki mahzun tavrıyla berbere baktı:

– Mezara konulmak için üstümdeki elbise bana yeter. On liram daha çok işime yarardı.

Ah, Mihail’im! Bütün ömrümce senin ardından ağlayacağım! Son kez birlikte Mısır’da geçirdiğimiz mevsim, arkadaşımın bana gösterdiği uysallık yüzünden sonsuza dek anılarımda yaşayacak. O, hemen her zaman haklı ve ben haksızdım. Artık beni eskisi gibi azarlamıyordu, hiçbir zaman. Tüm sevgime karşın, kesinlikle büyük yalnızlığı, Romen halkının dediği gibi “ölüm yılına girmiş olan”ların hissini duyuyor olmalıydı.

Benim arkadaşlığımı istemiyor değildi, bana karşı ilgisi hiç azalmamıştı, ama bakışlarında büyük inzivanın haberini düşünen adamın, benimsemeye çalıştığı ve kabul edilir hale getirmeyi başardığı bir yere doğru hareketin sezgisini okuyordum. Ama Mihail, bu konudaki hayallerini kıskançlıkla ve tümüyle kendine saklıyordu. Onu bu konuda tümüyle sorguya çekme günahını hiçbir zaman işlemedim, bu yüzden bana son derece minnettar olduğunu açıkça görüyordum. Ama ne acı geliyordu bana!

Laik ölüm, düşünen insanın en acı işkencesi ve cezasıdır. Madem ki yaradılış insanı ömrünün kısalığının bilincine vardırdı ve ona ölüm korkusunu verdi, ikinci ve sonsuz bir hayata iman, onun için dinsel olmaktan çok, insani bir zorunluluk oluyordu.

Zavallı insanı hayatının en zalim anında umutsuz bırakmak insani bir iş değildir. Hem neye yarar bu? Kime yarar? Bundan elimize geçen ne?

Ah! Her şeyden kurtulmak isteme gururu! Kesin olan her şeyin bu dünyada biteceği hükmünü vermenin sorumluluğunu duyacağız. Bizim bilim zihniyetimiz buraya varmamalıydı. Ölüme meydan okuyanların mağrur ölümlerinden söz açmayın bana: Bunlar aşksız ruhlardır! Hayat ve ölüm konusunda her şeyden emin olmak eğitimli ahmağın özelliğidir. Ben yaşamımın belirli bir döneminde bu yoldan geçtim ve şimdi bundan utanıyorum; çünkü bilgi sahibi bir adam değilsem, ahmak da değilim.

Herkesten daha az ahmak olan ve bilgisi ile övünmeye hakkı olan Mihail, hayat açmazı karşısındaki uysal tavrı ile benim için güzel bir örnek oluşturdu. Öleceği yıl büyük Bilinmeyen'e sorduğu sessiz sorular, bugüne kadar tanık olduğum manevi mücadelelerin en kahramancası oldu.

Hiçbir yanıt onu tatmin etmiyordu, ama birbiri ardından, hepsini tevekkülle kabul ediyordu. Kuşkusuz, vicdanında "günah" düşüncesi mevcut değildi ve kiliseden tümüyle uzaktı. Bununla birlikte, çok bitkin olduğu bir akşam, uzun bir sessizliği bozarak, birdenbire şunları söyledi:

– ... Ne olursa olsun, kilise ve tüm yapaylıklarıyla birlikte dua yıkılmamalıydı. Onu korumalıydık. O bizim zekâ ürünümüz değil, insanda doğuştan var olan bir duygu, bir korunma içgüdüsü. İnsanlar onu kilisenin arabasına koşmak ve onu kaderine paylaştırmakla hata ettiler. Kilisenin hiç

de ilahi olmadığı sonunda meydana çıktıysa, suç onda değil. Dua, yalnızca tanrılıktan ibarettir. İçtenlikle dua edemeyene, içtenlikle dua edenin üstünlüğü bundandır. Ben de dua edemiyorum. Bu büyük bir mutsuzluk, ama elimden gelmiyor.

Ağzımı açmıyordum. Sessizlik yeniden odamızın karanlığını kapladı.

*

Bu sözleri İbrail'de, hareketinin arifesinde söylemişti.

Ertesi gün öğleyin Rus Denizyolları Şirketi'nin iskelesine birlikte gitmiştik. Ben ondan daha kederliydim, ama kesinlikle görünüşte bu böyleydi.

Bir saat zamanımız olduğundan, beni limanın tenha bir yerine götürdü ve bir direk yığınının üstüne oturdu. Bu ayrılığın müthiş olacağını biliyordu ve onu yabancı gözlerden saklamak istemişti.

Orada kendimizi unuttuk.

Bana güç vermek için "Volga'nın biçilmiş samanları üstünde" nasıl tam bir dinlenceye kavuşacağını anlatıyordu, ama ben yalnız onun kesik, hırıltılı nefesini dinliyordum, bu nefes bana fenalık verecek kadar içimi eziyordu.

Ansızın geminin düdüğü havayı yırttı. Birbirimizin kollarına atıldık. Onu ağzından öpmek istedim, ama yüzünü yana çevirdi:

– Ağzımdan olmaz!.. Ağzımdan olmaz!.. Senin için çok tehlikelidir!

– Hayır, ağzından öpeceğim!

Ve ruhunu içtim.

VI BATI’NIN ÇAĞRISI

Mihail’in hareketinden sonra İbrail’de duramadım. Ertesi gün Bükreş’e gittim.

Durumunun vahimliğine karşın, yüreğim umutla doluydu. Verem hastalığında mucizeler görülür. Onun intiharına nasıl ihtimal verirdim?

Ama ilk on beş gün geçti. Odesa’dan haber çıkmadı. Kendi kendime, “Belki kendini çok yorgun hissetmiş ve bana yazmadan Kazan trenine binmiştir,” diyordum.

Şimdiden yalan söylüyordum, çünkü Mihail sözünde durmayacak adam değildi. Sonra bir ay, iki ay... Hiç!..

O zaman, umutsuz, uzun bir bekleyişe karar verdim ve insanların tarafına döndüm.

Gidiş ve dönüşlerde Türkiye’de, Yunanistan’da, İtalya’da kalarak birbiri ardından üç kış daha Mısır’a gittim. Akdeniz’de yaptığım bu son yolculukların bazı bölümlerini başka kitaplarda anlattım. Bu yolculuklar, 1913’deki Balkan Savaşı’na kadar sürdü ve o vakit her zamankinden yalnız olarak Bükreş’te kapanıp kaldım.

Akdeniz’e ait öykülerim gerçi çok rağbet gördü. Gazeteler, dergiler bana sütunlarını açıyordu. Güçlenmiş olan Sosyalist Partisi bana sahip çıkmıştı, ama hep o otoriter tarzıyla, hep “disiplinsizliğimi”, “anlamsız hareketlerimi” çekiştirerek. O beni tüm militanları gibi yapmak istiyordu: Makinesinin basit bir çarkı...

Buna asla razı olmayacağım.

Bununla birlikte, biz iyi dostuz. Beni partinin gözdeleri arasına koymuş olan bir “kahramanlık”ım var. Mihail’in gittiği yıl, 19 Eylül 1909’ da, çok sevdiğimiz rehberimiz Doktor Stanciof’un tutuklanması, bir sokak savaşına meydan verdi ve özellikle bizim taraftan epey kan aktı. Yiğit çocuklardan bir grubun başına geçerek kavgayı başlatan ben oldum. Gösterimize engel

olmak isteyen polislerin zorbalığına katlanamayarak üzerlerine atıldık ve barajı yardık. Bize kılıç salladılar. İnşa edilmekte olan bir evin önündeki tuğla yığınını kaldırıp saldıranların başına fırlattık.

Dövüş geceyarısına kadar sürdü, o zaman çevrildik ve hareketsiz kaldık. Yüz kişi tutuklandı. O gece polisin bodrumlarında bizi eşek sudan gelesiye dövdüler. Sabahleyin, ben de dahil, aramızdan sekiz kişi sabıkalılar dairesinden geçirildi ve hapse tıkıldı.

Bu olay beni kaba polislerin zulümlerine uğramış olan kişilere tüm kuramlardan çok bağladı. Dört yıl sonra, bugün bile hâlâ o olaydan söz ederiz ve kendimize “kıdemli mücahitler” süsü veririz.

Partinin rejimine bir türlü ısınamıyordum. Dostluğu benim anladığım anlamda ele alan ve yaralı yüreğimle sevdiğim ve saydığım tek kişi Kosti Aloman. Paris’te beş yıl yaşamış bir halıcı ustasıdır; duyarlılığı, kültürü ve konuşma yetenekleri onu benim üzerimde bir üstünlük taşıyabilecek tek sosyalist militan yapıyor. Ben böyleyim. Ancak beni geçeni sever ve sayarım. Kendisinden öğrenecek bir şeyim olmayan ve takdir ettiğim erdemlerin hiçbiri ile dikkatimi çekmeyen adam, ancak bulunduğum yerde peşimden gelirse beni ilgilendirir. Onun bulunduğu ve benim zihinsel değerler üzerine koyduğum basamaktan daha aşağıda olan basamağa asla inmem.

Aloman, Mihail olmaktan uzak, çünkü Mihail benim ölçümün üstünde eşsiz bir adamdı. Ama o, daha başka bir şey. Beni pek sevdiğim bir yanıyla ilgilendiriyor. Bence o örnek bir devrimci. İsyanı dostluk şefkatiyle birleştiriyor. Bizim partide bu, oldukça ender bir özelliktir. Sonra kültürü, konuşması, eleştiri ve hoşgörüyü reddetmeyen mantıklı bağlılığı nedeniyle benden üstün bir insan. Böylece o, partiyle benim aramda bir bağ oluşturuyor, yani demek istiyorum ki, onun tatlı davranışları nedeniyle, kendimi acı çeken ve bir gün güneşte yerini alması gereken o insanlığın yakınında hissetme olanağı buluyorum. Aloman olmasa, ben kendimi bu dünyada yabancı hissedeceğim. Evet, belki bu söylediğim yüzsüzce bir şey, çünkü sınıfımı yadsır gözüküyorum. Daha doğrusu, Mihail’i bir yana bırakalım, Aloman da olmasa dünya bana zindan olurdu.

Bu uyum gösterememe, bu anlayışsızlık, bu bencillik, beni tek başıma bırakan bu insandan kaçma huyu, biliyorum, benim için bir felaket. Çünkü benim kadar başka insanlara gereksinim duyan kimse yoktur. Derbeder yaşantım yüzünden, her an onların yardımlarına ihtiyacım var. Bir ailesi, bir mevkii olmayan bir adamın, hemcinslerine ihtiyacı olmaması mümkün değildir, meğer ki kalpsiz bir hayvan, ya da kendisini her türlü maddi yoksunluklardan koruyacak bir ahlak düşkünü olsun. Yazık ki, ben böyle olmaktan uzağım! Alçakça düşündüğünü, ya da toplumsal suçlar yüzünden bir köpek gibi acı çektiğini gördüğümde onu seviyor ve ona acıyorum. O zaman ondan ne yüreğimi, ne yardımımı esirgiyorum. İnsanlara bundan daha bıktırıcı bir biçimde bağlanmak mümkün mü?

Mihail'in ölümünden sonra, benim en iyi dostum olan Kosti Aloman, karakterimdeki bu karşıtlıkları seziyor, ama parti militanlarının çoğunun yaptığı gibi yüzüme vurmaktan çekiniyordu. Ben de davranışındaki bu farkı, bu anlayışı, bana karşı beslediği sevgi dolu dostluğu gördükçe, onu kendime göre sevmeye başladım. Bu, bir insandan seni ayıran şeylerin hepsini unutmak, onu olduğu gibi kabul etmek ve ruhunu onun ruhunda eritmektir. Bu, insanın aklını başına getirerek maddi kurtuluşa doğru götürmenin tek yoludur.

Aloman'la ben, kişiliğimizi koruyarak, ama birbirimize karşılıklı tavizlerde bulunarak anlaştık ve seviştik. Böylece o benim "disiplinsizliğime", "serseri ruhuma" göz yumdu, buna karşılık benden partinin haftalık gazetesinde çalışmamı istedi. Sosyalist kuruluşun tüm diğer görevlerinde olduğu gibi, bir açlık ücretiyle gazetenin ikinci yazarlığını yapacaktım.

Bu zorunlu entelektüel görev beni fena halde sıktı. Ama Kosti'nin istediği gibi görev duygusuyla değil, ona karşı duyduğum dostluk yüzünden bunu kabul ettim. Ve bunu kendisine söyledim.

Memnun olmadı:

– Doğru değil, Adriyen, senin Mihail'in seni dostluğun görevden üstün olduğuna inanmaya çok kötü alıştırmış. Dostluğu takdir ederim, bilirsin, ama dostluk duygusu, kaprisli, mağrur, hep kendisine güzel ve kusursuz olduğunun tekrarlanmasını isteyen yaşlı bir kız gibi

vesveselidir. Bana kalırsa, dostluk insanın toplumsal ilerlemedeki rolünü idrak eden bir hayatı dolduramaz.

“Oysa,” diye kurnazca ekledi, “her aydın adamın toplumsal gelişmenin tarihinde bir rol sahibi olması gerektiği bilincinden senin yoksun olduğunu düşünerek sana hakarette bulunmak istemiyorum. Eğer böyleyse, topluma karşı görev duygusu bir Yani ya da Yako için duyabileceğin dostluktan önce gelmelidir...”

– Ama Mihail’le sen, “Yani”ler, “Yako”lar değilsiniz! Siz benim için...

– Dur! Dur! Senin için ne olduğumuzu bana sonra söylersin! Şimdi sana önemli bir şey anlatmak istiyorum ve mantığım hoşuna gitmeyince sözümü kesmeni ve beni ahmak yerine koymanı istemiyorum! Hep kötüye kullandığın bu oyalama tarzı, senin Yunanlı atalarının mükemmel soylarında var olan erdemlerin en büyüğü değildir. Hem dost olmamızı istiyorsan, Aristofanes’in zehirinden çok Sokrates’in soyluluğuna gıpta etmeye çalış.

Haklı olduğunu anladım. İşime gelmeyen bir mantığı baltalamaktan hep zevk duyardım.

“Al!” dedi. “Demek ki sözümü bitirmeme izin vereceksin. Çünkü elimde dostluğa karşı ve görev lehinde kesin bir delil var.”

Hoşuma gider diye, güzel bir dostluğun ruhumuzu görevden çok büyüleyebileceğini kabul edeyim. Ama sorarım sana: Dostluk “biricik dost” dediğinin ihaneti ya da ölümü ile sona erdiğine göre, başlıca desteğin yıkılmasından sonra hayatının ne değeri kalır? Dört yıldan beri senin de durumun bu değil mi? Ve bugün Mihail gibi dostluk yollarında ağır aksak seni izlemeyi başardığımı varsayalım; güzel bir kadın, her birimize ayrı ayrı bağlılık sözü verip ikimizi de sevmek yoluyla sonsuza dek aramızı açtığı gün halin ne olur? Ben otuz senelik toplumsal hayatımda şu ya da bu şekilde bir düzine kadar “güzel dostluk” gömdüm, gördüğün gibi hayattayım, çünkü en iyi dostum kendimim ve her gün kendimi daha çok inandırıyorum ki, ancak görevin yapılmasından doğan hoşnutluk hayatımı doldurabilir.

“Duygularını daha açık görmeye çalış. Kaderin sınıfına bağlı olmasa bile, onun kurtuluşuna yardım etmenin yine görevin olduğunu öğren, çünkü sen insanların vicdanı önünde bir görev almış olma savındasın. Hem tekrarlıyorum, görevimizin yapılmasının bize verdiği mutluluğu bilmiyorsun. Dostluk sıkıntılara, yitirmelere katlanamaz, yıkılır. Görevse her şeye dayanır ve insanlar sana karşı ne denli haksızlık ederlerse, o oranda vicdanın onların karşısında dikilerek görevinden asla geri kalmamış olduğunu onlara anımsatır. Sevgi, dostluk, yadsınabilir soyut kavramlardır.

“Kendi vicdanına karşı görevini yap, Adriyen, duygusal hayaller peşinde koştuğun zamanlardakinden daha mutlu olduğunu göreceksin. Ben de ilkgençliğimde bu bakımdan günahlar işledim. Dostluğa, sanata, karımın bağlılığına inandım ve en sonunda tüm umutlarımı oğluma bağladım. Bugün tüm bunlar bir mezarlıktan ibaret! Benim Mihail’im olan kunduracı şair Nekoulutza sefalet içinde öldü. Viyolonselimi de gömdüm, çünkü yalnız boğazım için benden günde on saatlik mesai isteyen halıcılıkla bir arada olamıyordu. Karım beni aldattı ve onu kovdum. Deli gibi sevdiğim oğluma gelince, ona verdiğim terbiyeye karşın, sefil bir serseri oldu, çünkü anasının ruhuna sahipti.

“O zaman uluslararası sosyalist teşkilatın okyanusuna daldım. Berlin’de, Londra’da ve daha çok Paris’te yaşadım. Orada hayatı ve kendimi daha iyi tanımayı öğrendim. Oradan, yürek gücü olan kişi için, hayatta yıkılmaya karşı koymanın tek yolu, görevini yapmak ve insanlardan hiçbir şey beklememekten ibaret olduğu düşüncesiyle döndüm.

“Bugün, akşamlarımı mahalle toplantılarında geçirdikten ve geceyarısı esaret arkadaşlarım olan bir avuç işçinin dimağlarına biraz ışık yaydıktan sonra, evime döndüğüm zaman, insanlara yapabileceğimiz tek iyiliğin bundan ibaret olduğunu biliyorum. Bir dene, anlarsın!”

Denedim ama anlayamadım.

O yaz, üç ay, öğleleri bir çorba ve akşamlan da bir parça sucuk yiyerek, gazetemizin yazı işlerinde çalıştım.

Ah! Sosyalist propagandasının yaverleri ellerimden yığınlarla geçti! Ah! “Esaret arkadaşlarım”ın sözde devrimci saçmalıkları,vilayetlerinin bir

köşesinden gönderdikleri bitip tükenmek bilmez okunaksız palavra edebiyatı!

Hayır hayır! Doğu sosyalist yayıncılığının büyük gazeteleri belki işçi müşterilerine birinci sınıf bir zihinsel gıda sunmaktadır, ama burada, partinin avukatları bile, adamı çileden çıkaracak bir üslupla yazılmış saçmalıklarla yazı işlerini usandıran ahmaklardır. Zavallı meslekdaşlarım Mrinesko ile Pujor, hazmedilir cinsten olmayan makaleleri kesip biçerek yutulur hale getirmeye çalışıyorlar. Bense bunları sepete atıyorum.

Zavallı işçi sınıfı! Sen daha iyi bir talihe layıktın!

*

Aralık ayındayız, hava soğuk, sağanak halinde yağmur yağıyor. Yine içime bir hüzün doldu. Geçen hafta Akdeniz güneşine doğru her zamanki yoluma çıkmak istedim, ama Aloman yakama yapıştı:

– Bu Akdeniz komedileri yeter artık! İşte altı yıldır, Musa gibi insan artıkları, Sara gibi kokotlar, Klein gibi sevda tellalları, Moldovan gibi dolandırıcılar ve Akdeniz’de kaynaşan bütün o serseri takımlarıyla en iyi zamanlarını körletiyorsun.

“Anlaşıldı, hoşuna gitmeyen bir entelektüel işi yapmak elinde değil. Sen böyle yaratılmışsın, ısrar etmiyorum.

“Ama, Tanrı aşkına, bari ömrünü böyle heba etmeye bir son ver! İşletilmesi gereken yeteneklerin var. Senin işine yarayacak olan ne Mısır’ın, ne Suriye’nin, ne de soysuzlaşmış Yunanistan’ındır.

“Batı’yı tanımalısın! Büyük bir Batı dili öğrenmelisin, daha fazlası elinden gelmezse bari bir tanesini öğren. Ve yaratılışın Fransız kültürüne ve Fransa’da hüküm süren özgürlüklere uygun olduğuna göre, hemen bu akşam Paris’e hareket edeceksin!”

1913 kışının başlangıcına rastlayan o akşam Paris’e hareket ettim.